

Vol. 4, Issue.2, Serial Number 12, 2025

Online ISSN: 2821-045X

Journal of Knowledge-Research Studies

Has Received a Scientific Credit Rating of A from the
Iran Scientific Journals Commission since 2023

The Relationship Between Health Information Literacy and the Ability to Face the COVID-19 Infodemic Among the Students of Razi University

Ebtehaj Darafarin, Amin Zare, Gholamreza Heidari

Performance of Kerman Province Public Libraries Based on the EFQM Excellence Model

Adel Soleimani Nezhad, Fariborz Doroudi, Akram Abbaspour

Exploring the Influence of Workplace Ostracism on Knowledge Hiding: The Mediating Effect of Reciprocal Beliefs

Seifallah Andayesh

The Effect of Knowledge-Based Leadership on Employees Innovative Performance through Knowledge Sharing and Collaboration in Manufacturing Companies of Chaharmahal and Bakhtiari Province

Abbas Ghaedamini Harouni, Mehsan Hemtizadeh

Waste of Knowledge in Iranian Universities: A Comparative Study

Mehdi Shaghghi, Ayda Jasemi, Porya Rahat

Mohammad Hossein Shahryar Through the Lens of Scholarly Analysis: A Co-Word Study of Persian Articles

Hamid Ahmadi

Analysis of Research Excellence Assessment Frameworks and Providing Policy Requirements for Iran

Ghasem Azadi Ahmadabadi

Behaviors Related to Security and Privacy of Social Network Users: A Study of Threats Based on Social Engineering

Khadije Akar, Mohammad Reza Kiani, Mahmood Sangari

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians: A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran

Abbas Doulani, Shiva Gholamzadeh

Journal of Knowledge-Research Studies

[Vol.4, Issue 2, Serial Number 12, 2025](#)

**Has received a scientific credit rating of A from the
Iran Scientific Journals Commission since 2022**

The Journal of Knowledge-Research Studies has been published since December 2024 with the scientific and intellectual support of the Iranian Science Promotion Association.

Director-in-Charge: Afshin Hamdipour, PhD

Editor-in-Chief: Rasoul Zavaraqi, PhD

Publisher: University of Tabriz

Editorial Board

Muhammad Asghari (Professor), Department of Philosophy, University of Tabriz, Iran; **Hossein Asgharpur** (Professor), Department of Economics, University of Tabriz; **Hasan Ashrafi-Rizi** (Professor), Department of Medical Library and Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences; **Hashem Atapour** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz; **Rahim Badri** (Professor), Department of Education, University of Tabriz; **Gholamreza Fadaie** (Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tehran; **Abdol-Hossein Farajpahlou** (Professor), Department of Knowledge and Information Science, Shahid Chamran University of Ahvaz; **Afshin Hamdipour** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz; **Ayaz Isazadeh** (Professor), Department of Computer Science, University of Tabriz; **Hamid R. Jamali** (Senior Lecturer); Charles Sturt University, Wagga Wagga, Australia ; **Prof. P.B. Mangla** (Professor), Tagore National Fellow (Govt. of India Ministry of Culture), Earlier: University of Delhi: Dean, Faculty of Arts; Chairman, Bd. of Research Studies (H); Head, Dept. Of Lib. & Information Sc.; UNESCO Expert; **Mahdieh Mirzabeigi** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Shiraz; **Nader Naghshine** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tehran; **Mohsen Nowkarizi** (Professor), Department of Knowledge and Information Science, Ferdowsi University of Mashhad; **Muzammil Tahira**, Professor (Assistant), Department of Information Management, University of the Punjab, Lahore and Department of Library and Information Science, Faculty of Computer Science and Information Technology, University of Malaya, Malaysia; **Bülent Yılmaz** (Professor), Department of Information Management, Hacettepe University, Ankara, Turkey; **Vahideh Zarea** (Professor), Department of Medical Library and Information Science, Tabriz University of Medical Sciences; **Rasoul Zavaraqi**, (Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz; **Laxman Rao Nagubandi** (Professor), Osmania University, HYDERABAD, India; **Madeleine C Fombad**(Professor), University of South Africa, South Africa; **IFEYINWA (ANGELA) OKAFOR** (Associate Professor), UNIVERSITY OF IBADAN, IBADAN, Nigeria

Referees of this Issue

Rahman Ebrahimi (PhD in Knowledge and Information Science), Iran Public Libraries Organization; **Mohammad Hiwa Abdekhoda** (Professor), Department of Medical Library and Information Science, Tabriz University of Medical Sciences; **Mahshid Eltamasi** (Assistant Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tehran; **Mehdi Afzali** (Assistant Professor), Faculty of Electrical and Electronic Engineering, Islamic Azad University, Zanjan Branch; **Reza Akbarnejad** (Assistant Professor), Department of Knowledge and Information Science, Shahid Madani University of Azerbaijan; **Hashem Atapour** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz; **Reza Rajabali Beglou** (Assistant Professor), Iranian Research Institute for Information Science and Technology; **Farshid Danesh** (Associate Professor), Islamic World Science Citation Center; **Fariborz Doroudi** (Assistant Professor), Iranian Research Institute for Information Science and Technology; **Afshin Hamdipour** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz; **Ali Sadeghzadeh Vayqan** (PhD in Knowledge and Information Science), National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran; Leili Seifi (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Birjand; **Nastaran Poursalehi** (Assistant Professor), Department of Knowledge and Information Science, University of Tehran; **Siamak Mahboob** (Assistant Professor), National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran; **Vahideh Zareh Gavvani** (Professor), Department of Medical Library and Information Science, Tabriz University of Medical Sciences; **Mohammad Zareh-Saz** (Associate Professor), Department of Knowledge and Information Science, Kharazmi University; **Mahdi Zeynali Tazehkandi** (Postdoctoral Researcher), Department of Knowledge and Information Science, University of Tabriz.

Address:

Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, University of Tabriz

Tel: (0098)4133392145

Fax: (0098)4133356009

Email: JKRS@tabrizu.ac.ir

JKRStabrizU@gmail.com

Website: <https://jkrs.tabrizu.ac.ir/?lang=en>

Contents

The Relationship Between Health Information Literacy and the Ability to Face the COVID-19 Infodemic Among the Students of Razi University

Ebjehaj Darafarin; Amin Zare; Gholamreza Heidari / 1

Performance of Kerman Province Public Libraries Based on the EFQM Excellence Model

Adel Soleimani Nezhad; Fariborz Doroudi; Akram Abbaspour / 12

Exploring the Influence of Workplace Ostracism on Knowledge Hiding: The Mediating Effect of Reciprocal Beliefs

Seifallah Andayesh / 29

The Effect of Knowledge-Based Leadership on Employees' Innovative Performance through Knowledge Sharing and Collaboration in Manufacturing Companies of Chaharmahal and Bakhtiari Province

Abbas Ghaedamini Harouni; Mehsan Hemtizadeh / 46

Waste of Knowledge in Iranian Universities: A Comparative Study

Mehdi Shaghaghi; Ayda Jasemi; Pourya Rahat / 67

Mohammad Hossein Shahryar Through the Lens of Scholarly Analysis: A Co-Word Study of Persian Articles

Hamid Ahmadi / 91

Analysis of Research Excellence Assessment Frameworks and Providing Policy Requirements for Iran

Ghasem Azadi / 111

Behaviors Related to Security and Privacy of Social Network Users: A Study of Threats Based on Social Engineering

Khadije Akar; Mohammad Reza Kiani; Mahmood Sangari / 132

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians: A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran

Abbas Doulani; Shiva Gholamzadeh / 146

The Relationship Between Health Information Literacy and the Ability to Face the COVID-19 Infodemic Among the Students of Razi University

Ebtehaj Darafarin¹, Amin Zare², Gholamreza Heidari³

Received: September, 14, 2024; Revised: March, 4, 2024

Accepted: March, 11, 2024; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: The outbreak of the coronavirus in 2019 and the spread of the disease of COVID-19 led the World Health Organization to declare a pandemic, and the need for reliable and accurate information to deal with this virus and disease became a serious need. Therefore, the importance of health information literacy became more evident than in the past. According to these cases, the current study aimed to investigate the relationship between health information literacy and the ability to cope with the infodemic of Covid-19 among the students of Razi University.

Methodology: The current research was carried out using a survey method and the data collection tool was a questionnaire.

Findings: This research was carried out using a survey method and the data collection tool was a questionnaire. The research population consisted of all students of Razi University and the sample size was calculated using Cochran's formula. The collected data were analyzed using descriptive statistics (frequency distribution, mean and standard deviation) and inferential statistics (Kolmogorov-Smirnov and Pearson correlation).

Conclusion: Individuals with a more suitable and favorable situation in terms of health information literacy level can better face psychological and behavioral crises resulting from infodemic. In fact, health information literacy can act as a shield against infodemics and vaccinate people against it.

Value: Research in the field of the relationship between health information literacy and the ability to face infodemia is unprecedented.

Keywords: *Health Information Literacy, Infodemic, COVID-19.*

How to Cite:

Darafarin, E., Zare, A., & Heidari, Gh. (2025). The Relationship Between Health Information Literacy and the Ability to Face the COVID-19 Infodemic Among the Students of Razi University. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2), 1-11.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.63512.1109](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.63512.1109)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19471.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://www.issn.org/2821-045X)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. M.A. in Information Science, Faculty of Social Science, Razi University, Kermanshsh, Iran.

2. Associate Professor, Department of Information Science, Faculty of Social Science, Razi University, Kermanshsh, Iran. (Corresponding Author) a.zare@razi.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Information Science, Faculty of Social Science, Razi University, Kermanshsh, Iran.

Extended Abstract

Introduction: The spread of the coronavirus in 2019 and the spread of COVID-19 led the World Health Organization to declare a pandemic, and the need for reliable and accurate information to deal with this virus and disease became urgent. In such a way, many people started searching for news and information about this disease and ways to prevent or treat it. On the other hand, infodemic has been considered the widespread and uncontrollable spread of news and information in a specific field. In an infodemic environment, a lot of information regarding the various dimensions of COVID-19, the control and prevention methods and its consequences through social media, television channels, and news agencies is Published without checking its accuracy. According to these cases, the current research aims to investigate the relationship between health information literacy and the ability to cope with the COVID-19 infodemic among Razi University students.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Purpose: The purpose of this research is to answer to the following questions:

1. Is there a significant relationship between recognizing the need for health information and the ability to cope with the COVID-19 infodemic?
2. Is there a significant relationship between identifying information sources and their use to retrieve health information and the ability to cope with the COVID-19 infodemic?
3. Is there a significant relationship between understanding health information and the ability to cope with the COVID-19 infodemic?
4. Is there a significant relationship between evaluating health information and the ability to cope with the COVID-19 infodemic?

Methodology: The present research was conducted using a survey method, and the data collection tool was a questionnaire. The research population consisted of all students of Razi University, and the sample size was calculated using Cochran's formula. The collected data were analyzed using descriptive statistics (frequency distribution, mean, and standard deviation) and inferential statistics (Kolmogorov-Smirnov and Pearson correlation). Table 1 presents the number of students in each faculty and the corresponding sample size.

Table1: Number of students and sample

Faculty	Number of Students	Sample Size
Literature And Humanities	۱۸۷۸	۶۳
Sport Science	۵۶۶	۱۹
Science	۱۴۳۱	۴۸
Engineering	۲۸۸۶	۹۶
Social Science	۱۹۲۰	۶۳
Agriculture	۱۴۰۶	۴۸
Veterinary	۴۱۳	۱۵
Innovative Science and Technology	۳۱	۱
Chemistry	۵۲۷	۱۹
Total	۱۱۰۵۸	۳۷۲

The validity of the questionnaire was assessed using the opinions of professors and experts, and its reliability was measured using Cronbach's alpha coefficient. The collected data were analyzed using descriptive statistics (frequency distribution, mean, and standard deviation) and inferential statistics (Kolmogorov-Smirnov and Pearson correlation).

Findings: Table 2 shows the composition of respondents to the questionnaire based on demographic variables.

Table 2. Respondents to the Questionnaire

Gender	Freq	Percent
Female	247	66.4
Male	125	33.6
Total	372	100
Education Level	Freq	Percent
Bachelor	250	67.2
Master	83	22.3
Ph.D	39	10.5
Total	372	100
Age	Freq	Percent
18-22	171	46
23-27	141	37.9
28-31	33	8.9
+31	27	7.3
Total	372	100
Marital Status	Freq	Percent
Single	338	90.9
Married	34	9.1
Total	372	100

The findings showed that the average responses of all variables of health information literacy are above the mean, with the highest value for the variable recognizing the need for health information and the lowest for the variable of decision-making and use of information. On the other hand, the average responses of all infodemic variables are also above the mean. Among the infodemic variables, the highest value belongs to different forms of information and the lowest to information speed. Moreover, the regression test results showed that 31% of the variance in the dependent variable (ability to cope with the COVID-19 infodemic) can be predicted by the independent variable (health information literacy). This indicates that by improving health information literacy, it is possible to predict and manage up to one-third of the consequences caused by infodemic COVID-19 (Table 3).

Table: Regression Model Summary

Model	R	R ²	Coefficient of Determination	Standard Error	Durbin-Watson
	0.56	0.32	0.31	0.47	1.92

Conclusion: According to the research results and the confirmed relationship between health information literacy and the ability to cope with infodemic conditions, it seems necessary for managers in the health system, education, higher education, national media, and other relevant institutions to address the issue and implement practical solutions to improve the level of health information literacy. Some of these solutions may include preparing educational content, producing video clips, holding educational workshops, integrating health information literacy into education and higher education courses, and similar actions.

Value: Research in the relationship between health information literacy and the ability to cope with infodemics is limited. Considering the role of health information literacy as a shield in confronting the infodemic, this research addresses a valuable and relevant topic.

Keywords: Health Information Literacy, Infodemic, COVID-19.

References

- Allahverdipour, H. (2020). Global challenge of health communication: infodemia in the coronavirus disease (COVID-19) pandemic. *Journal of Education and Community Health*, 7(2), 65-67. doi: 10.29252/jech.7.2.65 [In Persian]
- Bastani, P., & Bahrami, M. A. (2020). COVID-19 related misinformation on social media: a qualitative study from Iran. *Journal of medical Internet research*. <https://doi.org/10.2196/18932>
- Bigdeli, Z., & Sharifi, S. (2010). The concept of "texture" in the field of information behavior. *Library and Information Sciences*, 13(3), 31-51. [In Persian]
- Laleh-Zarian, A. (2014). Study of the health status of patients who underwent Lango model in Isfahan in 2013. (Unpublished Master's thesis). Isfahan University of Medical Sciences. [In Persian]
- Mokhatri-Hesari, P., Moezzi, B., & Montazeri, A. (2020). Infodemic, misinformation and the COVID-19. *Payesh (Health Monitor)*, 19(3), 349-353. Doi: 10.29252/payesh.19.3.349 [In Persian]
- Zare, A. (2022). Health Information Seeking for a Disease Epidemic: A Case Study of Kermanshah Citizens in the Covid 19. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 14(Special Issue: COVID-19), 1-13. <https://doi.org/10.22055/sliss.2020.33088.1715> [In Persian]
- Zare-Farashbandi, F., Lalazaryan, A., Rahimi, A., & Hassanzadeh, A. (2016). The effect of contextual factors on health information-seeking behavior of Isfahan diabetic patients. *Journal of Hospital Librarianship*, 16(1), 1-13. [In Persian]
- Zare Gavgani, V. (2020). Infodemic in the global coronavirus crisis. *Depiction of Health*, 11(1), 1-5. doi: 10.34172/doh.2020.01 [In Persian]

Journal of

Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Eysenbach, G. (2020). How to Fight an Infodemic: The Four Pillars of Infodemic Management. *medical Internet research*, 22(6), e21820. <https://doi.org/10.2196/21820>
- Gisondi, M. A., Chambers, D., La, T. M., Ryan, A., Shankar, A., Xue, A., & Barber, R. A. (2022). A Stanford Conference on Social Media, Ethics, and COVID-19 Misinformation (INFODEMIC): Qualitative Thematic Analysis. *medical Internet research*, 24(2), e35707. <https://doi.org/10.2196/35707>
- Hirvonen, N., Enwald, H., Mayer, A. K., Korpelainen, R., Pyky, R., Salonurmi, T., Savolainen, M. J., Nengomasha, C., Abankwah, R., Uutoni, W., Niemelä, R., & Huotari, M. L. (2020). Screening everyday health information literacy among four populations. *Health information and libraries journal*, 37(3), 192–203. <https://doi.org/10.1111/hir.12304>
- Islam, M. S., Sarkar, T., Khan, S. H., Mostofa Kamal, A. H., Hasan, S. M. M., Kabir, A., Yeasmin, D., Islam, M. A., Amin Chowdhury, K. I., Anwar, K. S., Chughtai, A. A., & Seale, H. (2020). COVID-19-Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis. *tropical medicine and hygiene*, 103(4), 1621-1629. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.20-0812>
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of “way of life”. *Library & information science research*, 17(3), 259-294. [https://doi.org/10.1016/0740-8188\(95\)90048-9](https://doi.org/10.1016/0740-8188(95)90048-9)
- Webber, S., & Johnston, B. (2000). Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. *Journal of information science*, 26(6), 381-397. <https://doi.org/10.1177/01655515000260060>
- Williamson, K. (1998). Discovered by chance: The role of incidental information acquisition in an ecological model of information use. *Library & information science research*, 20(1), 23-40. [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(98\)90004-4](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(98)90004-4)
- Wilson, T. (2000). Human Information Behavior. *Information Science*, 3(2), 49-56. <https://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>
- Zielinski, C. (2021). Infodemics and infodemiology: a short history, a long future. *Revista Panamericana de Salud Publica*, 45, e40. <https://doi.org/10.26633/RPSP.2021.40>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Performance of Kerman Province Public Libraries Based on the EFQM Excellence Model

Adel Soleimani Nezhad¹, Fariborz Doroudi², Akram Abbaspour³

Received: October, 26, 2024; Revised: February, 18, 2025

Accepted: February, 21, 2025; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: The aim of this survey is to study the level of excellence and identify the strengths and weaknesses of performance in public libraries in Kerman, focusing on organizational excellence criteria.

Methodology: The research is descriptive with a measurement approach, and the data collection tool is a standardized questionnaire based on the EFQM Excellence Model. The questionnaire has been standardized and approved by European Quality. The population under study includes librarians and individuals in charge of public libraries in Kerman, with a statistical sample comprising the entire population, totaling 54 individuals.

Findings: Descriptive statistics indicate that the average self-assessment score of Kerman public libraries are as follows: leadership, 62.69/100; policy and strategy, 47.61/80; people, 47.81/90; partnership and resource, 50.02/90; processes, 69.67/140; customer/user results, 116/200; people results, 46.91/90; society results, 37.56/60; and key performance results, 76.6/150. The total score for the nine main EFQM excellence criteria is 554.87/1000 for public libraries in Kerman.

Conclusion: The survey findings indicate that leadership, strategy and policy, processes, and customer/user results are strengths, while people, partnership and resources, people results, society results, and key performance require improvement in Kerman public libraries.

Value: Given the importance of evaluating public library management, the results of this research can be utilized for planning and improving of public libraries in Iran.

Key Words: *Organizational Evaluation, EFQM Excellence Model, Performance Evaluation, Organizational Excellence, Public Libraries.*

How to Cite:

Soleimani Nezhad, A. , Doroudi, F., & Abbaspour, A. (2025). Performance of Kerman Province Public Libraries Based on the EFQM Excellence Model. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2): 12-28

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64200.1118](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64200.1118)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19472.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64200.1118)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

2. Assistant Professor; Iranian Research Institute for Information Science & Technology (IranDoc) ; Tehran, Iran (Corresponding Author) doroudi@irandoc.ac.ir

3. M.S. in Knowledge and Information Science, Kerman, Iran.

Extended Abstract

Introduction: Public libraries exist in many countries and are often considered an essential part of an educated and literate population. The activities of public libraries are vital to society. They serve as centers of social education, support for leisure, and places for citizen interaction. Public libraries are cultural institutions that rely heavily on public funding and, consequently, on positive social conventions. They must lead in demonstrating the role and value they provide to communities. Library services can be evaluated at different stages of the library's planning and implementation cycle. Libraries must assess their services to find ways to serve patrons better and demonstrate their value to their communities. Measuring library services helps managers enhance service quality. For analysis, it is beneficial to use a variety of evaluation models. This approach provides managers in all types of libraries with complete and up-to-date guidelines on how to evaluate and improve library services. Most library managers are continually seeking ways to enhance their services and demonstrate their value. The EFQM model is one of the effective tools for analyzing library services, providing librarians with appropriate measurement tools.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Purpose: The EFQM Excellence Model is a widely used organizational framework in Europe and service as a practical tool to help organizations measure their progress on the path to excellence, identify gaps, and develop solutions. This model incorporates fundamental concepts such as leadership, strategy, people management, partnerships and resources, and results. The EFQM Excellence Model provides a comprehensive and holistic framework for assessing and enhancing organizational performance. This study focuses on evaluating the function and performance of public libraries in Kerman City based on the organizational excellence model of the European Foundation for Quality Management (EFQM). The aim of this survey is to examine the level of excellence and to identify the strengths and weaknesses of performance in Kerman public libraries with respect to organizational excellence criteria.

Methodology: The research is descriptive in nature with a measurement approach, and the data collection tool is a standard EFQM model questionnaire. The questionnaire, approved by the European Foundation for Quality Management, consists of fifty closed, equally weighted questions with four options, classified into nine criteria (five enabler criteria and four result criteria). The criteria include: leadership (5 questions), policy and strategy (4 questions), human resources (5 questions), partnerships and resources (5 questions), processes (7 questions), user-related results (9 questions), employee results (5 questions), society results (3 questions), and key performance results (7 questions). The study population consists of librarians and individuals responsible for public libraries in Kerman. The statistical sample includes the entire population, totaling 54 individuals.

Findings: The results obtained from descriptive statistics of the survey indicate that the average self-assessment score of the performance of Kerman public libraries was as follows: leadership, 62.69 out of 100; policy and strategy, 47.61 out of 80; people, 47.81 out of 90; partnerships and resources, 50.02 out of 90; processes, 69.67 out of 140; customer/user results, 116 out of 200; people results, 46.91 out of 90; society results, 37.56 out of 60; and key performance

results, 76.6 out of 150. In total, the nine main excellence model criteria yielded a score of 554.87 out of 1000 for the public libraries of Kerman. Of the 500 points allocated to enablers criteria, the libraries obtained 277.8 points, and of the 500 points for results criteria, 277.07 points. Therefore, the scores for enabler and result criteria are relatively close, with enablers slightly higher. Furthermore, the findings indicate that the performance quality level of Kerman's public libraries, based on the nine EFQM criteria, shows that within the enabler field; the policy and strategy criterion (47.61 percent) had the greatest gap, while the processes criterion (69.67 percent) had the smallest gap from the expected standard.

Table 1. Performance Evaluation of public libraries in Kerman City

Row	Criteria	Average Score (%)	Weight Factor	Weighted Score (%)	Pattern Score
1	Leadership	62.69	1.0	62.69	100
2	Policy and Strategy	59.52	0.8	47.61	80
3	Employees (Human Resources)	53.13	0.9	47.81	90
4	Partners and Resources	55.58	0.9	50.02	90
5	Processes	49.77	1.4	69.67	140
6	Total enabler criteria			277.80	500
7	Customer Results (User)	58.00	2.0	116	200
8	Employee Results	52.13	0.9	46.91	90
9	Community Results	63.60	0.6	37.56	60
10	Key Performance Results	51.07	1.5	46.60	150
	Total Result criteria			277.07	500
	Overall Score (Kerman Public Libraries)			554.87	1000

In this context, it should be noted that library management, which plays an important role in the development and improvement of services, is in a relatively strong position. Specialized activities and work processes are also in good condition, indicating that public libraries have an acceptable capacity to progress and carry out their professional function. These strengths can significantly contribute to the advancement of other components. Accordingly, planning to enhance the professional capacity of staff and develop appropriate policies is considered one of the key goals in this regard. As public libraries expand their support activities in developing services and strengthening staff, it is expected that better conditions will emerge in the future, enabling librarians to succeed in achieving their strategic objectives.

Conclusion: Analyzing of the findings indicates that the the criteria of leadership, strategy and policy, processes, and customer/user results represent strengths, while the criteria of people, partnership and resource, people results, society results, and key performance are identified as areas requiring improvement in public libraries of Kerman City. Accordingly, attention to the structure of public libraries- including their role, status, human resources, programs, work processes, and other factors- should be a key focus for senior managers. These libraries stand at the forefront of the cultural and social movement of society, serving numerous groups within the community. Furthermore, paying attention to future programs and their development is of great importance, as public libraries function as the public universities of society. public libraries hold considerable value in terms of efficiency in providing information resources, professional services, specialized processes, innovation, development, and maintaining social status. Result orientation and

achieving customer satisfaction are particularly significant for these institutions. Providing diverse information services and utilizing multiple resources to meet users' information needs are essential for the continued growth of these cultural centers. Recommendations of this research include employee training programs, implementation of self-evaluation, improvement of work processes, enhancing staff awareness of model indicators, increasing user satisfaction, conducting specialized surveys, and comprehensive planning.

Value: Considering the importance of evaluating the management of public libraries, the findings of this research can be applied to the planning and improvement of public libraries in Iran. They can also be utilized to enhance user satisfaction and deliver higher-quality services. Furthermore, it should be emphasized that any systematic evaluation of library services contributes to the development and expansion of the effective activities of public libraries.

References

- Akbarnezhad, R., & Dayyani, M. H. (2018). Evaluation of the performance excellence of Iran Public Libraries based on the Malcolm Baldrige Model. *Research on information science and public libraries*, 24(3), 363-386. [In Persian]
- Ali, H. K., & Makintami, A. I. (2021). Assessment of public Library Services in THE SIX North Eastern State of Nigeria. *BW Academic Journal*, 8(2), 12-19. <https://www.bwjournals.org/index.php/bsjournal/article/view/312>
- Asgher, U., Leba, M., Ionică, A., Moraru, R. I., & Ahmad, R. (2015). Human factors in the context of excellence models: European Foundation for Quality Management (EFQM) excellence software model and cross-cultural analysis. *Procedia Manufacturing*, 3, 1758-1764. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2015.07.479>
- Bris, P., & Urbanek, T. (2024). Monitoring the Connection Between the Application of EFQM Model Principles and the Results of Organisations. *Quality Innovation Prosperity/Kvalita Inovácia Prosperita*, 28(1), 107-126. <https://doi.org/10.12776/qip.v28i1.1939>
- Cavalcanti, C. O. P., Dutra, A., Soares, S. V., & Ensslin, L. (2023). Structuring of an evaluation model of informational services in a library of an educational institution. *Contextus–Revista Contemporânea de Economia e Gestão*, 21, 1-15. <https://doi.org/10.19094/contextus.2023.83570>
- Ceccato, V., Ercin, E., Sampaio, A., Hazanov, J., & Elfström, S. (2023). Crime at micro-places in public libraries. *Security Journal*, 1-26. <https://doi.org/10.1057/s41284-023-00390-5>
- Dahuya, R., Cadelina, E., de Jesus, H., & Briones, J. (2023). Client's Assessment on the Accessibility, User-friendliness, and Relevance of E-Resources of a Public Library in the Philippines. In: *User-friendliness, and Relevance of E-Resources of a Public Library in the Philippines (November, 26)*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4644740>
- Esfandyari Moghadam, A., Zarei, E., & Famil Rohani, S. A. A. (2011). Evaluation of the Performance of the Library and Archives Administration of the I.R. Iran Broadcasting Organization Based on the EFQM Excellence Model. *Ganjine-ye Asnad*, 21(1), 88-105. https://ganjineh.nlai.ir/article_476.html [In Persian]
- Farajpahlou, A., Akhshik, S. S., & Rajabali Beglou, R. (2016). Modification of EFQM business excellence model for public libraries in Iran (Case study of Khuzestan Province). *Research on Information Science and Public Libraries*, 21(4), 529-547. doi: 20.1001.1.26455730.1394.21.4.8.8 [In Persian]

- Gómez, J. G., Martínez Costa, M., & Martínez Lorente, A. R. (2015). An in-depth review of the internal relationships of the EFQM model. *The TQM Journal*, 27(5), 486-502. <https://doi.org/10.1108/TQM-05-2013-0056>
- Hands, A. S., & Candela, R. (2023). The Role of Public Libraries in Facilitating College Literacy: A Preliminary Analysis. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 60(1), 968-970. <https://doi.org/10.1002/pra2.914>
- Hasanzadeh, E. & Neshat, N. (2012). Using Two Integrated Approaches for the Evaluation of Organizational Performance Excellence Case Study: the National Library and Archives of Iran. *Librarianship and Information Organization Studies*, 23(1), 38-56. https://nastinfo.nlai.ir/article_127.html [In Persian]
- Hazarika, P. (2021). An Assessment of Reading Habits and Use of Public Library Resources by Rural Women of Sivasagar District: A Survey. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 6884. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6884>
- Herget, J., & Hierl, S. (2007). Excellence in libraries: a systematic and integrated approach. *New Library World*, 108(11/12), 526-544. <https://doi.org/10.1108/03074800710838263>
- Igarashi, T., Koizumi, M., & Wake, N. (2022). The impact and concept of public libraries in the twenty-first century. *Information Research*, 27(Special Issue), colis2225. <https://doi.org/10.47989/colis2225>
- Karimi, S., Atashpour, B., Papi, A., Nouri, R., & Hasanzade, A. (2014). Performance of the libraries in Isfahan University of Medical Sciences based on the EFQM model. *Journal of education and health promotion*, 3(1), 122. 10.4103/2277-9531.145934
- Kwanya, T., Stilwell, C., & Underwood, P. G. (2012). Library 2.0 versus other library service models: A critical analysis. *Librarianship and Information Science*, 44(3), 145-162. <https://doi.org/10.1177/0961000611426443>
- Laurett, R., & Mendes, L. (2019). EFQM model's application in the context of higher education: A systematic review of the literature and agenda for future research. *Quality & Reliability Management*, 36(2), 257-285. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-12-2017-0282>
- Linhartová, V., & Stejskal, J. (2017). Public libraries services and their economic evaluation. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D*, 24(41), 90-101.
- Lux, C. (2015). Supporting Breakpoints in Life—A New Concept for Public Libraries. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 39(1), 55-60. <https://doi.org/10.1515/bfp-2015-0012>
- Martusewicz, J., Szewczyk, K., & Wierzbic, A. (2022). The Environmental Protection and Effective Energy Consumption in the Light of the EFQM Model 2020—Case Study. *Energies*, 15(19), 7260. <https://doi.org/10.3390/en15197260>
- Mohapatra, N., Dash, A., & Chandrabati, B. (2020). Social Responsibility of Public Libraries and Information Centres in Odisha: A Statistical Analysis. In *Public Library and Digital Divide: Opportunities & Challenges* (pp. 61-72). Odisha State Open University Sambalpur. https://www.researchgate.net/publication/342068532_Social_Responsibility_of_Public_Libraries_and_Information_Centres_in_Odisha_A_Statistical_Analysis
- Obolewicz, J., Baryłka, A., Szota, M., & Borkowski, S. (2023). Improving activities in the processes of ensuring the quality of education in higher education schools and scientific institutes. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 120(2 extended), 92-104. 10.5604/01.3001.0054.0110

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Oh, D. G. (2020). Beyond providing information: An analysis on the perceived service quality, satisfaction, and loyalty of public library customers. *Libri*, 70(4), 345-359. <https://doi.org/10.1515/libri-2020-0006>
- Center for Organizational Excellence. (2021). *Organizational Excellence Model*. Industrial Management Organization. [InPersian]
- Parsaeian, M., Riahi nia, N., Akhshik, S. S., & Hasanzadeh, M. (2019). The study of proportionality of EFQM Business Excellence Model with Iranian Academic Libraries. *Studies in Library and Information Science*, 11(3), 1-22. 10.22055/slis.2018.26872.1519[InPersian]
- Patin, B. (2020). What is essential?: Understanding community resilience and public libraries in the United States during disasters. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 57(1), e269. <https://doi.org/10.1002/pr2.269>
- Riahinia, N., & Navehebrahim, A. (2012). An Assessment of the Performance of Library Managers of the Tehran State Universities. *Studies in Library and Information Science*, 4(10), 1-18. https://slis.scu.ac.ir/article_11103.html [In Persian]
- Sheppard, B., Flinner, K., Norlander, R., & Fournier, M. D. (2019). National impact of library public programs assessment: Phase 1. *American Library Association & New Knowledge Organization Ltd*. <https://apo.org.au/node/247646>
- Shin, G. D., Jeon, K., & Lee, H. E. (2022). Public library needs assessment to build a community-based library: Triangulation method with a social media data analysis. *Library & Information Science Research*, 44(1), 101142. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2022.101142>
- Siddique, S., Ali, I., & Mahmood, J. A. (2022). An Assessment and Comparative Study of the Natural daylight in the Central Public Library and Sir Sadeq Library of the Islamic University of Bahawalpur, Bahawalpur, Pakistan. *Journal of ISOSS*, 8(4), 33-60.
- Singh, G., & Shrivastava, D. K. (2020). Assessment and Infrastructure of District public library System in Kota Region (Rajasthan). *International Journal of eSearch-GRANTHAALAYAH*, 8(5), 38-50. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v8.i5.2020.52>
- Soheili, F., Mirahmadi, F., & Esfandyari Moghadam, A. R. (2016). Evaluation of Management Performance Quality in Kermanshah Public Libraries Using Organizational Excellence Model of European Foundation for Quality Management (EFQM). *Digital and Smart Libraries Researches*, 2(1), 45-60. [InPersian]
- Sütőová, A., Teplická, K., & Straka, M. (2022). Application of the EFQM model in the education institution for driving improvement of processes towards sustainability. *Sustainability*, 14(13), 7711. <https://doi.org/10.3390/su14137711>
- Tarí, J. J., Portela Maquieira, S., & Molina-Azorín, J. F. (2023). The link between transformational leadership and the EFQM model elements. *Business Process Management Journal*, 29(2), 447-464. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-10-2022-0498>
- Ylipulli, J., Pouke, M., Ehrenberg, N., & Keinonen, T. (2023). Public libraries as a partner in digital innovation project: Designing a virtual reality experience to support digital literacy. *Future Generation Computer Systems*, 149, 594-605. <https://doi.org/10.1016/j.future.2023.08.001>

Exploring the Influence of Workplace Ostracism on Knowledge Hiding: The Mediating Effect of Reciprocal Beliefs

Seifallah Andayesh¹

Received: October, 27, 2024; Revised: February, 6, 2025

Accepted: February, 9, 2025; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: This study investigates the impact of workplace ostracism on knowledge hiding, emphasizing the mediating role of reciprocity beliefs among library staff at the University of Tehran.

Methodology: This research is descriptive and survey-based, and applied in terms of purpose. The statistical population comprises 158 library staff members at the University of Tehran. Data were collected using three standardized instruments: the Knowledge Hiding Questionnaire (Serenko and Bontis, 2016), the Reciprocity Beliefs Questionnaire (Wu et al., 2006), and the Workplace Ostracism Questionnaire (Ferris et al., 2008). Reliability was confirmed using Cronbach's alpha, while validity was assessed through convergent and discriminant validity. Data analysis was conducted using descriptive statistics (frequency distribution) and inferential statistics, applying structural equation modeling (SEM) with Smart PLS.

Findings: The results show that workplace ostracism has a positive and direct effect on knowledge hiding. Workplace ostracism also positively influences reciprocity beliefs, which in turn significantly affect knowledge hiding.

Conclusion: Both generalized and negative reciprocity beliefs strengthen the positive relationship between workplace ostracism and knowledge hiding.

Value: This study adds to the growing literature on knowledge hiding and highlights important gaps in understanding how workplace ostracism shapes such behaviors.

Keywords: *Knowledge Hiding, Reciprocity Beliefs, Workplace Ostracism, Academic Libraries.*

How to Cite:

Andayesh, S. (2025). Exploring the Influence of Workplace Ostracism on Knowledge hiding: The Mediating Effect of Reciprocal Beliefs. *Journal of Knowledge Research Studies*, 4 (2): 29-45.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64214.1119](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64214.1119)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19473.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64214.1119)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Persian Gulf University, Bushehr, Iran (Corresponding Author) andayesh.s@pgu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction: Knowledge, as a valuable asset, plays a crucial role in organizational success; however, knowledge hiding presents a major barrier to effective knowledge sharing. This behavior, defined as the deliberate withholding of information, can arise from factors such as workplace ostracism, negative reciprocity beliefs, and the intention to preserve personal resources. Workplace ostracism, in particular, directly fosters knowledge hiding, thereby reducing innovation, collaboration, and overall organizational performance. Moreover, the different forms of knowledge hiding- evasive hiding, playing dumb, and rationalized hiding- each exert distinct negative effects on organizations. Prior research suggests that, despite organizational efforts to encourage knowledge sharing, knowledge hiding remains a persistent challenge, especially in educational contexts such as universities, which have received comparatively less scholarly attention.

Purpose: This study examines the relationship between workplace ostracism and knowledge hiding in university libraries, emphasizing the mediating role of reciprocity beliefs. Although knowledge hiding has been widely investigated, its occurrence within higher education remains relatively underexplored. Previous studies highlight the influence of workplace discrimination on knowledge hiding and indicate that workplace ostracism shapes employee behavior differently across cultures and organizational contexts. Considering its importance in academic environments, this research focuses on library staff at the University of Tehran to provide deeper insights into these dynamics.

Methodology: This applied research adopts a descriptive-correlational design with a quantitative approach to examine the relationship between workplace ostracism and knowledge hiding, considering the mediating role of reciprocity beliefs. The statistical population comprised 158 managers, administrative staff, and library heads at the University of Tehran, all of whom participated in the survey. Data were collected using Standardized questionnaires. Knowledge hiding was measured with Serenko and Bontis's (2016) 12-item scale, encompassing evasive hiding, playing dumb, and rationalized hiding. Reciprocity beliefs were assessed using Wu et al.'s (2006) 16-item scale, which covering generalized, negative, and balanced reciprocity beliefs. Workplace ostracism was measured with Ferris et al.'s (2008) 12-item scale. All items were rated on a five-point Likert scale ranging from "strongly disagree" to "strongly agree.". Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to validate the measurement instruments.

Finding: The findings show that reciprocity beliefs significantly mediate the relationship between workplace ostracism and knowledge hiding at a 95% confidence level ($P \leq 0.05$, $Z > 1.96$). The calculated Variance Accounted For (VAF) was 0.875 for generalized and negative reciprocity beliefs, indicating full mediation. In contrast, balanced reciprocity beliefs played a weaker role, with a VAF of 0.293, suggesting partial mediation. Structural equation modeling (SEM) further confirmed that reciprocity beliefs exert a significant effect on knowledge hiding ($\beta = 0.569$, $t = 7.404$, $P \leq 0.05$). The positive correlation indicates that for every one-unit increase in reciprocity beliefs, knowledge hiding rises by 0.569 standard deviations.

Furthermore, workplace ostracism was found to exert a significant positive effect on knowledge hiding ($\beta = 0.729$, $t = 9.689$, $P \leq 0.05$), indicating that a one-unit increase in workplace ostracism result in a 0.729 standard deviation rise in knowledge

hiding. Conversely, workplace ostracism had a significant negative effect on reciprocity beliefs ($\beta = -0.861$, $t = 10.393$, $P \leq 0.05$), suggesting that as workplace ostracism increases by one unit, reciprocity beliefs decline by 0.861 standard deviations. These findings confirm the study's hypotheses and underscore the critical role of reciprocity beliefs in mediating the relationship between workplace ostracism on knowledge hiding.

Hypotheses Testing Results

Hypothesis	Path Coefficient (β)	t-Value	P-Value	VAF	Sobel Test	Result
Workplace Ostracism - > Reciprocity Beliefs -> Knowledge Hiding	-	-	-	0.875	3.741	Confirmed
Direct Effect	0.729	-	0.000	-	-	-
Indirect Effect	0.251	-	0.000	-	-	-
Total Effect	0.980	-	0.000	-	-	-
Reciprocity Beliefs -> Knowledge Hiding	0.569	7.404	0.000	-	-	Confirmed
Workplace Ostracism - > Knowledge Hiding	0.729	9.689	0.000	-	-	Confirmed
Workplace Ostracism - > Reciprocity Beliefs	-0.861	10.393	0.000	-	-	Confirmed

Conclusion: The findings of this study demonstrate that workplace ostracism exerts a significant positive effect knowledge hiding (Zhao et al., 2016), while it negatively affects reciprocity beliefs (Han et al., 2024). Moreover, reciprocity beliefs were found to positively influence knowledge hiding (Bauwick, 2015). These results have important implications for work environments, particularly within educational institutions. The study underscores the need for organizations to foster a healthy workplace that promotes collaboration, knowledge sharing, and employee well-being, especially among academic staff. Recognizing the adverse impact of ostracism on employees' mental health is essential for cultivating supportive environments. Accordingly, this research can guide organizations in developing clear policies to encourage knowledge sharing and implementing support mechanisms for employees who may experience ostracism.

Value: This study makes an important contribution to the literature on knowledge hiding by offering deeper insights into the underlying factors shaping this phenomenon. The findings highlight notable research gaps, particularly in understanding the intricate relationship between workplace ostracism and knowledge hiding. By revealing how experiences of exclusion in the workplace may foster deliberate knowledge withholding, this research offers a nuanced perspective on organizational dynamics. Furthermore, it emphasizes the necessity of further exploring mediating and moderating variables that may shape this relationship. These insights can assist organizations in designing targeted strategies to cultivate more inclusive, collaborative, and knowledge-sharing work environment.

References

Al-Duhouri, F. S., & Mohd Shamsudin, F. (2023). The Mediating Influence of Perceived Workplace Ostracism on the Relationship between Interpersonal Distrust and Knowledge Hiding and the Moderating Role of Person-Organization Unfit. *Heliyon*, 9(9). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e20008>

- Al-Jubouri, A. A. N., & Fleifal, A. A. (2020). The Influential Connection between Knowledge Hiding and Workplace Ostracism in Iraq. *Ishtar journal of economics and business studies*, 1(3), 1-16. <https://doi.org/10.55270/ijebs.v1i3.45>
- Anand, P., & Hassan, Y. (2019). Knowledge Hiding in Organizations: Everything that Managers need to Know. *Development and Learning in Organizations: An International Journal*, 33(6), 12-15. <https://doi.org/10.1108/DLO-12-2018-0158>
- Bavik, Y. L. (2015). Effects of goal Interdependence on Help-Seeking through Knowledge Sharing and Knowledge hiding: the Moderating Roles of Reciprocity Beliefs. http://commons.in.edu.hk/mgt_etd/26/
- Bhatti, S. H., Hussain, M., Santoro, G., & Culasso, F. (2023). The Impact of Organizational Ostracism on Knowledge Hiding: analysing the Sequential Mediating Role of Efficacy Needs and Psychological Distress. *Journal of Knowledge Management*, 27(2), 485-505. <https://doi.org/10.1108/JKM-03-2021-0223>
- Bock, G.-W., Zmud, R. W., Kim, Y.-G., & Lee, J.-N. (2005). Behavioral Intention Formation in Knowledge Sharing: Examining the Roles of Extrinsic Motivators, Social-Psychological Forces, and Organizational Climate. *MIS Quarterly*, 87-111. <https://doi.org/10.2307/25148669>
- Brison, N., & Caesens, G. (2023). The Relationship between Workplace Ostracism and Organizational Dehumanization: the Role of need to Belong and its outcomes. *Psychologica Belgica*, 63(1), 120. doi: <https://doi.org/10.5334%2Fpb.1215>
- Connelly, C. E., Černe, M., Dysvik, A., & Škerlavaj, M. (2019). Understanding knowledge hiding in organizations. *Organizational Behavior*, 40(7), 779-782. <https://doi.org/10.1002/job.2407>
- Connelly, C. E., & Zweig, D. (2015). How Perpetrators and Targets Construe Knowledge Hiding in Organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 24(3), 479-489. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2014.931325>
- Connelly, C. E., Zweig, D., Webster, J., & Trougakos, J. P. (2012). Knowledge hiding in Organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 33(1), 64-88. <https://doi.org/10.1002/job.737>
- Cropanzano, R., Anthony, E. L., Daniels, S. R., & Hall, A. V. (2017). Social Exchange Theory: A Critical Review with Theoretical Remedies. *Academy of Management Annals*, 11(1), 479-516. <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/annals.2015.0099>
- Dash, S., Ranjan, S., Bhardwaj, N., & Rastogi, S. K. (2024). Workplace Ostracism: a Qualitative Enquiry. *Personnel Review*, 53(4), 965-982. <https://doi.org/10.1108/PR-06-2022-0454>
- Edwards, D., Cheng, M., Wong, I. A., Zhang, J., & Wu, Q. (2017). Ambassadors of Knowledge Sharing: Co-Produced Travel Information through Tourist-local Social Media Exchange. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(2), 690-708. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-10-2015-0607>
- Eisenberger, R., Lynch, P., Aselage, J., & Rohdieck, S. (2004). Who Takes the most Revenge? Individual Differences in Negative Reciprocity Norm Endorsement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(6), 787-799. <https://doi.org/10.1177/0146167204264047>
- Ellithy, N. S., Aly Abou Hashish, E., & Ahmed Mohamed Elbassal, N. (2024). Work Ethics and its Relationship with Workplace Ostracism and Counterproductive Work Behaviours among Nurses: a Structural Equation Model. *BMC Nursing*, 23(1), 126. <https://doi.org/10.1186/s12912-024-01785-4>
- Fatima, T. (2017). Interactive Effects of Workplace Ostracism and Belief in Reciprocity on Fear of Negative Evaluation. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 11(3), 911-933. <https://hdl.handle.net/10419/188322>
- Fatima, T., Bilal, A. R., Imran, M. K., Ayub, A., & Arshad, H. (2024). Who is likely to Hide Knowledge after Peer Ostracism? An Exchange-based Perspective of Contact Quality and need to Belong. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 54(1), 108-128. <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-06-2021-0097>

- Fatima, T., Bilal, A. R., Imran, M. K., & Sarwar, A. (2023). Manifestations of workplace ostracism: an insight into academics' psychological well-being. *South Asian Journal of Business Studies*, 12(1), 79-103. doi: <https://doi.org/10.1108/SAJBS-03-2019-0053>
- Gkorezis, P., & Bellou, V. (2016). The Relationship between Workplace Ostracism and Information Exchange. *Management Decision*, 54(3), 700-713. <https://doi.org/10.1108/MD-09-2015-0421>
- Gray, K., Ward, A. F., & Norton, M. I. (2014). Paying it forward: Generalized Reciprocity and the limits of Generosity. *Journal of experimental psychology: General*, 143(1), 247. <http://10.1037/a0031047>
- Han, M. S., Masood, K., Cudjoe, D., & Wang, Y. (2021). Knowledge Hiding as the Dark Side of Competitive Psychological Climate. *Leadership & Organization Development Journal*, 42(2), 195-207. <https://doi.org/10.1108/LODJ-03-2020-0090>
- Han, R., tunnisa, A., Ghayas, S., & Shahab, M. (2024). Relationship between Workplace Ostracism and Knowledge Hiding; Mediatonal Role of Reciprocity Beliefs among College Teachers. *Heliyon*, 10(8), e29134. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e29134>
- Hastings, S. (2011). *The moderating effect of reciprocity beliefs on work outcomes*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Western Ontario (Canada). <https://ir.lib.uwo.ca/etd/277/>
- Jahanzeb, S., Fatima, T., Javed, B., & Giles, J. P. (2020). Can mindfulness overcome the effects of workplace ostracism on job performance? *The Journal of Social Psychology*, 160(5), 589-602. <https://doi.org/10.1080/00224545.2019.1707465>
- Kmiecziak, R. (2021). Trust, knowledge sharing, and innovative work behavior: empirical evidence from Poland. *European Journal of Innovation Management*, 24(5), 1832-1859. <https://doi.org/10.1108/EJIM-04-2020-0134>
- Kurniawanti, I. A., Zain, D., Thoyib, A., & Rahayu, M. (2023). Knowledge hiding and individual task performance: The role of individual creativity as mediator. *Heliyon*, 9(11), e21035. <https://doi.org/10.1016%2Fj.heliyon.2023.e21035>
- Labafi, S. (2017). Knowledge hiding as an obstacle of innovation in organizations a qualitative study of software industry. *AD-minister*, 131-148. <http://dx.doi.org/10.17230/ad-minister.30.7>
- Laeque, S. H., & Khan, A. (2024). The Chain Reaction from Workplace Ostracism to Knowledge hiding: Testing a Sequential Mediation Model in Pakistan's BPO Sector. *Journal of Business and Management Research*, 3(1), 257-268. doi: <http://jbmr.com.pk/index.php/Journal/article/view/111>
- Mahmood, Y., Imran, M., Fayaz, M., & Ahmad, Z. (2021). Factors Influencing the Knowledge Hiding Behavior and Assessing its Role as an Obstacle of Innovation in Education Sector. *Ilkogretim Online*, 20(2). doi: <http://10.17051/ilkonline.2021.02.70>
- Mitchell, M. S., & Ambrose, M. L. (2007). Abusive supervision and workplace deviance and the moderating effects of negative reciprocity beliefs. *Journal of applied psychology*, 92(4), 1159. doi: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-9010.92.4.1159>
- Offergelt, F., & Venz, L. (2023). The joint effects of supervisor knowledge hiding, abusive supervision, and employee political skill on employee knowledge hiding behaviors. *Journal of Knowledge Management*, 27(5), 1209-1227. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-08-2021-0655>
- Peng, H. (2013). Why and when do people hide knowledge? *Journal of Knowledge Management*, 17(3), 398-415. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-12-2012-0380>
- Pretty, J., Benton, T. G., Bharucha, Z. P., Dicks, L. V., Flora, C. B., Godfray, H. C. J., . . . Wratten, S. (2018). Global assessment of agricultural system redesign for sustainable intensification. *Nature Sustainability*, 1(8), 441-446. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0114-0>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Qureshi, A. M. A., & Evans, N. (2015). Deterrents to knowledge-sharing in the pharmaceutical industry: a case study. *Journal of Knowledge Management*, 19(2), 296-314. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-09-2014-0391>
- Riaz, S., Xu, Y., & Hussain, S. (2019). Workplace ostracism and knowledge hiding: the mediating role of job tension. *Sustainability*, 11(20), 5547. doi: <https://doi.org/10.3390/su11205547>
- Sepahvand, R., & Momeni Mofrad, M. (2021). Workplace Ostracism and Knowledge Hiding: The Mediating Role of Job Tension (Case Study of Nurses of Public Hospitals Employee's in Lorestan). *Journal of Ergonomics*, 8(4), 115-128. doi: [10.30699/jergon.8.4.115](https://doi.org/10.30699/jergon.8.4.115) [In Persian]
- Serenko, A., & Bontis, N. (2016). Understanding counterproductive knowledge behavior: antecedents and consequences of intra-organizational knowledge hiding. *Journal of Knowledge Management*, 20(6), 1199-1224. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-05-2016-0203>
- Sergeeva, A., & Andreeva, T. (2016). Knowledge Sharing Research:Bringing Context Back In. *Journal of Management Inquiry*, 25(3), 240-261. doi: <https://doi.org/10.1177/1056492615618271>
- Singh, S., Subramani, A. K., David, R., & Jan, N. A. (2024). Workplace ostracism influencing turnover intentions: Moderating roles of perceptions of organizational virtuousness and authentic leadership. *Acta Psychologica*, 243, 104136. doi: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104136>
- Singh, S. K. (2019). Territoriality, task performance, and workplace deviance: Empirical evidence on role of knowledge hiding. *Journal of Business Research*, 97, 10-19. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.12.034>
- Škerlavaj, M., Connelly, C. E., Cerne, M., & Dysvik, A. (2018). Tell me if you can: time pressure, prosocial motivation, perspective taking, and knowledge hiding. *Journal of Knowledge Management*, 22(7), 1489-1509. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-05-2017-0179>
- Smart Richman, L., & Leary, M. R. (2009). Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: a multimotive model. *Psychological review*, 116(2), 365. doi: <https://psycnet.apa.org/buy/2009-04438-004>
- Sun, Z., Ye, C., He, Z., & Yu, W. (2020). Behavioral intention promotes generalized reciprocity: Evidence from the dictator game. *Front Psychol*, 11, 772. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00772>
- Tan, Z., Yuan, L., Wang, J., & Wan, Q. (2024). When the victims fight back: the influence of workplace ostracism on employee knowledge sabotage behavior. *Journal of Knowledge Management*, 28(5), 1249-1277. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-04-2023-0303>
- Venz, L., & Neshor Shoshan, H. (2022). Be smart, play dumb? A transactional perspective on day-specific knowledge hiding, interpersonal conflict, and psychological strain. *Human Relations*, 75(1), 113-138. doi: <https://doi.org/10.1177/0018726721990438>
- Wang, G.-H., Li, J.-H., Liu, H., & Zaggia, C. (2023). The association between workplace ostracism and knowledge-sharing behaviors among Chinese university teachers: The chain mediating model of job burnout and job satisfaction. *Front Psychol*, 14. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1030043>
- Wang, M., Liao, H., Zhan, Y., & Shi, J. (2011). Daily Customer Mistreatment and Employee Sabotage Against Customers:Examining Emotion and Resource Perspectives. *Academy of Management Journal*, 54(2), 312-334. doi: <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/amj.2011.60263093>
- Wang, Z., & Wang, N. (2012). Knowledge sharing, innovation and firm performance. *Expert Systems with Applications*, 39(10), 8899-8908. doi: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.02.017>
- Xiao, M., & Cooke, F. L. (2019). Why and when knowledge hiding in the workplace is harmful: a review of the literature and directions for future research in the Chinese

- context. *Asia Pacific Human Resources*, 57(4), 470-502. doi: <https://doi.org/10.1111/1744-7941.12198>
- Xiong, C., Chang, V., Scuotto, V., Shi, Y., & Paoloni, N. (2021). The social-psychological approach in understanding knowledge hiding within international R&D teams: An inductive analysis. *Business Research*, 128, 799-811. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.04.009>
- Yan, J., Li, Y., Jia, J., & Liu, H. (2024). Self-Reliance in the Workplace: The Curvilinear Effect of Workplace Ostracism on Subjective Career Success. *SAGE Open*, 14(1), 21582440231220177. doi: <https://doi.org/10.1177/21582440231220177>
- Yang, K., & Ribiere, V. (2020). Drivers of knowledge hiding in the university context. *Applied Knowledge Management*, 7, 99-116. doi: [http://dx.doi.org/10.36965/OJAKM.2020.8\(1\)99-116](http://dx.doi.org/10.36965/OJAKM.2020.8(1)99-116)
- Zhang, M., Zhao, L., & Chen, Z. (2021). Research on the relationship between high-commitment work systems and employees' unethical pro-organizational behavior: the moderating role of balanced reciprocity beliefs. *Front Psychol*, 12, 776904. doi: <http://10.3389/fpsyg.2021.776904>
- Zhao, H., Xia, Q., He, P., Sheard, G., & Wan, P. (2016). Workplace ostracism and knowledge hiding in service organizations. *Hospitality Management*, 59, 84-94. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2016.09.009>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

The Effect of Knowledge-Based Leadership on Employees Innovative Performance through Knowledge Sharing and Collaboration in Manufacturing Companies of Chaharmahal and Bakhtiari Province

Abbas Ghaedamini Harouni*¹, Mehsan Hemtizadeh²

Received: September, 3, 2024; Revised: March, 8, 2024

Accepted: March, 12, 2024; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: This study aimed to examine the effect of knowledge-based leadership on innovative performance, with the mediating roles of knowledge sharing and work participation behaviors.

Methodology: The present research was applied in purpose and descriptive-correlational in data collection. The statistical population comprised all managers working in manufacturing companies in Chaharmahal and Bakhtiari Province (N=440). Using stratified random sampling proportional to size and based on Morgan's table, a sample of 205 managers was selected. Data were collected using Donati and Di Pablos's (2015) knowledge-based leadership questionnaire, Ahmed et al.'s (2024) innovative performance questionnaire, Wang and Wang's (2012) knowledge sharing behavior questionnaire, and Schaufeli et al.'s (2002) work engagement questionnaire. The reliability of these instruments, assessed by Cronbach's alpha, was 0.86, 0.82, 0.92 and 0.91 respectively. Data analysis was conducted at both descriptive and inferential levels, employing structural equation modeling (SEM).

Findings: The results indicated that knowledge-based leadership had a positive, direct, and significant effect on innovative performance. Moreover, knowledge sharing and work participation behaviors served as mediating variables in this relationship.

Conclusion: The findings suggest a significant relationship between knowledge-based leadership and innovative performance among manufacturing companies in Chaharmahal and Bakhtiari Province. Furthermore, knowledge sharing and work participation behaviors can be considered key mediators in this relationship.

Value: Given the critical role of human resources in organizations, examining the factors influencing innovative performance is essential. Since the components of knowledge-based leadership align closely with the work environment of manufacturing companies, investigating this relationship is both necessary and highly valuable.

Keywords: *Knowledge-based leadership, knowledge sharing behaviors, work engagement, employee innovative performance.*

How to Cite:

Ghaedamini Harouni, A., & Hemtizadeh, M. (2025). The Effect of Knowledge-Based Leadership on Employees Innovative Performance through Knowledge Sharing and Collaboration in Manufacturing Companies of Chaharmahal and Bakhtiari Province. *Journal of Knowledge Research Studies*, 4 (2): 46-66.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.63321.1107](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.63321.1107)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19534.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.63321.1107)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Instructor, Department of Management, University of Applied Sciences of Artistic Culture of Drijeno Center, Farrukhshahr, Iran (Corresponding Author) abbasghaedamini2020@gmail.com

2. Bachelor Student, Cultural Management, Comprehensive University of Applied Sciences, Artistic Culture of Drijeno Center, Farrukhshahr, Iran

Extended Abstract

Introduction: Knowledge management has emerged as both an academic discipline and an industry practice since the 1990s (Abubakar et al., 2019). Organizations worldwide have adopted and implemented knowledge management initiative to improve business processes and enhance productivity (Sahibzadeh et al., 2022). Empirical evidence suggests that knowledge-based initiatives improve the quality of products and services delivered to consumers (Abubakar et al., 2019; Wahi-Onou, 2020). In today's highly competitive environment, organizational success depends heavily on fostering innovation as a driver of enhanced performance (Lee et al., 2022; Park et al., 2021). Previous studies have consistently highlighted the central role of knowledge management in shaping innovation performance (Chogtai et al., 2022; Hu and Zhao, 2016; Ritala et al., 2015; Wang and Wang, 2012). Consequently, organizations seek to identify the factors that strengthen knowledge-sharing behaviors among employees. While prior research has demonstrated the importance of leadership in both knowledge management and innovation processes, with evidence that various leadership styles (e.g., transactional and transformational) promote knowledge-sharing behaviors (Shamim et al., 2019), the role of knowledge-based leadership has received relatively less scholarly attention. In parallel, scholars have confirmed that work engagement significantly influences employees' innovative performance (Baker and Xantopoulou, 2013; Demrotti et al., 2015) and is closely related to motivational factors within the workplace (Baker et al., 2008; Schaufeli et al., 2002). Based on these findings, collaboration can be considered a potential mediator between knowledge-based leadership and employees' innovative performance. Furthermore, individual motivations and attitudes have been shown to affect knowledge-sharing behaviors (Lim, 2021). As such, scholars have emphasized the need to identify antecedents of knowledge-sharing behaviors within organizations (Afshar Jalili and Qala, 2018). In this context, knowledge-based leadership has been proposed as a potential antecedent of such behaviors. Accordingly, the present study investigates the mediating role of knowledge sharing and work participation in the relationship between knowledge-based leadership and employees' innovative performance (Donati et al., 2022; Mahmoud et al., 2021).

Purpose: Knowledge-based leadership plays a crucial role in fostering knowledge management within organization by enhancing employees' knowledge, encouraging them to embrace challenges, and motivating them to exert greater effort in solving complex tasks (Birdy et al., 2021; Tomball, 2011). This leadership style not only drives employees toward achieving organizational goals (Sahibzadeh et al., 2022) but also promotes innovative work practices, as well as acquisition, storage, utilization, and sharing of knowledge (Donati and Di Pablo, 2015). Recent studies further demonstrate that knowledge-based leadership positively influences employees' knowledge-sharing behaviors (Sahibzadeh et al., 2021, 2022). Grounded in social cognitive theory, the present study examines the role of knowledge-based leadership in manufacturing companies in Chaharmahal and Bakhtiari Province, recognized as a knowledge-oriented organizations. The research addresses several gaps: (1) it provides a framework for evaluating the role of knowledge-based leadership in manufacturing organizations, (2) It extends the literature by investigation the effect of knowledge-based leadership on employees' innovative performance (3) It highlights the value of knowledge-based leadership

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

in enhancing innovative performance through knowledge sharing and collaborative behaviors in manufacturing organizations. Accordingly, the primary purpose of this study is to examine the effect of Knowledge-based leadership on employees' innovative performance, with a focus on the mediating roles of knowledge sharing and work participation behaviors.

Methodology: The present study is applied in terms of purpose and descriptive-correlational in terms of data collection. The statistical population included all managers working in manufacturing companies in Chaharmahal and Bakhtiari province (440). Using stratified random sampling proportional to size, and based on Morgan's table, 205 individuals were selected as the sample. The research instruments included: Donati and Di Pablo's (2015) knowledge-based leadership questionnaire, Ahmed et al.'s (2024) innovative performance questionnaire, Wang and Wang's (2012) knowledge-sharing behavior questionnaire, and Schaufeli et al.'s (2002) work engagement questionnaire. The reliability of the instruments was confirmed using Cronbach's alpha coefficients of 0.86, 0.82, 0.92 and 0.91 respectively. Data analysis was conducted at both descriptive and inferential levels, employing structural equation modeling (SEM).

Findings: The findings revealed that knowledge-based leadership exerts a positive, direct, and statistically significant effect on innovative performance. Furthermore, both knowledge-sharing and work participation behaviors were identified as mediating factors in the relationship between knowledge-based leadership and innovative performance.

Table 1. Overall results of hypotheses testing

Hypothesis	Research Hypotheses	β	R ²	p-value
1	Knowledge-based leadership has an impact on innovative performance	0.557	0.707	<0.001
2	Knowledge sharing has a mediating role in the relationship between knowledge-based leadership and innovative performance of employees	0.577	-	<0.001
3	Work engagement plays a mediating role in the relationship between knowledge-based leadership and employee innovative performance	0.355	-	<0.001

Conclusion: The findings of this study demonstrate that knowledge-based leadership has a direct and positive effect on employees' innovative performance in manufacturing companies in Chaharmahal and Bakhtiari province. These results are consistent with prior research, including Sahebzadeh et al. (2022), Donati and Di Pablo (2015), Homayounfar and Arasteh (2023), Nadi et al. (2022), Babaei Farsani et al. (2022), Hamid et al. (2024), and Ahmad et al. (2024).

In this context, knowledge-based leadership fosters behaviors that enhance innovative performance, adaptability, and overall productivity. The mediating effects of knowledge-sharing behaviors and work participation in the relationship between knowledge-based leadership and innovative performance were also confirmed, aligning with earlier studies (Cheng et al., 2020; Zhang et al., 2020; Kuo et al., 2014; Yang et al., 2018; Zheng et al., 2017). Specifically, knowledge-based leadership strengthens employees' tendencies toward knowledge sharing and active participation, which in turn contribute to higher levels of innovation.

Furthermore, previous research has shown that knowledge production, storage, acquisition, sharing, and utilization improve the satisfaction of knowledge workers by enhancing the quality of their outputs (Sahibzadeh et al., 2022). Therefore, the implementation of effective knowledge management ensures the timely transfer of knowledge to employees, thereby increasing organizational efficiency and supporting sustainable innovation.

Value: Given the importance of human resources in organizations, examining the factors that influence innovative performance is both essential and valuable. Since knowledge-based leadership encompasses components that closely align with the working environment of manufacturing companies, investigating its role is particularly necessary. This study contributes to the understanding of how knowledge-based leadership can foster innovation through knowledge sharing and collaborative behaviors, thereby providing valuable insights for managers and policymakers in manufacturing sectors.

References

- Abubakar, A. M., Elrehail, H., Alatailat, M. A., & Elçi, A. (2019). Knowledge management, decision-making style and organizational performance. *Journal of Innovation & Knowledge*, 4(2), 104–114. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2017.07.003>.
- Afshar-Jalili, Y., & Ghaleh, S. (2018). Predicting Knowledge sharing Behavior based on People's early core beliefs. *IUP Journal of Knowledge Management*, 16(4), 1–23. <https://iupindia.in/ViewArticleDetails.asp?ArticleID=2145>
- Agarwal, U. A., Datta, S., Blake-Beard, S., & Bhargava, S. (2012). Linking LMX, innovative work behaviour and turnover intentions: The mediating role of work engagement. *Career Development International*, 17(3), 208–230. <https://doi.org/10.1108/13620431211241063>.
- Ahmed, T., Ajmal, M., & Haq, M. A. U. (2024). Knowledge-oriented leadership and innovative performance: Role of creative self-efficacy and organizational climate in the software industry of Pakistan. *Knowledge and Learning*, 17 (2), 119-138. <https://doi.org/10.1504/IJKL.2024.137140>
- Almheiri, M. M. O., & Omar, R. (2022). Leadership Styles and competitive advantage: Does Employee Creativity mediate the relationship. *South Asian Journal of Social Sciences and Humanities*, 3(1), 106–124. <https://doi.org/10.48165/sajssh.2022.3108>.
- Alsaadi, T., Abuelhassan, A., Khalifa, G., Ameen, A., & Nusari, M. (2019). Empowering Leadership Predictors for Employees Creativity. *International Business Management*, 13(3), 119–129. <https://doi.org/10.3923/ibm.2019.119.129>
- Andreescu, V., & Vito, G. F. (2010). An exploratory study on ideal leadership behaviour: The opinions of american police managers. *police science & management*, 12(4), 567–583. <https://doi.org/10.1350/ijps.2010.12.4.207>
- Aryee, S., Walumbwa, F. O., Zhou, Q., & Hartnell, C. A. (2012). Transformational leadership, innovative behavior, and task performance: Test of mediation and moderation processes. *Human Performance*, 25(1), 1–25. <https://doi.org/10.1080/08959285.2011.631648>
- Azeem, M., Ahmed, M., Haider, S., & Sajjad, M. (2021). Expanding competitive advantage through organizational culture, knowledge sharing and organizational innovation. *Technology in Society*, 66, 101635. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101635>
- Babae Farsani, M., Fathollahi, S., & Moradi, M. (2022). The Analysis of the Knowledge -Based Leadership Relationship, Knowledge Management Behavior

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

and Innovation Performance (Case Study: Small and Medium Companies of Chaharmahal & Bakhtiari Province). *Strategic Management of Organizational Knowledge*, 5(1), 135-163. <https://doi.org/10.47176/SMOK.2022.1394> [In Persian].

Bailey, C., Madden, A., Alfes, K., & Fletcher, L. (2017). The meaning, antecedents and outcomes of employee engagement: A narrative synthesis. *Management Reviews*, 19(1), 31–53. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12077>.

Bakker, A. B., & Xanthopoulou, D. (2013). Creativity and charisma among female leaders: The role of resources and work engagement. *Human Resource Management*, 24(14), 2760–2779. <https://doi.org/10.1080/09585192.2012.751438>

Bakker, A. B., Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Taris, T. W. (2008). Work engagement: emerging concept in occupational health psychology. *Work & Stress*, 22(3), 187–200. <https://doi.org/10.1080/02678370802393649>

Bell, K., Dyer, G., Hoopes, C., & Harris, S. (2004). Toward a model of effective knowledge management and directions for future research: Culture, leadership, and CKOs. *Leadership & Organizational Studies*, 10(4), 26–43. <https://doi.org/10.1177/107179190401000403>

Bhatti, M. A., Mat, N., & Juhari, A. S. (2018). Effects of job resources factors on nurses job performance (mediating role of work engagement). *health care quality assurance*, 31(8), 1000–1013. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-07-2017-0129>.

Bhutto, T. A., Farooq, R., Talwar, S., Awan, U., & Dhir, A. (2021). Green inclusive leadership and green creativity in the tourism and hospitality sector: Serial mediation of green psychological climate and work engagement. *Sustainable Tourism*, 29(10), 1716–1737. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1867864>

Birdi, K., Griffiths, K., Turgoose, C., Alsina, V., Andrei, D., Băban, A., Bayerl, P. S., Bisogni, F., Chirică, S., & Costanzo, P. (2021). Factors influencing cross-border knowledge sharing by police organisations: An integration of ten European case studies. *Police Practice and Research*, 22(1), 3–22. <https://doi.org/10.1080/15614263.2020.1789462>.

Charterina, J., Basterretxea, I., & Landeta, J. (2017). Collaborative relationships with customers: Generation and protection of innovations. *Business & Industrial Marketing*, 32(5), 733–741. <https://doi.org/10.1108/JBIM-02-2017-0052>.

Chuang, C. H., Jackson, S. E., & Jiang, Y. (2016). Can knowledge-intensive teamwork be managed? Examining the roles of HRM systems, leadership, and tacit knowledge. *Management*, 42(2), 524–554. <https://doi.org/10.1177/014920631347818>.

Chughtai, M. S., & Khan, H. S. U. D. (2024). Knowledge oriented leadership and employees' innovative performance: a moderated mediation model. *Current Psychology*, 43(4), 3426-3439. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04502-7>

Chughtai, M. S., & Rizvi, S. T. H. (2019). High Performance Work Practices and Employee's outcomes: Organization based Self-Esteem and Perceived Organizational Support as Mediator and positive Psychological Capital as Moderator. *NICE Research Journal*, 12(2), 60–91. <https://doi.org/10.51239/nrjss.v0i0.122>.

Chughtai, M. S., Mushtaque, I., Waqas, H., Raza, H., & Angulo-Cabanillas, L. (2022). Knowledge hiding behaviors as moderator between machiavellianism, professional envy and research productivity: Empirical evidence from emerging economy. *Learning*, 14(4), 510–535. <https://doi.org/10.34105/j.kmel.2022.14.026>

Demerouti, E., Bakker, A. B., & Gevers, J. M. (2015). Job crafting and extra-role behavior: The role of work engagement and flourishing. *Vocational Behavior*, 91, 87–96. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.09.001>

Donate, M. J., & de Pablo, J. D. S. (2015). The role of knowledge-oriented leadership in knowledge management practices and innovation. *Business Research*, 68(2), 360–370. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.06.022>

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Ghahtarani, A., Sheikhmohammady, M., & Rostami, M. (2020). The impact of social capital and social interaction on customers' purchase intention, considering knowledge sharing in social commerce context. *Innovation & Knowledge*, 5(3), 191–199. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2019.08.004>.
- Gharama, A. N. A., Khalifa, G. S., & Al-Shibami, A. H. (2020). UAE police administrative employee innovative behavior: The integration of knowledge sharing and leadership. *Psychosocial Rehabilitation*, 24(3), 1930–1948. <https://doi.org/10.37200/IJPR/V24I3/PR200941>
- Hamid, N., Munizu, M & Mardiana, R. (2024). The impact of knowledge-oriented leadership on innovation performance with e-based knowledge management system as mediating variable. *International of Data and Network Science*, 8(1), 557-568. <https://doi.org/10.5267/j.ijdns.2023.9.001>
- Halawi, L. A., Aronson, J. E., & McCarthy, R. V. (2005). Resource-based view of knowledge management for competitive advantage. *knowledge management*, 3(2), 75-86. <https://doi.org/10.1108/09696470610667751>
- Ho, C. T. (2009). The relationship between knowledge management enablers and performance. *Industrial Management & Data Systems*, 109(1), 98–117. <https://doi.org/10.1108/02635570910926618>
- Homayounfar, M. & Arasteh, A. (2024). The Role of Knowledge-Based Leadership in the Innovative Performance of Public Sector. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 11(38), 117-146. <https://doi.org/10.22054/jks.2022.60867.1439> [In Persian]
- Hu, B., & Zhao, Y. (2016). Creative self-efficacy mediates the relationship between knowledge sharing and employee innovation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 44(5), 815–826. <https://doi.org/10.2224/sbp.2016.44.5.815>
- Huynh, J. Y., Xanthopoulou, D., & Winefield, A. H. (2014). The job demands-resources model in emergency service volunteers: Examining the mediating roles of exhaustion, work engagement and organizational connectedness. *Work & Stress*, 28(3), 305–322. <https://doi.org/10.1080/02678373.2014.936922>
- Khaola, P. (2019). Fostering creativity and innovation through leadership and affective commitment: The moderated mediation analysis. *African Journal of Hospitality Tourism and Leisure*, 8(4), 1–12. https://www.academia.edu/download/84381919/article_3_special_edition_cut_2019-libre.pdf?expired_redirect=true
- Kim, S., & Lee, H. (2006). The impact of organizational context and information technology on employee knowledge-sharing capabilities. *Public Administration Review*, 66(3), 370–385. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00595.x>
- Kuo, Y. K., Kuo, T. H., & Ho, L. A. (2014). Enabling innovative ability: Knowledge sharing as a mediator. *Industrial Management & Data Systems*, 114(5), 696–710. <https://doi.org/10.1108/IMDS-10-2013-0434>
- Latif, K. F., Afzal, O., Saqib, A., Sahibzada, U. F., & Alam, W. (2020). Direct and configurational paths of knowledge-oriented leadership, entrepreneurial orientation, and knowledge management processes to project success. *Intellectual Capital*, 22(1), 149–170. <https://doi.org/10.1108/JIC-09-2019-0228>
- Li, M., Khan, H. S., Chughtai, M. S., & Le, T. T. (2022). Innovation onset: A moderated mediation model of high-involvement work practices and employees' innovative work behavior. *Psychology Research and Behavior Management*, 15(1), 471–490. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S340326>
- Liguori, E. W., Bendickson, J. S., & McDowell, W. C. (2018). Revisiting entrepreneurial intentions: A social cognitive career theory approach. *International Entrepreneurship and Management*, 14(1), 67–78. <https://doi.org/10.1007/s11365-017-0462-7>
- Lim, S. E. (2021). Knowledge sharing in hospitality organizations: A meta-analysis. *Hospitality Management*, 95(4), 102940. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102940>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Lin, H. F. (2007). Effects of extrinsic and intrinsic motivation on employee knowledge sharing intentions. *Information Science*, 33(2), 135–149. <https://doi.org/10.1177/0165551506068174>
- Ma, Z., Khan, H. S., Chughtai, M. S., Li, M., Ge, B., & Qadri, S. U. (2023). A review of Supervisor–Subordinate Guanxi: Current Trends and Future Research. *Sustainability*, 15(1), 795. <https://doi.org/10.3390/su15010795>
- Manzoor, A., Zhang, B., & Ma, H. (2023). Knowledge-Oriented Leadership in Powering Team Performance and Sustainable Competitive Advantages through Innovation: Evidence from Higher Education Institutions. *Sustainability*, 15(20), 14715. <https://doi.org/10.3390/su152014715>
- Mehmood, M. S., Jian, Z., Akram, U., Akram, Z., & Tanveer, Y. (2021). Entrepreneurial leadership and team creativity: the roles of team psychological safety and knowledge sharing. *Personnel Review*, ahead-of-print(ahead-of-print), 51(9), 2404–2425. <https://doi.org/10.1108/PR-07-2020-0517>
- Michael, L. H., Hou, S. T., & Fan, H. L. (2011). Creative self-efficacy and innovative behavior in a service setting: Optimism as a moderator. *Creative Behavior*, 45(4), 258–272. <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.2011.tb01430.x>
- Naqshbandi, M. M., & Tabche, I. (2018). The interplay of leadership, absorptive capacity, and organizational learning culture in open innovation: Testing a moderated mediation model. *Technological Forecasting and Social Change*, 133, 156–167. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.03.017>
- Newman, A., Neesham, C., Manville, G., & Tse, H. H. (2018). Examining the influence of servant and entrepreneurial leadership on the work outcomes of employees in social enterprises. *Human Resource Management*, 29(20), 2905–2926. <https://doi.org/10.1080/09585192.2017.1359792>
- Nadi, M. A., Haghshenas, Z., & Khorsandi, E. (2022). The Role of Knowledge-oriented Leadership in Knowledge Management Practices and Innovation. *Educational and Scholastic studies*, 11(3), 266–241. doi: 20.1001.1.2423494.1401.11.3.9.5 [In Persian].
- Nguyen, T. M., Siri, N. S., & Malik, A. (2021). Multilevel influences on individual knowledge sharing behaviours: The moderating effects of knowledge sharing opportunity and collectivism. *Knowledge Management*, 26(1), 70–87. <https://doi.org/10.1108/JKM-01-2021-0009>
- Nohekhan, P. (2022). The effect of knowledge-based leadership on innovation performance with regard to the role of knowledge management behavior. *Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 7(28) 771–790. <https://www.majournal.ir/index.php/ma/article/view/1912> [In Persian]
- Orgambidez, A., & Almeida, H. (2020). Supervisor support and affective organizational commitment: The mediator role of work engagement. *Western Journal of Nursing Research*, 42(3), 187–193. <https://doi.org/10.1177/0193945919852426>
- Ozyilmaz, A., Erdogan, B., & Karaeminogullari, A. (2018). Trust in organization as a moderator of the relationship between self-efficacy and workplace outcomes: A social cognitive theory-based examination. *Occupational and Organizational Psychology*, 91(1), 181–204. <https://doi.org/10.1111/joop.12189>
- Park, N. K., Jang, W., Thomas, E. L., & Smith, J. (2021). How to organize creative and innovative teams: Creative self-efficacy and innovative team performance. *Creativity Research Journal*, 33(2), 168–179. <https://doi.org/10.1080/10400419.2020.1842010>
- Rego, P., Lopes, M. P., & Nascimento, J. L. (2016). Authentic leadership and organizational commitment: The mediating role of positive psychological capital. *Industrial Engineering and Management (JIEM)*, 9(1), 129–151. <https://doi.org/10.3926/jiem.1540>

- Ritala, P., Olander, H., Michailova, S., & Husted, K. (2015). Knowledge sharing, knowledge leaking and relative innovation performance: An empirical study. *Technovation*, 35, 22–31. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2014.07.011>
- Rooh Bakhshian, S., & Derlik, M. (2022). The impact of knowledge-based leadership on open innovation through the mediating role of absorption capacity. *New Research Approaches in Management and Accounting*, 6(20) 1427-1440. <https://www.majournal.ir/index.php/ma/article/view/1357> [In Persian]
- Sahibzada, U.F., Janjua, N.A., Muavia, M. and Aamir, S. (2024), "Knowledge-oriented leadership and organizational performance: modelling the mediating role of service innovation, knowledge sharing quality". *Organizational Effectiveness: People and Performance*, 11 (1), 69-89. <https://doi.org/10.1108/JOEPP-10-2022-0296>
- Sahibzada, U. F., Jianfeng, C., Latif, K. F., Shafait, Z., & Sahibzada, H. F. (2022). Interpreting the impact of knowledge management processes on organizational performance in Chinese higher education: Mediating role of knowledge worker productivity. *Studies in Higher Education*, 47(4), 713–730. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1793930>
- Sahibzada, U. F., Latif, K. F., & Xu, Y. (2021). Symmetric and asymmetric modeling of knowledge management enablers to knowledge management processes and knowledge worker productivity in higher education institutes. *Enterprise Information Management*, 35(3), 729–756. <https://doi.org/10.1108/JEIM-08-2020-0346>
- Salanova, M., & Schaufeli, W. B. (2008). A cross-national study of work engagement as a mediator between job resources and proactive behaviour. *Human Resource Management*, 19(1), 116–131. <https://doi.org/10.1080/09585190701763982>
- Santos, A., Chambel, M. J., & Castanheira, F. (2016). Relational job characteristics and nurses' affective organizational commitment: The mediating role of work engagement. *advanced nursing*, 72(2), 294–305. <https://doi.org/10.1111/jan.12834>
- Schaufeli, W. B., Bakker, A. B., & Salanova, M. (2006). The measurement of work engagement with a short questionnaire: A cross-national study. *Educational and psychological measurement*, 66(4), 701–716. <https://doi.org/10.1177/0013164405282471>
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Happiness Studies*, 3(1), 71–92. <https://doi.org/10.1023/A:1015630930326>
- Shamim, S., Cang, S., & Yu, H. (2019). Impact of knowledge oriented leadership on knowledge management behaviour through employee work attitudes. *Human Resource Management*, 30(16), 2387–2417. <https://doi.org/10.1080/09585192.2017.1323772>
- Shariq, S. M., Mukhtar, U., & Anwar, S. (2018). Mediating and moderating impact of goal orientation and emotional intelligence on the relationship of knowledge oriented leadership and knowledge sharing. *Knowledge Management*, 23(2), 332–350. <https://doi.org/10.1108/JKM-01-2018-0033>
- Tombul, F. (2011). *The impact of leadership styles and knowledge sharing on police officers' willingness to exert extra effort to provide better security: A study in the riot unit of the turkish national police*. University of North Texas]. Texas.
- Toyama, H., & Mauno, S. (2017). Associations of trait emotional intelligence with social support, work engagement, and creativity in Japanese eldercare nurses. *Japanese Psychological Research*, 59(1), 14–25. <https://doi.org/10.1111/jpr.12139>
- Vaccaro, I. G., Jansen, J. J., Van Den Bosch, F. A., & Volberda, H.W. (2012). Management innovation and leadership: The moderating role of organizational

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

size. *Management Studies*, 49(1), 28–51. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2010.00976.x>

Van Dierendonck, D., Stam, D., Boersma, P., De Windt, N., & Alkema, J. (2014). Same difference? Exploring the differential mechanisms linking servant leadership and transformational leadership follower outcomes. *Leadership Quarterly*, 25(3), 544–562. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2013.11.014>

Wahyono, W. (2020). The mediating effects of product innovation in relation between knowledge management and competitive advantage. *Management Development*, 39(1), 18–30. <https://doi.org/10.1108/JMD-11-2018-0331>

Wang, S., & Noe, R. A. (2010). Knowledge sharing: A review and directions for future research. *Human Resource Management Review*, 20(2), 115–131. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2009.10.001>

Williams, P., & Sullivan, H. (2011). Lessons in leadership for learning and knowledge management in multi-organisational settings. *Leadership in Public Services*, 7(1), 6–20. <https://doi.org/10.5042/ijlps.2011.0089>

Yang, Z., Nguyen, V. T., & Le, P. B. (2018). Knowledge sharing serves as a mediator between collaborative culture and innovation capability: An empirical research. *Business & Industrial Marketing*, 33(7), 958–969. <https://doi.org/10.1108/JBIM-10-2017-0245>

Yordanova, J., Kolev, V., Verleger, R., Bataghva, Z., Born, J., & Wagner, U. (2008). Shifting from implicit to explicit knowledge: Different roles of early- and late-night sleep. *Learning & Memory*, 15(7), 508–515. <https://doi.org/10.1101/lm.897908>

Zaghloul, F., & Partridge, J. (2022). Enabling Policing to Be Better: Lessons from Two Case Studies in Police Collaboration. *Policing: Policy and Practice*, 16(4) 777–793. <https://doi.org/10.1093/polis/paac018>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Waste of Knowledge in Iranian Universities: A Comparative Study

Mehdi Shaghaghi¹, Ayda Jasemi², Pourya Rahat³

Received: November, 8, 2024; Revised: March, 12, 2025

Accepted: March, 28, 2025; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: This study aims to investigate the level of knowledge waste in selected universities and identify the key factors contributing to this phenomenon.

Methodology: An evaluative research design was employed. Data were collected using the standardized questionnaire developed by Klein et al. (2023), which includes four dimensions: explicit knowledge waste, failure to retain tacit knowledge, overspecialization, and underutilized talents. The study population comprised experts in educational affairs from Shahid Beheshti University, the Central Organization of Islamic Azad University, and the Central Organization of Payam Noor University. Systematic sampling was used to select participants, and the Cochran formula determined a sample size of 157 respondents. Data were analyzed using SPSS version 22.

Findings: The results revealed that all four dimensions of knowledge waste were above average in the studied universities. Furthermore, a significant relationship was observed between knowledge waste dimensions and the introversion-extroversion traits of respondents. Extroverted participants were more likely to believe that explicit knowledge waste occurs more frequently in universities. Logistic regression analysis identified overspecialization as the most influential factor contributing to knowledge waste.

Conclusion: The findings suggest that factors beyond managerial and knowledge management practices—particularly overspecialization—significantly contribute to knowledge waste in universities.

Value: This study provides a novel perspective in the field of knowledge management by paradoxically revealing that academia, despite its mission to generate and disseminate knowledge, can itself be a major center of knowledge waste.

Keywords: *Knowledge Waste, Knowledge Management, Knowledge Creation, Knowledge Sharing.*

How to Cite:

Shaghaghi, M., Jasemi, A., & Rahat, P. (2025). Waste of Knowledge in Iranian Universities: A Comparative Study. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2): 67-90.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64402.1120](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64402.1120)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19565.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64402.1120)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Assistant Professor, Department of Information Science and Knowledge Studies, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding Author), m_shaghaghi@sbu.ac.ir

2. M.A. Student of Information Science and Knowledge Studies, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

3. M.A. Student of Information Science and Knowledge Studies, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Extended Abstract

Introduction: The concept of knowledge waste emerged alongside the development of knowledge management, introduced by Nonaka and Takeuchi. Over time, this notion was further explored within the context of lean production systems, which emphasized the elimination of seven key types of waste: time, errors, unnecessary motion, transportation, inventory, over-processing, and overproduction. More recently, Kline et al. (2023), expanded the concept of knowledge waste and classified it into four main core dimensions: (1) loss of explicit knowledge; (2) failure to retain tacit knowledge; (3) overspecialization or job-irrelevant expertise; and (4) the underutilization of talent.

Journal of

Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Purpose: This study aims to assess the extent of knowledge waste in Iranian universities, explore the relationship between the dimensions of knowledge waste and demographic variables and identify the most influential factors contributing to knowledge waste in higher education institutions. Accordingly, the study seeks to address three main research questions: (1) What is the level of knowledge waste in the universities under investigation? (2) How are the dimensions of knowledge waste related to employees' demographic characteristics? and (3) Which dimension of knowledge waste has the greatest impact on knowledge waste in Iranian universities?

Methodology: This evaluative study, conducted in January 2024, adopted a survey-based quantitative approach. The target population comprised administrative staff working in the educational departments of Iranian universities. Three universities were selected as case studies, representing different organizational types: a public university (Shahid Beheshti University, Tehran), a private university (Islamic Azad University, Central Branch, Tehran), and a semi-public distance-learning university (Payame Noor University, Central Branch, Tehran). Systematic sampling was employed to select participant within each institution. The Cochran formula was used to determine the sample size. Based on the estimated total number of educational staff obtained from the universities' official websites, the final sample size was calculated at 157 participants -50 from Shahid Beheshti University, 50 from Islamic Azad University, and 57 from Payame Noor University. Data were collected using the standardized Waste of Knowledge Questionnaire developed and validated by Kline et al. (2023). This instrument consists of 18 items categorized into four dimensions: waste of explicit knowledge (6 items), failure to retain tacit knowledge (4 items), overspecialization (4 items), and underutilized talent (4 items). Respondents rated each item on a 10-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 10 (strongly agree). Data analysis was conducted using SPSS version 22. After data screening and confirmation of the absence of systematic missing data, several statistical tests were applied, including the binomial tests, Kruskal-Wallis tests, Friedman tests, chi-square tests, and logistic regression analysis to examine relationships and identify significant factors contributing to knowledge waste.

Findings: The findings revealed a statistically significant difference, at the 95% confidence level, between respondents who disagreed with the existence of knowledge waste (selecting options 1 to 5) and those who agreed with it (selecting options 6 to 10) across all dimensions of the construct (see Table 1)

Table 1. Binomial Test Results

	Category	N	Observed Prop.	Test Prop.	Exact Sig. (2-tailed)
Waste of explicit knowledge	Group 1 <= 5	18	0.11	0.50	.000
	Group 2 > 5	139	0.89		
	Total	157	1.00		
Failure to Retain Tacit Knowledge	Group 1 <= 5	16	0.10	0.50	.000
	Group 2 > 5	141	0.90		
	Total	157	1.00		
Overspecialization	Group 1 <= 5	17	0.11	0.50	.000
	Group 2 > 5	140	0.89		
	Total	157	1.00		
Underused Talent	Group 1 <= 5	12	0.08	0.50	.000
	Group 2 > 5	145	0.92		
	Total	157	1.00		
Waste of Knowledge (Overall)	Group 1 <= 5	8	0.05	0.50	0.000
	Group 2 > 5	149	0.95		
	Total	157	1.00		

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

The results indicate that all respondents significantly agreed and explicit knowledge waste occurs in the studied universities, that there is a failure to retain tacit knowledge, that expertise is often unrelated to job roles, and that the talents of employees, students, and faculty members are underutilized. Furthermore, the findings revealed that personality type (introverted vs. extroverted) was significantly associated with only one dimension-explicit knowledge waste- while no significant differences were observed in the other dimensions. The significance level of the difference between introverts and extroverts in the explicit knowledge waste dimension was 0.044($p < 0.05$). Based on the mean ranks, extroverts (mean rank 85.64) were significantly more likely than introverts to believe that explicit knowledge waste occurs in universities. For the remaining dimensions of knowledge waste, no significant differences were found between the two groups. This suggests that extroverts are more sensitive to explicit forms of knowledge waste, possibly because their greater social interaction and exposure to academic outputs mak them more aware of observable instances of explicit knowledge loss.

Table 2. Logistic Regression Analysis, variables in Equation

Step	Variable	B	S.E.	Wald	df	Sig.
Step 1	Overspecialization	1.950	0.515	14.332	1	0.000
	Constant	7.735 –	2.487	9.671	1	0.002
Step 2	waste of explicit knowledge	2.641	1.110	5.662	1	0.017
	Overspecialization	4.198	1.968	4.549	1	0.033
Step 3	Constant	33.499 –	14.417	5.399	1	0.020
	Waste of explicit knowledge	52.502	1759.367	0.001	1	0.976
	Retention of tacit knowledge	26.443	903.176	0.001	1	0.977
	Overspecialization	47.202	1722.024	0.001	1	0.978
	Constant	670.020 –	21671.035	0.001	1	0.975

Journal of

Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Finally, the results of the logistic regression analysis (Table 2) indicated that in the first step, overspecialization emerged as the most significant factor influencing knowledge waste in the studied universities. This finding suggests that, within these institutions, the assignment of employees to non-specialized or mismatched jobs is more prevalent and exerts a greater impact on knowledge waste than other contributing factors.

Conclusion: In a society such as Iran, where the phenomenon of brain drain poses a critical challenge for both organizational and national policymakers, the concept of knowledge waste assumes particular importance. The migration of skilled professionals can be viewed as a clear manifestation of knowledge waste, resulting from factors such as the loss of explicit knowledge, the failure to retain tacit knowledge, overspecialization, and the underutilization of talent, all of which were examined in this study. The findings revealed that overspecialization is the most influential dimension of knowledge waste, suggesting that it may also play a pivotal role in driving brain drain. This underscores the need for further research to explore how organizational structures and role assignments contribute to this issue and how targeted interventions might mitigate its effects.

Value: This study is the first to apply the waste of knowledge scale to examine the level and dimensions of knowledge waste in Iranian universities. Moreover, it offers a unique and critical perspective within the field of knowledge management by paradoxically highlighting that academia -despite its fundamental mission to create and disseminate knowledge- can itself be a major source of knowledge waste. This insight contributes to a deeper understanding of inefficiencies in knowledge processes within higher education institutions and underscores the need for systematic strategies to minimize such waste.

References

- Akhavan, P., Deghani, M., Rajabpour, A., & Pezeshkan, A. (2016). An investigation of the effect of extroverted and introverted personalities on knowledge acquisition techniques. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 46(2), 194-206. <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-06-2014-0043>
- Anderlini, D. (2018). The United States Health Care System is Sick: From Adam Smith to Overspecialization. *Cureus*, 10(5), e2720. doi: 10.7759/cureus.2720

- Ansari-Eshlaghi, S. (2023). *Middle Class in Iran; a sociological perspective on class structure in Iran*. [PhD Thesis, University of Wien Universität Wien].
- Barkhordari Ahmadi, E., & Yaghoubi poor, A. (2021). Architecture of strategic talent management process of employees in government organizations, application of Delphi approach. *Human Resources Excellence*, 1(2), 102-120. [In Persian]
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage.
- Bessick, J., & Naicker, V. (2013). Barriers to tacit knowledge retention: an understanding of the perceptions of the knowledge management of people inside and outside the organisation: original research. *South African Journal of Information Management*, 15(2), 1-8.
- Cairó Battistutti, O., & Bork, D. (2017). Tacit to explicit knowledge conversion. *Cognitive processing*, 18(4), 461-477. <https://doi.org/10.1007/s10339-017-0825-6>
- Day, R. E. (2010). The self-imposed limits of Library and Information Science: remarks on the discipline, on the profession, on the university, and on the state of "information" in the US at large today. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 6(2). <https://doi.org/10.5070/D462000684>
- Dean, J. A., & Wilson, K. (2009). Education? It is irrelevant to my job now. It makes me very depressed ...': exploring the health impacts of under/unemployment among highly skilled recent immigrants in Canada. *Ethnicity & Health*, 14(2), 185-204. <https://doi.org/10.1080/13557850802227049>
- Di Paolo, A., & Mañé, F. (2016). Misusing our talent? Overeducation, overskilling and skill underutilisation among Spanish PhD graduates. *The Economic and Labor Relations Review*, 27(4), 432-452. <https://doi.org/10.1177/1035304616657479>
- Douglas, J., Antony, J., & Douglas, A. (2015). Waste identification and elimination in HEIs: the role of Lean thinking. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 32(9), 970-981. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-10-2014-0160>
- Esmaili, M., Nejabatkhah, M. & Gorji Azandaryani, A. A. (2023). Pathology of enlistment quotas from the point of view of the principle of equal opportunities Relying on the procedure of the General Board of the Administrative Court of Justice. *The Journal of Modern Research on Administrative Law*, 5(17), 38-58. doi: 10.22034/mral.2023.1982669.1417 [In Persian]
- Fathian Borujeni, M., Zaydi Abdiyan, M., & Khorami, M. (2021). Identifying and prioritizing factors affecting the process of transforming tacit knowledge into explicit knowledge in defense and security organizations. *Defense Passive of Quarterly*, 37(10), 129 – 161. [In Persian]
- Ferenhof, H., Durst, S., & Selig, P. (2015). Knowledge waste in organizations: a review of previous studies. *Brazilian Journal of Operations and Production Management*, 12 (1), 160-178. <https://doi.org/10.14488/BJOPM.2015.v12.n1.a15>
- Fornell, C., & Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Marketing Research*, 18 (1), 39-50.
- Gierszewska, G. (2012). The Japanese model of Knowledge management. *Foundations of Management*, 4(1), 7-15. <https://doi.org/10.2478/fman-2013-0001>
- Hafezi, R. (2022). Promotion, economy, scientific institution, policy making, quantity oriented. *Journal of Science and Technology Policy*, 15(1), 1-5. doi: 10.22034/jstp.2021.13921 [In Persian]
- Hosseini, S. Y., & Ziaei-Bideh, A. (2014). *Nonparametric Statistics and Research Methodology*. Allameh Tabatabaei University. [In Persian]
- Jessurun, H., Weggeman, M., Anthonio, G. G. & Gelper, S. E. C. (2020). Theoretical Reflections on the Underutilization of Employee Talents in the Workplace and the Consequences. *Sage Open*, 10 (3), 1-12. <https://doi.org/10.1177/2158244020938703>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Kazancoglu, Y., & Ozkan-Ozen, Y.D. (2019). Lean in higher education. *Quality Assurance in Education*, 27 (1), 82-102. <https://doi.org/10.1108/QAE-12-2016-0089>
- Klein, L. L., Tonetto, M. S., Avila, L. V., & Moreira, R. (2021). Management of lean waste in a public higher education institution. *Cleaner Production*, 286, 125386. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125386>
- Klein, L. L., Vieira, K. M., Alves, A. C. & Pissutti, M. (2023). Demystifying the eighth lean waste: a knowledge waste scale. *Journal of Quality and Reliability Management*, 40(8), 1876-1898. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-01-2022-0020>
- Klein, P., Fatima, M., McEwen, L., Moser, S.C., Schmidt, D. & Zupan, S. (2011). Dismantling the ivory tower: engaging geographers in university–community partnerships. *Geography in Higher Education*, 35 (3), 425-444. <https://doi.org/10.1080/03098265.2011.576337>
- Liker, J. K. (2004). *The Toyota Way: 14 Management Principles from the World's Greatest Manufacturer*. McGraw-Hill.
- Liker, J.K., & Morgan, J.M. (2006). The Toyota way in services: the case of lean product development. *Academy of Management Perspectives*, 20(2), 5-20. <https://doi.org/10.5465/amp.2006.20591002>
- Momeni, M., & Faal Qayumi, A. (2015). *Statistical analyses using SPSS*. Ganj Shayan. [In Persian]
- Moreau, M. N. (2020). The paradox of overspecialization: can't see the forest for the trees. *Oral Medicine and Oral Surgery*, 26(1), E1.
- Nematollah, M. R. , Zamaheni, M. , Daraei, M. R. & Amirkhani, A. (2019). A Framework for the Transformation of Tacit Knowledge into Explicit Knowledge in Industries "Case Study of Pars Automotive Industry". *Industrial Management Studies*, 17(55), 65-99. doi: 10.22054/jims.2019.41703.2313 [In Persian]
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. Oxford University Press.
- Persian Gulf News Agency (21 January 1402). Strange Statistics of Reverse Migration in Iran. Retrieved on 15 November 1403 from: <https://www.pgnews.ir/?p=60918> [In Persian]
- Shakouri, A., & Bahadori, M. (2020). Challenges for employees with jobs not related to the academic field of study. *Journal of Social Problems of Iran*, 10(2), 221-244. doi: 10.22059/ijsp.2020.77489 [In Persian]
- Shirani, F., & Hodaei, H. (2018). survey factors influencing on explicit knowledge sharing in academic area (meta analysis). *Iranian Journal of Information Management*, 3(2), 99-120. [In Persian]
- Song, S., & Sun, J. (2018). Exploring effective work unit knowledge management (KM): roles of network, task, and KM strategies. *Knowledge Management*, 22 (7), 1614-1636. <https://doi.org/10.1051/mbcb/2020005>
- Stenmark, D. (2000). Leveraging Tacit Organizational Knowledge. *Management Information Systems*, 17(3), 9-24. <https://doi.org/10.1080/07421222.2000.11045655>
- Sunder M, V. (2016). Constructs of quality in higher education services. *Productivity and Performance Management*, 65(8), 1091-1111. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-05-2015-0079>
- Vaiman, V. (2008). Retention management as a means of protecting tacit knowledge in an organisation: a conceptual framework for professional services firms. *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, 5(2), 172-185. <https://doi.org/10.1504/IJLIC.2008.02015>

Mohammad Hossein Shahryar Through the Lens of Scholarly Analysis: A Co-Word Study of Persian Articles

Hamid Ahmadi ¹

Received: December, 17, 2024; Revised: March, 13, 2025

Accepted: March, 20, 2025; Published: September, 1, 2025

Abstract

Purpose: The present study aims to identify the dimensions and conceptual network of Shahryar studies

Methodology: The applied study was conducted using co-word analysis, clustering, and network analysis techniques. The study population comprised 719 articles published from 1316 to October 1403 (1937–2024). Persian databases served as the primary sources, and scientometric software tools were employed for preprocessing and analysis.

Findings: The results identified 875 concepts within Shahryar studies. Furthermore, the knowledge in this domain was organized into 21 independent conceptual clusters. The conceptual map demonstrated that the network consists of 240 nodes, connected by 672 links. The resulting network exhibits a density score of 0.0996, indicating a fragmented structure with limited interconnectivity among concepts. Additionally, Shahryar studies were comparatively examined alongside 82 other poets across 149 shared concepts.

Conclusion: To date, Shahryar studies have addressed themes such as religious and ritualistic motifs, social themes, elements of naturalism, expressions of nationalism, mystical reflections, Persian ghazals, manifestations of resistance and endurance literature, human ethical traits, aesthetics, local and indigenous metaphors, moral advice, lyrical literature, nostalgia in poetry, stylistics, allusions, romantic themes, symbolism, mythological analysis, and semantic word studies.

Value: Shahryar's works reflect social, cultural, and mystical concerns, offering a multifaceted model that can inform the design of cultural and academic programs.

Keywords: *Mohammad Hossein Shahryar, Shahryar Studies, Co-Word Analysis, Concept Clustering, Conceptual Network Analysis*

How to Cite:

Ahmadi, H. (2025). Mohammad Hossein Shahryar Through the Lens of Scholarly Analysis: A Co-Word Study of Persian Articles. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2): 91-110.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.65067.1127](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65067.1127)

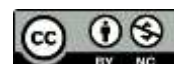
URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19566.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65067.1127)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran (Corresponding Author) hamid_ahmadi@razi.ac.ir

Extended Abstract

Introduction: Mohammad Hossein Behjat Tabrizi, known as Shahryar, is a prominent contemporary Iranian poet who wrote in both Persian and Azerbaijani Turkish. Analyzing Shahryar's works and life provides insights into his intellectual framework, the dynamics of his poetry, and the conceptual networks within his scholarship. This study categorizes key themes, identifies emerging concepts, and highlights the breadth of research topics. Given the extensive body of research on Shahryar, a fresh analytical approach is essential. Exploring the conceptual domain of Shahryar studies offers researchers a clearer understanding of his literary trajectory and paves the way for future investigations into his works.

Purpose: This study aims to explore the conceptual dimensions of Shahryar studies to gain a deeper understanding of his literary and scholarly persona, identify key concepts in the critique of his works, analyze comparative literature, cluster research areas, and map the conceptual network in Shahryar research.

Methodology: : This applied study employed co-word analysis, clustering, and network analysis techniques. The study population comprised 719 articles published between 1316 to October 1403 (1937–2024). Persian databases as the primary research sources, and preprocessing and analysis were conducted using scientometric software tools.

Findings: The co-word analysis of these studies identified 873 concepts or keywords. Of these, over 72% (637 concepts) appeared only once, while approximately 70 concepts had frequencies ranging from 5 to 200 occurrences. The most frequently occurring concepts pertain to the comparative study of Shahryar's poetry, including themes such as "Ghazals," "Stylistics," "Critical analysis of the Heydar Baba Salam poem," his influence by prominent Iranian poets, "Romantic themes," "Biography," "Memoirs," "Naturalism in his poems," as well as "Romanticism," "Music," "Social themes in his poetry," "Qasidas," "Turkish poems," and "Resistance literature." These themes exhibit notably higher frequencies compared to other concepts in Shahryar research. Furthermore, intelligent clustering produced 21 primary conceptual clusters within the field of Shahryar studies.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Table 1. The Conceptual Clusters Identified in Shahryar Studies

Cluster No.	Cluster Title
1	Comparative Literature and Religious Themes in Shahryar's Poetry
2	Manifestations of Naturalism in Shahryar's Poetry
3	Expressions of Nationalism in Shahryar's Poetry
4	Mystical Reflections in Shahryar's Poetry
5	Persian and Azerbaijani Ghazals in Shahryar's Poetry
6	Themes of Resistance and Endurance in Shahryar's Poetry
7	Human Ethical Traits in Shahryar's Poetry
8	Inner Music, Ethics, and Aesthetics in Shahryar's Poetry
9	Local and Indigenous Metaphors in Shahryar's Poetry
10	Moral Advice in Shahryar's Poetry
11	Lyrical Literature in Shahryar's Poetry
12	The Place of Contemporary Literature in Shahryar's Poetry
13	Nostalgia in Shahryar's Poetry
14	Stylistics of Shahryar's Poetry
15	Allusions and Literary Devices in <i>Divan-e Shahryar</i>
16	The Epic <i>Heydar Babaya Salam</i> by Shahryar
17	Symbolism in Shahryar's Poetry
18	Romantic Themes in Shahryar's Poetry
19	Symbolism and Mythology in Shahryar's Poetry
20	Social Themes and Approaches in Shahryar's Poetry
21	Semantic Word Studies in Shahryar's Poetry

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

The conceptual network of Shahryar studies comprises 240 nodes and 672 connections among the identified concepts. The overall network density is 0.0996, indicating a relatively sparse structure with limited interconnectivity among concepts. The analysis revealed 63 key connections with the highest co-occurrence frequencies, notably between "Poetry - Comparative Literature," "Hafez-Comparative Literature," and "Hafez-Ghazals." The concept "Poetry" exhibits the highest degree centrality (1.115), followed by "Comparative Literature" (0.505) and "Ghazals" (0.403), designating them as the most influential nodes within the conceptual network. According to the betweenness centrality index, the concepts "Poetry" (15.734), "Hafez" (4.279) and "Ghazals" (2.212) play the most pivotal roles in connecting various conceptual clusters, serving as bridges that facilitate knowledge flow across the network. Furthermore, based on the closeness centrality index, "Social themes" (51.627), "Heydar Baba Salam" (51.244), and "Nature" (50.123) demonstrate high levels of influence due to their close proximity to central nodes, highlighting their conceptual importance in the structure of Shahryar studies.

Extensive research on Shahryar has predominantly been conducted in the form of comparative literary studies, involving both Iranian and international poets and writers. Among these, the strongest intertextual connections have been identified between Shahryar's works and those of Hafez Shirazi. Additionally, comparative analyses have linked Shahryar's works with poets such as Nima Yooshij, Saadi, Rahi Moayeri, Al-Jawahiri, Ebrahim Golestan, and Nizami Ganjavi. To date, Shahryar studies have engaged in comparative research with 82 poets and writers, examining 149 shared concepts across these studies. The most frequently addressed concepts include nostalgia, influence, social themes, aesthetics, perspectives, social romanticism, ghazals, mystical literature, Imam Ali (AS), Heydar Baba Salam, stylistics, contemporary Iranian poetry, naturalism, nationalism, music, mystical literature, the one-dimensional human, translation, poems, shared themes, ethics, and resistance literature. Moreover, the highest number of comparative studies -covering

21 shared concepts- has been conducted with Hafez, followed by 13 concepts with Nima Yooshij and Al-Jawahiri, and 11 concepts with the poet Ilya Abu Madi.

Conclusion: To date, Shahryar studies have been documented in 719 scholarly articles, identifying approximately 875 distinct concepts encompassing both literary and social themes. Mohammad Hossein Shahryar, a bilingual poet (Persian and Azerbaijani Turkish), is celebrated for his mastery of classical poetic forms and his engagement with mystical, romantic, and social-religious themes. His renowned work, Heydar Babaya Salam, epitomizes a deep sense of nostalgia, cultural memory, and regional identity. This study identified 21 major thematic clusters, including religion, naturalism, nationalism, mysticism, and resistance literature. The conceptual network revealed through co-word analysis appears fragmented, with roughly 60 core concepts forming limited but meaningful interconnections (network density: 0.0996). Comparative analyses have established strong intellectual ties between Shahryar and poets such as Hafez, Rumi, Saadi, and Nima Yooshij, particularly across themes of mysticism, nationalism, and poetic innovation. His affinities with contemporary poets such as Ebtehaj, Farrokhzad, and Akhavan-Sales also underscore shared concerns with modernity and social expression. Overall, the co-word analysis employed in this study has deepened the understanding of thematic evolution within Shahryar scholarship, offering a comprehensive foundation for future research and encouraging further exploration into the interdisciplinary and conceptual dimensions of his literary legacy.

Value: Shahriyar's works reflect profound social, cultural, and mystical dimensions, offering a multifaceted model that can serve as a valuable resource for cultural and academic program development. His poetry and writings provide a rich foundation for scholarly inquiry, engaging with themes that resonate across a wide range of humanities and social science disciplines. This intellectual and thematic versatility establishes Shahryar's oeuvre as a significant reference point for both researchers and educators.

References

- Abbasi, H. , Hosseininia, G. H., & Davari, A. (2021). Conceptual Mapping of Employees' Entrepreneurial Behavior in Government Organizations Using a Scientometric Approach. *Journal of Executive Management*, 13(26), 193-220. <http://doi.org/10.22080/jem.2021.19737.3333> [In Persian]
- Ahmadi, H. & Osareh, F. (2017). Examining Concepts, Definitions, and Functions of Co-word Analysis. *National Studies in Librarianship and Information Organization*, 28(1), 125-145. <https://www.sid.ir/paper/224340/fa> [In Persian]
- Alizadeh, J. (2005). Memoir of Seyyed Mohammad Hossein Shahriar: The Yearbook of Shahriar's Life, Introduction and Criticism. *Bukhara*, 43, 357-348. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/434587> [In Persian]
- Arian, H., Aqdai, T., & Sajjadi, S. A. M. (2015). Analysis of some mystical narrations and allusions in Shahriar's poetry. *Islamic Mysticism*, 12(44), 287-308. <https://en.civilica.com/doc/1311643/> [In Persian]
- Ghasemi-Golafshani, A. A. (2010). The necessity for the Azerbaijani people to pay more attention to Shahriar's pro-Iranianism. *Shahriar Studies*, 7 (25), 227-234. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738290/> [In Persian]
- Ghaybi, S. M. R., & Bamdadi, B. (2011). A stylistic study of Shahriar's Persian poems. *Shahriar Studies*, 8 (32), 83-112. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1816443> [In Persian]

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Gholam, M. (2010). Professor Mohammad Hossein Shahriar, the beloved poet of the Iranian nation and Shahriar, the king of the hearts of Persian-speaking people and Persian-speaking Turks of the world. *Shahriar Studies*, 7 (25), 435-464. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1746953> [In Persian]
- Goldman, A.W, & Kane, M. (2014). Concept mapping and network analysis: an analytic approach to measure ties among constructs. *Evaluation and program planning*, 47, 9-17. <http://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2014.06.005>
- Habibi, M. (2017). A Sociological Look at the Poetry Collection of Master Shahriar. *Shahriar Studies*, 8 (33), 732-663. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817107> [In Persian]
- Maditati, D.R., Munim, Z. H., Schramm, H-J.& Kummer, S. (2018). A review of green supply chain management: from bibliometric analysis to a conceptual framework and future research directions. *Resources, Conservation & Recycling*, 139, 150-162. <http://doi.org/10.1016/j.resconrec.2018.08.004>
- Mohseni, M. B. (2018). Professor Shahriar (student of the Velayat School). *Shahriar Studies*, 4 (19), 346-357. <http://noo.rs/9Ldez> [In Persian]
- Mousavi Jerukani, S. H. (2019). Shahriar's Career in Iran. *Shahriar Studies*, 7 (25), 37-60.
- Mozaffari, S. (2019). Shahriar and the Nostalgic Approach Based on the Poem "Heydar Baba Salam". *Shahriar Studies*, 7 (27), 293-306. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738483> [In Persian]
- Na'naforoush, F. (2018). Shahriar's Poetry Style and Thought. *Shahriar Studies*, 4 (19), 378-415. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817438> [In Persian]
- Pourasiyab Dizaj, T. (2017). The Effectiveness of Azerbaijani Culture in Shahriar's Turkish Poems. *Shahriar Studies*, 3 (13), 82-75. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1816850> [In Persian]
- Rathi, M. (2017). Style and Some Characteristics of Shahriar's Poetry. *Shahriar Studies*, 3 (12), 1-10. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1816678> [In Persian]
- Sabri, H. (2010). Shahriar and Music First. *Shahriar Studies*, 7(25), 193-202. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738288> [In Persian]
- Sardoui, F. (2017). A Study of Social Issues in Shahriar and Forough Farrokhzad's Poetry Collection. *Ormozd*, (54), 174-158. <https://sid.ir/paper/403399/en> [In Persian]
- Sefidgar Shahaanghi, H. (2017). Elements of Azerbaijani folklore in the Turkish Divan of Master Shahriar. *Shahriar Studies*, 3(12), 517-544. <https://www.magiran.com/paper/1698944> [In Persian]
- Seyyed Sadri Miyaneh, S. (2009). An Untold Story of the Life of Master Shahriar. *Hafez*, 62, 26-27. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/467925> [In Persian]
- Shokati, A. (2010). Heydar Baba, Interpreter of Shahriar's Strangeness. *Literature and Local Languages of Iran*, 6(3), 87-110. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1712385> [In Persian]
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111(2), 1053-1070. <http://doi.org/10.1007/s11192-017-2300-7>
- Vand Nowruz, J. (2017). A Study and Analysis of the Persian Poetry Collection of Professor Shahriar in Terms of Attention to Social Dimensions in Persian and Turkish Poetry. *Shahriar Studies*, 3(15), 283-362. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817034> [In Persian]
- Yang, Y., Wu, M., & Cui, L. (2012). Integration of three visualization methods based on co-word analysis. *Scientometrics*, 90(2), 659-673. <http://doi.org/10.1007/s11192-011-0541-4>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Analysis of Research Excellence Assessment Frameworks and Providing Policy Requirements for Iran

Ghasem Azadi Ahmadabadi¹

Received: January, 13, 2025; Revised: March, 18, 2025

Accepted: March, 28, 2025 ; Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: Many countries have developed and implemented research excellence frameworks tailored to their specific social, cultural, and academic context. This study aims to investigate and compare national research excellence frameworks based on their objectives, indicators, levels of implementation, and evaluation processes.

Methodology: This applied and library-based research was conducted using a comparative approach and the Beri model (1969). The study employed a descriptive-comparative method to analyze the structure, implementation, and evaluation mechanisms of selected frameworks

Findings: Seven major research excellence frameworks were identified and examined, including Research Excellence Framework (REF), Standard Evaluation Protocol (SEP), Excellence in Research for Australia (ERA), Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR), Canada First Research Excellence Fund (CFREF), Excellence Initiative (EI), Research Assessment Exercise (RAE). The comparative analysis revealed both similarities and differences among these frameworks in terms of objectives, evaluation indicators, levels of comparison (national, international, or both), assessment approaches (quantitative, qualitative, or mixed), scoring methods (quantitative or qualitative), and implementation processes.

Conclusion: evaluating the quality and societal impact of research is essential for determining the role and accountability of academic institutions . Therefore, the development and use of comprehensive, context-sensitive indicators and metrics are necessary to assess research excellence effectively, taking into account each country's unique requirements and policy priorities.

Value: This comparative study provides an opportunity to analyze and compare national research excellence frameworks in terms of their objectives, indicators, scoring methods, approach, levels of implementation, and execution processes.

Keywords: *Research Excellence Frameworks, National Research Policies, Research Quality Indicators, Comparative Evaluation*

How to Cite:

Azadi Ahmadabadi, Gh. (2025). Analysis of Research Excellence Assessment Frameworks and providing policy requirements for Iran. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2):111-131.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.65452.1132](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65452.1132)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19567.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65452.1132)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1 . Assistant Professor, Policy Evaluation and Monitoring of Science, Technology, and Innovation Department, National Research Institute for Science Policy (NRISP), Tehran, Iran (Corresponding Author)
azadi_gh@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction: Research excellence has become a prominent concept in science policy, particularly in the areas of research of funding and evaluation. However, the interpretation and implementation of research excellence in practice and research management are influenced by a complex interplay of factors, including political considerations as well as diverse social, cultural, and organizational contexts in which researchers operate. Accordingly, several countries have developed and implemented their own frameworks and models to assess research excellence, each adapted to their specific societal and institutional conditions.

Purpose: This study aims to investigate and compare national research excellence frameworks in terms of their objectives, indicators, implementation levels, and execution processes.

Methodology: This research is applied in nature and based on library studies. It was conducted using a comparative method grounded in the Beri model (1969), along with a descriptive-comparative approach.

Findings: A total of seven frameworks were identified and analyzed, including Research Excellence Framework (REF), Standard Evaluation Protocol (SEP), Excellence in Research for Australia (ERA), Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR), Canada First Research Excellence Fund (CFREF), Excellence Initiative (EI), and Research Assessment Exercise (RAE). The comparative analysis revealed that these frameworks share both similarities and differences regarding their objectives, evaluation indicators, levels of comparison (national, international, or both), scoring methods (quantitative or qualitative), approach (quantitative, qualitative, or mixed), and implementation processes. A summary of the key findings is presented in the following table, which highlights the main comparative results.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Table 1. Objectives of National Research Excellence Frameworks

Frameworks	objectives
Research Excellence Framework (REF)	Providing a unified framework for evaluating research across all disciplines, with a set of common required data in all submissions from academic institutions, using standardized criteria and procedures
Standard Evaluation Protocol (SEP)	Detecting and verifying the excellence and societal value of research, and enhancing them as necessary
Excellence in Research for Australia (ERA)	Identifying and promoting research excellence across all fields and activities in Australian higher education
Committee for the Evaluation of Italian Research (CIVR)	Assessing research capacity and identifying areas for development to inform policy and investment decisions
Canada First Research Excellence Fund (CFREF)	Empowering Canadian institutions to compete globally for top talent and collaborative opportunities, capitalize on emerging trends and opportunities, and unlock their full potential by developing bold, innovative, and forward-thinking institutional strategies that drive excellence and impact
Excellence Initiative (EI)	Fostering a culture of excellence in universities by introducing robust incentives for outstanding research and doctoral education, and enhancing their global reputation to attract the world's most talented researchers and students
Research Assessment Exercise (RAE)	Elevating research excellence globally and fostering a culture of quality in well-funded universities through a comprehensive and independent peer review process

Table 2. Indicators of National Research Excellence Frameworks

Frameworks	Indicators
Research Excellence Framework (REF)	Research outputs, iImpact, and research environment
Standard Evaluation Protocol (SEP)	Research quality, research activity, and research application
Excellence in Research for Australia (ERA)	Qualitative indicators, research productivity, international mobility, socio-economic impact, resource attraction, and resource management
Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR)	Qualitative indicators, research productivity, international mobility, socio-economic impact, resource attraction, and resource management
Canada First Research Excellence Fund	Inputs, activities, outputs, immediate outcomes, intermediate outcomes, long-term outcomes, and final outcomes.
Excellence Initiative (EI)	Excellence in research and education, interdisciplinary integration, international research collaborations, and collaboration with Other universities or non-academic research institutions
Research Assessment Exercise (RAE)	Research outputs, impact, and environment.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Table 3. Comparison Levels of National Research Excellence Frameworks

Frameworks	Comparison Levels
Research Excellence Framework (REF)	National and international
Standard Evaluation Protocol (SEP)	National and international
Excellence in Research for Australia (ERA)	National and international
Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR)	National
Canada First Research Excellence Fund	National and international
Excellence Initiative (EI)	National
Research Assessment Exercise (RAE)	National and international

Table 4. Approach of National Research Excellence Frameworks

Frameworks	Approach
Research Excellence Framework (REF)	Mixed (Quantitative and Qualitative)
Standard Evaluation Protocol (SEP)	Mixed (Quantitative and Qualitative)
Excellence in Research for Australia (ERA)	Quantitative
Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR)	Mixed (Quantitative and Qualitative)
Canada First Research Excellence Fund	Mixed (Quantitative and Qualitative)
Excellence Initiative (EI)	Qualitative
Research Assessment Exercise (RAE)	Mixed (Quantitative and Qualitative)

Table 5. Implementation Processes of National Research Excellence Frameworks

Frameworks	implementation process
Research Excellence Framework (REF)	A comprehensive collection of research outputs from higher education institutions, spanning 36 units and diverse fields of study, is gathered through a specialized software system and assessed by panels of subject-matter experts and specialists
Standard Evaluation Protocol (SEP)	The evaluation of research is the sole responsibility of the board of directors and professors at Dutch universities
Excellence in Research for Australia (ERA)	Research is evaluated by a committee of internationally recognized experts, who bring their expertise and knowledge to the evaluation process
Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR)	The Ministry of Education, Universities and Research has established a Research Evaluation Committee to assess the quality and effectiveness of research in Italy and provide recommendations for improvement
Canada First Research Excellence Fund	Leaders of Canada's main research funding agencies, along with senior officials from Health Canada and Innovation, Science and Economic Development Canada, form a high-level steering committee that guides the country's research agenda
Excellence Initiative (EI)	The university's management team ensures that proposals align with institutional strategic goals and priorities and are submitted consistently with the university's mission and values
Research Assessment Exercise (RAE)	An expert panel composed of leading researchers and scholars evaluates research projects, bringing their expertise and knowledge to the assessment process

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Conclusion: Overall, evaluating the impacts and benefits of research is essential to determine the role and responsibilities of academic research in society. Consequently, it is crucial to develop and employ comprehensive, accurate, and relevant indicators and metrics to assess research quality, while considering the specific requirements and contextual factors of different countries.

Value: This comparative study offers the opportunity to systematically examine and contrast national research excellence frameworks in terms of their objectives, indicators, scoring methods, approaches, implementation levels, and execution processes.

References

Andras, P. (2011). metrics, quality, and management implications. *Research Evaluation*, 20(2), 90-106. <https://doi.org/10.3152/095820211X12941371876265>

Arocena, R., Göransson, B., & Sutz, J. (2019). Towards making research evaluation more compatible with developmental goals. *Science and Public Policy*, 46(2), 210-218. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy051>

Aubert Bonn, N., & Bouter, L. (2023). Research assessments should recognize responsible research practices. Narrative review of a lively debate and promising developments. *Handbook of Bioethical Decisions. Volume II: Scientific Integrity and Institutional Ethics*, 441-472. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-031-29455-6_27

- Azadi Ahmadabadi, G., & Ghanadi Nejad, F. (1404). *Prioritizing Research: Current Needs and Future Directions*. Iranian Institute of Information Science and Technology. <https://irandoc.ac.ir/book/6181> [In Persian]
- Bornmann, L., & Marx, W. (2023). The measurement of research excellence: Challenges, developments, and future directions. *Informetrics*, 17(1), 101345. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2023.101345>
- Bucchi, M., & Papponetti, V. (2007). Research evaluation as a policy design tool: Mapping approaches across a set of case studies. *The Fondazione Eni Enrico Mattei Note di Lavoro Series Index*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.999929>
- Davidson, P. M., Homer, C. S. E., Duffield, C., & Daly, J. (2011). A moment in history and a time for celebration: The performance of nursing and midwifery in Excellence in Research for Australia. *Collegian*, 18(2), 43–44. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2011.02.001>
- Eslami, Z., Hakimzadeh, R. & Saboury, A. A. (2018). Comparative Study of Explanation the Framework for Assessment the Quality of Research in Iran's Higher Education System with the Countries of Britain, Australia, the Netherlands, Italy and Hong Kong. *Journal of Research in Educational Systems*, 12(42), 59-76. <http://doi.org/10.22034/jiera.2018.84465> [In Persian]
- Evans, E. D., Gomez, C. J., & McFarland, D. A. (2016). Measuring paradigmaticness of disciplines using text. *Sociological Science*, 3, 757–778. <http://dx.doi.org/10.15195/v3.a32>
- Evans, G., Rob, M., & Hamish, S. (2021). *Excellence in Research*. <https://www.mbie.govt.nz/dmsdocument/16598-excellence-in-research>
- Fallon, D. (2008). Germany's " Excellence Initiative". *International Higher Education*, (52). <http://dx.doi.org/10.6017/ihe.2008.52.8036>
- Gaunand, A., Hocde, A., Lemarié, S., Matt, M., & De Turckheim, E. (2015). How does public agricultural research impact society? A characterization of various patterns. *Research Policy*, 44(4), 849-861. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2015.01.009>
- Geuna, A., & Piolatto, M. (2016). Research assessment in the UK and Italy: Costly and difficult, but probably worth it (at least for a while). *Research Policy*, 45(1), 260–271. <http://doi.org/10.1016/j.respol.2015.09.004>
- Geyer, A. (2014). *The German Excellence Initiative*. In: Promoting Research Excellence New Approaches to Funding (PP.87-110). OECD. <https://www.upla.cl/noticias/wp-content/uploads/2015/01/StateofHigherEducation2014.pdf#page=88>
- Goodarzvand Chegini, M., and Yousefi, S. (2024, February 18). *Analysis of the Onion Research Model and its Application in Social Science Research*. Tehran Institute of Humanities and Cultural Studies. <https://civilica.com/doc/2024893> [In Persian]
- Government of Canada, I. C. (2022). *Canada First Research Excellence Fun: Application Process*. Canada First Research Excellence Fund. <http://www.cfref-apogee.gc.ca/programprogramme/apply-demande-eng.aspx>
- Haslam, N., & Koval, P. (2010). Possible research area bias in the Excellence in Research for Australia (ERA) draft journal rankings. *Australian Journal of Psychology*, 62(2), 112–114. <https://doi.org/10.1080/00049530903334489>
- Jamali, H. (2011). Research Evaluation: Approaches, Techniques and Challenges. *Rahyaft*, 21(49), 39–52. https://rahyaft.nrisp.ac.ir/article_13512.html?lang=en [In Persian]
- Jones, C. R., & Walmsley, A. (2022). A change would do you good: advances in research impact in sustainable tourism and some ‘home truths’ for the sector. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(9), 2073-2088. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.2000995>
- Jonkers, K. & Zacharewicz, T. (2017). *Research performance-based funding systems A comparative assessment*. Luxembourg. Publications Office of the European Union. <http://doi.org/10.2791/70120>, JRC101043.
- Musgrave, S., & Hajek, J. (2011). Excellence in research for Australia and sustainable data. In *Sustainable Data From Digital Research 2011: Humanities Perspectives on*

- Digital Scholarship* (pp. 193-205). The Custom Book Centre. <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/7939>
- Parks, S., Ioppolo, B., Stepanek, M., & Gunashekar, S. (2018). Guidance for standardising quantitative indicators of impact within REF case studies. *Santa Monica, and Cambridge: RAND Europe*. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2463.html
- Peruginelli, G., & Pölönen, J. (2023). The legal foundation of responsible research assessment: An overview on European Union and Italy. *Research Evaluation*, 32(4), 670-682. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvad035>
- Pinar, M., & Horne, T. J. (2022). Assessing research excellence: evaluating the research excellence framework. *Research Evaluation*, 31(2), 173-187. <http://dx.doi.org/10.1093/reseval/rvab042>
- Radi, S. (2025). *Major Challenges in Knowledge Transfer and Research Excellence in Higher Education Institutions*. In Navigating Quality Assurance and Accreditation in Global Higher Education (pp. 435-456). IGI Global Scientific Publishing. <https://www.igi-global.com/chapter/major-challenges-in-knowledge-transfer-and-research-excellence-in-higher-education-institutions/365745>
- Reed, M. S., Ferré, M., Martin-Ortega, J., Blanche, R., Lawford-Rolfe, R., Dallimer, M., & Holden, J. (2021). Evaluating impact from research: A methodological framework. *Research Policy*, 50(4), 104147. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104147>
- REF (2016). Building on Success and Learning from Experience: An independent review of the Research Excellence Framework. *London: Department for Business, Energy and Industrial Strategy*.
- Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Association of Universities in the Netherlands. (2020). Standard Evaluation Protocol 2021–2027. Protocol for research assessment in the Netherlands. Netherlands: KNAW. https://storage.knaw.nl/2022-06/SEP_2021-2027.pdf
- Salajegheh, M. & Jahanshahi Javaran, R. (2021). Comparison of Researches Assessment Criteria in America, UK, Italy, Canada, Australia, Finland, Hong Kong, Denmark and Iran. *Popularization of Science*, 11(2), 48-77. <http://doi.org/10.22034/popsci.2021.260018.1068> [In Persian]
- Salimi, Q. & Hosseini, N. (2017). An Explanation of Research Excellence Framework (REF): a Step towards Providing a Model for Research Quality Assessment System in Nation's Higher Education. *Rahyaft*, 27(65), 83-98. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10272690.1396.27.65.6.4> [In Persian]
- Saunders, N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2023). *Research Methods for Business Students, 9th Edn.* Pearson Education. https://www.researchgate.net/publication/240218229_Research_Methods_for_Business_Students
- Tan, C. (2024). A Foucauldian analysis of research Assessment in a postcolonial context: the example of Hong Kong. *Journal of Education Policy*, 39(4), 660-678. <https://doi.org/10.1080/02680939.2023.2269382>
- Thiem, A., & Dusa, A. (2012). *Qualitative comparative analysis with R: A user's guide* (Vol. 5). Springer Science & Business Media. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4614-4584-5>
- Tijssen, R. (2020). Re-valuing research excellence: From excellentism to responsible assessment. *Transforming Research Excellence*. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3607319>
- Tijssen, R., & Kraemer-Mbula, E. (2018). Research excellence in Africa: policies, perceptions, and performance. *Science and Public Policy*, 45(3), 392-403. <https://doi.org/10.1093/scipol/scx074>
- Trevisol, J. V., & Brasil, A. (2023). Evaluation policies for research and graduate education in the Netherlands: lessons on self-evaluation and institutional autonomy. *Revista Brasileira de Educação*, 28, e280107. <https://doi.org/10.1590/S1413-24782023280108>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Williams, K., & Grant, J. (2018). A comparative review of how the policy and procedures to assess research impact evolved in Australia and the UK. *Research Evaluation*, 27(2), 93-105. <http://doi.org/10.1093/reseval/rvx042>

Wiśniewska, M. Z., & Grudowski, P. (2024). The culture of excellence and its dimensions in higher education. *The TQM Journal*, 36(2), 593-615. <https://doi.org/10.1108/tqm-11-2022-0325>

Zacharewicz, T., Lepori, B., Reale, E., & Jonkers, K. (2019). Performance-based research funding in EU Member States—a comparative assessment. *Science and public policy*, 46(1), 105-115. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy041>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Behaviors Related to Security and Privacy of Social Network Users: A Study of Threats Based on Social Engineering

Khadije Akar¹, Mohammad Reza Kiani², Mahmood Sangari³

Received: January, 11, 2025; Revised: May, 5, 2025

Accepted: May, 10, 2025; Published: September, 1, 2025

Abstract

Purpose: The vast volume of data and information circulating in social networks, combined with their popularity and extensive use, exposes these platforms to numerous security risks. Consequently, user security and privacy have become among the most critical issues in today's digital landscape. Many factors influence users' security and privacy behaviors on social networks. This study investigates the role of individual factors in shaping behaviors related to the security and privacy of social network users.

Methodology: This descriptive-survey research employed a researcher-designed questionnaire administered to a sample of 375 students at the University of Birjand. The questionnaire's validity was confirmed by expert judgment, and its reliability was verified using Cronbach's alpha coefficient ($\alpha = 0.876$).

Findings: The average levels of behaviors associated with the social engineering factors of authority and loneliness were within the optimal range. However, the mean score for the celebrity variable was significantly higher than the optimal level, while normalization and attention-grabbing events scored significantly below the desired level. In addition, the average levels of behaviors related to the social engineering methods of phishing, forgery, and identity theft was significantly higher than the optimal level, whereas bait links, fake website offers, and online romance scams were within the acceptable range. Demographic analysis revealed that female students scored higher than male students across all variables, and undergraduate students showed higher scores than those at graduate levels.

Conclusion: The behaviors related to social engineering factors (such as celebrity influence, authority, loneliness, attention-grabbing events, and normalization) were generally at a desirable level among students. However, behaviors associated with social engineering methods (including bait links, fraudulent websites, online romance scams, phishing, and identity theft) exceeded the optimal level.

Value: Overall, participants engaged more frequently in behaviors related to social engineering methods than in those related to factors. Although students expressed a strong concern for security and privacy issues, they also acknowledged limited awareness of certain aspects of these topics.

Keywords: *Social Engineering, Behavior, Security, Privacy, Social Networks*

How to Cite:

Akar, Kh., Kiani, M. R., & Sangari, M. (2025). Behaviors Related to Security and Privacy of Social Network Users: A Study of Threats Based on Social Engineering. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2):132-145

Doi: [10.22034/jkrs.2025.19789](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.19789)

https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19789_en.html

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.19789)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Master of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, University of Birjand, Birjand, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, University of Birjand, Birjand, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, University of Birjand, Birjand, Iran (Corresponding Author) msangari@birjand.ac.ir.

Extended Abstract

Introduction: Social engineering fundamentally involves the manipulation of human trust or the deception of individuals to gain access to confidential information, which is then misused for malicious purposes. In the context of social networks, Social engineering has emerged as one of the most significant and growing security concerns. attackers exploit vulnerabilities that arise from interpersonal relationships among users, taking advantage of human tendencies such as curiosity, empathy, or trust.

Social engineering is considered one of the most common types of threats faced by social media users (Al-Bladi & Weir, 2020). It primarily relies on exploiting human trust or manipulating individuals to disclose sensitive information. Malicious actors and social engineers inflict substantial harm on modern societies by causing the loss of data, financial resources, and other valuable assets belonging to both individuals and organizations (Yasin et al., 2021). In this way, social engineering contributes directly to privacy violations and security breaches on social networks (Zolfahami, 2022).

Methodology: This descriptive survey employed a researcher- designed questionnaire administered to a sample of 375 students from the University of Birjand. Statistical analysis was conducted using both descriptive statistics (mean, standard deviation, tables, and graphs) and inferential statistics, including one-sample t-test, independent t-test, binomial t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), and Kruskal-Wallis test. SPSS software was used for data analysis, and the normality of data distribution was confirmed using the Kolmogorov-Smirnov test. The validity of the questionnaire was confirmed through expert review, and its reliability was verified using Cronbach's alpha coefficient ($\alpha = 0.87$)

Findings: In today's world, celebrities play a highly influential role within society. Their popularity often leads to increased public trust, particularly among younger and middle-aged individuals who tend to view them as role models and are influenced by their behavior. However, given the sociocultural conditions in Iran and negative media coverage surrounding celebrities, the findings of this study indicated that, according to respondents, celebrities do not hold a significant role in their decision-making processes regarding security and privacy issues.

The results further revealed that the average level of social engineering behaviors related to security and privacy on social networks was significantly higher than the desirable level. Among these, phishing and identity theft showed notably higher averages. In contrast, the averages for bait links, fraudulent websites, and online romance scams were at the desirable level. Overall, the mean levels of behaviors associated with both social engineering factors and methods were generally within the acceptable or desirable range.

The findings indicated that the average level of social engineering behaviors related to security and privacy in social networks was significantly higher than the optimal level. Specifically, the averages for phishing, forgery, and identity theft were also notably above this level. In contrast, the averages for bait links, fraudulent websites, and online romance scams were within the desirable range. Overall, the mean rate of behaviors associated with social engineering factors and methods concerning security and privacy was generally at an acceptable level. Furthermore, the results suggest that students, despite forming emotional connections with various individuals -including those of the opposite sex- on social networks, have not shown

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

reduced sensitivity toward their own security. Instead, they have remained vigilant against potential exploitation by malicious actors.

The mean values of all variables –namely social engineering factors, social engineering methods, and overall social engineering – were slightly higher among the female participants compared to the male group. In other words, women demonstrated a higher average level of social engineering behaviors related to security and privacy.

To examine mean differences among participants categorized by education level, a one-way analysis of variance (ANOVA) was conducted. The results revealed that the means of the variables differed across the three educational groups (Bachelor's, Master's, and Doctorate). Further analysis of these differences showed that for the variables related to social engineering methods and overall social engineering, the differences were statistically significant, with the Bachelor's group showing the highest mean scores. However, for the variable of social engineering factors, the difference among the groups was not statistically significant.

The findings indicated that the overall level of engagement in behaviors related to social engineering factors associated with security and privacy in social networks was at a desirable level. Specifically, the mean scores for the variables of authority and loneliness were within the desirable range. However, the mean score for the celebrity variable was significantly higher than the desirable level, while the mean scores for the normalization and attention-seeking variables were significantly lower than the desirable level.

Table 1. Results of One-Sample t-Test for Variables Related to Social Engineering Factors

Variable	Mean	Standard Deviation	Desired Level	Mean Difference	T	DF	Significance Level
Social Engineering(overall)	19.74	3.172	20	0.259-	1.581-	373	0.115
Celebrities	3.70	1.037	4	0.302-	5.636-	374	0.0001
Authority	3.96	0.999	4	0.043-	0.827-	374	.409
Loneliness	4.07	1.164	4	0.072	1.197	374	0.0001
Normalization	3.77	1.033	4	0.232-	4.351-	374	0.0001
Events of Interest	4.26	0.953	4	0.256	5.204	374	0.0001

Conclusion: The findings revealed that the level of behaviors related to social engineering factors among students –such as those associated with celebrities, authority, loneliness, attention-grabbing events, and normalization- was generally at a desirable level. However, the level of behaviors related to social engineering methods, including bait links, fraudulent websites, online romance scams, phishing, and identity theft, was found to be above the desirable level.

In conclusion, it is recommended to organize training programs aimed at fully familiarizing users with the threats and risks present in social networks, as well as with effective strategies to counter them through practical behavioral measures. Moreover, it is important to consistently publicize, across all forms of media, real cases of individuals who have suffered significant harm within these spaces and the legal penalties imposed on those who violate privacy. Additionally, given that men

are generally more prone to risk-taking behaviors and tend to underestimate dangers, it is crucial to provide them with targeted education on security issues in social networks, emphasizing self-protection against such threats. Finally, a series of specialized training courses should be developed for undergraduate students -who largely belong to the 1980s generation- to enhance their understanding of various techniques and practices related to the virtual environment, with which they may be less familiar.

Value: Although students placed great importance on issues related to security and privacy, they acknowledged that their actual awareness and understanding of many of these topics were lower than expected.

Keywords: *Social Engineering, Behavior, Security, Privacy, Social Networks*

References

- Al Hasib, A. (2009). Threats of online social networks. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 9(11), 288-93.
- Alabdulatif, A., Alturise, F. (2020). Awareness of data privacy on social networks by students at Qassim University. *International Journal of Advanced Computer Research*, 10(50), 194. <http://dx.doi.org/10.19101/IJACR.2020.1048094>.
- Albladi, S. M., & Weir, G. R. (2018). User characteristics that influence judgment of social engineering attacks in social networks. *Human-centric Computing and Information Sciences*, 8(1), 1-24. <https://doi.org/10.1186/s13673-018-0128-7>.
- Albladi, S. M., & Weir, G. R. (2020). Predicting individuals' vulnerability to social engineering in social networks. *Cybersecurity*, 3(1), 1-19. <https://doi.org/10.1186/s42400-020-00047-5>.
- Al-Omoush, K. S., Garrido, R., & Cañero, J. (2023). The impact of government use of social media and social media contradictions on trust in government and citizens' attitudes in times of crisis. *Journal of Business Research*, 159, 113748. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113748>.
- Badami, M. A. , Meghdadi, M. M. & Pilevar, M. (2022). Investigating the Impact of Cyberspace on the Abuse of the Right to Raise a Child with Emphasis on Religious Education. *Legal Research*, 21(50), 457-494. doi: 10.48300/jlr.2021.279730.1619 [In Persian]
- Bhattacharya, M., Roy, S., Chattopadhyay, S., Das, A. K., & Shetty, S. (2023). A comprehensive survey on online social networks security and privacy issues: Threats, machine learning- based solutions, and open challenges. *Security and Privacy*, 6(1), e275. <https://doi.org/10.1002/spy2.275>.
- Cárcamo-Ulloa, L., Cárdenas-Neira, C., Scheihing-García, E., Sáez-Trumper, D., Vernier, M., & Blaña-Romero, C. (2023). On Politics and Pandemic: How Do Chilean Media Talk about Disinformation and Fake News in Their Social Networks?. *Societies*, 13(2), 25. <https://doi.org/10.3390/soc13020025>.
- Chee, R. M., Capper, T. S., & Muurlink, O. T. (2023). The impact of social media influencers on pregnancy, birth, and early parenting experiences: A systematic review. *Midwifery*, 120, 103623. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2023.103623>.
- Coluccia, A., Pozza, A., Ferretti, F., Carabellese, F., Masti, A., & Gualtieri, G. (2020). Online romance scams: Relational dynamics and psychological characteristics of the victims and scammers. A scoping review. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH*, 16, 24-35. <https://doi.org/10.2174%2F1745017902016010024>.
- Cross, C., & Layt, R. (2022). "I suspect that the pictures are stolen": Romance fraud, identity crime, and responding to suspicions of inauthentic identities. *Social Science Computer Review*, 40(4), 955-973. <https://doi.org/10.1177/0894439321999311>.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Ehsanifar, M., & Rezvanian, M. (2016). The role of users' behavior in feeling the security of social networks. Annual Research Conference in Humanities and Social Studies, Tehran. [In Persian]
- Eslami, E., Mousavi, S. H., & Alikhah, F. (2019). virtual celebrities; Familiar strangers in the age of social media. *Cultural Studies and Communication*, 16(59), 45-74. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2019.35296> [In Persian]
- Fadhil, H. S. (2023). Social Engineering Attacks Techniques. *Int. J. Progress. Res. Eng. Manag. Sci. International Journal Of Engineering And Computer Science IJPREMS*, 3(1), 18-20. DOI:10.18535/ijecs/v6i1.09
- Fatemi Nia, M. A., Heydari, M., & Tabankhet, H. (1400). Social penetration coefficient of celebrities and social factors affecting it in Rasht city. *Communication Research*, 28(108), 39-67. [In Persian]
- Gee, D. (2016). *Rethinking Security: A discussion paper*. Ammerdown Group.
- Gu, X., Chen, F., Yang, X., Chen, H., Wang, Y., Hou, J., ... & Wang, Y. (2023). Evolutionary trend and network structure characteristics of publicity information dissemination about waste separation by different opinion leaders. *Resources, Conservation and Recycling*, 194, 106991. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2023.106991>
- Hood, M., Creed, P. A., & Mills, B. J. (2018). Loneliness and online friendships in emerging adults. *Personality and Individual Differences*, 133, 96-102. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.045>
- Hosseini Pour, J., & Mesrkhani, Q. (2017). The role of virtual social networks on the public security of its users. *Police order and security*, 11 (2), 659-611. [In Persian]
- Hosseini Senu, S. A., & Mazaheri, E. (2017). The effect of privacy, security and perceived trust on information sharing behavior in mobile social networks: the moderating role of gender. *Journal of Information Processing and Management*, 93(6), 235-213. doi: 10.35050/JIPM010.2018.009 [In Persian]
- Hu, X., Hu, D., Zheng, S., Li, W., Chen, F., Shu, Z., & Wang, L. (2018). How people share digital images in social networks: a questionnaire-based study of privacy decisions and access control. *Multimedia Tools and Applications*, 77(14), 18163-18185. <https://doi.org/10.1007/s11042-017-4402-x>.
- Jafarpour Hadi Kiashari, R., Kabuli, M.H., & Shahcheraghi, A. (2022). Analyzing the effect of objective and subjective elements on the sense of "privacy" in the architectural space. *Eastern Art and Civilization*, 10(38), 17-28. doi: 10.22034/jaco.2022.364304.1264 [In Persian]
- Jain, A. K., Sahoo, S. R., & Kaubiyal, J. (2021). Online social networks security and privacy: comprehensive review and analysis. *Complex & Intelligent Systems*, 7(5), 2157-2177. <https://doi.org/10.1007/s40747-021-00409-7>.
- Jalali, Z., Kianpour, M. & Aqababaei, E. (2017). sociological study of factors influencing attitude towards personal privacy in social networks (the case of young Facebook users in Isfahan). *Strategic Research on Social Problems*, 6(1), 17-28. doi: 10.22108/ssoss.2017.21281 [In Persian]
- Kanampiu, M. (2018). *A Study of Security and Privacy in Online Social Networks Using Social Network Analysis and Human Factors Perspectives* (Doctoral dissertation, North Carolina Agricultural and Technical State University).
- Kemp, S., & Erades Pérez, N. (2023). Consumer Fraud against Older Adults in Digital Society: Examining Victimization and Its Impact. *Environmental Research and Public Health*, 20(7), 5404. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075404>
- López, C., Hartmann, P., & Apaolaza, V. (2019). Gratifications on social networking sites: The role of secondary school students' individual differences in loneliness. *Educational Computing Research*, 57(1), 58-82. <https://doi.org/10.1177/0735633117743917>
- Mittal, N. (2023). User Perceptions of Privacy and Security in Online Social Networks. *Innovative Science and Research Technology*, 1(8), 91-94. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.7547576>

- Nawaz, N. A., Ishaq, K., Farooq, U., Khalil, A., Rasheed, S., Abid, A., & Rosdi, F. (2023). A comprehensive review of security threats and solutions for the online social networks industry. *PeerJ Computer Science*, 9, e1143. DOI:10.7717/peerj-cs.1143
- Okokpujie, K., Kennedy, C. G., Nnodu, K., & Noma-Osaghae, E. (2023). Cybersecurity Awareness: Investigating Students' Susceptibility to Phishing Attacks for Sustainable Safe Email Usage in Academic Environment (A Case Study of a Nigerian Leading University). *Sustainable Development & Planning*, 18(1), 255-263. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180127>
- Paki, Z. S., Sani, S., & Diri, G. I. (2022). Connection to the use of free Android apps in Kebbi State, Nigeria. *Social Sciences*, 5(3), 144-154. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5\(3\).11](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5(3).11).
- Pour Naqdi, B. (2017). Security opportunities and threats in virtual social networks for students. *Strategic Researches of Iran's Social Issues*, 1(2), 37-71. doi: 10.22108/ssoss.2018.103434.1062 [In Persian]
- Rahmatizadeh, A., Karimzadegan Moghadam, D., & Vahdat, D. (1400). Reliability and the difference between the moral behavior of honesty in speech and the inner intention of people in social networks. *Ethics in Science and Technology*, 16(3), 97-104. doi: 10.1001.1.22517634.1400.16.3.13.0 [In Persian]
- Rehman, S. U., Manickam, S., & Al-Charchafchi, A. (2023). Privacy calculus model for online social networks: a study of Facebook users in a Malaysian university. *Education and Information Technologies*, 28(6), 7205-7223. DOI:10.1007/s10639-022-11459-w
- Rhodes, S. C. (2022). Filter bubbles, echo chambers, and fake news: How social media conditions individuals to be less critical of political misinformation. *Political Communication*, 39(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/10584609.2021.1910887>.
- Rochlitz, M., Schoors, K. J., & Zakharov, N. (2023, April 29). *Can Authoritarian Propaganda Compete with the Opposition on Social Media? Experimental Evidence from Russia*. Experimental Evidence from Russia. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4433145>.
- Sart, G., & Sezgin, F. H. (2022, November 7-9). The effect of internet addiction on social and emotional loneliness in university students. In *ICERI2022 Proceedings* (pp. 6420-6426). IATED. <https://doi.org/10.21125/iceri.2022.1599>.
- Steiert, D. (2019). *Privacy preservation in mobile social networks* (Doctoral dissertation, University of Missouri--Columbia).
- Van der Schyff, K., & Flowerday, S. (2021). Mediating effects of information security awareness. *Computers & Security*, 106, 102313. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102313>.
- Van Schaik, P., Jansen, J., Onibokun, J., Camp, J., & Kusev, P. (2018). Security and privacy in online social networking: Risk perceptions and precautionary behaviour. *Computers in Human Behavior*, 78, 283-297. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.007>.
- Wang, Q. (2020). *Towards the Understanding of Private Content--Content-based Privacy Assessment and Protection in Social Networks* (Doctoral dissertation, University of Kansas).
- White, G., & Leontyeva, A. (2023). Tweet Your Heart Out: The personality correlates and affective consequences of social media use on close relationships and psychological health. *Mental Health and Social Behaviour*, 5(1), 75, 177. <https://doi.org/10.33790/jmhsb1100177>.
- Yasin, A., Fatima, R., Liu, L., Wang, J., Ali, R., & Wei, Z. (2021). Understanding and deciphering of social engineering attack scenarios. *Security and Privacy*, 4(4), e161. <https://doi.org/10.1002/spy2.161>.
- Ye, S., Ho, K. K., & Zerbe, A. (2021). The effects of social media usage on loneliness and well-being: analysing friendship connections of Facebook, Twitter and Instagram. *Information Discovery and Delivery*, 49(2), 136-150. <https://doi.org/10.1108/IDD-08-2020-0091>.

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Yi, Y., Zhu, N., He, J., Jurcut, A. D., Ma, X., & Luo, Y. (2023). A privacy-dependent condition-based privacy-preserving information sharing scheme in online social networks. *Computer Communications*, 200, 149-160. <https://doi.org/10.1016/j.comcom.2023.01.010>.

Yoro, R. E., Aghware, F. O., Akazue, M. I., Ibor, A. E., & Ojugo, A. A. (2023). Evidence of personality traits on phishing attack menace among selected university undergraduates in Nigerian. *Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 13(2), 1943-1953. <https://doi.org/10.11591/ijece.v13i2.pp1943-1953>

Yoro, R. E., Aghware, F. O., Malasowe, B. O., Nwankwo, O., & Ojugo, A. A. (2023). Assessing contributor features to phishing susceptibility amongst students of petroleum resources varsity in Nigeria. *Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 13(2), 1922-1931. <https://doi.org/10.1177/0894439321999311>.

Zhang, Z., Jing, J., Wang, X., Choo, K. K. R., & Gupta, B. B. (2020). A crowdsourcing method for online social networks security assessment based on human-centric computing. *Human-centric Computing and Information Sciences*, 10(1), 23. <https://doi.org/10.1186/s13673-020-00230-0>.

Zulfahmi, M., Elsandi, A., Apriliansyah, A., Anggreainy, M. S., Iskandar, K., & Karim, S. (2023). Privacy protection strategies on social media. *Procedia Computer Science*, 216, 471-478. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.12.159>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians: A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran)

Abbas Doulani¹, Shiva Gholamzadeh²

Received: March, 4 2025

Revised: June, 8, 2025

Accepted: June, 9, 2025

Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: The objective of this research is to investigate the ancillary services provided in the public libraries of West Azerbaijan Province, Iran, based on IFLA standards and from the perspective of librarians.

Methodology: The research employed a survey and analytical method. The statistical population consisted of 300 librarians working in the public libraries of West Azerbaijan Province, Iran. The data collection tool was a questionnaire developed based on IFLA standards and UNESCO guidelines regarding ancillary services of public libraries.

Findings: The findings indicated that the mean scores for extra-library services, storytelling programs, and study group formation were 2.93, 3.61, and 3.36, respectively. The results of the one-sample t-test showed that, from the librarians' perspective, all three components significantly contribute improving the ancillary services of public libraries. Furthermore, the results of Hotelling's T² test revealed a significant difference among the components influencing the enhancement of these services.

Conclusion: The results of this study demonstrate that, from the librarians' point of view, all components of ancillary service in public libraries are effective - with slight variations- in improving service delivery. However, it appears that offering ancillary services without considering the role and engagement of librarians, who are directly responsible for delivering these services, may alter the outcomes.

Value: The findings of this study provide practical solutions and policy recommendations for enhancing ancillary services in Iranian public libraries.

Keywords: *Public libraries, Ancillary services, IFLA, librarians, Iran.*

How to Cite:

Doulani, A., & Gholamzadeh, Sh. (2025). Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of librarians (Case study of public libraries in West Azerbaijan province in Iran). *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (2): 146-164.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.19944](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.19944)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19944.html?lang=en

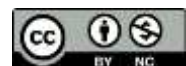
Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.19944)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Department of Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran (Corresponding Author) a.doulani@alzahra.ac.ir

2. Department of Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction: As a social and cultural institution, the public library, through the collection, organization, and preservation of human knowledge, enhances intellectual capacity and transforms a passive mind into an active and inquisitive one. These libraries are regarded as one of the main centers of development in advanced societies, playing a significant and distinctive role in overall growth and progress by providing access to the information resources required by their communities. In general, public libraries serve as valuable cultural centers by offering a wide range of resources -including educational, informational, and recreational materials- in a constructive and healthy manner (Azimi, Khedri & Khademizadeh, 2023).

Purpose: As a social and cultural institution, the public library -by collecting, organizing, and preserving human knowledge- enhances intellectual capacity and transforms a passive mind into a dynamic and inquisitive one. These libraries are considered among the main centers of development in advanced societies, playing a vital and distinctive role in overall growth and progress by providing access to the information resources required by their communities. In general, public libraries serve as valuable cultural centers by offering a wide range of educational, informational, and recreational resources in a constructive and enriching manner. The main objective of this research is to investigate the ancillary services provided in the public libraries of West Azerbaijan Province in Iran, based on IFLA standards, from the perspective of librarians.

Methodology: The present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of methodology. The statistical population included all librarians and managers of public libraries in Iran. Considering the 31 provinces of the country, West Azerbaijan Province was selected as the sample through cluster sampling. The total population in this province was estimated to be 300 individuals. Based on the Morgan table and using a random sampling method, 171 participants were selected as a sample. The data collection instrument was a questionnaire designed according to IFLA and UNESCO guidelines (Koontz, 2010). The questionnaire consisted of two main sections – demographic information and specialized questions- with a total of 48 items (6 demographic questions, 16 items related to extra-library services, 13 items on storytelling activities, and 13 items on study group formation). Responses were measured on a five-option Likert scale: "very little," "little," "somewhat," "a lot," and "very much," assigned scores from 1 to 5, respectively. To ensure content validity, the questionnaire -after slight revisions based on the study population- was reviewed by 20 experts in public library affairs, and their feedback was incorporated. To assess reliability, a pilot test was conducted with 30 participants, yielding a Cronbach's alpha coefficient of 0.924 for the entire questionnaire. The Cronbach's alpha values for the subcomponents were as follows: 0.835 for extra-library services, 0.921 for storytelling programs, and 0.923 for study group formation. Since all values exceeded 0.7, the questionnaire demonstrated strong internal consistency and reliability. Data analysis was performed using SPSS version 24. Descriptive statistics included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistical tests included the Kolmogorov-Smirnov test (to examine data normality), Student's t-test, and Hotelling's T² test.

Findings: Based on the results, the averages score for extra-library services was 2.93, for storytelling programs 3.61, and for study group formation 3.36. The results of the one-sample t-test indicated that, from the librarians' perspective, all three components

Journal of

knowledge-Research

Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

mentioned above contribute effectively to improving the ancillary services of public libraries. Furthermore, the results of the Hotelling T² test revealed a significant difference among the effective components in enhancing the ancillary services of public libraries. Specifically, from the librarians' point of view, storytelling programs and study group formation have a greater impact on improving ancillary services than the extra-library services component. In addition, the findings showed that demographic variables of librarians providing ancillary services in public libraries do not have a significant influence on the quality or quantity of the mentioned services.

Table 1. Results of one-sample t-test on the effect of components of public library ancillary services

Variables	t	df	Sig (2-tailed)	Mean difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					lower	upper
Extra-library services	1.07	168	0.039	0.3955	0.23-	0.12-
Forming storytelling groups	1.77	168	0.006	0.5326	0.54	0.70
Formation of study groups	1.90	168	0.017	0.5598	0.28	0.45

Table 2. Results of Hotelling's T-squared regarding the components of ancillary services of public libraries

Hotelling's T-Square	F	df1	df2	Sig
21.548	9.526	2	167	0.000

Conclusion: in conclusion, the main goal of providing ancillary services in public libraries is to encourage and motivate people to read, transforming the library from a mere repository of books into a dynamic and active center that fulfills the cultural, social, and scientific needs of society. Paying attention to ancillary services in libraries is meaningless without considering the individuals who deliver these services. Professional ethics, librarians' interest and sense of responsibility towards their work and institution, staff shortages, issues related to salary and rewards all have a significant impact on the quality of ancillary services provided in libraries. Unfortunately, the Public Library Institution in Iran, as the main authority responsible for public libraries, has not given sufficient attention to the librarians who perform these ancillary services. In general, librarians have limited discretion or budget to implement additional programs, even though they interact directly with the community and are best positioned to identify which programs should be implemented and what resources are required. One of the most critical problems in some public libraries under this institution is the lack of dedicated staff capable of independently pursuing and implementing additional services across different departments. In many cases, librarians perform these activities voluntarily, in addition to their traditional duties, depending on their personal interest and available time. However, since no specific salary or incentive is provided for such work, some librarians are unwilling to engage in it, and even those who do may not devote sufficient time or attention to these services. Considering these issues, the importance of implementing ancillary services and cultural programs in public libraries is now widely recognized. The aim of this study was to examine the successful and popular ancillary services provided by librarians in public libraries in West Azerbaijan Province, based on IFLA standards and strategies. These results and analyses of this study can serve as useful guidance for policymakers and decision-makers in improving the quality and effectiveness of ancillary services in Iranian public libraries.

Value: The results of this study serve as practical solutions and useful guidelines for enhancing and organizing ancillary services in Iranian public libraries.

References

- Abdel-Motey, Y. Y., & Al-Ansari, H. (2003). Public Libraries in Kuwait: A Study of Their Resources, Facilities and Services. *Public Library Quarterly*, 22(2), 23–37. https://doi.org/10.1300/J118v22n02_07
- Azimi, M. H., Khedri, M., & Khademizadeh, S. H. (2023). Status of ancillary Services in the Children section of Public Libraries and its Relationship with loyalty of Children Aged 7-11 years. *Research on Information Science and Public Libraries*, 29(1), 88-106. Doi: 10.61186/publij.29.1.88 [In Persian]
- Bećirović, N. (2024). Library and Information Services for People with Disabilities in Academic Libraries on the Example of the Library of the University of Sarajevo–Faculty of Philosophy. *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 29(29), 70-90. <https://doi.org/10.37083/bosn.2024.29.70>
- Chen, P., Rea, C., Shaw, R., & Bottino, C. J. (2016). Associations between Public Library use and Reading Aloud among Families with Young Children. *The Journal of Pediatrics*, 173, 221-227. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2016.03.016>
- Clark, L. K. (2017). Caregivers' Perceptions of Emergent literacy Programming in Public libraries in Relation to the National Research Councils' Guidelines on Quality Environments for Children. *Library & Information Science Research*, 39(2), 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2017.04.001>
- De Vries, P. A. (2008). Parental perceptions of music in storytelling sessions in a public library. *Early Childhood Education Journal*, 35, 473-478. DOI:10.1007/s10643-007-0221-4
- Doulani, A., Shabani, Z., & Baradar, R. (2020). Information Science Academic Members of Iranian Public Universities Sharing Information Resources in ResearchGate Social Scientific Network: It's Relation on their Scientific Output in Scopus Database and Google Scholar Search Engine. *Payavard Salamat*, 14(1), 53-64. [in Persian]
- Drake, M. (Ed.). (2003). *Encyclopedia of library and information science* (Vol. 1). CRC Press. <https://www.amazon.com/Encyclopedia-Library-Information-Science-Biblioteconomia/dp/0824720016>
- Ghanbari, M., Tajdaran, M., & Kiani Khuzestani, H. (2016). Survey on the Status and Facilities of the Public Libraries in Hamedan Province in Providing services peripheral to users from the point of view of librarians. *Information systems & services*, 5(3-4 (19-20)), 83-94. <https://www.sid.ir/paper/218170/fa> [in Persian]
- Gill, P. (2001). The IFLA/UNESCO public library guidelines. *IFLA journal*, 27(5-6), 319-321. <https://doi.org/10.1177/034003520102700506>
- Haggstrom, B. M. (2004). The Role of Libraries in Lifelong Learning. Final Report of the IFLA Project under the Section for Public Libraries. *International Federation of Library Associations and Institutions (NJI)*. <https://www.ifla.org/the-role-of-public-libraries-in-lifelong-learning-a-project-under-the-section-of-public-libraries-ifla/>
- Hajdarpašić, L., & Madacki, S. (2019). PRISTUPAČNOST U DIGITALNOM DOBU: OD PRILAGOĐENOG KA UNIVERZALNOM PRISTUPU. *Pregled*, 60(2),209.
- Hariri, N., & pagardkar Pagardkar, Y. (2016). Determine the effect of storytelling in Public Libraries on the Creativity of Preschool Children: An Experimental Research . *Research on Information Science and Public Libraries*, 22 (2),195-212. <http://publij.ir/article-1-1226-fa.html>doi: 20.1001.1.26455730.1395.22.2.4.7 [In Persian]
- Hedemark, Å. (2017). Telling tales. An observational study of Storytelling for Children in Swedish Public libraries. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 23(2), 106-125. <https://doi.org/10.1080/13614541.2017.1367574>
- Kian Rad, Z., Fahimnia, F. , & Naghshineh, N. (2017). Evaluation of the Ancillary Services of the Libraries under Supervision of Tabriz City's Institution of Public Libraries, and Their Effects on Developing the Users' Reading Culture (Children and Teenagers).

Journal of

knowledge-Research

Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Library and Information Science Research*, 7(2), 41-60. doi: 10.22067/riis.v7i2.61308 [In Persian]
- Koontz, C., & Gubbin, B. (Eds.). (2010). *IFLA public library service guidelines* (Vol. 147). Walter de Gruyter. <https://www.amazon.com/Public-Library-Service-Guidelines-Publications-ebook/dp/B0060I8XZU>
- Lee, Y. W., & Wu, K. C. (2019, May). Game-based Learning and Augmented Reality Navigation APP for Children's Libraries. In *2019 IEEE International Conference on Consumer Electronics-Taiwan (ICCE-TW)* (pp. 1-2). IEEE. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8991765>
- Mollaei, E., Shabani, A., & Rezaeidaryani, R. (2015). Identifying ways to improve ancillary services in public libraries in Isfahan province from the users' perspective based on IFLA/UNESCO guidelines. *Information Systems and Services*, 2(3), 43-54. https://journals.iau.ir/article_522225.html [In Persian]
- Nazim, M., & Ali, A. (2025). An investigation of access to library facilities and services for persons with disabilities in India. *IFLA Journal*, 03400352241310532. <https://doi.org/10.1177/03400352241310532>
- Pourasgari-khiyavi, A. (2018). *Ancillary services in public libraries in Ardabil province and their impact on encouraging child and adolescent users*. Master's thesis, Allameh Tabatabaei University, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Department of Knowledge and Information Science]. Irandoc. [In Persian]
- Roman, S., & Fiore, C. D. (2010). Do public library summer reading programs close the achievement gap. *Children and Libraries*, 8(3), 27-31. <https://doaj.org/article/b8a3d75036914c508f9aba49c4ab4276>
- Shah, S. H., Shah, N. U., & Jbeen, A. (2024). Exploration of LIS professionals efforts in Pakistan towards the improvements of technological competencies in 21st century. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 73(4/5), 596-613. <https://doi.org/10.1108/GKMC-04-2022-0088>
- Soheili, F., solgiSolgi, Z., & khanjarKhanjar, E. (2019). The Effect of Educating by Methods of Storytelling, Book Reading and Showing films on the Children's Motivation for and Interest in Reading. *Research on information science and public libraries*, 67-94. Dor: 20.1001.1.26455730.1398.25.1.6.8 [in Persian]
- Soltani, P., & Rastin, F. (2010). *Encyclopedia of Library and Information Science*. Tehran, Farhang Moaser. [In Persian]
- Sturm, B. W., & Nelson, S. B. (2016). With Our Own Words: Librarians' Perceptions of the Values of Storytelling in Libraries. *Storytelling, Self, Society*, 12(1), 4-23. <https://cdr.lib.unc.edu/downloads/ww72bd60b>
- Wang, P., Xu, J., & Wu, Y. (2019). Preschool children's preferences for library activities: Laddering interviews in Chinese public libraries. *Library & Information Science Research*, 41(2), 132-138. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.03.001>

**Journal of
knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان بر اساس الگوی تعالی سازمانی

عادل سلیمانی نژاد^۱، فریبرز درودی^{۲*}، اکرم عباسپور^۳

۱. دانشیار، بخش علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

۲. استادیار، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک)، تهران، ایران (نویسنده مسئول) doroudi@irandoc.ac.ir

۳. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کرمان، ایران

تاریخ بازنگری: ۳۰ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۵ آبان ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۳ اسفند ۱۴۰۳

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی سطح تعالی و تعیین نقاط قوت و ضعف عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان با توجه به معیارهای تعالی سازمانی است.

روش‌شناسی: پژوهش از نوع توصیفی با رویکرد پیمایشی است. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه الگوی تعالی سازمانی است. پرسش‌نامه مورداستفاده، استاندارد و مورد تأیید بنیاد مدیریت کیفیت اروپا است. جامعه موردپژوهش مسئولان و کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان بوده و نمونه آماری آن، کل جامعه مورد مطالعه است، که شامل ۵۴ نفر می‌شود.

یافته‌ها: نتایج حاصل از آمارهای توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که میانگین امتیاز خودارزیابی عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان، در بُعد رهبری، ۶۲/۶۹ امتیاز از مجموع ۱۰۰ امتیاز؛ در بُعد خط‌مشی و راهبرد، ۴۷/۶۱ از مجموع ۸۰ امتیاز؛ در بُعد کارکنان، ۴۷/۸۱ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بُعد شراکت‌ها و منابع، ۵۰/۰۲ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بُعد فرایندها، ۶۹/۶۷ از مجموع ۱۴۰ امتیاز؛ در بُعد نتایج مشتری/کاربر، ۱۱۶ از مجموع ۲۰۰ امتیاز؛ در بُعد نتایج کارکنان، ۴۶/۹۱ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بُعد نتایج جامعه ۳۷/۵۶ از مجموع ۶۰ امتیاز؛ و در بُعد نتایج کلیدی عملکرد، ۷۵/۴۹ از مجموع ۱۵۰ امتیاز بود. سرانجام با توجه به سرجمع امتیازهای داده‌شده به ۹ معیار اصلی الگوی سرآمدی، امتیاز کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان ۵۵۴/۸۷ از ۱۰۰۰ امتیاز به دست آمد.

نتایج: براینده یافته‌های حاصل از پژوهش، مشخص می‌کند که معیارهای رهبری، خط‌مشی و راهبرد، فرایندها و نتایج مشتری/کاربر به ترتیب از نقاط قوت و معیارهای کارکنان، شراکت‌ها و منابع، نتایج کارکنان، نتایج جامعه و نتایج کلیدی عملکرد نیز به ترتیب از حوزه‌های نیازمند بهبود عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان به شمار می‌روند.

اصالت و ارزش: با توجه به اهمیت سنجش مدیریت کتابخانه‌های عمومی، نتایج این پژوهش می‌تواند برای برنامه‌ریزی کتابخانه‌های عمومی ایران مورداستفاده قرار گیرد. همچنین می‌تواند برای جلب رضایت کاربران و ارائه خدمات بهتر استفاده شود.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی سازمانی، ارزیابی عملکرد، الگوی تعالی سازمانی بنیاد اروپایی کیفیت، تعالی سازمانی، کتابخانه‌های عمومی

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

سلیمانی نژاد، عادل؛ درودی، فریبرز؛ عباسپور، اکرم (۱۴۰۴). عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان بر اساس الگوی تعالی سازمانی. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴ (۲): ۲۸-۱۲.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64200.1118](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64200.1118)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19472.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه تبریز

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کپی‌رایت‌کامانز قابل استفاده است.

کتابخانه‌ها سنگ بنای مهم یک جامعه سالم هستند. آن‌ها به عنوان دروازه‌های دانش و فرهنگ، نقش بسیار مهمی در ارتقای پیشرفت دانش دارند (موهاپاترا، داش و چاندرابات‌ی^۱، ۲۰۲۰) و نیز تأثیری اساسی در جامعه برای امکان بخشیدن به آموزش و به اشتراک گذاری دانش از طریق استفاده خوانندگان از این فضاها ایفا می‌کنند (صدیق، علی و محمود^۲، ۲۰۲۲). کتابخانه‌ها به طور عام و کتابخانه‌های عمومی به طور خاص، جایگاه برجسته‌ای در همه ابعاد توسعه اجتماعی دارند (علی و مکنتمی^۳، ۲۰۲۱). باید اظهار کرد که کتابخانه عمومی، مرکز اطلاعاتی محلی است که انواع دانش و اطلاعات را به صورت رایگان در اختیار کاربران خود قرار می‌دهد (هزاریکا^۴، ۲۰۲۱) و مکانی برای ارائه اطلاعات و دانش است و کتابداران از مردم برای یاری به ایشان حمایت می‌کنند (لوکس^۵، ۲۰۱۵). آن‌ها مکان‌های چندمنظوره‌ای هستند که مراجعین برای امانت گرفتن کتاب، استفاده از رایانه و تعامل اجتماعی به آنجا می‌آیند (اکاتو و دیگران^۶، ۲۰۲۳) و در بسیاری از کشورهای جهان، نقش کتابخانه‌ها از ارائه‌دهندگان کتاب‌های سنتی به فراهم کنندگان فناوری اطلاعات و اشکال جدید سوادآموزی در حال گسترش است (یلیولی و دیگران^۷، ۲۰۲۳). همان‌طور که می‌دانیم کتابداران در کتابخانه‌های عمومی برای ارائه خدمات متنوع اطلاعاتی و تأمین اوقات فراغت اعضا تمامی تلاش خود را صرف می‌کنند تا بتوانند خدماتی درخور و مناسب به جامعه هدف خود ارائه دهند. از این رو، تلاش برای سنجش وضعیت این نهادهای اجتماعی و ارزیابی آن‌ها امری مهم تلقی می‌شود. همان‌طور که لینهارتوفا و وستیسکال^۸ (۲۰۱۷) بیان کرده‌اند، هدف کتابخانه‌های عمومی پاسخگویی به تقاضا و خواسته‌های فرهنگی، آموزشی و اجتماعی جامعه محلی از طریق ارائه خدمات اطلاعاتی به ساکنان آن است و بنا بر اظهار شین، یون و لی^۹ (۲۰۲۲) این مراکز باید به نیازهای جوامعی که به آن‌ها خدمت می‌کنند پاسخ دهند تا با مأموریت خود مرتبط باشند.

لذا توجه به نقش مؤثر این نهادهای فرهنگی، با عنایت به سرعت تحول اجتماعی و نیز فناوری‌های نوین، نیاز به برنامه‌ریزی برای تطبیق فعالیت‌های حرفه‌ای کتابخانه‌های عمومی با نیاز جامعه، بیش‌ازپیش احساس می‌شود و ضرورت دارد تا مدیران و برنامه‌ریزان ارشد، برای رشد و شکوفایی آن‌ها اقدام‌های سودمند و کارآمد انجام دهند. به‌منظور تقویت توان علمی و

۱. Mohapatra, Dash & Chandrabati

۲. Siddique, Ali & Mahmood

۳. Ali & Makintami

۴. Hazarika

۵. Lux

۶. Eccato et al.

۷. Ylipulli et al.

۸. Linhartová & Stejskal

۹. Shin, Yeon, & Lee

فرهنگی کتابخانه‌های عمومی، توجه به موقعیت و نیز سنجش خدمات آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. به همین منظور، مطالعه درباره شرایط آن‌ها و ارزیابی خدمات و منابع ارائه شده یکی از کارهای مهم مدیران و نیز پژوهشگران به حساب می‌آید. بر این مبنای، مطالعه در خصوص روش مناسب سنجش و ارزشیابی کتابخانه‌های عمومی یکی از اولویت‌های حرفه‌ای در این حوزه به شمار می‌آید. ایگاراشیا، کویزومیب و ویک^۱ (۲۰۲۲) تأکید می‌کنند، اگرچه ارزیابی نقش کتابخانه‌های عمومی مورد نیاز بوده، اما به ندرت در این کتابخانه‌ها در ارتباط با این زمینه اقدام شده است شیپارد و دیگران^۲ (۲۰۱۹) نیز بیان می‌کنند، در دنیایی که به سرعت در حال تغییر است، برنامه‌ریزی کتابخانه به‌طور فزاینده‌ای برای افزایش پاسخگویی و سازگاری آن ضروری است. از طریق برنامه‌ریزی، کتابخانه‌ها نیازهای جامعه را شناسایی، رسیدگی و منعکس کرده و ظرفیت سازمانی و خدمات خود را افزایش می‌دهند. همان‌طور که سینق و شریواستاوا، (۲۰۲۰) توضیح می‌دهند، کتابخانه‌های عمومی به‌طور کلی نقش بسیار مهمی در پرورش فکری جامعه ایفا می‌کنند. آن‌ها از نظام‌های آموزش رسمی و غیررسمی جامعه حمایت کرده و به‌عنوان دانشگاه مردمی در نظر گرفته می‌شوند. همچنین در نقش مرکزی برای خودآموزی و یادگیری در سراسر عمر عمل می‌کنند.

الگوهای تعالی سازمانی به‌عنوان چارچوب‌هایی به‌منظور ارزیابی سازمان‌ها برای واجد شرایط بودن دریافت جوایز و شناسایی سازمان‌هایی که به سطوح بالایی از عملکرد دست می‌یابند، طراحی شده‌اند (اصغر و دیگران^۳، ۲۰۱۵). به همین دلیل، رهبری تحول‌آفرین برای تسهیل توانمندسازهای الگوی تعالی سازمانی (راهبرد، افراد، مشارکت و فرایندها) و بهبود نتایج کاربران، کارکنان، مسائل اجتماعی و عملکرد سازمانی، امری کلیدی است (تاری، پورتلا ماکیرا و مولینا آزورین^۴، ۲۰۲۳). الگوی تعالی سازمانی به‌طور گسترده‌ای به‌عنوان ابزار مدیریتی در سازمان‌ها استفاده می‌شود (گومز، مارتینز کاستا و مارتینز لورنته^۵، ۲۰۱۵) و در حال حاضر در سطح وسیع توسط مؤسسات آموزش عالی نیز استفاده شده است (لورت و مندس^۶، ۲۰۱۹). در واقع، مدیریت اثربخش فرایند، پیش‌نیاز اساسی برای افزایش کیفیت و عملکرد سازمان‌های آموزشی است (شوتووا، تپلیکا و استراکا^۷، ۲۰۲۲) و استفاده از الگوی تعالی سازمانی به‌عنوان ابزاری برای بهبود کیفیت آموزش در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی معرفی شده است (اوبولویچ و دیگران^۸، ۲۰۲۳). در کنار موسسه‌های آموزشی، در نهاد کتابخانه‌ها و مراکز

۱. Igarashia, Koizumib & Wakec

۲. Sheppard

3. Asgher et al.

۴. Tarí, Portela Maquieira & Molina-Azorín

5. Gómez, Martínez Costa & Martínez Lorente

6. Lauret & Mendes

7. Sütőová, Teplická & Straka

8. Obolewicz et al.

اطلاع‌رسانی، که وظیفه پشتیبانی از فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی را بر عهده دارند نیز از این الگو برای ارتقاء جایگاه حرفه‌ای بهره گرفته‌اند. در این پژوهش برای سنجش وضعیت کتابخانه‌های عمومی از الگوی تعالی سازمانی ویرایش (۱۴۰۰) مرکز تعالی سازمانی؛ سازمان مدیریت صنعتی استفاده شده است؛ لذا در این منبع، الگو روزآمد شده و در آن تلاش شده تا نیازها و انتظارات سازمان‌های مرتبط در کشور را برآورده سازد. البته مدل‌های دیگری نیز برای بررسی کتابخانه‌ها وجود دارد که از آن‌ها نیز می‌توان بهره گرفت، ولی پژوهشگران با عنایت به نقاط مثبت، از این مدل که دارای مؤلفه‌های مطلوب برای سنجش عملکرد سازمانی است استفاده کردند.

الگوی تعالی سازمانی در ارائه نه مؤلفه اصلی: نتیجه‌گرایی، مشتری‌مداری، رهبری و ثبات در مقاصد، مدیریت مبتنی بر فرایندها و واقعیت‌ها، توسعه و مشارکت کارکنان، یادگیری، نوآوری و بهبود مستمر، توسعه شراکت‌ها و مسئولیت‌های اجتماعی، قادر است سازمان را به‌طور جامع ارزیابی کرده و زمینه‌های بهبود آن را مشخص سازد. با عنایت به آنکه کتابخانه‌های عمومی نقش مهمی در تأمین فضای فرهنگی و اجتماعی کشور دارند و خدمات آنان در این عرصه قابل توجه است؛ لذا، در این پژوهش که در سال ۱۴۰۲ انجام شده است، تلاش شده است تا فعالیت کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان بر اساس الگوی تعالی سازمانی مورد بررسی قرار گیرد و نقاط قوت و ضعف آن‌ها شناسایی شده؛ و در نتیجه، شرایط مطلوب برای برنامه‌ریزی بهتر در سایه تحلیل داده‌های گردآوری شده، با پیشنهادها و راهکارهای لازم فراهم شود. پرسش اساسی پژوهش نیز عبارت است از: کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان در حوزه ارزیابی عملکرد، با توجه به شاخص‌های الگوی تعالی سازمانی، در چه سطحی از پیشرفت قرار دارد؟

۲- پیشینه پژوهش

در این بخش از مقاله، پیشینه مطالعات انجام‌شده در چند بخش اصلی مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد.

پژوهش اسفندیاری مقدم؛ زارعی و فامیل روحانی (۱۳۹۰) در ارزیابی عملکرد اداره کل آرشیوها و کتابخانه‌های سازمان صداوسیما ج.ا. ایران بر اساس الگوی تعالی سازمانی حاکی از آن بود که امتیاز به‌دست آمده در سطح پایینی قرار داشت (امتیاز ۲۹۵/۸۳). تحلیل یافته‌های پژوهش نشان داد که میان زیرمجموعه‌های معیار رهبری، منابع انسانی، نتایج کاربران، و نتایج جامعه، تفاوت معناداری وجود داشته و در معیارهای خط‌مشی و راهبرد، شراکت‌ها و منابع، فرایندها، و نتایج اساسی (کلیدی) عملکرد، تفاوت معناداری وجود نداشته است. لذا شایسته است تا در زمینه فعالیت مدیریتی و تقویت نیروی انسانی فعالیت مناسبی انجام گیرد تا توانمندی‌های ساختاری در این سازمان تقویت شده و بتواند با توجه به امکانات مطلوب خود، خدمات مناسب و قابل توجهی به جامعه کاربران خود ارائه دهد. پژوهش فرج‌پهلوی، آخشیک و

رجعلی بگلو (۱۳۹۴) در تحلیل الگوی تعالی سازمانی برای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان بیانگر آن بود که امتیاز معیارهای فرایندها، تولیدات و خدمات، نتایج مشتری و نتایج جامعه افزایش پیدا کرده است؛ اما امتیاز معیارهای رهبری، مشارکت‌ها و منابع، راهبرد، نتایج کارکنان و نتایج کسب و کار کاهش یافته و امتیاز عیار منابع انسانی بدون تغییر باقی مانده است. تحلیل این مطالعه نشان می‌دهد که هرچند شرایط کارکنان در نحوه ارائه خدمات به مراجعین تأثیر دارد، اما نمی‌تواند به‌طور کامل بر شیوه فعالیت و خدمت‌رسانی کتابخانه‌ها مؤثر باشد. لذا ضرورت دارد تا خدمات کتابخانه‌ای با روش‌های مؤثر به مراجعین معرفی شود و برای شناسایی نیازهای تمامی کاربران تلاش بیشتری انجام گیرد. پژوهش اکبرنژاد، نوک‌ریزی و دیانی (۱۳۹۷) در بررسی تعالی عملکرد کتابخانه‌های عمومی ایران با استفاده از الگو مالکوم بالدریج نشان داد که از دیدگاه کارکنان کتابخانه‌های عمومی بزرگ کشور، تعالی عملکرد سازمانی در این کتابخانه‌ها در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار داشت. علاوه بر آن مشخص شد که نظام‌های کاری و کارکنان دارای وضعیت مطلوب استقرار راهبرد دارای کمترین امتیاز بود. این یافته نشان داد که کتابخانه‌های عمومی نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و جامع برای رسیدن به اهداف سازمانی خود است. لذا لازم است تا فرایندها بازنگری شده و فعالیت‌های تکراری شناسایی شود و نیز در مسائل سازمان و تصمیم‌گیری‌های مشارکت داده شوند. همچنین به‌طور مستمر ارزیابی عملکرد کتابخانه‌ها را سرلوحه کار خود قرار داده و در برنامه‌های آتی از نتایج عملیاتی و کاربردی آن بهره‌گیرند. پارسائیان و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود به بررسی تناسب الگوی تعالی سازمانی و نظام وزن‌دهی آن با کتابخانه‌های دانشگاهی ایران پرداختند. یافته‌ها نشان داد که الگوی تعالی سازمانی متناسب‌سازی شده در شرایط کتابخانه‌های دانشگاهی ایران از برآزش کافی برخوردار است، معیارهای توانمندساز در مجموع ۶۲ درصد و معیارهای نتایج ۳۸ درصد از ساختار وزنی الگو را به خود اختصاص می‌دهند. همچنین مشخص شد که معیارهای توانمندساز بیش از معیارهای نتایج برای تعالی خدمات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران اهمیت دارند. مطابقت وضعیت معیارهای توانمندسازی و نتایج در الگوی تعالی سازمانی متناسب‌شده با کتابخانه‌های دانشگاهی ایران نشان می‌دهد که تمامی معیارهای توانمندساز و نتایج برای رسیدن به سطحی از تعالی در کتابخانه‌های دانشگاهی کاربرد دارند و می‌توانند توسط مدیران این کتابخانه‌ها استفاده شوند.

یافته‌های پژوهش کریمی و دیگران^۱ (۲۰۱۴) در ارتباط با بررسی عملکرد کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بر اساس الگوی تعالی سازمانی نشان داد که میانگین نمره سنجش عملکرد در میان ۹ بعد اصلی برای کتابخانه‌های این جامعه آماری، شامل ۶۵/۳ درصد برای بعد رهبری است که بالاترین شاخص را حائز شده است. همچنین کمترین امتیاز برای کارکنان با ۵۵/۱ درصد مشخص شد. در مقایسه با دیگر یافته‌ها، نتایج معیار افراد و جامعه ضعیف بود. نتایج نشان

1. Karimi et al.

داد که ایجاد کمیته تخصصی برای سنجش نتایج معیار افراد و جامعه و برگزاری دوره‌های آموزشی مختلف، برای بهبود ابعاد الگو ضرورت دارد. همچنین توجه به نیاز کاربران برای توسعه خدمات اطلاعاتی حائز اهمیت است. پژوهش کاوالکانتی و دیگران^۱ (۲۰۲۳) باهدف تحلیل و ارزیابی ساختار الگو ارزیابی خدمات اطلاعاتی در کتابخانه موسسه آموزشی به انجام رسید. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که در زمینه معیار «شناسایی»، ۴۱ عنصر اولیه ارزیابی و نیز ۷۵ مفهوم برای تحلیل اطلاعات ارائه شده در کتابخانه شناسایی شد که این عناصر و مفاهیم نقش مهمی در ساختار کتابخانه برای ارائه خدمات اطلاعاتی و کاربرد منابع اصلی آن ایفا می‌کنند. پنج شاخص عملکردی در «خدمات اساسی» نیازمند بهبود تشخیص داده شد. در این مطالعه توصیفگری با مفهوم «تعالی» شکل گرفت که نقش مهمی در تحلیل فعالیت‌های کتابخانه برای ارتقاء جایگاه آن داشت. توجه به نیاز کاربران، ارتقاء خدمات اطلاعاتی و توسعه منابع و مجموعه از جمله اقدام‌های اساسی تشخیص داده شد.

نتایج پژوهش ریاحی‌نیا و نوه ابراهیم (۱۳۹۱) درباره ارزیابی عملکرد مدیران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران از دیدگاه کارکنان حاکی از آن بود که مدیران کتابخانه‌هایی که تخصص کتابداری و علم اطلاعات داشته یا معاون و سرپرستان کتابدار متخصص بوده‌اند در مقایسه با کتابخانه‌های فاقد مدیر یا معاون کتابدار از عملکرد بهتری برخوردار بوده‌اند. این امر حاکی از آن است که کتابخانه‌های عمومی نیازمند مدیرانی هستند که علاوه بر تخصص علم اطلاعات از پیشرفت‌های فناوری نیز آگاهی داشته باشند و دارای دانش مدیریت تخصصی باشند. توجه به برنامه مدون و گسترش فعالیت‌ها و خدمات اطلاعاتی در این کتابخانه‌ها حائز اهمیت تشخیص داده شد. پژوهش سهیلی، میراحمدی و اسفندیاری مقدم (۱۳۹۵) درباره بررسی وضعیت عملکرد مدیریت در کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه بر اساس الگوی تعالی سازمانی نشان داد که جمع امتیاز عملکرد مدیریت کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه از ۱۰۰۰ امتیاز الگوی تعالی سازمانی مدیریت کیفیت بنیاد اروپایی، ۴۸۹/۸۲ امتیاز است. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که کیفیت عملکرد مدیریت کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه تا سطح مطلوب فاصله قابل ملاحظه‌ای دارد و نیازمند بهبود سطح مدیریت کیفیت است تا بتواند خدمات مطلوب ارائه دهد. بازپروری کارکنان، توسعه مجموعه و ارزیابی دقیق برای رفع مشکلات در این کتابخانه‌ها نقش مهمی برای ارتقاء جایگاه آن‌ها دارد.

پژوهش حسن‌زاده دیزجی و نشاط (۱۳۹۱) در خصوص خودارزیابی عملکرد سازمان اسناد و کتابخانه ملی با الگوی تعالی سازمانی نشان داد که سرجمع امتیازهای داده شده به ۹ معیار اصلی الگو سرآمدی ۴۹۲ از ۱۰۰۰ امتیاز است. لذا مشخص شد که معیارهای خط‌مشی و راهبرد، شراکت‌ها و منابع، منابع انسانی و رهبری به ترتیب از نقاط قوت سازمان به‌شمار می‌آیند. تحلیل انجام گرفته نشان داد که فرایندها، نتایج مشتری/کاربر، نتایج منابع انسانی، نتایج جامعه، و نتایج

1. Cavalcanti et al.

کلیدی نیازمند بهبود هستند و ضرورت دارد تا این سازمان در این زمینه‌ها برنامه‌ریزی مدون و کارآمد داشته باشد. لذا توجه به توانمندی نیروی انسانی و توجه به نیاز کاربران حائز اهمیت است. پژوهش کوانیا و همکاران^۱ (۲۰۱۲) نیز درباره تحلیل بهره‌گیری از الگوهای تحلیل خدمات کتابخانه‌ای بود. یافته‌های مطالعه آنان نشان داد که اگرچه الگوهای خدمات کتابخانه‌ای زیادی وجود دارد، اما نمی‌توان یک الگوی واضح که در عمل برتر از دیگر الگوها باشد، به دست آورد. آن‌ها بیان کردند که الگوها به‌طور مداوم در امتداد الگوهای عمومی توسعه اجتماعی-اقتصادی و فناوری در جامعه در حال تحول هستند. لذا مشخص شد که هیچ‌یک از الگوها نمی‌توانند با تمام زمینه‌های ارائه خدمات کتابخانه مطابقت داشته باشند. با عنایت به نقش مهم الگوی کارآمد پیشنهاد شد که در تصمیم‌گیری برای انتخاب الگوی مناسب، شایسته است تا کتابخانه‌ها توصیفات غالب جوامع کاربر و زمینه‌هایشان را در نظر بگیرند.

نتایج پژوهش اصغر و دیگران (۲۰۱۵) در باره تحلیل عوامل انسانی ارتباط با نقش الگوهای تعالی در تحلیل بین فرهنگی نشان داد که طرح‌های منطقه‌ای مبتنی بر الگو تعالی سازمانی، همه ویژگی‌های عملکرد سازمانی را پوشش می‌دهند. مشخص شد که الگوی دمننگ، الگوی کیفیت اروپا و الگوی ملی کیفیت مالکوم بالدريج نقش مهمی در امور فرهنگی و سازمانی دارند. عامل مشترک اصلی این الگوها منابع انسانی است. پژوهشگران ابزار نرم‌افزاری خودارزیابی طراحی شده بر روی الگوی تعالی سازمانی را به‌منظور تعیین یک شاخص کلی با در نظر گرفتن سطح تحقق هر معیار و تأثیرات مؤلفه‌های «مرئی» و «نامرئی» بین عوامل تعیین‌کننده و عوامل فرعی الگو معرفی کردند. مشخص شد که تقویت مهارت نیروی انسانی و افزایش آگاهی‌های تخصصی آنان در این میان اهمیت بالایی دارد. مطالعه او^۲ (۲۰۲۰) نیز درباره بررسی ادراک کاربران در خصوص کیفیت خدمات کتابخانه‌ای در کره جنوبی بود. نتایج نشان داد که عموم کاربران از خدمات کتابخانه‌های عمومی راضی بوده و می‌خواهند دوباره از خدمات این کتابخانه‌ها استفاده کنند. مشخص شد که هر یک از سه بعد کیفیت خدمات ادراک شده (کارکنان کتابخانه؛ منابع کتابخانه و خدمات کاربران؛ و نیز امکانات و تجهیزات)، از نظر آماری تأثیر مثبت و معناداری هم بر رضایت و هم بر وفاداری کاربران داشتند. پژوهش داهوا و دیگران^۳ (۲۰۲۳) به ارزیابی وضعیت کاربران کتابخانه عمومی در فیلیپین مبادرت ورزیدند. نتایج پژوهش در تحلیل انجام گرفته نشان داد که بهره‌گیری از منابع الکترونیکی کتابخانه عمومی از نظر دسترسی، کاربرپسندی و مرتبط بودن شرایط مناسبی دارد. در مطالعه پیشرو که با بهره‌گیری از شاخص‌های ارزیابی استاندارد به انجام رسید، مشخص شد که مراجعین به کیفیت منابع الکترونیکی کتابخانه عمومی امتیاز عالی دادند. همچنین در این تحلیل قابلیت دسترسی مطلوب و عالی دریافت کرد. علاوه بر آن در شاخص‌های تحلیل برای

¹. Kwanya & et al.

². Oh

³. Dahuya et al.

دسترسی به تعالی کتابخانه، کاربرپسندی منابع الکترونیکی در شرایط مناسبی ارزیابی شد. ارائه دسترسی غیر برخط و انتشار الکترونیکی منابع، به روزرسانی و ارائه منابع الکترونیکی مرتبط به کاربران، از زمره فعالیت‌های مهم این کتابخانه‌ها به شمار آمده است.

در جمع‌بندی پیشینه پژوهش می‌توان اظهار کرد که پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه بررسی الگوی تعالی سازمانی در ارتباط با ابعاد مختلفی چون تحلیل خدمات، عملکرد مدیریتی، عوامل انسانی و ادراک کاربران به ارزیابی پرداخته‌اند. همچنین برخی از پژوهش‌ها به مقایسه الگوها مبادرت کرده‌اند. در حوزه فعالیت تخصصی این الگو، ابزار مناسبی برای تحلیل بوده است. ابعاد مختلفی از فعالیت‌های سازمانی در سطوح کتابخانه‌ای شامل نیروی انسانی، خدمات، ابزارها، فناوری، تجهیزات، ارتباطات و دیگر مؤلفه‌ها با بررسی توسط این الگو، مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند که جایگاه هر یک از عوامل قابل تحلیل است. همچنین می‌توان بیان کرد که با بررسی الگوی تعالی سازمانی می‌توان به ارتقاء فعالیت‌های تخصصی و حرفه‌ای در کتابخانه‌ها کمک کرد. همچنین برای برنامه‌ریزی مدیریتی به‌منظور بهره‌گیری مناسب‌تر از امکانات کتابخانه، می‌توان از الگوی تعالی سازمانی استفاده کرده و با آگاهی از وضعیت موجود، و به کارگیری مؤلفه‌های تأثیرگذار، به پیشرفت حرفه‌ای رهنمون شد. با عنایت به آنکه پژوهش‌های انجام‌شده درباره‌ی کتابخانه عمومی در ایران با تکیه بر الگوی تعالی سازمانی محدود بوده و نقش این نوع کتابخانه در گسترش فرهنگ اجتماعی قابل‌ملاحظه است، لذا این پژوهش برای تقویت بنیه کتابخانه‌های عمومی مبتنی بر الگوی تعالی سازمانی به‌منظور خودارزیابی به انجام رسیده است.

صفحه ۱۹۱

عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان

بر اساس الگوی...

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی و پیمایشی است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه است. پرسش‌نامه به کاررفته استاندارد و مورد تأیید مدیریت کیفیت اروپا ست و دارای پنجاه پرسش بسته و هم‌وزن و چهارگزینه‌ای است که در نه معیار (پنج معیار توانمندساز و چهار معیار نتایج) طبقه‌بندی شده است. معیارها شامل معیار رهبری (۵ پرسش)، خط‌مشی و راهبرد (۴ پرسش)، منابع انسانی (۵ پرسش)، شراکت‌ها و منابع (۵ پرسش)، فرایندها (۷ پرسش)، نتایج مربوط به کاربران (۹ پرسش)، نتایج کارکنان (۵ پرسش)، نتایج جامعه (۳ پرسش)، و نتایج اساسی عملکرد (۷ پرسش) می‌شوند. خصوصیت اصلی و یگانه پرسش‌نامه فوق این است که هر یک از ۵۰ پرسش، اثری یکسان بر امتیاز سازمان دارند. براین اساس، بخش‌های «نتایج کاربران»، «نتایج اساسی عملکرد» و «فرایندها» هر یک دارای تعداد پرسش‌های بیشتری نسبت به «نتایج جامعه» هستند و این نحوه توزیع تعداد پرسش‌ها، سعی در بازتاب تعادل موجود در امتیازات الگوی تعالی سازمانی دارد. این پرسش‌نامه چهارگزینه‌ای و با پاسخ‌های A: پیشرفت کامل B: پیشرفت قابل‌ملاحظه C: پیشرفت جزئی و D: عدم اقدام، تهیه شده است. پرسش‌نامه استاندارد ۵۰ پرسشی مورد تأیید بنیاد مدیریت کیفیت اروپا است؛ همچنین مورد تأیید مؤسسه

مطالعات و بهره‌وری منابع انسانی ایران (متولی جایزه ملی بهره‌وری و تعالی سازمانی ایران نیز هست. این مؤسسه به‌منظور خودارزیابی سازمان‌ها از این ابزار استفاده می‌کند؛ بر این اساس، پرسش‌نامه مذکور از پایایی لازم برخوردار است. از نظر روایی نیز، به‌صورت روایی صوری توسط تعدادی از متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی موردبررسی قرار گرفته و برخی نکات جزئی مطرح شده در این پرسش‌نامه لحاظ شد. جامعه آماری این پژوهش را، مسئولان و کتابداران در ۹ کتابخانه عمومی شهر کرمان تشکیل می‌دهد. کتابخانه‌های مشارکت‌کننده در این پژوهش عبارت‌اند از: کتابخانه عمومی شهید بهشتی، کتابخانه عمومی شهید مطهری، کتابخانه عمومی شهید مفتاح، کتابخانه عمومی علوم قرآنی، کتابخانه عمومی مرحوم یزدانی‌فرد، کتابخانه عمومی مروه، کتابخانه عمومی مسجدالنبی، کتابخانه عمومی مسجد جامع و کتابخانه عمومی مرکزی کرمان. ابتدا پیش از پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه، برای مدیران و کتابداران ساختار الگو و مباحث مرتبط با آن توضیح داده شد و سپس از آن‌ها درخواست شد که به پرسش‌نامه پاسخ دهند. برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از انواع شاخص‌های آماری از جمله: فراوانی، انواع جداول و نمودارها استفاده شد. بعد از گردآوری پاسخ‌ها از جامعه آماری، داده‌ها در نرم‌افزار Excel وارد شد. جهت محاسبه امتیازها از روش امتیازدهی خاص الگو EFQM استفاده شد. به این ترتیب که برای تعیین امتیاز یک معیار اصلی باید فراوانی هر یک از امتیازات در ضریب هر یک از فراوانی‌ها ضرب شود که این ضرایب به شرح زیر است: منطق موجود در برگه امتیازدهی این است که هر علامت در ستون الف) ۱۰۰ امتیاز، ستون ب) ۶۷ امتیاز، ستون ج) ۳۳ امتیاز، و ستون د) صفر امتیاز دربرداشته باشد. پس از ضرب فراوانی هر ستون در ضریب ذکر شده، حاصل جمع چهار ستون ذکر شده بر تعداد پرسش‌های آن تقسیم می‌شود. به عبارت دیگر، امتیازات داده‌شده به هر قسمت یا کل پرسش‌نامه، با جمع درصدهای علامت‌خورده در هر ستون به دست می‌آید و تقسیم نتیجه حاصل بر تعداد پرسش‌های پاسخ داده‌شده، امتیاز میانگین را به دنبال خواهد داشت. این روش برای هر معیار جداگانه و درنهایت، برای به دست آوردن امتیاز کل سازمان، با جمع مقادیر حاصل از هر معیار، محاسبه شد. لازم به ذکر است که هر یک از ۵۰ پرسش مطرح شده در پرسش‌نامه، از سهمی برابر در امتیازدهی نهایی برخوردارند و برای هر پرسش تنها چهار گزینه جواب در نظر گرفته شده است.

۴- یافته‌ها

پرسش‌های اساسی پژوهش: کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان در حوزه ارزیابی عملکرد، با توجه به شاخص‌های الگوی تعالی سازمانی، در چه سطحی از تعالی قرار دارد؟

جدول ۱. کارنامه ارزیابی عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان

ردیف	معیارها	نمره (%)	ضریب وزنی	امتیاز	امتیاز الگو
۱	رهبری	۶۲/۶۹	۱	۶۲/۶۹	۱۰۰
۲	خطمشی و راهبرد	۵۹/۵۲	۰/۸	۴۷/۶۱	۸۰
۳	کارکنان (منابع انسانی)	۵۳/۱۳	۰/۹	۴۷/۸۱	۹۰
۴	شرکا و منابع	۵۵/۵۸	۰/۹	۵۰/۰۲	۹۰
۵	فرایندها	۴۹/۷۷	۱/۴	۶۹/۶۷	۱۴۰
	جمع امتیاز به دست آمده از معیارهای توانمندسازها			۲۷۷/۸	۵۰۰
۷	نتایج مشتری (کاربر)	۵۸	۲	۱۱۶	۲۰۰
۸	نتایج کارکنان (منابع انسانی)	۵۲/۱۳	۰/۹	۴۶/۹۱	۹۰
۹	نتایج جامعه	۶۲/۶	۰/۶	۳۷/۵۶	۶۰
۱۰	نتایج کلیدی عملکرد	۵۱/۰۷	۱/۵	۷۶/۶	۱۵۰
	جمع امتیاز به دست آمده از معیارهای نتایج			۲۷۷/۰۷	۵۰۰
	امتیاز کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان			۵۵۴/۸۷	۱۰۰۰

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۲۱۱

عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان

بر اساس الگوی...

به منظور تعیین هر یک از امتیازهای کسب شده توسط کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان، نمره هر یک برحسب درصد مشخص شده و این نمره‌ها در ضریب وزنی معیار مربوط ضرب شده‌اند و امتیاز هر یک از معیارها آورده شده است. در نهایت، امتیاز معیارهای توانمندسازها و نتایج و همچنین، امتیاز نهایی کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان بیان شده است.

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که میانگین امتیاز خودارزیابی عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان، در بعد رهبری، ۶۲/۶۹ امتیاز از مجموع ۱۰۰ امتیاز؛ در بعد خط‌مشی و راهبرد، ۴۷/۶۱ از مجموع ۸۰ امتیاز؛ در بعد کارکنان، ۴۷/۸۱ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بعد شراکت‌ها و منابع، ۵۰/۰۲ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بعد فرایندها، ۴۹/۶۷ از مجموع ۱۴۰ امتیاز؛ در بعد نتایج مشتری/کاربر، ۱۱۶ از مجموع ۲۰۰ امتیاز؛ در بعد نتایج کارکنان، ۴۶/۹۱ از مجموع ۹۰ امتیاز؛ در بعد نتایج جامعه ۳۷/۵۶ از مجموع ۶۰ امتیاز؛ و در بعد نتایج کلیدی عملکرد، ۷۶/۶ از مجموع ۱۵۰ امتیاز بود. سرانجام با توجه به سرجمع امتیازهای داده شده به ۹ معیار اصلی الگوی سرآمدی، امتیاز کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان ۵۵۴/۸۷ از ۱۰۰۰ امتیاز به دست آمد.

همچنین از ۵۰۰ امتیاز کل معیارهای توانمندسازها، کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان ۲۷۷/۸ و از ۵۰۰ امتیاز کل معیارهای نتایج، ۲۷۷/۰۷ امتیاز به دست آورده است؛ بنابراین، امتیاز این کتابخانه‌ها از نظر معیار توانمندسازها و نتایج، در وضعیت نزدیک به هم قرار دارند و معیار توانمندسازها با جزئی تفاوت در مرتبه بالاتری است. همچنین یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که سطح کیفیت عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان با توجه به معیارهای نه‌گانه الگوی تعالی سازمانی، بر اساس سطوح چهارگانه (انجام فعالیت‌ها به صورت کامل، پیشرفت قابل توجه فعالیت‌ها، پیشرفت نسبتاً کم آنان و عدم اجرای این فعالیت‌ها)، در حوزه

توانمندسازها؛ معیار خط‌مشی و راهبرد با ۴۷/۶۱ درصد بیشترین فاصله، و معیار فرایندها با ۶۹/۶۷ درصد کمترین فاصله را با آنچه که باید باشد، دارد. در حوزه نتایج؛ معیار نتایج جامعه با ۳۷/۵۶ درصد بیشترین فاصله و معیار نتایج مشتری/کاربر با ۱۱۶ درصد کل، کمترین فاصله را با آنچه که باید باشد، دارد.

بر اساس اطلاعات به دست آمده، می‌توان بیان کرد که نقاط قوت در معیارهای توانمند ساز در کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان، به این شرح است: در میان معیارهای توانمندساز، امتیاز حاصل از فرایندها (۶۹/۶۷ درصد)، رهبری (۶۲/۶۹ درصد) در حد متوسط و بالاتر قرار دارند. بنابراین، می‌توان گفت که این معیارها به ترتیب از نقاط قوت سازمان به شمار می‌روند. همچنین در خصوص نقاط قوت در معیارهای نتایج با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش می‌توان اظهار کرد که امتیازهای حاصل از معیارهای نتایج مشتری/کاربر (۱۱۶) در حد بالا و نتایج کلیدی عملکرد (۷۶/۶ درصد) در حد متوسط رو به بالا قرار گرفته‌اند؛ بنابراین، نتیجه می‌گیریم که این معیارها به ترتیب از نقاط قوت سازمان به شمار می‌آیند. در این زمینه باید بیان کرد که مدیریت کتابخانه که نقش مهمی در توسعه و بهبود خدمات آن دارد در وضعیت مناسبی قرار گرفته است. فعالیت‌های تخصصی و نیز فرایندهای کاری نیز دارای شرایط مطلوبی است و از این منظر، کتابخانه‌های عمومی توان قابل قبولی برای پیشرفت و انجام فعالیت‌های حرفه‌ای خود دارند. این نقاط قوت می‌تواند تا حد زیادی برای حرکت رو به جلوی دیگر مؤلفه‌ها سودمند باشد.

اما در ارتباط با حوزه‌های نیازمند بهبود، در معیارهای توانمندساز نیز نتایج حاکی از آن است که کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان در ارتباط با امتیاز حاصل از معیارهای خط‌مشی و راهبرد (۴۷/۶۱ درصد) و کارکنان (۴۷/۸۱ درصد) در حد متوسط رو به پایین است و به ترتیب از حوزه‌های نیازمند بهبود به حساب می‌آید. علاوه بر آن، در خصوص حوزه‌های نیازمند بهبود در معیارهای نتایج، بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش، امتیازهای حاصل از معیارهای نتایج جامعه (۳۷/۵۶ درصد) و نتایج کارکنان (۴۶/۹۱ درصد) به ترتیب از حوزه‌های نیازمند بهبود سازمان به شمار می‌روند. لذا با توجه به نتایج حاصل شده، و کسب امتیاز ۵۵۴/۸۷ از ۱۰۰۰ امتیاز مربوط به الگوی تعالی سازمانی، می‌توان بیان کرد که کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان، در حوزه ارزیابی عملکرد، با توجه به شاخص‌ها و معیارهای الگوی تعالی سازمانی، در حد متوسط رو به بالا قرار دارد. براین اساس، برنامه‌ریزی برای بهبود توان تخصصی کارکنان و نیز تدوین خط‌مشی مناسب، یکی از اهداف مهم در این زمینه محسوب می‌شود. به هر میزان که کتابخانه‌های عمومی بتوانند در زمینه توسعه خدمات خود و بازپروری کارکنان، فعالیت‌های پشتیبانی انجام دهند، می‌توان انتظار داشت که شرایط بهتری در آینده برای کتابخانه‌ها رقم بخورد و آن‌ها بتوانند در رسیدن به اهداف راهبردی خود موفق عمل کنند.

۵- بحث و نتیجه گیری

با عنایت به معدل تحلیل‌های انجام شده و با وجود توزیع راهنما و حضور پژوهشگران در هنگام تکمیل پرسش‌نامه، مشخص شد که امتیازی را که کارکنان کتابخانه‌ها به سؤالات معیارها داده‌اند تا حدودی با شواهد ارائه شده توسط آن‌ها تناسب ندارد؛ اما، می‌توان گفت شکاف‌های به دست آمده از امتیازهای کسب شده با شواهد ارائه شده آنان تناسب زیادی دارد. در برخی از پژوهش‌های انجام شده نیز امتیاز به دست آمده از نتایج خودارزیابی بالاتر بوده است. به عنوان نمونه نتایج خودارزیابی کتابخانه ایالتی منطقه، یعنی کتابخانه کانتون (ایالت کنفدراسیون سوئیس) که یک بار توسط ارزیاب و بار دیگر توسط کتابداران صورت گرفته بود، تفاوت معناداری را نشان داد و نتایج حاصل از خودارزیابی کتابداران بالاتر از نتایج ارزیابان بوده است (هرگت و هیرل^۱، ۲۰۰۷). در این زمینه باید بیان کرد که سنجش و ارزیابی خدمات کتابخانه پس از تطبیق نظر کارکنان با نتایج حاصل شده و بررسی شکاف، شرایط مناسبی برای ارائه راهکار مهیا می‌سازد که می‌توان از آن برای توسعه جایگاه کتابخانه‌های عمومی بهره گرفت. نتایج حاصل از پژوهش، در بحث افزایش وضعیت مؤلفه فرایندها، تولیدات و خدمات، نتایج بیشتری و نتایج جامعه با نتایج تحقیقات فرج پهلوی و همکاران (۱۳۹۴)، تقریباً همخوانی دارد. این مؤلفه‌ها برای مدیریت کتابخانه حائز اهمیت است و طراحی فرایند مناسب در بهره‌گیری از خدمات مطلوب تأثیرگذار است. لذا شایسته است تا مدیران کتابخانه‌ها، به منظور بهبود کیفیت خدمات خود، بحث فرایندهای مختلف کاری را جدی گرفته و تا حد امکان یکی از استانداردهای مدیریت کیفیت را برای کنترل فعالیت‌ها و انجام خدمات به کارگیرند. همچنین در پژوهش دیگری که اسفندیاری مقدم و همکاران (۱۳۹۰) انجام دادند، و به بررسی سطح تعالی و تعیین نقاط قوت و ضعف در عملکرد اداره کل آرشیو و کتابخانه‌های صداوسیما پرداختند، نتایج نشان داد که اداره کل آرشیوها و کتابخانه‌های صداوسیما، با امتیاز ۲۹۵/۸۳، پایین‌ترین سطح تعالی را کسب نموده و در میان هیچ‌یک از سطوح تقدیرنامه برای تعالی قرار ندارد. از این منظر اشتراکی میان یافته‌های پژوهش حاضر و تحقیق نامبرده وجود ندارد. لذا، توجه به ساختار کتابخانه‌های عمومی با توجه به نقش، جایگاه، نیروی انسانی، برنامه، فرایندهای کاری و دیگر عوامل باید محور توجه مدیران ارشد قرار گرفته و توجه شود که این کتابخانه‌ها در خط مقدم حرکت فرهنگی و اجتماعی جامعه قرار دارند و گروه‌های متعددی از خدمات آن‌ها برخوردار هستند. از همین رو، توجه به برنامه‌های آتی و توسعه آن حائز اهمیت بالایی است، زیرا که کتابخانه‌های عمومی در نقش دانشگاه‌های عمومی اجتماع ظاهر می‌شوند. لذا، پیشنهاد می‌شود مدیران و مسئولان کتابخانه‌ها، با بررسی دقیق معیارهای به کاررفته در این پژوهش به نتایج حاصل، جنبه‌هایی از مدیریت را که به بهبود نیاز دارند، شناسایی و برای آن‌ها برنامه‌ریزی کنند.

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۲۳۱

عملکرد کتابخانه‌های
عمومی استان کرمان

بر اساس الگوی...

^۱ . Herget & Hierl

باید عنایت کرد که کتابخانه‌های عمومی از منظر کارایی در تأمین منابع اطلاعاتی، خدمات حرفه‌ای، فرایندهای تخصصی، نوآوری، توسعه و حفظ جایگاه اجتماعی دارای ارزش قابل ملاحظه‌ای است. از این رو، نتیجه‌گرایی و رسیدن به حفظ نتایج مشتری برای این کتابخانه‌ها حائز اهمیت است. خدمات اطلاعاتی متنوع و بهره‌گیری از منابع متعدد که می‌تواند نیاز اطلاعاتی کاربران را برآورده سازد، برای توسعه این مراکز فرهنگی ضروری است. همان‌طور که ملاحظه شد، نتایج پژوهش حسن‌زاده دیزجی و نشاط (۱۳۹۱) نشان داد که امتیاز سازمان اسناد و کتابخانه ملی ۴۹۲ از ۱۰۰۰ امتیاز است. نتایج پژوهش مذکور، با در نظر گرفتن تفاوت ماهوی کتابخانه‌های عمومی و سازمان اسناد و کتابخانه ملی، که مقایسه قابل تأملی از منظر وظایف سازمانی نوع هر دو کتابخانه است، در مقایسه با نتایج پژوهش حاضر، تقریباً نزدیک بوده و همخوانی دارد. ولی پژوهش سهیلی و همکاران (۱۳۹۵) که در کتابخانه عمومی انجام شده، با نتایج این پژوهش از نظر اختصاص سطح امتیاز تقریباً دارای هم‌سویی است. در بحث فعالیت سازمانی کتابخانه، معیار مهم «خدمات اساسی» نقش مهمی در بهبود کیفیت فعالیت‌های اطلاع‌رسانی دارد. خدمت تخصصی کتابخانه بر اساس کارکرد مؤثر آن شکل می‌گیرد. پژوهش کوالکانتی و دیگران (۲۰۲۳) نیز در این حوزه با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد. اگر به شاخص دیگر در این زمینه، یعنی معیارهای توانمندسازها توجه کنیم، به‌ویژه در بررسی مؤلفه نتایج کاربران، مشخص می‌شود که این مؤلفه دارای نقش مؤثری و مهمی است؛ زیرا تأمین نیازهای اطلاعاتی و مطالعاتی کاربران سبب بهبود چرخه فعالیت کتابخانه‌های عمومی می‌شود. از همین رو باید تأکید کرد که دسترس‌پذیر ساختن منابع، آموزش بهره‌گیری و پشتیبانی از فرمت‌های گوناگون اطلاعاتی یکی از موارد مثبت در شاخص موردنظر است. نتایج تحقیق داهوا و دیگران (۲۰۲۳) از منظر دسترس‌پذیری با نتایج پژوهش حاضر دارای هم‌سویی است. از همین رو، پیشنهاد می‌شود تا مدیران کتابخانه‌های عمومی، به‌منظور بهبود تصورات و استنباط‌های جامعه نسبت به سازمان خود، مطالعات نظام‌مند و دقیقی را با انجام نظر سنجی‌های منظم و مستمر انجام دهند، تا بستر مناسبی برای جلب رضایت و بهبود حسن شهرت سازمان مربوطه شود.

در ارتباط با نقش عوامل انسانی نتایج نشان می‌دهد که اهمیت آن در سطح بالایی است. از همین رو، توجه به مهارت‌های انسانی و آموزش یکی از ارکان اساسی در تقویت نیروی انسانی به‌شمار می‌آید. عنایت به فعالیت‌های حرفه‌ای در کنار برگزاری کارگاه‌ها، دوره‌های تخصصی استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع دیجیتال نقش مهمی در ارتقای جایگاه کتابخانه‌ها دارد. نتایج پژوهش اصغر و دیگران (۲۰۱۵) و اوه (۲۰۲۰) در ارتباط با نقش شاخص نیروی انسانی با یافته‌های پژوهش حاضر دارای هم‌سویی است. ولی پژوهش کریمی

و دیگران^۱ (۲۰۱۴) از این منظر اشتراکی با یافته پیش گفته ندارد. علاوه بر آن، پژوهش ریاحی نیا و نوه ابراهیم (۱۳۹۱) نیز حاکی از آن است که تخصص علم اطلاعات و دانش مدیریت در بهبود کیفیت فعالیت نیروی انسانی و خدمات نقش مؤثری دارد. پژوهش اکبرنژاد و همکاران (۱۳۹۷) نیز نشان داد که شاخص «نتایج نظام‌های کاری و کارکنان» دارای امتیاز بالایی است. لذا، شایسته است تا آموزش نیروی انسانی به‌طور مستمر به‌منظور بهبود کیفیت فعالیت‌ها انجام گیرد.

در بررسی انجام گرفته در پژوهش حاضر می‌توان اظهار کرد که الگوی تعالی سازمانی، ابزاری مناسب برای سنجش و وضعیت و بیان راهکارهای عملیاتی برای دستیابی کتابخانه‌ها به اهداف سازمانی خود است. همچنین توجه به این نکته اهمیت دارد که ابعادی که در این الگو مطرح می‌شود طیف گسترده‌ای از تحلیل‌ها را پوشش می‌دهد. جایگاه نیروی انسانی متخصص و کارآمد، مدیریت توانمند، خدمات اطلاعاتی سودمند، برآورده ساختن نیاز و خواسته کاربران کتابخانه، فرایندهای حرفه‌ای، برنامه‌ریزی و تدوین خط‌مشی در کنار بهره‌گیری از راهبردهای مؤثر و سودمند، همگی حائز اهمیت بالایی در سنجش جایگاه کتابخانه‌های عمومی هستند. در خصوص کارکرد الگوهای تعالی نیز پژوهش کوانیا و همکاران (۲۰۱۲) اظهار می‌کند که الگوهای تعالی سازمانی همگی دارای سودمندی و بهره‌گیری مناسب در تسریع ارتقاء جایگاه سازمانی است و هر یک با توجه به ساختار خود می‌تواند مدیریت سازمان‌ها را در مسیر رسیدن به پیشرفت حرفه‌ای یاری رساند.

۶- سپاسگزاری

نویسندگان از کارکنان و مدیران کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان به دلیل همکاری در گردآوری اطلاعات این پژوهش سپاسگزاری می‌کنند.

۷- منابع و مآخذ

- اسفندیاری‌مقدم، علیرضا؛ زارعی، عیسی؛ و فامیل روحانی، سید علی اکبر. (۱۳۹۰). ارزیابی عملکرد اداره کل آرشیوها و کتابخانه‌های سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران بر اساس الگوی تعالی سازمانی ای.اف.کیو.ام.. گنجینه اسناد، ۲۱(۱)، ۸۸-۱۰۵.
https://ganjineh.nlai.ir/article_476.html
- اکبرنژاد، رضا؛ نوکریزی، محسن؛ و دیانی، محمدحسین. (۱۳۹۷). ارزیابی تعالی عملکرد کتابخانه‌های عمومی ایران بر اساس الگوی مالکوم بالدريج. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۴(۳)، ۳۸۶-۳۶۳.
doi: 20.1001.1.26455730.1397.24.3.6.5.۳۶۳-۳۸۶
- مرکز تعالی سازمانی. (۱۴۰۰). الگوی تعالی سازمانی. سازمان مدیریت صنعتی.
- پارسائیان، مریم؛ ریاحی نیا، نصرت؛ آخشیک، سمیه؛ و حسن زاده، محمد. (۱۳۹۸). بررسی تناسب الگوی تعالی سازمانی با کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۱۱(۳)، ۲۲-۱.
[https://doi.org/10.22055/sl.2018.26872.1519.۱-۲۲،\(۳\) ۱۱](https://doi.org/10.22055/sl.2018.26872.1519.۱-۲۲،(۳) ۱۱)

- حسن‌زاده دیزجی، الهه؛ و نشاط، نرگس. (۱۳۹۱). استفاده از دو رویکرد تلفیقی در سنجش سرآمدی عملکرد سازمانی. مطالعه موردی: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۱)، ۵۶-۳۸. https://nastinfo.nlai.ir/article_127.html
- ریاحی‌نیا، نصرت؛ و نوه ابراهیم، عبدالرحیم. (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد مدیران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۴(۱۰)، ۱۸-۱. https://slis.scu.ac.ir/article_11103.html
- سهیلی، فرامرز؛ میراحمدی، فاطمه؛ و اسفندیاری‌مقدم، علیرضا. (۱۳۹۵). سنجش کیفیت عملکرد مدیریت در کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه با استفاده از الگوی تعالی سازمانی مدیریت کیفیت بنیاد اروپائی. *پژوهش‌های کتابخانه‌های دیجیتالی و هوشمند*، ۲(۱)، ۶۰-۴۵. https://lib.journals.pnu.ac.ir/article_3122.html
- فرج پهلوی، عبدالحسین؛ آخشیک، سمیه‌سادات؛ و رجبعلی‌بگلو، رضا. (۱۳۹۴). متناسب‌سازی الگو تعالی سازمانی برای کتابخانه‌های عمومی ایران (مطالعه موردی کتابخانه‌های عمومی خوزستان). *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۱(۴)، ۵۲۹-۵۴۷. [dor:20.1001.1.26455730.1394.21.4.8.8](https://doi.org/10.26455/730.1394.21.4.8.8)
- Ali, H. K., & Makintami, A. I. (2021). Assessment of Evaluation of public library services in six northeastern states of Nigeria.. *BW Academic Journal*, 8(2), 12-19.
- Asgher, U., Leba, M., Ionică, A., Moraru, R. I., & Ahmad, R. (2015). Human factors in the context of excellence models: European Foundation for Quality Management (EFQM) excellence software model and cross-cultural analysis. *Procedia Manufacturing*, 3, 1758-1764. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2015.07.479>
- Bris, P., & Urbanek, T. (2024). Monitoring the Connection Between the Application of EFQM Model Principles and the Results of Organisations. *Quality Innovation Prosperity/Kvalita Inovácia Prosperita*, 28(1), 107-126. <https://doi.org/10.12776/qip.v28i1.1939>
- Cavalcanti, C. O. P., Dutra, A., Soares, S. V., & Ensslin, L. (2023). Structuring of an evaluation model of informational services in a library of an educational institution. *Contextus—Revista Contemporânea de Economia e Gestão*, 21, 1-15. <https://doi.org/10.19094/contextus.2023.83570>
- Ceccato, V., Ercin, E., Sampaio, A., Hazanov, J., & Elfström, S. (2023). Crime at micro-places in public libraries. *Security Journal*, 1-26. <https://doi.org/10.1057/s41284-023-00390-5>
- Dahuya, R., Cadelhã, E., de Jesus, H., & Briones, J. (2023). Client's Assessment on the Accessibility, User-friendliness, and Relevance of E-Resources of a Public Library in the Philippines. In: *User-friendliness, and Relevance of E-Resources of a Public Library in the Philippines (November, 26)*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4644740>
- Gómez, J. G., Martínez Costa, M., & Martínez Lorente, A. R. (2015). An in-depth review of the internal relationships of the EFQM model. *The TQM Journal*, 27(5), 486-502. <https://doi.org/10.1108/TQM-05-2013-0056>
- Hands, A. S., & Candela, R. (2023). The Role of Public Libraries in Facilitating College Literacy: A Preliminary Analysis. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 60(1), 968-970. <https://doi.org/10.1002/pr2.914>
- Hazarika, P. (2021). An Assessment of Reading Habits and Use of Public Library Resources by Rural Women of Sivasagar District: A Survey. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 6884 . <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6884>

- Herget, J., & Hierl, S. (2007). Excellence in libraries: a systematic and integrated approach. *New Library World*, 108(11/12), 526-544. <https://doi.org/10.1108/03074800710838263>
- Igarashi, T., Koizumi, M., & Wake, N. (2022). The impact and concept of public libraries in the twenty-first century. *Information Research*, 27(Special Issue), colis2225. <https://doi.org/10.47989/colis2225>
- Karimi, S., Atashpour, B., Papi, A., Nouri, R., & Hasanzade, A. (2014). Performance of the libraries in Isfahan University of Medical Sciences based on the EFQM model. *Journal of education and health promotion*, 3(1), 122. 10.4103/2277-9531.145934
- Kwanya, T., Stilwell, C., & Underwood, P. G. (2012). Library 2.0 versus other library service models: A critical analysis. *Librarianship and Information Science*, 44(3), 145-162. <https://doi.org/10.1177/0961000611426443>
- Laurett, R., & Mendes, L. (2019). EFQM model's application in the context of higher education: A systematic review of the literature and agenda for future research. *Quality & Reliability Management*, 36(2), 257-285. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-12-2017-0282>
- Linhartová, V., & Stejskal, J. (2017). Public libraries services and their economic evaluation. *Scientific Papers of the University of Pardubice*, 24(41), 90-101.
- Lux, C. (2015). Supporting Breakpoints in Life—A New Concept for Public Libraries. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 39(1), 55-60. <https://doi.org/10.1515/bfp-2015-0012>
- Martusewicz, J., Szewczyk, K., & Wierzbic, A. (2022). The Environmental Protection and Effective Energy Consumption in the Light of the EFQM Model 2020—Case Study. *Energies*, 15(19), 7260. <https://doi.org/10.3390/en15197260>
- Mohapatra, N., Dash, A., & Chandrabati, B. (2020). Social Responsibility of Public Libraries and Information Centres in Odisha: A Statistical Analysis. In *Public Library and Digital Divide: Opportunities & Challenges* (pp. 61-72). Odisha State Open University Sambalpur. https://www.researchgate.net/publication/342068532_Social_Responsibility_of_Public_Libraries_and_Information_Centres_in_Odisha_A_Statistical_Analysis
- Obolewicz, J., Baryłka, A., Szota, M., & Borkowski, S. (2023). Improving activities in the processes of ensuring the quality of education in higher education schools and scientific institutes. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 120(2 extended), 92-104. 10.5604/01.3001.0054.0110
- Oh, D. G. (2020). Beyond providing information: An analysis on the perceived service quality, satisfaction, and loyalty of public library customers. *Libri*, 70(4), 345-359. <https://doi.org/10.1515/libri-2020-0006>
- Patin, B. (2020). What is essential?: Understanding community resilience and public libraries in the United States during disasters. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 57(1), e269. <https://doi.org/10.1002/pra2.269>
- Sheppard, B., Flinner, K., Norlander, R., & Fournier, M. D. (2019). National impact of library public programs assessment: Phase 1. *American Library Association & New Knowledge Organization Ltd.*
- Shin, G. D., Jeon, K., & Lee, H. E. (2022). Public library needs assessment to build a community-based library: Triangulation method with a social media data analysis. *Library & Information Science Research*, 44(1), 101142. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2022.101142>
- Siddique, S., Ali, I., & Mahmood, J. A. (2022). an Assessment and Comparative Study of the Natural daylight in the Central Public Library and Sir Sadeq Library of the Islamic University of Bahawalpur, Bahawalpur, Pakistan. *Journal of ISOSS*, 8(4), 33-60.

<https://www.researchgate.net/publication/366634814> AN ASSESSMENT AND COMPARATIVE STUDY OF THE NATURAL DAYLIGHTING IN PUBLIC CENTRAL LIBRARY SIR SADIQ LIBRARY OF ISLAMIA UNIVERSITY

- Singh, G., & Shrivastava, D. K. (2020). Assessment and infrastructure of district public library system in Kota Region (Rajasthan). *International Journal of eSearch-GRANTHAALAYAH*, 8(5), 38-50. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v8.i5.2020.52>
- Sütőová, A., Teplická, K., & Straka, M. (2022). Application of the EFQM model in the education institution for driving improvement of processes towards sustainability. *Sustainability*, 14(13), 7711. <https://doi.org/10.3390/su14137711>
- Tarí, J. J., Portela Maquieira, S., & Molina-Azorín, J. F. (2023). The link between transformational leadership and the EFQM model elements. *Business Process Management Journal*, 29(2), 447-464. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-10-2022-0498>
- Ylipulli, J., Pouke, M., Ehrenberg, N., & Keinonen, T. (2023). Public libraries as a partner in digital innovation project: Designing a virtual reality experience to support digital literacy. *Future Generation Computer Systems*, 149, 594-605. <https://doi.org/10.1016/j.future.2023.08.001>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۲۸

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید ۱۹ در میان

دانشجویان دانشگاه رازی

ابتهاج دارآفرین^۱، امین زارع^{۲*}، غلامرضا حیدری^۳

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول) a.zare@razi.ac.ir

۳. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

تاریخ بازنگری: ۱۵ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۲۴ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۱ اسفند ۱۴۰۳

چکیده

هدف: انتشار وسیع ویروس کرونا در سال ۲۰۱۹ و فراگیری آن باعث شد تا سازمان بهداشت جهانی اعلام پاندمی (شیوع جهانی کرونا) نماید. در این شرایط نیاز به اطلاعات معتبر و صحیح برای مقابله با این ویروس و بیماری به نیازی جدی تبدیل شد. از این رو اهمیت سواد اطلاعات سلامت بیش از گذشته مشهود شد. با توجه به این موارد پژوهش حاضر درصدد برآمد تا رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ را در بین دانشجویان دانشگاه رازی بررسی نماید.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی اجرا شد و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بود. جامعه پژوهش عبارت بودند از کل دانشجویان دانشگاه رازی و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه شد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از آماره‌های توصیفی (توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آماره‌های استنباطی (کلموگروف-اسمیرنوف و همبستگی پیرسون) تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد میانگین پاسخ‌های تمامی متغیرهای سواد اطلاعات سلامت بیشتر از حد متوسط است و بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج: افرادی که از نظر سطح سواد اطلاعات سلامت، وضعیت مناسب‌تر و مطلوب‌تری دارند بهتر می‌توانند با بحران‌های روانی و رفتاری حاصل از اینفودمی مواجه شوند. در واقع سواد اطلاعات سلامت می‌تواند به‌عنوان یک سپر در مقابل اینفودمی عمل نموده و افراد را در برابر آن واکسینه کند.

اصالت و ارزش: پژوهش در حوزه رابطه سواد اطلاعات سلامت و توان رویارویی با اینفودمی مسبقاً به سابقه نیست.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعات سلامت، اینفودمی، کووید-۱۹

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

دارآفرین، ابتهاج؛ زارع، امین؛ حیدری، غلامرضا (۱۴۰۴). رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با

اینفودمی کووید ۱۹ در میان دانشجویان دانشگاه رازی. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴(۱): ۱۱-۱.

Doi: <https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.63512.1109>

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19471.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه تبریز

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کرییتیو کامنز قابل استفاده است.

اطلاعات ابزاری ارزشمند برای تصمیم‌گیری و مدیریت موقعیت‌های مختلف است؛ از این رو هرگونه رفتار و کنش که منجر به تعامل با اطلاعات گردد با اهمیت و نیازمند بررسی است. ساولینن^۱ (۱۹۹۵) بر این باور است، آن دسته از اطلاعاتی که در زندگی روزمره مورد استفاده قرار می‌گیرد از اهمیت بیشتری برخوردار است زیرا در ترسیم و شکل‌دهی به سبک زندگی افراد تأثیرگذارتر است. از سوی دیگر اطلاعات بر اساس نیاز و موقعیتی که فرد در آن قرار دارد مورد ارزیابی قرار گرفته و سنجش می‌شود و متغیرهای مربوط به بافت و زمینه‌های جستجوی اطلاعاتی مورد توجه و تأکید پژوهشگرانی نظیر ویلیامسون^۲ (۱۹۹۸)، ویلسون^۳ (۲۰۰۰)، بیگدلی و شریفی (۱۳۸۹) قرار گرفته است.

از جمله اطلاعاتی که همواره برای عموم مردم حائز اهمیت بوده، اطلاعات مربوط به سلامت است که به‌طور مستقیم بر کیفیت زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. اطلاعات سلامت شامل مجموعه‌ای گسترده از اطلاعات است که می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های فردی و اجتماعی در زمینه سلامت نقش مؤثری ایفا کند (و بر^۴ و جانسون^۵، ۲۰۰۰). انسان‌ها به دو صورت مستقیم (جست‌وجو در منابع کتابخانه، اینترنت، مطالعه مجله و روزنامه) و غیرمستقیم (گرفتن اطلاعات از دوستان، رسانه‌های ارتباط جمعی) اطلاعات مورد نیاز خود را به دست می‌آورند. صرف نظر از چگونگی دسترسی به اطلاعات سلامت، اگر این اطلاعات مستند و قابل اعتماد باشند، می‌توانند به افراد کمک کنند تا در حفظ سلامت و تندرستی خود، به‌ویژه در زمینه پیشگیری از بیماری‌ها، تلاش کنند.

اینفودمی پدیده‌ای است که طی آن در زمانی کوتاه و به‌سرعت، حجم زیادی از اشکال مختلف اطلاعات (درست و نادرست) توسط رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی تولید و منتشر می‌شود. این مسئله در موضوعات مرتبط با سلامت اهمیت بیماری‌ها دارد، چراکه انتشار اطلاعات نادرست و شایعات و غیرقابل اعتماد به‌خصوص در فضای مجازی باعث سردرگمی و عدم اطمینان در بین مخاطبان می‌شود و در نتیجه اثربخشی راهکارهای مؤثر سلامتی را کاهش می‌دهد و باعث تشدید یا گسترش شیوع بیماری می‌شود (گیسوندی^۶ و همکاران، ۲۰۲۲). در هنگام همه‌گیری بیماری‌ها یا سایر مخاطرات بهداشتی، افراد بیش از هر زمانی به اطلاعات صحیح نیاز دارند، زیرا افراد به‌منظور افزایش آگاهی خود اطلاعات را از منابع متعدد جست‌وجو می‌کنند (مختاری حصاری و همکاران، ۱۳۹۹)، که در این هنگام در صورت در دسترس نبودن منبع موثق و شفاف، احتمال

1. Savolainen
2. Williamson
3. Wilson
4. Webber
5. Johnson
6. Gisondi

تأثیر شایعات و اطلاعات نادرست بالاخص از طریق فضای مجازی بیشتر می شود (گیسوندی و همکاران، ۲۰۲۲).

از سویی دیگر بهداشت، سلامت و اطلاعات مربوط به حفظ سلامتی و درمان بیماری در زمره مقوله‌هایی هستند که علاوه بر اهمیت ماهوی، بسته به شرایط و موقعیت‌های پیش آمده دارای اهمیتی روزافزون است. حفظ سلامت و درمان بیماری‌های رخ داده همواره برای بشر دارای اهمیت بوده و در شرایط عادی، انسان تلاش می کند تا اطلاعات مربوط به سلامت را جستجو و استفاده کند؛ اما گاه اطلاع‌یابی سلامت در شرایط عادی صورت نمی گیرد و بروز یک بیماری برای فرد یا اطرافیان، می تواند به عنوان یک عامل زمینه‌ای و بافتاری عمل کند و فرایند اطلاع‌یابی سلامت را تحت تأثیر قرار دهد. از سوی دیگر نتایج برخی پژوهش‌ها نظیر لاله‌زاریان (۱۳۹۳)، و زارع فراشبندی و همکاران (۱۳۹۵) نشان می دهد که بسیاری از کانال‌های کسب اخبار و اطلاعات سلامت که توسط افراد مورد استفاده قرار می گیرد از نظر تخصصی لزوماً موجه و موثق نیستند. شیوع ویروس کرونا در سال ۲۰۱۹ و فراگیری بیماری کووید-۱۹ باعث شد تا سازمان بهداشت جهانی اعلام پاندمی^۱ نماید (زارع، ۱۴۰۱) و نیاز به اطلاعات معتبر و صحیح برای مقابله با این ویروس و بیماری به نیازی جدی تبدیل شد؛ به گونه‌ای که بسیاری از افراد دست به جستجو برای کسب اخبار و اطلاعات پیرامون این بیماری و راه‌های پیشگیری یا درمان آن می‌زنند. از سویی دیگر نیز اینفودمی را رواج گسترده و غیرقابل کنترل اخبار و اطلاعات در یک زمینه خاص دانسته‌اند. به باور الهوردی در فضای اینفودمیک، انبوهی از اطلاعات در رابطه با ابعاد مختلف بیماری COVID-19، روش‌های کنترل و پیشگیری و پیامدهای آن از طریق رسانه‌های اجتماعی، شبکه‌های تلویزیونی و خبرگزاری‌ها بدون اینکه صحت آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد، منتشر می-شود (الهوردی پور، ۱۳۹۹). شیوع ویروس کرونا و پاندمی کووید-۱۹ در سال ۲۰۱۹ باعث شد تا در کنار فراگیر شدن ویروس و بیماری، بعد جدیدی از اپیدمی و پاندمی را در حوزه انتشار اخبار و اطلاعات شاهد باشیم. این پدیده که از آن به عنوان اینفودمی یاد می‌شود به شرایطی اشاره داشت که انبوهی از اطلاعات در رابطه با ابعاد مختلف بیماری، روش‌های کنترل و پیشگیری و پیامدهای آن از طریق رسانه‌های اجتماعی، شبکه‌های تلویزیونی و خبرگزاری‌ها، بدون اینکه صحت آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد، منتشر می‌شد. مجموعه توانایی‌هایی که از آن به عنوان سواد اطلاعات سلامت یاد می‌شود یکی از مهم‌ترین راه‌های مواجهه با شرایط بحرانی اینفودمیک است. یکی از مهم‌ترین رویکردها که جامعه را در هنگام بروز بحران‌هایی نظیر شیوع کووید-۱۹ در برابر اینفودمی ایمن می‌سازد؛ افزایش سواد اطلاعات سلامت است. سواد اطلاعات سلامت را می‌توان مجموعه توانایی‌هایی در نظر گرفت که با درک، شناسایی، ارزیابی، تشخیص و کاربرد اطلاعات سلامت در برابر اخبار جعلی و شایعات ناشی از اینفودمی مقابله می‌کند. سواد اطلاعات سلامت

۱. پاندمی به حالتی از همه‌گیری بیماری گفته می‌شود که از مرز چند قاره فراتر رفته باشد.

می‌تواند افراد را از حالت انفعالی خارج کرده و به معادله متقابل و فعالانه‌ای وارد کرده که در نهایت به نفع خود آنان باشد. افرادی که سواد سلامت بالاتری دارند به گونه‌ای انتقادی در برابر موج پیام‌های رسانه‌ها قرار می‌گیرند، چنین افرادی همچون عناصر فعال در جامعه عمل کرده و نه تنها در برابر اخبار و اطلاعات نادرست با موضوعی انتقادی روبه‌رو می‌شوند بلکه زنجیره گسترش این اطلاعات به سوی سایر افراد جامعه را قطع می‌کنند. در بحران‌های حوزه سلامت نظیر آنچه در کووید-۱۹ مشاهده شد؛ افرادی که سواد اطلاعات سلامت پایین‌تری دارند به احتمال زیاد با چالش‌های بیشتری در حوزه پیشگیری و درمان مواجه خواهند شد. با توجه به موارد مطرح شده هدف پژوهش حاضر آن بود تا به بررسی رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ پردازد. پژوهش در خصوص رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و مدیریت بیماری هر چند مسبوق به سابقه است؛ اما مطالعه‌ای که به بررسی رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توان رویارویی با اینفودمی پردازد کمتر مورد توجه بوده است. از این رو پژوهش کنونی درصدد یافتن پاسخ برای این پرسش بود که آیا بین مؤلفه‌های سواد اطلاعات سلامت (مشمول بر تشخیص نیاز به اطلاعات سلامت، شناسایی منابع اطلاعاتی و استفاده از آن‌ها، درک اطلاعات سلامت، ارزیابی اطلاعات سلامت و تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات سلامت) و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ در بین دانشجویان دانشگاه رازی رابطه معناداری وجود دارد؟

۲- پیشینه پژوهش

هر چند پژوهش پیرامون ابعاد سواد سلامت مسبوق به سابقه زیادی است اما بررسی سواد سلامت در دوران شیوع کووید-۱۹ و نیز بررسی اثربخشی آن بر پدیده اینفودمی و کنترل آن، با توجه به نوظهور بودن پدیده اینفودمی سابقه زمانی زیادی ندارد و بیشتر پژوهش‌های انجام شده در این خصوص مربوط به بعد از سال ۲۰۱۹ است.

زارع گاوگانی (۱۳۹۹) در پژوهش خود، ضمن بررسی شیوع اطلاعات نادرست در بحران جهانی کروناویروس، به این نتیجه رسید که شیوع اطلاعات نادرست در خصوص کروناویروس دارای ابعاد سیاسی، اقتصادی، سلامتی و صنعتی مختلف است که هر کدام نیازمند استراتژی متفاوتی بر اساس بستر خاص خود جهت مقابله و رویارویی هستند. وی بر این باور است که با توجه به تبعات و آثار شیوع اطلاعات نادرست و اینفودمیک، لازم است ردیابی، کنترل و مدیریت واگیری اطلاعات را جدی گرفت. لزوم کنترل و مدیریت اینفودمی از مهم‌ترین نتایج این پژوهش بود.

یافته‌های پژوهش هیرونن^۱ و همکاران (۲۰۲۰) حاکی از آن بود که غربالگری چندبعدی سواد اطلاعات سلامت می‌تواند ابزاری کارا و مناسب در مواجهه با شرایط بحرانی نظیر اینفودمی کووید-۱۹ که اخبار اطلاعات نادرست در ابعاد وسیع منتشر می‌شود، باشد. ابعاد سواد اطلاعات سلامت به‌عنوان ابزاری برای مدیریت و کنترل اینفودمی از مهم‌ترین نتایج این پژوهش بود.

باستانی و بهرامی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهش خود ضمن بررسی گفتمان پیام‌های مرتبط با کرونا در گروه‌های واتس‌آپی و تلگرامی دریافتند که مهم‌ترین اخبار نادرست منتشر شده در این گروه‌ها، شامل آمار بیماری، روش‌های درمان، واکسیناسیون و داروها، شیوه‌های پیشگیری و محافظت، پیشنهادها، مربوط به رژیم غذایی و روش‌های انتقال بیماری بوده است. آنان سواد اطلاعات سلامت را ابزاری برای مدیریت مواجهه با این اخبار دانستند.

ایزنباخ^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود چهار رکن مدیریت اطلاعات را مطرح نمود؛ که عبارت‌اند از: ۱. نظارت بر اطلاعات، ۲. ایجاد ظرفیت سواد سلامت الکترونیک و سواد علمی، ۳. تشویق به پالایش دانش و فرایندهای بهبود کیفیت مانند صحت‌سنجی و بررسی هم‌تا (داوری)، و ۴. ترجمه دانش دقیق و به‌موقع. وی بر این باور است که این چهار رکن، می‌توانند عوامل تحریف‌کننده مانند تأثیرات سیاسی یا تجاری ناشی از اینفودمی را به حداقل برساند.

اسلام^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی شایعات مرتبط با کووید-۱۹، که در سکوها، آنلاین از جمله وبسایت‌های آژانس‌های راستی‌آزمایی، فیس‌بوک، توئیتر و روزنامه‌های آنلاین منتشر شدند و تأثیر آن‌ها بر سلامت عمومی پرداختند. آنان به این نتیجه رسیدند که اطلاعات نادرست ناشی از شایعات و تئوری‌های توطئه می‌تواند پیامدهای بالقوه جدی بر فرد و جامعه داشته باشد. نیاز به مدیریت شیوع این گونه از اطلاعات و مواجهه با شرایط اینفودمیک از توصیه‌های جدی این پژوهش بود.

زیلینسکی^۴ (۲۰۲۱) ضمن بررسی ویژگی‌های یک اینفودمی از قبیل حجم فراوان اطلاعات تولید شده که منجر به مشکلات مربوط به مکان‌یابی اطلاعات، ظرفیت ذخیره‌سازی، تضمین کیفیت، دید و اعتبار می‌شود؛ نقش حیاتی اطلاعات معتبر و سواد اطلاعات سلامت را در سلامت عمومی مورد تأکید قرار می‌دهد. سواد اطلاعات سلامت به‌عنوان عاملی مهم در کنترل اینفودمی از دلالت‌ها و اشارات پژوهش زیلینسکی بود.

زارع (۱۴۰۱) در خلال مطالعه‌ای که در خصوص اطلاع‌یابی سلامت در هنگام همه‌گیری بیماری انجام داد به این نتیجه رسید که استفاده بالای شهروندان از رسانه‌های مجازی و دیداری-شنیداری برای اطلاع‌یابی سلامت در مورد کووید-۱۹ در کنار مراجعه اندک به پزشکان و رجوع به منابع رسمی نظیر کتاب و نشریه می‌تواند مخاطره‌آمیز باشد؛ زیرا این امکان را تقویت می‌کند که برخی از اطلاعات غیرتخصصی و غیرمستند در مورد بیماری یادشده مورد استفاده شهروندان قرار گیرد. وی دریافت که با استفاده از مهارت‌های اطلاع‌یابی سلامت و ارتقای سطح سواد اطلاعات سلامت می‌توان شرایط پیچیده انتشار اخبار نادرست را مدیریت نمود.

1. Bastani and Bahrami
2. Eysenbach
3. Islam
4. Zielinski

جمع‌بندی مطالعات پیشین، حاکی از آن است که با مهارت‌های مربوط به سواد اطلاعات سلامت می‌توان از اثرگذاری نامطلوب اخبار و اطلاعات نادرست و غیرموثق در شرایط اینفودمیک، جلوگیری و اینفودمی را کنترل و مدیریت نمود.

۳- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بر مبنای هدف، از نوع کاربردی و از نظر نوع روش استفاده‌شده، در زمره پژوهش‌های پیمایشی قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانشجویان مقطع کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری دانشگاه رازی مشتمل بر تعداد ۱۱۰۵۸ نفر بود. در این پژوهش حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران^۱، ۳۷۲ نفر به دست آمد و نمونه‌ها به صورت تصادفی طبقه‌ای نسبتی تعیین شدند. جدول ۱ نشان‌دهنده تخصیص حجم نمونه در بین دانشکده‌های دانشگاه رازی است.

جدول ۱. تخصیص حجم نمونه در بین دانشکده‌های دانشگاه رازی

دانشکده	تعداد دانشجویان (نفر)	تعداد نمونه (نفر)
ادبیات و علوم انسانی	۱۸۷۸	۶۳
تربیت‌بدنی و علوم ورزشی	۵۶۶	۱۹
علوم	۱۴۳۱	۴۸
فنی مهندسی	۲۸۸۶	۹۶
علوم اجتماعی، اقتصاد و کارآفرینی	۱۹۲۰	۶۳
کشاورزی	۱۴۰۶	۴۸
دامپزشکی	۴۱۳	۱۵
علوم و فناوری‌های نوین	۳۱	۱
شیمی	۵۲۷	۱۹
تعداد کل دانشجویان	۱۱۰۵۸	۳۷۲

در پژوهش حاضر، برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌ای دوبخشی استفاده شد که شامل دو بخش بود. بخش اول، پرسش‌های مربوط به اینفودمی و بخش دوم پرسش‌های مربوط به سواد اطلاعات سلامت را شامل می‌شود. پرسش‌نامه اینفودمی دارای ۱۶ سؤال که دربرگیرنده سه مؤلفه اینفودمی (حجم اطلاعات، سرعت اطلاعات، اشکال مختلف ظاهرشدن اطلاعات) است. پرسش‌نامه سواد اطلاعات سلامت نیز دارای ۲۷ سؤال است که از پرسش‌نامه سواد سلامت منتظری و همکاران (۱۳۹۳) به‌عنوان پرسش‌نامه پایه استفاده شده است چون این پرسش‌نامه دربردارنده تمامی مؤلفه‌های موردنیاز برای سنجش سواد اطلاعات سلامت نبود، تنها سه مؤلفه درک، ارزیابی، تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات سلامت آن مورداستفاده قرار گرفت و دو مؤلفه تشخیص‌نیاز به اطلاعات سلامت، شناسایی منابع اطلاعاتی و استفاده از آن برای بازیابی اطلاعات توسط پژوهشگران به آن اضافه شد. شیوه امتیازدهی به پاسخ‌ها در هر دو پرسش‌نامه از طریق مقیاس طیف لیکرت^۲ شامل

1. Cochran
2. Likert scale

پنج درجه به هیچ وجه (۱)، به ندرت (۲)، گاهی اوقات (۳)، بیشتر اوقات (۴) و همیشه (۵) بود. برای تعیین روایی، پرسش نامه در اختیار محققان و اساتید حوزه سواد اطلاعات سلامت قرار گرفت و از نظرات آنان استفاده شد. به منظور بررسی پایایی، تعداد ۳۵ پرسش نامه توزیع شد؛ و پس از ورود اطلاعات به دست آمده در نرم افزار اسپس اس اس ۲۷ ضریب آلفای کرونباخ^۲ برای پرسش نامه اینفودمی برابر با ۰/۸۵۲ و برای پرسش نامه سواد اطلاعات سلامت برابر با ۰/۹۳۷ به دست آمد که نشان دهنده پایایی قابل قبول و ثبات درونی سؤال های هر دو پرسش نامه بود. داده های گردآوری شده با استفاده از آماره های توصیفی (توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آماره های استنباطی (کلوموگروف-اسمیرنوف و همبستگی پیرسون) تجزیه و تحلیل شدند.

۴- یافته ها

الف: یافته های توصیفی

جدول ۲ حاوی داده های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان در پژوهش است. همان گونه که در جدول مشخص است دانشجویان مؤنث بیشتر از مذکرها، دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر از دیگر مقاطع، دانشجویان بین ۱۸ تا ۲۲ سال بیشتر از دیگر مقاطع سنی و دانشجویان مجرد بیشتر از دانشجویان متأهل در این پژوهش مشارکت نمودند.

جدول ۲. داده های جمعیت شناختی

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مؤنث	۲۴۷	۶۶/۴
مذکر	۱۲۵	۳۳/۶
کل	۳۷۲	۱۰۰٪
مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
کارشناسی	۲۵۰	۶۷/۲
کارشناسی ارشد	۸۳	۲۲/۳
دکتری	۳۹	۱۰/۵
کل	۳۷۲	۱۰۰٪
سن	فراوانی	درصد فراوانی
بین ۱۸ تا ۲۲ سال	۱۷۱	۴۶
بین ۲۳ تا ۲۷ سال	۱۴۱	۳۷/۹
بین ۲۸ تا ۳۱ سال	۳۳	۸/۹
بالتر از ۳۱ سال	۲۷	۷/۳
کل	۳۷۲	۱۰۰٪
تأهل	تعداد	درصد فراوانی
مجرد	۳۳۸	۹۰/۹
متأهل	۳۴	۹/۱
کل	۳۷۲	۱۰۰٪

1. SPSS 27
2. Cronbach's alpha

جدول ۳ یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای سواد اطلاعات سلامت و اینفودمی را نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان داد میانگین پاسخ‌های تمامی متغیرهای سواد اطلاعات سلامت بیشتر از حد متوسط است و در این میان بزرگ‌ترین مقدار به متغیر تشخیص نیاز به اطلاعات سلامت و کم‌ترین میانگین به متغیر تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات تعلق دارد. از سویی دیگر میانگین پاسخ‌های تمامی متغیرهای اینفودمی نیز بیشتر از حد متوسط است. در میان متغیرهای اینفودمی بزرگ‌ترین مقدار به متغیر اشکال مختلف اطلاعات و کم‌ترین میانگین هم به متغیر سرعت اطلاعات تعلق دارد.

جدول ۳. میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات متغیرهای پژوهش

متغیرهای سواد اطلاعات سلامت	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
درک اطلاعات سلامت	۴/۰۳	۰/۶۵۸	۰/۱۶۳
ارزیابی اطلاعات سلامت	۳/۷۹	۰/۶۹۵	۰/۱۸۳
شناسایی منابع و استفاده از آن برای بازیابی اطلاعات سلامت	۳/۶۸	۰/۸۱۴	۰/۲۲۱
تشخیص نیاز به اطلاعات سلامت	۴/۰۵	۰/۷۱۷	۰/۱۷۷
تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات سلامت	۳/۶۵	۰/۶۵۸	۰/۱۸
متغیرهای اینفودمی	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
حجم اطلاعات	۳/۴۴	۰/۶۶۷	۰/۲۳۴
سرعت اطلاعات	۳/۲۲	۰/۶۹۱	۰/۲۱۴
اشکال مختلف اطلاعات	۳/۴۵	۰/۸۱	۰/۲۳۴

ب: یافته‌های استنباطی

برای آزمون نرمال بودن متغیرها، از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است. همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌گردد سطح معناداری مربوط به آزمون کلموگروف-اسمیرنوف برای متغیرها از ۰/۰۵ بزرگ‌تر شده است؛ بنابراین دلیلی برای رد فرضیه صفر وجود ندارد و تمامی متغیرها از توزیع نرمال پیروی می‌کنند.

جدول ۴. نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

سطح معناداری	Z	بیش‌ترین اختلاف			انحراف معیار	میانگین	باقیمانده استاندارد شده
		منفی	مثبت	مطلق			
۰/۲	۰/۲۲	-۰/۲۲	۰/۰۱۵	۰/۲۲	۰/۴۸۵	۳/۵۷	

جدول ۵ نشان‌دهنده داده‌های آزمون همبستگی پیرسون، به‌منظور تعیین رابطه بین ابعاد سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ است. همان‌گونه که یافته‌ها نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ رابطه معناداری وجود دارد. شدت این رابطه میان تصمیم‌گیری

و کاربرد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی در بالاترین میزان ($r=0/88$) و شناسایی منابع و استفاده از آن برای بازیابی اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی در پایین ترین میزان ($r=0/60$) است.

جدول ۵. آزمون همبستگی ابعاد سواد اطلاعات سلامت در توانایی رویارویی اینفودمی کووید-۱۹

متغیر وابسته	ابعاد متغیر مستقل	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
توانایی رویارویی با اینفودمی کووید ۱۹	درک اطلاعات سلامت	۳۷۲	۰/۸۲	۰/۰۰۰
	ارزیابی اطلاعات سلامت	۳۷۲	۰/۷۱	۰/۰۰۰
	شناسایی منابع و استفاده از آن برای بازیابی اطلاعات	۳۷۲	۰/۶۰	۰/۰۰۰
	تشخیص نیاز به اطلاعات سلامت	۳۷۲	۰/۶۱	۰/۰۰۰
	تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات سلامت	۳۷۲	۰/۸۸	۰/۰۰۰

جدول ۶ داده‌های مربوط به خلاصه مدل رگرسیونی شامل ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده، خطای معیار و دورین واتسون را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود، میزان همبستگی چندگانه بین مقدار مشاهده شده متغیر وابسته و مقدار پیش‌بینی شده از روی مدل رگرسیونی $0/56$ و در سطح بالا بود. مقدار ضریب تعیین استاندارد شده $0/31$ نشان می‌دهد 31 درصد از پراکندگی مشاهده شده در اینفودمی کووید-۱۹ توجیه شد. به بیانی دیگر، مدل رگرسیونی 31 درصد داده‌ها را تبیین و توصیف کرد و مدل نهایی برازش شده دارای ضریب تبیین 31 درصد بود.

جدول ۶. خلاصه مدل رگرسیونی

مدل	همبستگی R	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین استاندارد شده	خطای معیار	دورین واتسون
	۰/۵۶	۰/۳۲	۰/۳۱	۰/۴۷	۱/۹۲

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شد تا رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توان رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ در میان دانشجویان دانشگاه رازی شهر کرمانشاه بررسی شود.

یافته‌های پژوهش نشان داد که میانگین پاسخ‌های تمامی متغیرهای سواد اطلاعات سلامت بیشتر از حد متوسط است. این بدان معنی است که سواد اطلاعات سلامت در میان دانشجویان دانشگاه رازی از سطح متوسط بالاتر و مطلوب است. البته با توجه به اینکه جامعه پژوهش حاضر، دانشجویان بودند شاید این نتیجه تا حدودی منطقی باشد و احتمالاً اگر این پژوهش بر روی جامعه‌ای غیر از دانشجویان صورت می‌گرفت شاید نتیجه‌ای متفاوت حاصل می‌شد. این یافته (بالاتر از سطح متوسط بودن سواد اطلاعات

سلامت در میان جامعه پژوهش حاضر) با نتایج پژوهش باستانی و بهرامی (۲۰۲۰)، ایزنباخ (۲۰۲۰) همسو و با یافته‌های زیلینسکی (۲۰۲۱) و زارع (۲۰۲۰) غیرهمسو بود.

نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که مؤلفه‌های سواد اطلاعات سلامت شامل درک اطلاعات سلامت، ارزیابی اطلاعات سلامت، شناسایی منابع و استفاده از آن برای بازیابی اطلاعات سلامت، تشخیص نیاز به اطلاعات سلامت و تصمیم‌گیری و کاربرد اطلاعات سلامت با توان رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹ رابطه معناداری دارد. در خصوص تفسیر این نتیجه می‌توان گفت افرادی که از نظر سطح سواد اطلاعات سلامت، وضعیت مناسب‌تر و مطلوب‌تری دارند بهتر می‌توانند با بحران‌های روانی و رفتاری حاصل از اینفودمی مواجه شوند؛ و سواد اطلاعات سلامت می‌تواند به‌عنوان یک سپر در مقابل اینفودمی عمل نموده و افراد را در برابر آن واکنش کند. یافته‌های این بخش از پژوهش نیز با نتایج مطالعات زارع گاوگانی (۱۳۹۹)، هیرون و همکاران (۲۰۱۹) و اسلام و همکاران (۲۰۲۰) منطبق بود.

همچنین یافته‌های مربوط به آزمون رگرسیون نشان داد که ۳۱ درصد تغییرات در متغیر وابسته (توان رویارویی با اینفودمی کووید-۱۹) از طریق متغیر مستقل (سواد اطلاعات سلامت) قابل پیش‌بینی است. این یافته بدان معناست که با ارتقای سواد اطلاعات سلامت، می‌توان تا یک‌سوم تبعات ناشی از اینفودمی کووید-۱۹ را پیش‌بینی و مدیریت نمود. مهارت‌های اطلاع‌یابی سلامت و سواد اطلاعات سلامت به‌عنوان راهی برای مقابله با اینفودمی کووید-۱۹ قبلاً نیز توسط زارع (۱۴۰۱) مورد تأکید قرار گرفته بود.

با توجه به نتایج پژوهش و تأیید وجود رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با شرایط اینفودمیک به نظر می‌رسد که لازم است مدیران مرتبط با نظام سلامت، آموزش و پرورش، آموزش عالی، رسانه ملی و دیگر دستگاه‌های مرتبط، این موضوع را مدنظر قرار دهند و راهکارهایی عملیاتی برای افزایش سطح سواد اطلاعات سلامت در نظر گیرند. بخشی از این راهکارها می‌تواند شامل تهیه محتواهای آموزشی، تولید ویدئو کلیپ‌ها، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، گنجاندن سرفصل سواد اطلاعات سلامت در دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش و آموزش عالی و اقداماتی نظیر این‌ها باشد.

۶- منابع و مآخذ

- اله‌وردی‌پور، حمید. (۱۳۹۹). چالش جهانی ارتباطات سلامت: اینفودمی در پاندمی بیماری کروناویروس (COVID-۱۹). آموزش و سلامت جامعه، ۷(۲)، ۶۷-۶۵. doi: 10.29252/jech.7.2.65
- بیگدلی، زاهد؛ و شریفی، سمیه. (۱۳۸۹). مفهوم «بافت» در حوزه رفتارهای اطلاعاتی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳(۳)، ۳۱-۵۱.
- لاله‌زاریان، آناسیک. (۱۳۹۳). بررسی رفتار اطلاع‌یابی سلامت بیماران دیابتی شهر اصفهان براساس مدل لانگو در سال ۱۳۹۲. (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

مختاری حصاری، پریسا؛ معزی، بهناز؛ و منتظری، علی. (۱۳۹۹). ویروس کرونا و مواجهه بیش از حد اطلاعاتی. *پایش*، ۱۹ (۳)، ۳۴۹-۳۵۳. doi: 10.29252/payesh.19.3.349

زارع، امین. (۱۴۰۱). اطلاع‌یابی سلامت در هنگام همه‌گیری بیماری: مطالعه موردی شهروندان کرمانشاهی در بحران شیوع کووید ۱۹. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۱۴ (ویژه‌نامه بحران کرونا و علم اطلاعات (کووید-۱۹)، ۱۳-۱). doi: 10.22055/slis.2020.33088.1715

زارع فراشبندی، فیروزه؛ لاله‌زاریان، آناسیک؛ و رحیمی، علیرضا؛ و حسن‌زاده، اکبر. (۱۳۹۵). تأثیر عوامل زمینه‌ای بر رفتار اطلاع‌یابی سلامت بیماران مبتلا به دیابت شهر اصفهان. *پژوهش پرستاری ایران*، ۱۱ (۱)، ۷۶-۸۶.

زارع گاوگانی، وحیده. (۱۳۹۹). شیوع اطلاعات نادرست در بحران جهانی کروناویروس. *تصویر اطلاعات*، ۱۱ (۱)، ۵-۱. doi: 10.34172/doh.2020.01

Bastani, P., & Bahrami, M. A. (2020). COVID-19 related misinformation on social media: a qualitative study from Iran. *Journal of medical Internet research*. <https://doi.org/10.2196/18932>

Eysenbach, G. (2020). How to Fight an Infodemic: The Four Pillars of Infodemic Management. *medical Internet research*, 22(6), e21820. <https://doi.org/10.2196/21820>

Gisoni, M. A., Chambers, D., La, T. M., Ryan, A., Shankar, A., Xue, A., & Barber, R. A. (2022). A Stanford Conference on Social Media, Ethics, and COVID-19 Misinformation (INFODEMIC): Qualitative Thematic Analysis. *medical Internet research*, 24(2), e35707. <https://doi.org/10.2196/35707>

Hirvonen, N., Enwald, H., Mayer, A. K., Korpelainen, R., Pyky, R., Salonurmi, T., Savolainen, M. J., Nengomasha, C., Abankwah, R., Utoni, W., Niemelä, R., & Huotari, M. L. (2020). Screening everyday health information literacy among four populations. *Health information and libraries journal*, 37(3), 192-203. <https://doi.org/10.1111/hir.12304>

Islam, M. S., Sarkar, T., Khan, S. H., Mostofa Kamal, A. H., Hasan, S. M. M., Kabir, A., Yeasmin, D., Islam, M. A., Amin Chowdhury, K. I., Anwar, K. S., Chughtai, A. A., & Seale, H. (2020). COVID-19-Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis. *tropical medicine and hygiene*, 103(4), 1621-1629. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.20-0812>

Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of "way of life". *Library & information science research*, 17(3), 259-294. [https://doi.org/10.1016/0740-8188\(95\)90048-9](https://doi.org/10.1016/0740-8188(95)90048-9)

Webber, S., & Johnston, B. (2000). Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. *Journal of information science*, 26(6), 381-397. <https://doi.org/10.1177/01655515000260060>

Williamson, K. (1998). Discovered by chance: The role of incidental information acquisition in an ecological model of information use. *Library & information science research*, 20(1), 23-40. [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(98\)90004-4](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(98)90004-4)

Wilson, T. (2000). Human Information Behavior. *Information Science*, 3(2), 49-56. <https://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>

Zielinski, C. (2021). Infodemics and infodemiology: a short history, a long future. *Revista panamericana de salud publica*, 45, e40. <https://doi.org/10.26633/RPSP.2021.40>

صفحه ۱۱ |

رابطه بین سواد

اطلاعات سلامت و

توانایی...

تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش؛ نقش میانجی باورهای متقابل

سیف اله اندایش^۱

۱. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. Andavesh.s@pqu.ac.ir

تاریخ بازنگری: ۱۸ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۶ آبان ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: اول شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۱ بهمن ۱۴۰۳

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش با نقش میانجی باورهای متقابل در بین کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه تهران است.

روش‌شناسی: روش پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع پیمایشی بوده و بر اساس هدف، کاربردی است. جامعه آماری پژوهش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه تهران که شامل ۱۵۸ نفر بودند. ابزار گردآوری اطلاعات این پژوهش برای سنجش پنهان‌سازی دانش از پرسش‌نامه سرنکو و بونتیس (۲۰۱۶)، جهت سنجش باورهای متقابل، از پرسش‌نامه وو و همکاران (۲۰۰۶)، و برای سنجش طرد شدن از محیط کار از پرسش‌نامه فریس و همکاران (۲۰۰۸) استفاده شد. که پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ و روایی آن از طریق روایی همگرا و واگرا مورد تأیید قرار گرفت. تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی همچون توزیع فراوانی و آمار استنباطی و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با Smart PLS انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش تأثیر مثبت و مستقیم دارد و همچنین طرد شدن از محل کار بر باورهای متقابل نیز تأثیر مثبت و مستقیم دارد. باورهای متقابل بر پنهان‌سازی دانش تأثیر معناداری دارد.

نتایج: نتایج نشان داد باورهای متقابل تعمیم‌یافته و باورهای متقابل منفی به‌طور معناداری رابطه مثبت بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش را نشان می‌دهند.

اصالت و ارزش: این پژوهش به‌طور قابل توجهی به ادبیات پنهان‌سازی دانش کمک خواهد کرد. یافته‌های این مطالعه، وجود شکاف‌های پژوهشی در درک رابطه بین طرد شدن از محل کار و پنهان‌سازی دانش را برجسته می‌کند.

کلیدواژه‌ها: پنهان‌سازی دانش، باورهای متقابل، طرد شدن از محل کار، کتابخانه‌های دانشگاهی

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

اندایش، سیف اله (۱۴۰۴). تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش؛ نقش میانجی باورهای متقابل. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴ (۲): ۴۵-۲۹.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64214.1119](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64214.1119)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19473.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

ناشر: دانشگاه تبریز

© نویسندگان

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کپی‌رایت‌گامانز قابل استفاده است.

دانش به‌عنوان یک دارایی ناملموس باارزش و پیشرفته در اقتصادهای جهانی شناخته شده است (سینگ^۱، ۲۰۱۹). مطالعات نشان داده‌اند که کلید موفقیت سازمانی، اشتراک‌گذاری مؤثر دانش است. بسیاری از محققان این پدیده را برای ارتقاء نوآوری و بهبود عملکرد در شرکت‌های تولیدی بسیار مهم می‌دانند (هان و همکاران^۲، ۲۰۲۱). وجود یک سیستم مؤثر اشتراک دانش درون سازمان، می‌تواند به‌عنوان یک ابزار کلیدی برای بهبود ارتباطات انسانی (ادواردز و همکاران^۳، ۲۰۱۷)، افزایش دسترسی به اطلاعات موردنیاز، کاهش زمان موردنیاز برای حل مسائل (کمیشیاک^۴، ۲۰۲۱)، کاهش هزینه‌های تولید دانش، و تضمین ارائه بهترین روش‌های کاری در سازمان عمل کند (وانگ و وانگ^۵، ۲۰۱۲). استقرار نرم‌افزار برای اشتراک‌گذاری دانش، اجرای سیستم‌های تشویقی، ایجاد روابط بلندمدت با کارکنان و ایجاد محیطی که اشتراک‌گذاری دانش را در بین کارکنان تشویق کند، چند راهی است که سازمان‌ها رفتارهایی را شروع می‌کنند که اشتراک‌گذاری دانش را افزایش می‌دهد (شیائو و کوک^۶، ۲۰۱۹). باین حال، یک نگرانی فزاینده شیوع رفتار پنهان کردن دانش در میان کارکنان است که در آن افراد عمداً دانش ارزشمند را از دیگران پنهان می‌کنند. این رفتار می‌تواند اثرات مخربی بر افراد و سازمان‌ها داشته باشد و مانع همکاری، نوآوری و عملکرد کلی شود (کورنیوانتی و همکاران^۷، ۲۰۲۳).

پنهان‌کاری دانش، که به‌عنوان یک پدیده فراگیر در محیط‌های کاری شناخته شده است (کانلی و همکاران^۸، ۲۰۱۲)، تنها در دهه گذشته موردتوجه پژوهش قرار گرفته است (یانگ و ریبری^۹، ۲۰۲۰). این پدیده به‌عنوان یکی از دسته‌های موانع اشتراک‌گذاری دانش (قرشی و ایوانز^{۱۰}، ۲۰۱۵) و نوعی از رفتارهای مخرب در کار (سرنکو و بونتیس^{۱۱}، ۲۰۱۶) یا ریسک‌های دانش (لبافی^{۱۲}، ۲۰۱۷) شناسایی شده است. پنهان‌سازی دانش به معنای امتناع عمدی از ارائه اطلاعات مرتبط با کار، ایده‌ها، تخصص، مشاوره و درس‌های آموخته شده، در پاسخ به درخواست‌های همکاران در محیط کار است (سرگیوا و آندریوا^{۱۳}، ۲۰۱۶). پنهان‌سازی دانش یک فرایند دوجانبه است که شامل دو طرف می‌شود، یعنی جویندگان دانش و ارائه‌دهندگان دانش (اشکرلاوای و دیگران^{۱۴}، ۲۰۱۸). اثرات متقابل در این تعاملات دوجانبه نمی‌توانند نادیده گرفته شوند (کورنیوانتی و

1. Singh
2. M. S. Han, Masood, Cudjoe, & Wang
3. Edwards, Cheng, Wong, Zhang, & Wu
4. Kmiecziak
5. Z. Wang & Wang
6. Xiao & Cooke
7. Kurniawanti, Zain, Thoyib, & Rahayu
8. Connelly, Zweig, Webster, & Trougakos
9. Yang & Ribiere
10. Qureshi & Evans
11. Serenko & Bontis
12. Labafi
13. Sergeeva & Andreeva
14. Škerlavaj, Connelly, Cerne, & Dysvik

همکاران، ۲۰۲۳). باوجود تلاش‌های سازمانی برای تشویق به اشتراک‌گذاری دانش، کارکنان تمایل به پنهان‌کاری دانش خود دارند، هم به صورت ضمنی و هم به صورت صریح (شیونگ، چانگ و همکاران^۱، ۲۰۲۱). اگرچه این رفتار می‌تواند برای افراد در کوتاه‌مدت مزایایی به همراه داشته باشد (ونز و نشیر شوشان^۲، ۲۰۲۲)، اما اثرات زیان‌باری برای افراد و سازمان‌ها از نظر روابط (کانلی و زویگ^۳، ۲۰۱۵)، نگرش‌ها (اوفرگلت و ونز^۴، ۲۰۲۳) و عملکرد (سینگ، ۲۰۱۹) داشته، همچنین جریان دانش را کاهش داده (سرنکو و بونیس، ۲۰۱۶) و در نتیجه عملکرد بین فردی و سازمانی را تضعیف می‌کند (سینگ، ۲۰۱۹). برای درک جامع پویایی دانش در سازمان‌ها، توجه به پنهان‌کاری دانش در کنار اشتراک‌گذاری دانش ضروری است. گزارش شده است که شرکت‌های فورچون ۵۰۰ سالانه حداقل ۳۱٫۵ میلیارد دلار به دلیل عدم به اشتراک‌گذاری دانش از دست می‌دهند (بوک، زمود و همکاران^۵، ۲۰۰۵). در یک نظرسنجی اخیر که در ایالات متحده انجام شد، ۷۶ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتراف کردند که یک‌بار دانش را پنهان کرده‌اند (کانلی و همکاران، ۲۰۱۲). به‌طور مشابه، ۴۶ درصد از پاسخ‌دهندگان در یک نظرسنجی در چین گزارش دادند که یک‌بار در محیط کار پنهان‌کاری دانش انجام داده‌اند (پنگ^۶، ۲۰۱۳).

برای مخفی کردن دانش، کارکنان ممکن است از سه استراتژی مختلف استفاده کنند که بستگی به نوع سؤال دارد که از آن‌ها پرسیده می‌شود. اولین استراتژی، استراتژی پنهان‌سازی طفره‌آمیز است. پنهان‌سازی طفره‌آمیز زمانی به بهترین وجه صورت می‌گیرد که مخفی‌کننده اطلاعات نادرست ارائه دهد یا وعده نادرست از پاسخ کامل در آینده بدهد (کانلی و همکاران، ۲۰۱۲). استراتژی دوم، تظاهر به نادانی است که به‌عنوان تظاهر به نداشتن دانش مورد درخواست تعریف می‌شود. به‌عنوان مثال، کارمند تظاهر می‌کند که هیچ دانشی در مورد سؤال دانش ندارد باهدف عدم کمک کردن (هان و همکاران^۷، ۲۰۲۴). استراتژی سوم و آخر، مخفی‌سازی منطقی است، که در آن کارمند بدون قصد آسیب رساندن به دیگران، دانش را مخفی می‌کند. این امر لزوماً شامل فریب نمی‌شود. کارمند عمل پنهان‌سازی دانش را با معذرت‌خواهی از ارائه دانش خواسته‌شده یا با مقصر دانستن دیگران توجیه می‌کند (هان و همکاران، ۲۰۲۴).

طرد شدن در محیط کار یکی از عوامل کلیدی است که می‌تواند فرایند تبادل اجتماعی را در یک سازمان مختل کند (هان و همکاران، ۲۰۲۴). طرد شدن در محیط کار به تجربه نادیده گرفته شدن، کنار گذاشته شدن یا رد شدن اجتماعی توسط همکاران در محیط کار اشاره دارد. در نتیجه، این موضوع بر روابط بین فردی میان کارکنان در یک سازمان تأثیر می‌گذارد (ریچمن اسمارت و

1. Xiong, Chang, Scuotto, Shi, & Paoloni
2. Venz & Neshor Shoshan
3. Connelly & Zweig
4. Offergelt & Venz
5. Bock, Zmud, Kim, & Lee
6. Peng
7. R. Han, tunnisa, Ghayas, & Shahab

لیری^۱، ۲۰۰۹). قربانی طرد شدن در محیط کار نهایتاً تمایل دارد اطلاعات خواسته شده توسط دیگران را مخفی کند. تحقیقات اخیر نیز این مسئله را تأیید کرده‌اند که طرد شدن در محیط کار به‌طور معناداری با انواع مختلف پنهان‌سازی دانش مرتبط است (ریاض و همکاران^۲، ۲۰۱۹). در چارچوب سوءاستفاده عاطفی، طرد شدن در محیط کار به سه دسته متمایز تقسیم شده است. اول، طرد شدن در محیط کار تنها از یک گروه در سازمان ناشی نمی‌شود، بلکه فرد توسط گروه‌های مختلفی هم‌زمان مورد طرد قرار می‌گیرد، مثل سرپرستان، همکاران، زیردستان یا مشتریان (فاطمه و همکاران^۳، ۲۰۲۳). دوم، احساس یا فکر فردی که طرد شده یا نه، ذهنی است. سوم و آخر، افرادی که ادعا می‌کنند مورد طرد شدن قرار گرفته‌اند، در تعاملات بین فردی ناراحت هستند و این تعاملات را دردناک، منفی و ناخوشایند می‌دانند (داش و همکاران^۴، ۲۰۲۴). طرد شدن در محیط کار نه تنها به سلامت جسمی و روانی فرد آسیب می‌زند، بلکه رضایت شغلی و تعهد به کار را نیز کاهش می‌دهد، رفتارهای بین فردی را کاهش داده و عملکرد شغلی را کاهش می‌دهد (سینگ و همکاران^۵، ۲۰۲۴). همچنین پیش‌بینی می‌شود که پنهان‌سازی دانش در محیط کار، یک عمل بین فردی خاص، تحت تأثیر طرد شدن در محیط کار قرار گیرد (ریاض و همکاران، ۲۰۱۹). اخیراً محققان تلاش کردند تا دریابند که چه افرادی هستند که پس از طرد شدن در هر ساختار سازمانی احتمال بیشتری وجود دارد که دانش را پنهان کنند. محققان به این نتیجه رسیدند که کیفیت تماس با همکاران و انتظارات از همکاران نقش مهمی ایفا می‌کنند (فاطمه و همکاران^۶، ۲۰۲۴).

باورهای متقابل نشان می‌دهند که افراد معمولاً با اعمال و نگرش‌های مشابه پاسخ می‌دهند؛ افراد به کسانی که به آن‌ها آسیب رسانده‌اند با رفتارهای تلافی‌جویانه پاسخ می‌دهند (کروپانزانو و همکاران^۷، ۲۰۱۷). سه نوع متقابل وجود دارد: متقابل تعمیم‌یافته، متقابل متوازن، و متقابل منفی. متقابل تعمیم‌یافته شامل کمک‌دهی بدون انتظار بازگشت فوری است. متقابل متوازن تبادل هم‌زمان منابع با ارزش برابر را در بازه زمانی مشخص شامل می‌شود. متقابل منفی تمایل افراد به پاسخ دادن به رفتارهای بد با رفتارهای منفی را توصیف می‌کند (آیزنبرگر و همکاران^۸، ۲۰۰۴). سطوح بالای باورهای متقابل منفی افراد را به رفتارهای خودخواهانه و پنهان‌سازی دانش ترغیب می‌کند. افرادی که مورد طرد شدن قرار می‌گیرند، واکنش‌های رفتاری و روانی شدیدتری نسبت به افراد معمولی تجربه می‌کنند و این امر باعث می‌شود که آن‌ها به سکوت و پنهان‌سازی دانش روی بیاورند (جهان‌زیب و همکاران^۹، ۲۰۲۰). نظریه حفاظت از منابع بیان می‌کند که افراد در مواجهه با طرد شدن در محیط کار، به استراتژی‌هایی برای حفظ منابع خود روی می‌آورند، مانند سکوت و

1. Smart Richman & Leary,
2. Riaz, Xu, & Hussain
3. Tehreem Fatima, Bilal, Imran, & Sarwa
4. Dash, Ranjan, Bhardwaj, & Rastogi
5. S. Singh, Subramani, David, & Jan
6. Tehreem Fatima, Bilal, Imran, Ayub, & Arshad
7. Cropanzano, Anthony, Daniels, & Hall
8. Eisenberger, Lynch, Aselage, & Rohdieck
9. Jahanzeb, Fatima, Javed, & Giles

پنهان سازی دانش (وانگ و همکاران^۱، ۲۰۱۱). این امر به دلیل استرس مزمن و تلاش برای ذخیره منابع برای مواجهه با مشکلات آینده است (جهانزیب و همکاران، ۲۰۲۰). طرد شدن در محیط کار نقش کلیدی در پنهان سازی دانش دارد و به احتمال زیاد کارکنان به طور خاص در رفتار پنهان سازی دانش درگیر شوند، زمانی که از پیامدها و دستورالعمل های مربوط به مخفی کردن اطلاعات مهم مطلع نباشند (گکورزیس و بلو^۲، ۲۰۱۶).

اگرچه تحقیقات زیادی در مورد پنهان سازی دانش انجام شده است، اما متأسفانه این موضوع به اندازه کافی در مؤسسات آموزش عالی مانند دانشگاه ها مورد بررسی قرار نگرفته است (هان و همکاران، ۲۰۲۴). گفته شده که محیط کار یک واقعیت سخت است و باید به طور گسترده مورد بررسی قرار گیرد (بریسون و کائسنس^۳، ۲۰۲۳). تأکید شده که مطالعه رابطه بین تبعیض در محیط کار و پنهان سازی دانش در بخش های آموزش عالی مهم است (وانگ و همکاران^۴، ۲۰۲۳). پنهان سازی دانش مانعی در محیط علمی نوآورانه است (محمود و همکاران^۵، ۲۰۲۱). در یک پژوهش جدید ثابت شده که طرد شدن در محیط کار نتایج عملکرد و رفتارهای مختلف کارکنان در هر محیط کاری را تعیین می کند (یان و همکاران^۶، ۲۰۲۴). پیش تر نیز پیشنهاد شده که نقش طرد شدن در محیط کار در پنهان سازی دانش باید از جنبه های مختلف توضیح داده شود و این رابطه ممکن است از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر و از یک زمینه به زمینه دیگر متفاوت باشد (الیهی و همکاران^۷، ۲۰۲۴). با توجه به اهمیت پنهان سازی دانش در میان کارکنان کتابخانه دانشگاهی، مطالعه حاضر قصد دارد بر نمونه ای از کارکنان کتابخانه دانشگاهی تمرکز کند؛ بنابراین هدف از این پژوهش بررسی رابطه بین طرد شدن در محیط کار بر پنهان سازی دانش با نقش میانجی باورهای متقابل در میان کارکنان کتابخانه های دانشگاه تهران است. برای رسیدن به پاسخ فرضیه های ذیل مفروض است:

۱. طرد شدن در محیط کار یک پیش بینی کننده مثبت و معنادار برای پنهان سازی دانش در میان کارکنان کتابخانه های دانشگاه تهران است.
۲. باورهای متقابل، نقش میانجی معناداری در رابطه بین طرد شدن در محیط کار و پنهان سازی دانش در میان کارکنان کتابخانه های دانشگاه تهران است.
۳. طرد شدن در محیط کار یک پیش بینی کننده مثبت و معنادار برای باورهای متقابل در میان کارکنان کتابخانه های دانشگاه تهران است.
۴. باورهای متقابل یک پیش بینی کننده مثبت و معنادار برای پنهان سازی دانش در میان کارکنان کتابخانه های دانشگاه تهران است.

1. M. Wang, Liao, Zhan, & Shi
2. Gkorezis & Bellou
3. Brison & Caesens
4. G.-H. Wang, Li, Liu, & Zaggia
5. Mahmood, Imran, Fayaz, & Ahmad
6. Yan, Li, Jia, & Liu
7. Elliethey, Aly Abou Hashish, & Ahmed Mohamed Elbassal

۲- پیشینه پژوهش

مطالعات در سال‌های اخیر به‌طور گسترده‌ای به بررسی تأثیر پردشدگی در محیط کار بر پنهان‌سازی دانش پرداخته‌اند. در پژوهش‌های اولیه، ژائو و همکاران (۲۰۱۶) و ریاض و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که پردشدگی در محیط کار بیشترین تأثیر را بر پنهان‌کاری گریزان و گنگ بازی دارد، اما تأثیر آن بر پنهان‌کاری منطقی معنادار نیست. این یافته‌ها تأکید دارند که پردشدگی می‌تواند از طریق سازوکارهای روان‌شناختی و اجتماعی، به رفتارهای پنهان‌کارانه منجر شود، اما شدت و نوع این تأثیر بستگی به عوامل فردی و سازمانی دارد. در ادامه، ال‌جبوری و فلایفال^۱ (۲۰۲۰) ارتباط معناداری بین پردشدگی و پنهان‌سازی دانش را تأیید کردند و نشان دادند که این رابطه دارای ابعاد تفسیری بوده و تحت تأثیر زمینه‌های سازمانی قرار می‌گیرد. در همین راستا، سپهوند و مومنی مفرد (۱۳۹۹) و رشیدی و همکاران (۱۴۰۱) یافته‌های مشابهی ارائه کردند و بر نقش ادراک پردشدگی در شکل‌گیری رفتارهای پنهان‌کارانه تأکید داشتند. با این حال، پژوهش شرعی و جعفری (۱۴۰۲) نشان داد که پردشدگی بر پنهان‌کاری گریزان و گنگ بازی تأثیری ندارد، اما تأثیر مثبتی بر پنهان‌کاری منطقی دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که ممکن است انواع مختلف پنهان‌سازی دانش تحت تأثیر سازوکارهای متفاوتی قرار بگیرند که نیاز به بررسی بیشتری دارد. پژوهش‌های جدیدتر بر بررسی میانجی‌ها و تعدیل‌کننده‌های این رابطه تمرکز کرده‌اند. بهاتی و همکاران^۲ (۲۰۲۳) و الدوهوری و شمس‌الدین^۳ (۲۰۲۳) بر اهمیت بی‌اعتمادی بین فردی تأکید کرده‌اند، به گونه‌ای که بی‌اعتمادی می‌تواند فضایی از پردشدگی ایجاد کند که به نوبه‌ی خود پنهان‌سازی دانش را تقویت می‌کند. این یافته‌ها بیانگر آن است که رابطه‌ی بین پردشدگی و پنهان‌سازی دانش به‌طور مستقیم رخ نمی‌دهد، بلکه تحت تأثیر متغیرهای میانجی قرار دارد. در همین راستا، فاطمه و همکاران (۲۰۲۴) نشان دادند که کارکنان پردشده تمایل بیشتری به پنهان‌سازی دانش دارند، اما لائک و خان^۴ (۲۰۲۴) دریافتند که این تأثیر از طریق میانجی‌گری ایمنی روان‌شناختی و سکوت کارکنان صورت می‌گیرد. علاوه بر این، پژوهش‌های جدید تأثیرات عمیق‌تری از پردشدگی بر پنهان‌سازی دانش را مطرح کرده‌اند. برای مثال، تن و همکاران^۵ (۲۰۲۴) نشان دادند که پردشدگی نه تنها رفتارهای پنهان‌کارانه را افزایش می‌دهد، بلکه از طریق ایجاد خشم در کارکنان، منجر به رفتارهای خرابکارانه دانش نیز می‌شود. هان و همکاران (۲۰۲۴) نیز این موضوع را در میان معلمان دانشگاه بررسی کرده و دریافتند که پردشدگی پیش‌بینی‌کننده‌ی معناداری برای پنهان‌سازی دانش است. علاوه بر این، تحلیل میانجی‌گری نشان داد که باورهای منفی متقابل و تعمیم‌یافته نقش مهمی در تقویت این رابطه دارند.

پنهان‌سازی دانش یکی از موضوعات مهم در محیط‌های سازمانی است که پژوهش‌های متعددی

1. Al-Jubouri & Fleifal
2. Bhatti, Hussain, Santoro, & Culasso
3. Al-Duhouri & Mohd Shamsudin
4. Laeeque & Khan
5. Tan, Yuan, Wang, & Wan

به بررسی آن پرداخته‌اند. باین‌حال، این مسئله در زمینه مؤسسات آموزش عالی، به‌ویژه در دانشگاه‌ها، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. محیط کاری به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار در رفتارهای سازمانی، نیازمند بررسی‌های گسترده‌تری است. رابطه میان تجربه طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش به‌ویژه در محیط‌های دانشگاهی از اهمیت بالایی برخوردار است، چراکه پنهان‌سازی دانش می‌تواند مانعی برای نوآوری و پیشرفت علمی ایجاد کند. تحقیقات نشان داده‌اند که تجربه طرد شدن در محیط کاری می‌تواند تأثیر مستقیمی بر عملکرد و رفتار کارکنان داشته باشد. در این میان، نقش عوامل میانجی مانند باورهای متقابل می‌تواند به توضیح بیشتر این ارتباط کمک کند. همچنین، مطالعات پیشین بر اهمیت بررسی این موضوع در زمینه‌ها و فرهنگ‌های مختلف تأکید کرده‌اند، چراکه ارتباط میان طرد شدن و پنهان‌سازی دانش ممکن است بسته به زمینه فرهنگی و سازمانی متفاوت باشد. با توجه به اهمیت موضوع در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاهی، این پژوهش تلاش می‌کند تا رابطه میان تجربه طرد شدن در محیط کاری و پنهان‌سازی دانش را با در نظر گرفتن نقش میانجی باورهای متقابل بررسی کند. تمرکز اصلی این مطالعه بر کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه تهران خواهد بود تا به درک عمیق‌تری از این پدیده و تأثیرات آن دست یابد.

۳- روش‌شناسی پژوهش

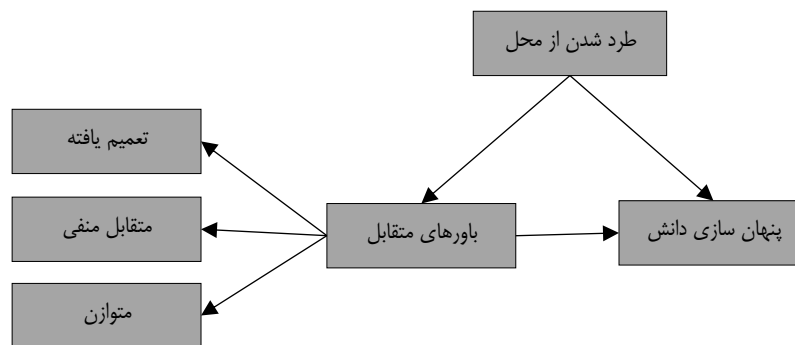
پژوهش حاضر بر اساس هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-همبستگی است که از یک رویکرد پژوهشی کمی برای بررسی رابطه بین طرد شدن از محل کار و پنهان‌سازی دانش؛ نقش باورهای متقابل به‌عنوان میانجی استفاده کرده است. جامعه آماری شامل مجموعه مدیران، کارکنان اداری، رؤسای شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران بودند که به‌منظور دسترسی به نظرات آن‌ها برای تمام جامعه آماری شامل ۱۵۸ نفر بودند، پرسش‌نامه ارسال شد. در بخش کمی پژوهش، به‌منظور بررسی طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش؛ نقش باورهای متقابل به‌عنوان میانجی از پرسش‌نامه استاندارد جهت جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. جهت سنجش پنهان‌سازی دانش از پرسش‌نامه سرنکو و بونتیس (۲۰۱۶)، داده‌های موردنیاز پنهان‌سازی دانش از پرسش‌نامه‌ای حاوی ۱۲ گویه که شامل پنهان‌سازی طفره‌آمیز، گنگ بازی کردن، و پنهان‌سازی منطقی هست، استفاده شد. همچنین جهت سنجش باورهای متقابل، از پرسش‌نامه وو و همکاران (۲۰۰۶) ۱۶ گویه که شامل باورهای متقابل تعمیم‌یافته، باورهای متقابل منفی و باورهای متقابل متوازن استفاده شد. برای سنجش طرد شدن از محیط کار از پرسش‌نامه فریس و همکاران (۲۰۰۸) که شامل ۱۲ گویه بوده، استفاده شد. برای اندازه‌گیری شاخص‌ها در پرسش‌نامه از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم استفاده شد. از تحلیل عامل تأییدی برای تأیید روایی ابزار اندازه‌گیری استفاده شده است. به‌طور کامل در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. متغیرهای پرسشنامه

منبع	آلفای کرونباخ	تعداد سوالات	متغیر
سرنکو و بونتیس (۲۰۱۶)	۰/۸۴	۱۲-۱	پنهان سازی دانش
وو و همکاران (۲۰۰۶)	۰/۸۲	۲۹-۱۳	باورهای متقابل
فریس و همکاران (۲۰۰۸)	۰/۸۷	۴۲-۳۰	طرد شدن از محل کار

برای ارزیابی مدل مفهومی و بررسی فرضیات تحقیق، از تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. نرم‌افزار به کاررفته در این تحلیل Smart PLS بود که به‌عنوان نرم‌افزار قدرتمند مدل‌سازی ساختاری مورد توجه است، چراکه مهم‌ترین ویژگی برنامه Smart PLS فراهم کردن امکانات خود برای حل طیف گسترده‌ای از مدل‌ها برای تجزیه و تحلیل متغیرهای پنهان (LVS) است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۴- یافته‌ها

مطابق با نتایج آمار توصیفی که در جدول ۲ ارائه شده است، ۱۵۸ نفر در این پژوهش شرکت داشتند. از این تعداد، ۶۵ درصد زن و ۳۵ درصد مرد بودند. همچنین، ۴۷ درصد از افراد در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار داشتند. از نظر سطح تحصیلات، ۵۸ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند و ۵۱ درصد سابقه کاری بین ۱۰ تا ۲۰ سال داشتند. جزئیات کامل ویژگی‌های جمعیت شناختی در جدول ۲ ارائه شده است.

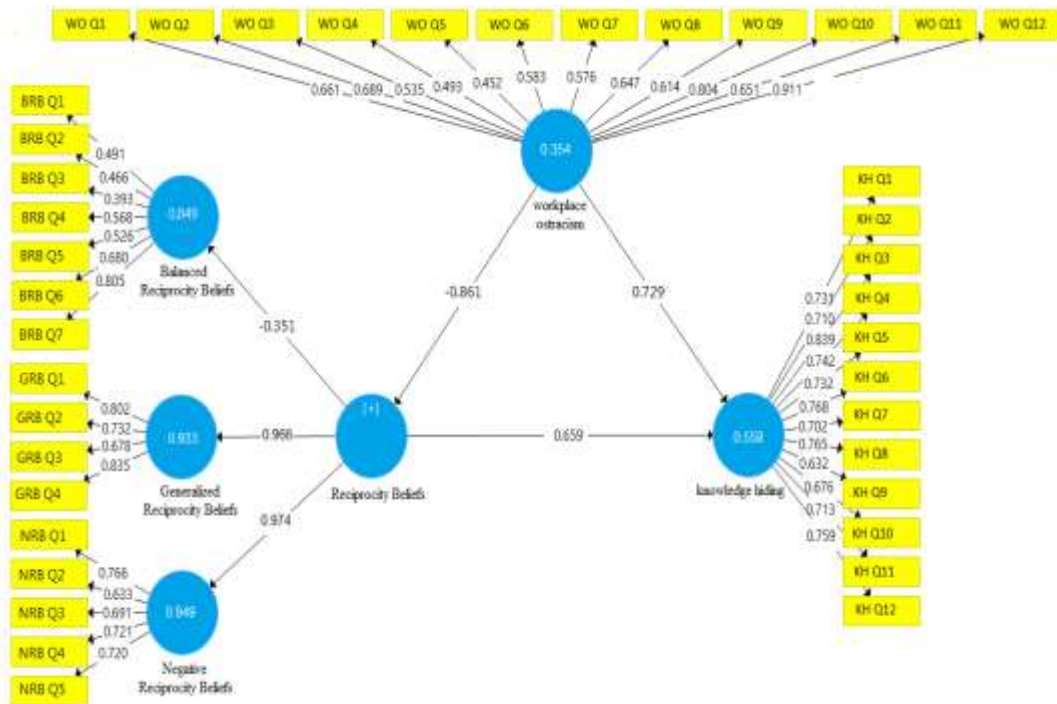

جدول ۲. اطلاعات جمعیت شناختی

ویژگی‌های جمعیت شناختی	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۰/۳۵
	زن	۰/۶۵
رده سنی	۴۰-۳۰	۰/۲۶
	۵۰-۴۰	۰/۴۷
	۵۰ به بالا	۰/۲۷
سطح تحصیلات	کارشناسی	۰/۳۰
	کارشناسی ارشد	۰/۵۸
	دکتری	۰/۲۱
سابقه کاری	۱۰-۵	۰/۱۴
	۲۰-۱۰	۰/۵۱
	۳۰-۲۰	۰/۳۵
حیطه تخصصی	علوم انسانی	۰/۶۶
	علوم پایه	۰/۱۵
	سایر حوزه‌های علمی	۰/۱۹

صفحه ۳۷ |

تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی...

شکل ۲. نمودار مقادیر بارهای عاملی و ضرایب مسیر استاندارد

شکل ۲، که با عنوان نمودار ضرایب مسیر ارائه شده است، ضرایب مسیر بین متغیرها را مورد بررسی قرار می‌دهد و میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد. ضرایب مسیر در بازه‌ای بین ۱- تا ۱ قرار دارند. همان‌طور که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر بار عاملی

گویه‌ها بیشتر از ۰/۴ هستند که نشان‌دهنده همگنی مدل اندازه‌گیری و قابل قبول بودن مقادیر بار عاملی است. طبق این تحلیل، مقدار آماره t برای تمامی گویه‌ها بالای ۱/۹۶ گزارش شده، که بیانگر تأیید رابطه بین گویه‌ها و متغیرهای مکنون در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. هرچه ضریب مسیر مثبت و بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده تأثیر بیشتر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است.

جدول ۳. نتایج بارهای عاملی، پایایی و روایی همگرا

متغیرهای پژوهشی	گویه‌ها	بار عاملی (بازه)	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراجی
پنهان‌سازی دانش	KHQ1-KHQ12	۰/۷۳۱-۰/۷۵۹	۰/۸۴۶۰	۰/۸۹۵	۰/۷۸۸
باورهای متقابل	BRBQ1-BRBQ7	۰/۴۹۱-۰/۸۰۵	۰/۸۲۲	۰/۹۰۴	۰/۷۵۸
	GRBQ1-GRBQ4	۰/۸۰۲-۰/۸۲۰			
	NRBQ1-NRBQ4	۰/۷۶۶-۰/۷۲۰			
طرد شدن از محیط کار	WOQ1-WOQ12	۰/۶۶۱-۰/۹۱۱	۰/۸۷۴	۰/۸۱۷	۰/۷۲۰

همان‌طور که در جدول ۳ قابل مشاهده است، ارزیابی مقادیر واریانس استخراج شده برای متغیرهای پنهان نشان می‌دهد که تمامی متغیرها دارای مقادیری بالاتر از ۰/۵ هستند. این یافته‌ها حاکی از آن است که روایی همگرایی ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از شاخص میانگین واریانس استخراج شده تأیید شده است. همچنین، نتایج بررسی ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب نشان می‌دهد که مقادیر این شاخص‌ها برای تمامی متغیرهای پنهان بالاتر از ۰/۷ بوده است؛ بنابراین، این نتایج نشان می‌دهد که ابزارهای اندازه‌گیری از پایایی قابل قبولی برخوردارند.

جدول ۴. آزمون فورنل - لارکر

پنهان‌سازی دانش	باورهای متقابل	طرد شدن از محیط کار
۰/۷۶۵	۰/۸۹۴	۰/۹۸۲
۰/۶۱۳	۰/۷۱۰	
۰/۷۲۹		

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۴، جذر میانگین واریانس استخراج شده برای هر متغیر پنهان بیشتر از بالاترین میزان همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان است. به این ترتیب، می‌توان نتیجه گرفت که روایی واگرایی مدل اندازه‌گیری از طریق آزمون فورنل-لارکر مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین با توجه به مقدار GOF به دست آمده، که ۰/۶۷۹ است که این مقدار از حد ملاک ۰/۳ بالاتر است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که مدل دارای برازش قوی است؛ بنابراین، برازش مطلوب مدل کلی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۵. خلاصه نتایج فرضیه‌ها

نتیجه	Sobel	VAF	P-Value	آماره t	ضریب مسیر	فرضیه
تأیید	۷۴۱.۳	۰/۸۷۵	۰۰۰.۰		۰/۷۲۹	طرد شدن در محیط کار- < باورهای متقابل- < پنهان‌سازی دانش
			۰۰۰.۰		۰/۲۵۱	اثر مستقیم
			۰۰۰.۰		۰/۹۸۰	اثر غیرمستقیم
تأیید			۰۰۰.۰	۷/۴۰۴	۰/۵۶۹	باورهای متقابل- < پنهان‌سازی دانش
تأیید			۰۰۰.۰	۹/۶۸۹	۰/۷۲۹	طرد شدن در محیط کار- < پنهان‌سازی دانش
تأیید			۰۰۰.۰	۱۰/۳۹۳	۰/۸۶۱-	طرد شدن در محیط کار- < باورهای متقابل

برای بررسی معناداری اثر میانجی به نتایج آزمون سوبل استناد شد.

$$Z\text{-value} = \frac{a \times b}{\sqrt{(b^2 \times s_a^2) + (a^2 \times s_b^2) + (s_a^2 \times s_b^2)}}$$

با توجه به اینکه مقادیر Z-value به دست آمده بالاتر از ۱/۹۶ می‌باشد، لذا نقش میانجی باورهای متقابل در ارتباط بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است [P-Value ≤ ۰/۰۵]. بر اساس این تحلیل، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. برای ارزیابی میزان و شدت اثر میانجی‌گری، مقدار آمار واریانس تبیین‌شده (VAF) محاسبه شد. اگر مقدار VAF کمتر از ۲۰ درصد باشد، می‌توان نتیجه گرفت که میانجی‌گری وجود ندارد؛ اما اگر مقدار VAF بیش از ۸۰ درصد باشد، میانجی‌گری کامل رخ داده است. در حالتی که مقدار VAF بین ۲۰ تا ۸۰ درصد باشد، به‌عنوان میانجی‌گری جزئی در نظر گرفته می‌شود. باورهای متقابل تعمیم‌یافته و باورهای متقابل منفی به‌طور معناداری رابطه مثبت بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش را نشان می‌دهند. آماره VAF برای این میانجی‌گری ۰/۸۷۵ بود که نشان‌دهنده میانجی‌گری کامل است. با این حال، باورهای متقابل متوازن نقش بسیار کمتری داشتند و مقدار VAF آن ۰/۲۹۳ بود که میانجی‌گری جزئی را نشان می‌دهد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق ضریب مسیر در مدل معادلات ساختاری (SEM) نشان می‌دهد که باورهای متقابل به‌طور معناداری بر پنهان‌سازی دانش تأثیر معناداری دارد، (P-Value ≤ ۰/۰۵) و (β = ۰/۵۶۹, t = ۷/۴۰۴). لذا فرضیه پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. با توجه به مثبت بودن ضریب همبستگی رابطه مستقیم بین این دو متغیر وجود دارد و بر اساس ضریب مسیر (β) می‌توان گفت به ازای یک واحد افزایش در باورهای متقابل، پنهان‌سازی دانش معادل ۰/۵۶۹ انحراف استاندارد افزایش پیدا می‌کند.

همچنین طرد شدن در محیط کار بر پنهان‌سازی دانش تأثیر معناداری دارد، (P-Value ≤ ۰/۰۵) و (β = ۰/۷۲۹, t = ۹/۶۸۹). لذا فرضیه پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. با توجه به مثبت

بودن ضریب همبستگی رابطه مستقیم بین این دو متغیر وجود دارد و بر اساس ضریب مسیر (β) می‌توان گفت به ازای یک واحد افزایش در طرد شدن در محیط کار، پنهان‌سازی دانش معادل ۰/۷۲۹ انحراف استاندارد افزایش پیدا می‌کند.

در نهایت مشخص شد طرد شدن در محیط کار به‌طور معناداری بر باورهای متقابل تأثیر معناداری دارد، ($\beta = -0/861, t = 10/393, P\text{-Value} \leq 0/05$). لذا فرضیه پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود. با توجه به منفی بودن ضریب همبستگی رابطه معکوس بین این دو متغیر وجود دارد و بر اساس ضریب مسیر (β) می‌توان گفت به ازای یک واحد افزایش در طرد شدن در محیط کار، باورهای متقابل معادل ۰/۸۶۱ انحراف استاندارد کاهش پیدا می‌کند.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش بررسی رابطه بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش با نقش میانجی باورهای متقابل در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه تهران است. با پرداختن به این شکاف پژوهشی، این مطالعه قصد دارد بینش‌های ارزشمندی در مورد تأثیر طرد شدن در محیط کار بر پنهان‌سازی دانش در یک بخش مهم از جامعه ارائه دهد. نتایج نشان داد که طرد شدن در محیط کار تأثیر مثبت و معناداری بر پنهان‌سازی دانش در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه تهران دارد که هم‌راستا با یافته‌های میچل و امبروز (۲۰۰۷)، سپهوند و مومنی مفرد (۲۰۲۱)، و ژائو و همکاران (۲۰۱۶) است. همچنین، طرد شدن در محیط کار منجر به رفتارهای انحرافی در محل کار می‌شود که ممکن است عملیات روزمره سازمان را مختل کند (وانگ و همکاران، ۲۰۲۳). سازمان باید فرهنگ سازمانی را به گونه‌ای شکل دهد که اشتراک‌گذاری دانش در میان کارکنان تشویق شود. این کار می‌تواند با ایجاد سیستم‌های پاداش‌دهی و شناسایی افراد مشارکت‌کننده در اشتراک‌گذاری دانش انجام شود. سازمان‌ها می‌توانند از پلتفرم‌های مدیریت دانش پیشرفته مانند اینترانت‌ها، ویکی‌ها، و نرم‌افزارهای همکاری گروهی استفاده کنند تا دسترسی به دانش و اطلاعات را تسهیل کنند. این ابزارها می‌توانند به کارکنان کمک کنند تا به راحتی دانش خود را مستند کرده و با دیگران به اشتراک بگذارند. برنامه‌های آموزشی در سازمان برگزار شود که اهمیت اشتراک‌گذاری دانش و تأثیرات منفی پنهان‌سازی آن به کارکنان نشان داده شود. گروه‌های کاری متنوع ایجاد شود که این کار می‌تواند تبادل دانش را افزایش دهد و از پنهان‌سازی آن جلوگیری کند.

نتایج نشان داد که باورهای متقابل نقش معناداری و مثبت بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش دارند. باورهای متقابل تعمیم‌یافته و منفی نقش معناداری در توضیح رابطه مثبت بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش دارند، اما باورهای متقابل متوازن نقشی در این رابطه نداشتند که هم‌راستا با نتایج هان و همکاران (۲۰۲۴) است. بر اساس باورهای متقابل، افراد به همان شیوه‌ای که دیگران با آن‌ها رفتار کرده‌اند، رفتار می‌کنند. یک کارمند طرد شده یا نادیده گرفته شده تمایل دارد

به همان شیوه با دیگران رفتار کند و اگر کسی از او اطلاعات بخواهد، معمولاً اطلاعات خود را با استفاده از شیوه‌های پنهان‌سازی مانند تظاهر به نادانی یا بهانه‌جویی نگه می‌دارد (کانلی و همکاران، ۲۰۱۹). پژوهشگران پیش‌ازاین نیز نقش باورهای متقابل در رابطه بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش را برجسته کرده‌اند. آن‌ها اشاره کرده‌اند که طرد شدن به‌طور منفی رفتارهای اجتماعی مثبت کارکنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نهایت باورهای متقابل منفی، رفتار پنهان‌سازی دانش را افزایش می‌دهد (ژائو و همکاران، ۲۰۱۶). همچنین کارکنان در محل کار پس از دریافت رفتار منفی از محیط، باورهای متقابل منفی فرد را تحریک می‌کنند تا فرکانس رفتارهای مثبت مانند اشتراک دانش را کاهش دهند (هاستینگز، ۲۰۱۱). باورهای متقابل تعمیم‌یافته پدیده‌ای است که در آن افراد به همان شیوه‌ای که دیگران در گذشته با آن‌ها رفتار کرده‌اند، با دیگران رفتار می‌کنند (سان و همکاران، ۲۰۲۰). وقتی فردی در گذشته رفتار ناخوشایندی دریافت کرده است، بیشتر احتمال دارد که رفتار خودخواهانه‌ای انجام دهد و از کمک به دیگران خودداری کند (گری و همکاران، ۲۰۱۴). باورهای متقابل متوازن نقشی در رابطه بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش ندارند، که هم‌راستا با پژوهش‌ها و همکاران (۲۰۲۴) است. دلیل معنادار نبودن نقش میانجی باورهای متقابل متوازن می‌تواند ویژگی‌های اصلی این نوع متقابل باشد. متقابل متوازن بر اساس اصل فوری عمل می‌کند و افرادی که سطح بالایی از متقابل متوازن دارند بیشتر تمایل به مبادله منابع برابر دارند (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱)؛ ممکن است متقابل متوازن نتواند رابطه بین طرد شدن در محیط کار و پنهان‌سازی دانش در میان کارکنان را مشخص کند (هان و همکاران، ۲۰۲۴).

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که طرد شدن در محیط کار بر باورهای متقابل تأثیر منفی دارد. طرد شدن در محیط کار منجر به تقویت باورهای متقابل منفی و تعمیم‌یافته می‌شود که هم‌راستا با پژوهش تسنیم فاطمه (۲۰۱۷) است. کارکنانی که در محیط کار خود احساس طرد شدن می‌کنند، تمایل دارند تا به‌طور منفی به تعاملات با دیگران واکنش نشان دهند و باورهای منفی در مورد تبادل متقابل را تقویت کنند. این افراد به‌احتمال زیاد تصور می‌کنند که دیگران نیز به همان اندازه که خودشان در محیط کار تجربه کرده‌اند، با آن‌ها رفتار خواهند کرد. این باورهای منفی می‌توانند به کاهش همکاری و اشتراک دانش در محیط کار منجر شوند و رفتارهای پنهان‌سازی دانش را تشدید کنند. از سوی دیگر، نتایج نشان داد که طرد شدن در محیط کار تأثیر قابل توجهی بر باورهای متقابل متوازن ندارد که هم‌راستا با پژوهش‌ها و همکاران (۲۰۲۴) است. این امر ممکن است به دلیل ویژگی‌های اصلی این نوع باور باشد که بیشتر بر مبادله برابر و منصفانه منابع تأکید دارند و کمتر تحت تأثیر تجربیات منفی قرار می‌گیرند (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱).

همچنین باورهای متقابل بر پنهان‌سازی دانش رابطه مثبت و معناداری دارند. باورهای متقابل منفی و تعمیم‌یافته و متوازن تأثیر مثبتی بر پنهان‌سازی دانش دارند. این بدان معناست که هرچه باورهای متقابل منفی قوی‌تر باشند، احتمال پنهان‌سازی دانش توسط افراد بیشتر است. کارکنانی که باور

دارند دیگران به آن‌ها بدرفتاری کرده‌اند یا خواهند کرد، تمایل دارند تا به‌طور متقابل رفتارهای منفی مانند پنهان‌سازی دانش را نشان دهند که هم‌راستا با پژوهش باویک (۲۰۱۵) است. این مطالعه پیامدهای مهمی در محیط‌های کاری، به‌ویژه محیط‌های آموزشی دارد. این تحقیق به سازمان‌ها کمک خواهد کرد تا فضایی کاری سالم ایجاد کنند که همکاری، اشتراک دانش و رفاه کارکنان، به‌ویژه کارکنان دانشگاهی، را تشویق کند. شناخت تأثیرات منفی طرد شدن بر سلامت روانی کارکنان برای ایجاد محیط کاری سالم و حمایت از رفاه کارکنان اهمیت حیاتی دارد. این تحقیق به سازمان‌ها کمک خواهد کرد تا سیاست‌های شفاف‌تری را برای تشویق به اشتراک دانش و ایجاد سیستم‌های حمایتی برای کارکنانی که ممکن است مورد طرد شدن قرار گیرند، توسعه دهند.

۶- منابع و مآخذ

سپهوند، رضا؛ و مومنی مفرد، معصومه. (۱۳۹۹). طردشدگی در محیط کار و پنهان‌سازی دانش با نقش میانجی تنش شغلی (مورد مطالعه کارکنان بیمارستان‌های دولتی استان لرستان). *ارگونومی*،

۸ (۴)، ۱۱۵-۱۲۸. doi: 10.30699/jergon.8.4.115

Al-Dhuhouri, F. S., & Mohd Shamsudin, F. (2023). The mediating influence of perceived workplace ostracism on the relationship between interpersonal distrust and knowledge hiding and the moderating role of person-organization unfit. *Heliyon*, 9(9). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e20008>

Al-Jubouri, A. A. N., & Fleifal, A. A. (2020). The Influential Connection between Knowledge Hiding and Workplace Ostracism in Iraq. *Ishtar journal of economics and business studies*, 1(3), 1-16. <https://doi.org/10.55270/ijebbs.v1i3.45>

Anand, P., & Hassan, Y. (2019). Knowledge hiding in organizations: everything that managers need to know. *Development and Learning in Organizations: An International Journal*, 33(6), 12-15. <https://doi.org/10.1108/DLO-12-2018-0158>

Bavik, Y. L. (2015). *Effects of goal interdependence on help-seeking through knowledge sharing and knowledge hiding: the moderating roles of reciprocity beliefs*. http://commons.ln.edu.hk/mgt_etd/26/

Bhatti, S. H., Hussain, M., Santoro, G., & Culasso, F. (2023). The impact of organizational ostracism on knowledge hiding: analysing the sequential mediating role of efficacy needs and psychological distress. *Journal of Knowledge Management*, 27(2), 485-505. <https://doi.org/10.1108/JKM-03-2021-0223>

Bock, G.-W., Zmud, R. W., Kim, Y.-G., & Lee, J.-N. (2005). Behavioral intention formation in knowledge sharing: Examining the roles of extrinsic motivators, social-psychological forces, and organizational climate. *MIS Quarterly*, 87-111. doi: <https://doi.org/10.2307/25148669>

Brison, N., & Caesens, G. (2023). The relationship between workplace ostracism and organizational dehumanization: the role of need to belong and its outcomes. *Psychologica Belgica*, 63(1), 120. <https://doi.org/10.5334/2Fpb.1215>

Connelly, C. E., Černe, M., Dysvik, A., & Škerlavaj, M. (2019). Understanding knowledge hiding in organizations. *Organizational Behavior*, 40(7), 779-782. <https://doi.org/10.1002/job.2407>

Connelly, C. E., & Zweig, D. (2015). How perpetrators and targets construe knowledge hiding in organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 24(3), 479-489. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2014.931325>

Connelly, C. E., Zweig, D., Webster, J., & Trougakos, J. P. (2012). Knowledge hiding in organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 33(1), 64-88. <https://doi.org/10.1002/job.737>

- Cropanzano, R., Anthony, E. L., Daniels, S. R., & Hall, A. V. (2017). Social Exchange Theory: A Critical Review with Theoretical Remedies. *Academy of Management Annals*, 11(1), 479-516. <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/annals.2015.0099>
- Dash, S., Ranjan, S., Bhardwaj, N., & Rastogi, S. K. (2024). Workplace ostracism: a qualitative enquiry. *Personnel Review*, 53(4), 965-982. <https://doi.org/10.1108/PR-06-2022-0454>
- Edwards, D., Cheng, M., Wong, I. A., Zhang, J., & Wu, Q. (2017). Ambassadors of knowledge sharing: Co-produced travel information through tourist-local social media exchange. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(2), 690-708. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-10-2015-0607>
- Eisenberger, R., Lynch, P., Aselage, J., & Rohdieck, S. (2004). Who Takes the most Revenge? Individual Differences in Negative Reciprocity Norm Endorsement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(6), 787-799. <https://doi.org/10.1177/0146167204264047>
- Elliethey, N. S., Aly Abou Hashish, E., & Ahmed Mohamed Elbassal, N. (2024). Work ethics and its relationship with workplace ostracism and counterproductive work behaviours among nurses: a structural equation model. *BMC nursing*, 23(1), 126. <https://doi.org/10.1186/s12912-024-01785-4>
- Fatima, T. (2017). Interactive effects of workplace ostracism and belief in reciprocity on fear of negative evaluation. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 11(3), 911-933. <https://hdl.handle.net/10419/188322>
- Fatima, T., Bilal, A. R., Imran, M. K., Ayub, A., & Arshad, H. (2024). Who is likely to hide knowledge after peer ostracism? An exchange-based perspective of contact quality and need to belong. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 54(1), 108-128. <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-06-2021-0097>
- Fatima, T., Bilal, A. R., Imran, M. K., & Sarwar, A. (2023). Manifestations of workplace ostracism: an insight into academics' psychological well-being. *South Asian Journal of Business Studies*, 12(1), 79-103. <https://doi.org/10.1108/SAJBS-03-2019-0053>
- Gkorezis, P., & Bellou, V. (2016). The relationship between workplace ostracism and information exchange. *Management Decision*, 54(3), 700-713. <https://doi.org/10.1108/MD-09-2015-0421>
- Gray, K., Ward, A. F., & Norton, M. I. (2014). Paying it forward: generalized reciprocity and the limits of generosity. *Journal of experimental psychology: General*, 143(1), 247. <http://10.1037/a0031047>
- Han, M. S., Masood, K., Cudjoe, D., & Wang, Y. (2021). Knowledge hiding as the dark side of competitive psychological climate. *Leadership & Organization Development Journal*, 42(2), 195-207. <https://doi.org/10.1108/LODJ-03-2020-0090>
- Han, R., tunnisa, A., Ghayas, S., & Shahab, M. (2024). Relationship between workplace ostracism and knowledge hiding; mediational role of reciprocity beliefs among college teachers. *Heliyon*, 10(8), e29134. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e29134>
- Hastings, S. (2011). *The moderating effect of reciprocity beliefs on work outcomes*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Western Ontario (Canada). <https://ir.lib.uwo.ca/etd/277/>
- Jahanzeb, S., Fatima, T., Javed, B., & Giles, J. P. (2020). Can mindfulness overcome the effects of workplace ostracism on job performance? *The Journal of Social Psychology*, 160(5), 589-602. doi: <https://doi.org/10.1080/00224545.2019.1707465>
- Kmieciak, R. (2021). Trust, knowledge sharing, and innovative work behavior: empirical evidence from Poland. *European Journal of Innovation Management*, 24(5), 1832-1859. doi: <https://doi.org/10.1108/EJIM-04-2020-0134>

- Kurniawanti, I. A., Zain, D., Thoyib, A., & Rahayu, M. (2023). Knowledge hiding and individual task performance: The role of individual creativity as mediator. *Heliyon*, 9(11), e21035. doi: <https://doi.org/10.1016%2Fj.heliyon.2023.e21035>
- Labafi, S. (2017). Knowledge hiding as an obstacle of innovation in organizations a qualitative study of software industry. *AD-minister*, 131-148. doi: <http://dx.doi.org/10.17230/ad-minister.30.7>
- Laeque, S. H., & Khan, A. (2024). The Chain Reaction from Workplace Ostracism to Knowledge hiding: Testing a Sequential Mediation Model in Pakistan's BPO Sector. *Journal of Business and Management Research*, 3(1), 257-268. doi: <http://jbmr.com.pk/index.php/Journal/article/view/111>
- Mahmood, Y., Imran, M., Fayaz, M., & Ahmad, Z. (2021). Factors Influencing the Knowledge Hiding Behavior and Assessing its Role as an Obstacle of Innovation in Education Sector. *Ilkogretim Online*, 20(2). doi: <http://10.17051/ilkonline.2021.02.70>
- Mitchell, M. S., & Ambrose, M. L. (2007). Abusive supervision and workplace deviance and the moderating effects of negative reciprocity beliefs. *Journal of applied psychology*, 92(4), 1159. doi: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-9010.92.4.1159>
- Offergelt, F., & Venz, L. (2023). The joint effects of supervisor knowledge hiding, abusive supervision, and employee political skill on employee knowledge hiding behaviors. *Journal of Knowledge Management*, 27(5), 1209-1227. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-08-2021-0655>
- Peng, H. (2013). Why and when do people hide knowledge? *Journal of Knowledge Management*, 17(3), 398-415. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-12-2012-0380>
- Pretty, J., Benton, T. G., Bharucha, Z. P., Dicks, L. V., Flora, C. B., Godfray, H. C. J., . . . Wratten, S. (2018). Global assessment of agricultural system redesign for sustainable intensification. *Nature Sustainability*, 1(8), 441-446. doi: [10.1038/s41893-018-0114-0](https://doi.org/10.1038/s41893-018-0114-0)
- Qureshi, A. M. A., & Evans, N. (2015). Deterrents to knowledge-sharing in the pharmaceutical industry: a case study. *Journal of Knowledge Management*, 19(2), 296-314. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-09-2014-0391>
- Riaz, S., Xu, Y., & Hussain, S. (2019). Workplace ostracism and knowledge hiding: the mediating role of job tension. *Sustainability*, 11(20), 5547. doi: <https://doi.org/10.3390/su11205547>
- Serenko, A., & Bontis, N. (2016). Understanding counterproductive knowledge behavior: antecedents and consequences of intra-organizational knowledge hiding. *Journal of Knowledge Management*, 20(6), 1199-1224. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-05-2016-0203>
- Sergeeva, A., & Andreeva, T. (2016). Knowledge Sharing Research: Bringing Context Back In. *Journal of Management Inquiry*, 25(3), 240-261. doi: <https://doi.org/10.1177/1056492615618271>
- Singh, S., Subramani, A. K., David, R., & Jan, N. A. (2024). Workplace ostracism influencing turnover intentions: Moderating roles of perceptions of organizational virtuousness and authentic leadership. *Acta Psychologica*, 243, 104136. doi: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104136>
- Singh, S. K. (2019). Territoriality, task performance, and workplace deviance: Empirical evidence on role of knowledge hiding. *Journal of Business Research*, 97, 10-19. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.12.034>
- Škerlavaj, M., Connelly, C. E., Cerne, M., & Dysvik, A. (2018). Tell me if you can: time pressure, prosocial motivation, perspective taking, and knowledge hiding. *Journal of Knowledge Management*, 22(7), 1489-1509. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-05-2017-0179>
- Smart Richman, L., & Leary, M. R. (2009). Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: a

- multimotive model. *Psychological review*, 116(2), 365. doi: <https://psycnet.apa.org/buy/2009-04438-004>
- Sun, Z., Ye, C., He, Z., & Yu, W. (2020). Behavioral intention promotes generalized reciprocity: Evidence from the dictator game. *Front Psychol*, 11, 772. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00772>
- Tan, Z., Yuan, L., Wang, J., & Wan, Q. (2024). When the victims fight back: the influence of workplace ostracism on employee knowledge sabotage behavior. *Journal of Knowledge Management*, 28(5), 1249-1277. doi: <https://doi.org/10.1108/JKM-04-2023-0303>
- Venz, L., & Neshor Shoshan, H. (2022). Be smart, play dumb? A transactional perspective on day-specific knowledge hiding, interpersonal conflict, and psychological strain. *Human Relations*, 75(1), 113-138. doi: <https://doi.org/10.1177/0018726721990438>
- Wang, G.-H., Li, J.-H., Liu, H., & Zaggia, C. (2023). The association between workplace ostracism and knowledge-sharing behaviors among Chinese university teachers: The chain mediating model of job burnout and job satisfaction. *Front Psychol*, 14. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1030043>
- Wang, M., Liao, H., Zhan, Y., & Shi, J. (2011). Daily Customer Mistreatment and Employee Sabotage Against Customers: Examining Emotion and Resource Perspectives. *Academy of Management Journal*, 54(2), 312-334. doi: <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/amj.2011.60263093>
- Wang, Z., & Wang, N. (2012). Knowledge sharing, innovation and firm performance. *Expert Systems with Applications*, 39(10), 8899-8908. doi: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.02.017>
- Xiao, M., & Cooke, F. L. (2019). Why and when knowledge hiding in the workplace is harmful: a review of the literature and directions for future research in the Chinese context. *Asia Pacific Human Resources*, 57(4), 470-502. doi: <https://doi.org/10.1111/1744-7941.12198>
- Xiong, C., Chang, V., Scutto, V., Shi, Y., & Paoloni, N. (2021). The social-psychological approach in understanding knowledge hiding within international R&D teams: An inductive analysis. *Business Research*, 128, 799-811. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.04.009>
- Yan, J., Li, Y., Jia, J., & Liu, H. (2024). Self-Reliance in the Workplace: The Curvilinear Effect of Workplace Ostracism on Subjective Career Success. *SAGE Open*, 14(1), 21582440231220177. doi: <https://doi.org/10.1177/21582440231220177>
- Yang, K., & Ribiere, V. (2020). Drivers of knowledge hiding in the university context. *Applied Knowledge Management*, 7, 99-116. doi: [http://dx.doi.org/10.36965/OJAKM.2020.8\(1\)99-116](http://dx.doi.org/10.36965/OJAKM.2020.8(1)99-116)
- Zhang, M., Zhao, L., & Chen, Z. (2021). Research on the relationship between high-commitment work systems and employees' unethical pro-organizational behavior: the moderating role of balanced reciprocity beliefs. *Front Psychol*, 12, 776904. doi: <http://10.3389/fpsyg.2021.776904>
- Zhao, H., Xia, Q., He, P., Sheard, G., & Wan, P. (2016). Workplace ostracism and knowledge hiding in service organizations. *Hospitality Management*, 59, 84-94. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2016.09.009>

تأثیر رهبری دانش محور بر عملکرد نوآوران کارکنان از طریق اشتراک گذاری دانش و مشارکت کاری در شرکت های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری

عباس قائدامینی هارونی^{۱*}، مهسان همتی زاده^۲

۱. مربی گروه مدیریت، دانشگاه جامع علمی کاربردی، مرکز فرهنگی هنری دریژنو، فرخ شهر، ایران (نویسنده مسئول) abbasqheadamini2020@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی، مدیریت فرهنگی، دانشگاه جامع علمی کاربردی، مرکز فرهنگی هنری دریژنو، فرخ شهر، ایران.

تاریخ بازنگری: ۱۸ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۱۳ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۲ اسفند ۱۴۰۳

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر رهبری دانش محور بر عملکرد نوآوران از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری بود.

روش شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه مدیران شاغل در شرکت های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری به تعداد ۴۴۰ نفر بود که از طریق جدول مورگان تعداد ۲۰۵ نفر به عنوان نمونه از طریق روش نمونه گیری طبقه ای متناسب با حجم جامعه انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسش نامه رهبری دانش محور دوناتی و دی پابلو (۲۰۱۵)، پرسش نامه عملکرد نوآوران احمد و همکاران (۲۰۲۴)، پرسش نامه رفتارهای اشتراک دانش وانگ و وانگ (۲۰۱۲) و پرسش نامه مشارکت کاری شاولفی و همکاران (۲۰۰۲) بودند که روایی پرسش نامه ها بر اساس، روایی محتوایی، صوری و سازه مورد بررسی قرار گرفتند و پس از اصلاحات لازم روایی مورد تأیید قرار گرفت و از سوی دیگر پایایی پرسش نامه ها با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۲، ۰/۹۲ و ۰/۹۱ برآورد شد. تجزیه و تحلیل داده ها در دو سطح توصیفی و استنباطی مشتمل بر مدل سازی معادلات ساختاری انجام گرفت.

یافته ها: نتایج پژوهش نشان داد که رهبری دانش محور تأثیر مثبت، مستقیم و معناداری بر عملکرد نوآوران داشت و همچنین رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری، در رابطه بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآوران نقش میانجی داشتند.

نتایج: با توجه به نتایج پژوهش حاضر به نظر می رسد می توان رابطه معناداری بین رهبری دانش محور بر عملکرد نوآوران در شرکت های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری متصور شد. همچنین رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری نیز می تواند به عنوان میانجی مورد توجه قرار گیرد.

اصالت و ارزش: با توجه به اهمیت نیروی انسانی در یک سازمان، بررسی عوامل تأثیرگذار در عملکرد نوآوران بسیار مهم و حیاتی است. با توجه به این که رهبری دانش محور دارای مؤلفه هایی با قرابت زیاد با محیط کاری شرکت های تولیدی دارند، بررسی این مهم لازم و ضروری است.

کلیدواژه ها: رهبری دانش محور، رفتارهای اشتراک دانش، مشارکت کاری، عملکرد نوآوران کارکنان

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

قائدامینی هارونی، عباس؛ همتی زاده، مهسان (۱۴۰۴). تأثیر رهبری دانش محور بر عملکرد نوآوران کارکنان از طریق

اشتراک گذاری دانش و مشارکت کاری در شرکت های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری. نشریه مطالعات

دانش پژوهی، ۴ (۲): ۶۶-۴۶.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.63321.1107](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.63321.1107)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19534.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه تبریز

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کپی رایت کامانز قابل استفاده است.

مدیریت دانش از دهه ۱۹۹۰ به یک صنعت و رشته دانشگاهی شناخته شده تبدیل شده است (ابوبکار و همکاران^۱، ۲۰۱۹). سازمان‌ها در سرتاسر جهان پروژه‌های مدیریت دانش را بر اساس مفاهیم آن ایجاد و اجرا می‌کنند تا فرایندهای کسب و کار را تقویت کنند و بهره‌وری را افزایش دهند (صاحب‌زاده و همکاران^۲، ۲۰۲۲). پژوهشگران دریافتند که پروژه‌های مبتنی بر دانش کیفیت محصولات و خدمات را برای مصرف‌کنندگان خود تقویت می‌کنند (ابوبکار و همکاران، ۲۰۱۹؛ واهی اونو^۳، ۲۰۲۰). در یک عرصه بسیار رقابتی، مسیر حیاتی برای موفقیت سازمانی، افزایش عملکرد سازمانی از طریق افزایش نوآوری است (لی و همکاران^۴، ۲۰۲۲؛ پارک و همکاران^۵، ۲۰۲۱). پژوهش‌های قبلی نشان داده که عملکرد نوآوری از طریق مدیریت دانش تعیین می‌شود (چغتای و همکاران^۶، ۲۰۲۲؛ هو و ژائو^۷، ۲۰۱۶؛ ریتالا و همکاران^۸، ۲۰۱۵؛ وانگ و وانگ^۹، ۲۰۱۲). در نتیجه، سازمان‌ها سعی می‌کنند عناصری را شناسایی کنند که ممکن است رفتارهای اشتراک دانش را در سازمان تقویت کنند. باین‌حال، پژوهشگران اهمیت رهبری را در مورد مدیریت دانش و فرایندهای نوآوری مهم تلقی کرده‌اند و نشان داده‌اند که شبکه‌های مختلف رهبری (مانند رهبری مبادله‌ای و تحول‌آفرین) رفتارهای اشتراک دانش را افزایش می‌دهند (شمیم و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۹) اما در این پژوهش‌ها کمتر بر رهبری دانش‌محور تأکید شده است. پژوهش‌های اخیر نشان داده که رهبری دانش‌محور و رفتارهای اشتراک دانش، رفتار نوآورانه کارکنان را افزایش می‌دهد (السعدی و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۹؛ ما و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۳؛ زغلول و پارتیج^{۱۳}، ۲۰۲۲)؛ بنابراین، شبکه رهبری دانش‌محور برای ایجاد مدیریت دانش در سازمان بسیار مهم است که دانش و تمایل زیردستان را برای پذیرش چالش‌ها و تلاش بیشتر برای حل وظایف چالش‌برانگیز افزایش می‌دهد (بیردی و همکاران^{۱۴}، ۲۰۲۱؛ تومبول^{۱۵}، ۲۰۱۱). رهبری دانش‌محور، کارکنان را برای دستیابی به اهداف سازمانی تشویق می‌کند (صاحب‌زاده و همکاران، ۲۰۲۲). علاوه بر این، رهبری دانش‌محور، کار نوآورانه، کسب، ذخیره‌سازی، استفاده و به اشتراک گذاری دانش را ترویج می‌کند (دوناتی و دی پابلو^{۱۶}، ۲۰۱۵). پژوهش‌های اخیر نشان داده که رهبری دانش‌محور به کارکنان کمک می‌کند تا رفتارهای اشتراک دانش را خود نشان دهند (صاحب‌زاده

1. Abubakar et al.
2. Sahibzada et al.
3. Wahy ono
4. Li and et al.
5. Park et al.
6. Chughtai et al.
7. Hu and Zhao
8. Ritala et al.
9. Wang and Wang
10. Shamim et al.
11. Alsaadi et al.
12. Ma et al.
13. Zaghoul and Partridge
14. Birdi et al.
15. Tombul
16. Donate and de Pablo

و همکاران، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲). پژوهش‌های محدودی در مورد تأثیر رهبری دانش‌محور بر رفتارهای اشتراک دانش از طریق سازوکارهای خاص توضیح داده شده است (نقش‌بندی و تبچه^۱، ۲۰۱۸؛ شمیم و همکاران، ۲۰۱۹؛ شریق و همکاران^۲، ۲۰۱۸). پژوهشگران نشان داده‌اند که رهبری مؤثر در سازمان تأثیر زیادی بر تعهد کاری کارکنان دارد، زیرا مشارکت کاری را تقویت می‌کند (بوتو و همکاران^۳، ۲۰۲۱). مشارکت کاری به‌عنوان نیرو (وضعیت روانی افراد مربوط به انرژی ذهنی و انعطاف‌پذیری)، فداکاری (وضعیت ذهنی افراد که از طریق آن مشارکت بالاتر خود را در کار نشان می‌دهند و از پذیرش و تجربه چالش‌ها احساس غرور می‌کنند)، جذب (وضعیت ذهنی که از طریق آن افراد شغل فراوان خود را با کار نشان می‌دهند و با بینش کاهنده زمان به‌خوبی فکر می‌کنند) مشخص می‌شود (باکر و همکاران^۴، ۲۰۰۸؛ شاوفلی و همکاران^۵، ۲۰۰۲). پژوهشگران نشان داده‌اند که مشارکت کاری به‌طور قابل‌توجهی بر عملکرد نوآوران کارکنان تأثیر می‌گذارد (باکر و زانتوپولو^۶، ۲۰۱۳؛ دمروتی و همکاران^۷، ۲۰۱۵). علاوه بر این، مشارکت کاری با عوامل انگیزشی کارکنان در محیط کار مرتبط است. (باکر و همکاران^۸، ۲۰۰۸؛ شاوفلی و همکاران^۹، ۲۰۰۲). با توجه به این ویژگی‌های مشارکت کاری می‌تواند میانجی بین رابطه رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآوران کارکنان باشد. علاوه بر این، پژوهشگران تأیید کرده‌اند که انگیزه‌ها و نگرش‌های شخصی کارکنان بر رفتارهای اشتراک دانش تأثیر می‌گذارند (لیم^{۱۰}، ۲۰۲۱). پژوهشگران پیشنهاد کرده‌اند که پیشایندهای رفتارهای اشتراک دانش در سازمان باید شناسایی شود (افشار جلیلی و قلعه^{۱۱}، ۲۰۱۸). به این دلیل، پژوهشگران این فرضیه رهبری دانش‌محور را به‌عنوان پیشایندهای رفتارهای اشتراک دانش مطرح کرده‌اند. پژوهش حاضر، اثر واسطه‌ای اشتراک گذاری دانش و مشارکت کاری را بر رابطه بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآوران کارکنان را ارزیابی می‌کند (دوناتی و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۲؛ محمود و همکاران، ۲۰۲۱). علاوه بر این، نظریه شناختی-اجتماعی برای بررسی مدل حاضر، به‌ویژه در شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری، به‌عنوان سازمان مبتنی بر دانش، مورد استفاده قرار می‌گیرد. شکاف پژوهشی پژوهش حاضر را می‌توان از جنبه‌های زیر بررسی کرد: (۱) چارچوبی برای ارزیابی نقش رهبری دانش‌محور در سازمان‌های تولیدی ارائه می‌دهد، (۲) پژوهش حاضر، ادبیات پژوهش را گسترش می‌دهد و تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآوران کارکنان را بررسی می‌کند، (۳) با برجسته کردن ارزش

1. Naqshbandi and Tabche
2. Shariq et al.
3. Bhutto et al.
4. Bakker
5. Schaufeli
6. Bakker and Xanthopoulou
7. Demerouti et al.
8. Bakker et al.
9. Schaufeli et al.
10. Lim
11. Afshar-Jalili and Ghaleh
12. Donate et al.

رهبری دانش محور در تقویت عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت- کاری در سازمان‌های تولیدی ارائه می‌دهد، لذا هدف از پژوهش حاضر، بررسی تأثیر رهبری دانش محور بر عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری است.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱- رهبری دانش محور و عملکرد نوآورانه کارکنان

رهبری یک ویژگی اساسی برای توسعه و موفقیت هر سازمان است (المحیری و عمر، ۲۰۲۲؛ ما و همکاران، ۲۰۲۳). پژوهشگران تأیید کردند که یک رهبر منبع هدایت و الهام‌بخشی برای زیردستان است (آندریسکو و ویتو، ۲۰۱۰). علاوه بر این، رهبری، به‌ویژه رهبری دانش محور در هر سازمانی، نقش حیاتی در ایجاد یک محیط اشتراک دانش ایفا می‌کند که منجر به بهره‌وری و رضایت بیشتر فردی و سازمانی می‌شود (صاحب‌زاده و همکاران، ۲۰۲۰، ۲۰۲۱). مدیریت دانش عامل مهمی است که رهبر باید به آن توجه کند و به پیروان خود منتقل کند تا بتوانند به اهداف سازمانی دست یابند. رهبری دانش محور، رفتارهای اشتراک دانش را ارتقا می‌دهد (قراما و همکاران، ۲۰۲۰). علاوه بر این، رهبری دانش محور با فراهم کردن یک محیط دوستانه که ایجاد، انتقال، ذخیره‌سازی و کاربرد دانش را ترویج می‌دهد و پیروان را برای توسعه دانش ترغیب می‌کند (دوناتی و دی پابلو، ۲۰۱۵). بسیاری از پژوهشگران تأکید کرده‌اند که وظیفه اصلی یک رهبر این است که به‌عنوان یک مربی، راهنما، محرک و تسهیل‌کننده کار و در تولید، تبدیل و به‌کارگیری دانش برای تولید ایده برای محصولات و خدمات جدید ایفای نقش کنند. (لطیف و همکاران، ۲۰۲۰؛ شمیم و همکاران، ۲۰۱۹؛ واکارو و همکاران، ۲۰۱۲). با توجه به این موضوع، عملکرد نوآورانه کارکنان، یکی از نتایج حیاتی مربوط به تولید ایده‌های جدید و بدیع در محیط کار در نظر گرفته می‌شود (اسکات و بروس، ۱۹۹۴). چندین پژوهشگر تأثیر رهبری را بر افزایش رفتارهای نوآورانه با سبک‌های مختلف رهبری بررسی کرده‌اند (ما و همکاران، ۲۰۲۳؛ نیومن و همکاران، ۲۰۱۸؛ ریگو و همکاران، ۲۰۱۶؛ ژانگ و بارتول، ۲۰۱۰). رهبران در سازمان‌ها مسئول حفظ کیفیت برای بهبود تلاش‌های زیردستان هستند (خائولا، ۲۰۱۹). بر اساس بحث فوق، فرضیه زیر مطرح می‌شود.

فرضیه اول: رهبری دانش محور بر عملکرد نوآورانه کارکنان تأثیر دارد.

۲-۲- رفتار اشتراک دانش به‌عنوان میانجی رابطه بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه کارکنان

1. Almheiri and Omar
2. Andreescu and Vito
3. Gharama
4. Vaccaro et al.
5. Scott and Bruce
6. Newman et al.
7. Rego et al.
8. Zhang and Bartol
9. Khaola

دانش یک دارایی نامشهود منحصر به فرد و ارزشمند است که به سازمان کمک می کند تا به مزیت رقابتی پایدار دست یابند (چوانگ و همکاران^۱، ۲۰۱۶؛ هالاولی و همکاران^۲، ۲۰۰۵). دانش به دو نوع تقسیم می شود، ضمنی (شکلی از دانش که نمی تواند مستند باشد و می تواند ریشه در کارهای روزمره و فرایندها داشته باشد و همچنین در مغز انسان به صورت تخصص، ایده و قضاوت وجود دارد) و صریح (شکلی از دانش که به صورت مکتوب مستند شده است، مانند قوانین سازمانی، خط مشی ها و حقایق که می توان به صورت دستی و دیجیتالی به اشتراک گذاشت (وانگ و نو^۳، ۲۰۱۰؛ زندر و کوجوت^۴، ۱۹۹۵). دانش ضمنی از طریق تجربه به دست می آید و دانش صریح از طریق نظارت عمده بر فعالیت های بیرونی و درونی به دست می آید و همچنین می تواند برای کنترل رویدادها و رفتارها مورد استفاده قرار گیرد (یوردانوا و همکاران^۵، ۲۰۰۸). در راستای این امر، رفتارهای اشتراک دانش منبعی حیاتی برای توسعه مزیت رقابتی و توانمندسازی افراد برای دستیابی به اهداف سازمانی کارآمد هستند (چارترینا و همکاران^۶، ۲۰۱۷؛ وانگ و نو، ۲۰۱۰). پژوهشگران اظهار داشتند که رفتارهای اشتراک دانش چندین نتیجه مثبت برای سازمان و کارکنان ایجاد می کند، به عنوان مثال، افزایش دانش شخصی (قهطرانی و همکاران^۷، ۲۰۲۰)، بهبود توانایی شناختی برای حل مشکلات حیاتی (کیم و لی^۸، ۲۰۰۶؛ نکوین و همکاران^۹، ۲۰۲۱). ظرفیت خلاق افراد (کو و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۴؛ یانگ و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۸) و افزایش اثربخشی سازمانی (عظیم و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۱؛ لین^{۱۳}، ۲۰۰۷). علاوه بر این، پژوهش های قبلی نشان داده که رفتارهای اشتراک دانش در محیط کار به کارکنان کمک می کند تا دانش جدیدی را به دست آورند که آن ها را برای انجام کارآمد مسئولیت ها و دستیابی به اهداف سازمانی کمک می کند (لین، ۲۰۰۷؛ یانگ و همکاران، ۲۰۱۸). رهبران دانش محور، زیردستان خود را تشویق می کنند تا فعالیت های مثبت، یعنی فعالیت های یادگیری و حمایت از دانش را نشان دهند (بل و همکاران^{۱۴}، ۲۰۰۴). علاوه بر این، این رهبران، زیردستان را در مورد چگونگی کسب و استفاده از دانش برای دستیابی به فرصت های نوآورانانه راهنمایی می کنند (دوناتی و دی پابلو، ۲۰۱۵). در این دیدگاه، رهبری دانش محور به عنوان تسهیل کننده و توسعه دهنده، ارتباطات سازمانی و فردی در فرایندهای مدیریت دانش، مانند رفتارهای اشتراک دانش برای افزایش عملکرد نوآوران کارکنان ایفای نقش می کنند (هو^{۱۵}، ۲۰۰۹).

1. Chuang et al.
2. Halawi et al.
3. Wang and Noe
4. Zander and Kogut
5. Yordanova et al.
6. Charterina et al.
7. Ghahtarani et al.
8. Kim and Lee
9. Nguyen et al.
10. Kuo et al.
11. Yang et al.
12. Azeem et al.
13. Lin
14. Bell and et al.
15. Ho

رهبری دانش محور سازوکاری را ایجاد می کند که محیط را برای فعالیت های مرتبط با دانش تقویت می کند، به عنوان مثال، رفتارهای اشتراک دانش (ویلیامز و سالیوان^۱، ۲۰۱۱). علاوه بر این، سازمان ها به رهبری دانش محور نیاز دارند که فعالیت های دانش (مانند رفتارهای اشتراک دانش) را با انگیزه مدیریت و مبادله کنند تا عملکرد نوآورانه کارکنان را افزایش یابد (دوناتی و دی پابلو، ۲۰۱۵) و دستیابی به اهداف سازمانی را تقویت می کند. بر اساس بحث فوق در مورد ادبیات، استدلال می شود که رفتارهای اشتراک دانش کارکنان ممکن است با حمایت رهبری دانش محور عامل عملکرد نوآورانه باشد؛ بنابراین، فرضیه زیر مطرح می شود:

فرضیه دوم: اشتراک دانش نقش میانجی ارتباط بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه کارکنان دارد.

۲-۳- مشارکت کاری به عنوان میانجی رابطه بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه کارکنان

کارکنانی که درگیر کار خود هستند، از بارزترین دارایی های سازمان هستند که منجر به بهره وری می شوند (بیلی و همکاران^۲، ۲۰۱۷؛ هوینه و همکاران^۳، ۲۰۱۴). الگوی تفکر کارکنان، نگرش ها و رفتارهای متفاوتی را شکل می دهند و این رفتارها بیشتر به نتایج متفاوتی منجر می شود (شمیم و همکاران، ۲۰۱۹). ادبیات پژوهش همچنین تأکید می کند که نگرش های کاری متفاوت کارکنان، یعنی تعهد و مشارکت کاری منجر به چندین پیامد رفتاری و سازمانی فردی می شود (آگاروال و همکاران^۴، ۲۰۱۲؛ آری و همکاران^۵، ۲۰۱۲)؛ مانند، افزایش عملکرد شغلی (بهاتی و همکاران^۶، ۲۰۱۸)، افزایش خلاقیت سازمانی (تویاما و مائونو^۷، ۲۰۱۷)، افزایش تعهد سازمانی (ارگامیدز و آلمید^۸، ۲۰۲۰؛ سانتوس و همکاران^۹، ۲۰۱۶) و رفتارهای فعالانه (سالانوا و شاوفلی^{۱۰}، ۲۰۰۸). علاوه بر این، پژوهشگران مختلف تأکید کرده اند که رفتارهای رهبران در محیط کار عامل اصلی است که بر کارکنان تأثیر می گذارد (آری و همکاران، ۲۰۱۲؛ ون دیرندونک و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۴). علاوه بر این، به زعم شمیم و همکاران (۲۰۱۹) رفتار مثبت رهبران بر مشارکت کاری کارکنان تأثیر می گذارد و منجر به نتایج متفاوتی می شوند. همچنین، کارکنانی که درگیر کار خود هستند، از تکنیک های نوآورانه استفاده می کنند و با توانایی کامل خود در محیط

1. Williams and Sullivan
2. Bailey et al.
3. Huynh et al .
4. Agarwal et al.
5. Aryee et al.
6. Bhatti et al.
7. Toyama and Mauno
8. Orgambidez and Almeida
9. Santos et al.
10. Salanova and Schaufeli
11. Van Dierendonck et al.

کار می کنند که به آن ها احساس شایستگی و کارایی در انجام مسئولیت های حرفه ای می دهد (شافلی و همکاران، ۲۰۰۶)؛ بنابراین، می توان فرض کرد که رهبری دانش محور از طریق مشارکت کاری به عملکرد نوآورانه کارکنان منتهی می شود. بنابراین فرضیه زیر مطرح می شود:

فرضیه سوم: مشارکت کاری نقش میانجی ارتباط بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه کارکنان دارد.

در ادامه به بررسی پیشینه مرتبط با موضوع پژوهش در داخل و خارج پرداخته شده است. به طور کلی پیشینه ای در خصوص بررسی تأثیر رهبری دانش محور بر عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری در شرکت های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری یافت نشد. لذا در این مقاله ابتدا به بررسی پیشینه های داخلی و سپس خارجی مرتبط پرداخته می شود:

بابایی فارسانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تحلیل رابطه رهبری دانش محور، رفتار مدیریت دانش و عملکرد نوآوری (نمونه پژوهش، شرکت های کوچک و متوسط استان چهارمحال و بختیاری) که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۱۴۰ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش محور بر تمامی ابعاد رفتار مدیریت دانش (کسب، انتقال، مستندات و کاربرد) تأثیر معناداری داشت. همچنین یافته ها نشان داد که رهبری دانش محور از طریق تمامی ابعاد رفتار مدیریت دانش بر عملکرد نوآوری تأثیر داشت.

روح بخشیان و درلیک (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر رهبری دانش محور بر نوآوری باز از طریق نقش میانجی ظرفیت جذب که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۸۲ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش محور بر نوآوری باز و ظرفیت جذب تأثیر معناداری دارد. این در حالی است که تأثیر ظرفیت جذب بر نوآوری باز نیز معنادار بود. همچنین نتیجه فرضیه میانجی نشان داد متغیر ظرفیت جذب رابطه ای بین متغیر رهبری دانش محور و نوآوری باز را به طور معناداری میانجی (افزایشی) کرد.

نادی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تحلیل رابطه ساختاری بین ادراک از رهبری دانش محور و عملکرد نوآورانه با نقش میانجی عملکردهای مدیریت دانش معلمان مدارس ابتدایی شهر اصفهان، که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۱۴۰ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای ایجاد مدیریت دانش، انتقال مدیریت دانش، کاربرد مدیریت دانش با عملکرد نوآورانه کارکنان؛ همچنین، بین رهبری دانش محور با فعالیت های مدیریت دانش رابطه معناداری وجود دارد.

نوحه خوان مدبر (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان تأثیر رهبری مبتنی بر دانش بر عملکرد نوآوری با توجه به نقش رفتار مدیریت دانش که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۳۶۲ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری مبتنی بر دانش بر مؤلفه های رفتار مدیریت دانش (کسب، اشتراک، مستندسازی و اجرای دانش) تأثیر مثبت معنادار دارد. همچنین تأثیر کسب دانش، اشتراک دانش، اجرای دانش و رهبری مبتنی بر دانش بر عملکرد نوآوری مورد تأیید بود.

همایون‌فر و آراسته (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان نقش رهبری دانش‌محور در عملکرد نوآورانه بخش دولتی که با روش توصیفی از نوع پیمایشی و با نمونه آماری ۱۰۴ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.

منظور و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان رهبری دانش‌محور در تقویت عملکرد گروه و مزیت‌های رقابتی پایدار از طریق نوآوری، شواهدی از مؤسسات آموزش عالی که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۳۳۰ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش‌محور به‌طور قابل توجهی عملکرد گروه را افزایش داد. حمید و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآوری با سیستم مدیریت دانش مبتنی بر مدیریت فناوری اطلاعات به‌عنوان متغیر میانجی که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۱۱۰ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش‌محور تأثیر مثبت، مستقیم و معناداری بر زیرساخت‌های مدیریت دانش و همچنین فرایندهای مدیریت دانش داشت. با این حال، رهبری دانش‌محور هیچ تأثیر مستقیمی بر عملکرد نوآوری نداشت.

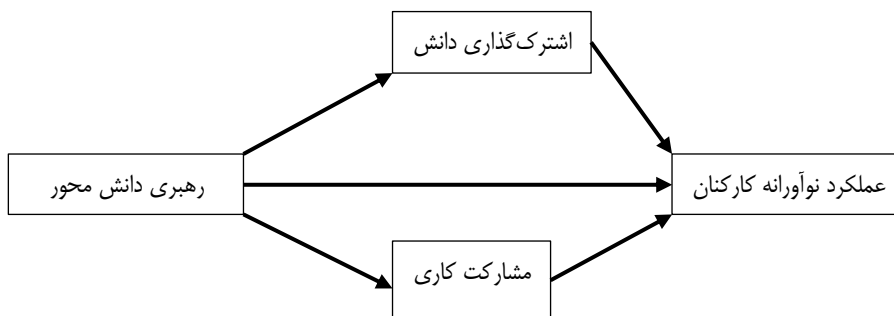
احمد و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان رهبری دانش‌محور و عملکرد نوآورانه: نقش خودکارآمدی خلاق و جوسازمانی در صنعت نرم‌افزار پاکستان که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۲۳۷ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت بین رهبری دانش‌محور و عملکرد سازمانی نوآور بود. خودکارآمدی خلاق کارکنان یکی دیگر از عوامل مؤثر بر رابطه بین رهبری دانش‌محور و عملکرد نوآور سازمانی به‌عنوان میانجی و همچنین تعدیل‌کننده بود.

صاحب‌زاده و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان رهبری دانش‌محور و عملکرد سازمانی: مدل‌سازی نقش میانجی نوآوری خدمات، کیفیت اشتراک دانش که با روش توصیفی از نوع همبستگی و با نمونه آماری ۲۳۷ نفر انجام دادند به این نتیجه رسیدند که رهبری دانش‌محور تأثیر مستقیم ناچیزی بر عملکرد سازمانی داشت. از سوی دیگر، پیوند بین رهبری دانش‌محور و عملکرد سازمانی با کیفیت اشتراک دانش و نوآوری خدمات واسطه شد.

با وجود اهمیت و ضرورت موضوع، تاکنون پژوهش‌های کمی به موضوع تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری در شرکت‌های تولیدی به‌خصوص شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری انجام شده و این موضوعی حاشیه و کم‌اهمیت در میان پژوهشگران بوده است. در پژوهش‌های مختلف هر کدام از این متغیرها به‌طور جداگانه بررسی و تجزیه و تحلیل شده‌اند، اما پژوهش حاضر تأثیر متغیر هر یک از متغیرها را بر روی یکدیگر موردسنجش قرار می‌دهد. از این رو نوآوری پژوهش حاضر در این است که رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه آن‌هم در محیطی مانند شرکت‌های تولیدی با نقش میانجی، رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری بررسی می‌کند. با توجه به موارد مطرح شده در ادبیات

پژوهش و فرضیه‌های مطرح شده مدل مفهومی پژوهش که در شکل ۱ نشان داده شده طراحی شد. در این پژوهش، فرض می‌شود که رهبری دانش محور به طور مثبت بر عملکرد نوآورانه کارکنان تأثیر دارد و اشتراک گذاری دانش و مشارکت کاری به عنوان یک میانجی عمل می‌کنند. در مدل، «رهبری دانش محور» به عنوان متغیر مستقل، «عملکرد نوآورانه کارکنان» به عنوان متغیر وابسته و «اشتراک گذاری دانش و مشارکت کاری» به عنوان متغیرهای میانجی در نظر گرفته می‌شوند؛ بنابراین لزوم بررسی چنین پژوهشی برای نخستین بار ضروری به نظر می‌رسد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش برگرفته از پژوهش چغتای و خان (۲۰۲۴)

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها توصیفی از نوع همبستگی (مدل‌سازی معادلات ساختاری) است. جامعه آماری این پژوهش مدیران شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری به تعداد ۴۴۰ نفر است که بر اساس جدول مورگان ۲۰۵ نفر نمونه استخراج گردید. علت انتخاب این شرکت‌های تولیدی این بود که مدیران این شرکت‌ها متخصص در حوزه فعالیت خود هستند و با مفاهیم تولیدی و صنعتی آشنا بودند که نمونه‌گیری به صورت طبقه‌ای متناسب با حجم از بین این افراد صورت گرفت.

جدول ۱. نام و تعداد شرکت‌های تولیدی مورد بررسی

نام شرکت	تعداد جامعه آماری	تعداد نمونه آماری
فرادانه	۱۴۰	۶۵
پاک	۵۰	۲۲
مجتمع فولاد سفیددشت	۱۵۰	۷۴
کارخانه سیمان شهرکرد	۵۰	۲۲
برف آب	۵۰	۲۲
کل	۴۴۰	۲۰۵

در این پژوهش برای گردآوری داده‌های مورد نیاز پژوهش از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. سؤالات تخصصی در طیف لیکرت بود. ترکیب سؤالات پرسش‌نامه به ترتیب زیر است:

جدول ۲. ترکیب و طراح سؤالات پرسش نامه

متغیرهای موردبررسی	جمع سؤالات	طراح پرسش نامه
رهبری دانش محور	۷	دوناتی و دی پابلو (۲۰۱۵)
عملکرد نوآورانه کارکنان	۴	احمد و همکارت (۲۰۲۴)
رفتارهای اشتراک گذاری دانش	۱۳	وانگ و وانگ (۲۰۱۲)
مشارکت کاری	۱۳	شاوفلی و همکاران (۲۰۰۲)

به منظور بررسی روایی محتوایی، پرسش نامه ها قبل از اجرا با استفاده از نظرات اساتید و خبرگان مورد بررسی قرار گرفت. به منظور بررسی روایی صوری پرسش نامه های مذکور توسط ۳۰ نفر از جامعه آماری پژوهش تکمیل گردید و پس از ویرایش مفهومی برخی از سؤالات، ابزار اندازه گیری از روایی صوری برخوردار گردید. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که تمامی شاخص های برازش سؤالات، بالای ۰/۹ هستند و این نشان دهنده مورد قبول بودن گویه ها است.

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی تأییدی ابزارهای پژوهش

سؤالات	پرسش نامه	نتایج تحلیل عاملی تأییدی	نتیجه گیری
سؤالات ۱ تا ۷	رهبری دانش محور	$\chi^2 / df = ۰/۹۹۹$, $GFI = ۱/۰۰$, $AGFI = ۱/۰۰$, $RMSEA = ۰/۰۰۰$	برازش مدل مناسب است
سؤالات ۸ تا ۱۱	عملکرد نوآورانه کارکنان	$\chi^2 / df = ۰/۹۹۰$, $GFI = ۱/۰۰$, $AGFI = ۱/۰۰$, $RMSEA = ۰/۰۰۰$	برازش مدل مناسب است
سؤالات ۱۲ تا ۲۴	اشتراک گذاری دانش	$\chi^2 / df = ۰/۹۸۵$, $GFI = ۰/۰۹۷۰$, $AGFI = ۰/۹۶۵$, $RMSEA = ۰/۰۰۱$	برازش مدل مناسب است
سؤالات ۲۵ تا ۳۷	مشارکت کاری	$\chi^2 / df = ۰/۹۷۵$, $GFI = ۰/۹۵۰$, $AGFI = ۰/۹۳۵$, $RMSEA = ۰/۰۰۱$	برازش مدل مناسب است

به منظور سنجش پایایی یک نمونه ای اولیه شامل ۳۰ پرسش نامه پیش آزمون شد و سپس با استفاده از داده های به دست آمده میزان ضریب قابلیت اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد.

جدول ۴. ضرایب آلفای کرونباخ برای پرسش نامه پژوهش

متغیرهای موردبررسی	ضریب پایایی
رهبری دانش محور	۰/۸۶
عملکرد نوآورانه کارکنان	۰/۸۲
رفتارهای اشتراک گذاری دانش	۰/۹۲
مشارکت کاری	۰/۹۱

۴- یافته‌ها

بررسی اطلاعات جمعیت شناختی شرکت‌کننده‌ها نشان داد که ۹۵٪ متأهل و ۵٪ مجرد بودند. ۱۰٪ دارای مدرک کارشناسی، ۷۰٪ کارشناسی ارشد و ۲۰٪ هم دارای مدرک دکتری بودند. میانگین سن آن‌ها ۴۵ سال و میانگین سابقه کاری ۱۵ سال بود.

جدول ۵. اطلاعات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان

اطلاعات جمعیت شناختی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
جنسیت	مرد	۱۸۵	۹۰
	زن	۲۰	۱۰
	کل	۲۰۵	۱۰۰
رشته تحصیلی	مدیریت	۲۰	۲۰
	فنی و مهندسی	۸۵	۳۲
	علوم پایه	۱۰۰	۴۸
	کل	۲۰۵	۱۰۰
سن	۳۰ تا ۴۰ سال	۵۰	۲۴
	۴۰ تا ۵۰ سال	۸۵	۴۲
	۵۰ سال به بالا	۷۰	۳۴
	کل	۲۰۵	۱۰۰
وضعیت تأهل	مجرد	۱۰	۵
	متأهل	۱۹۵	۹۵
	کل	۲۰۵	۱۰۰
تحصیلات	کارشناسی	۲۰	۱۰
	کارشناسی ارشد	۱۴۵	۷۰
	دکتری	۴۰	۲۰
	کل	۲۰۵	۱۰۰

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۵۶۱

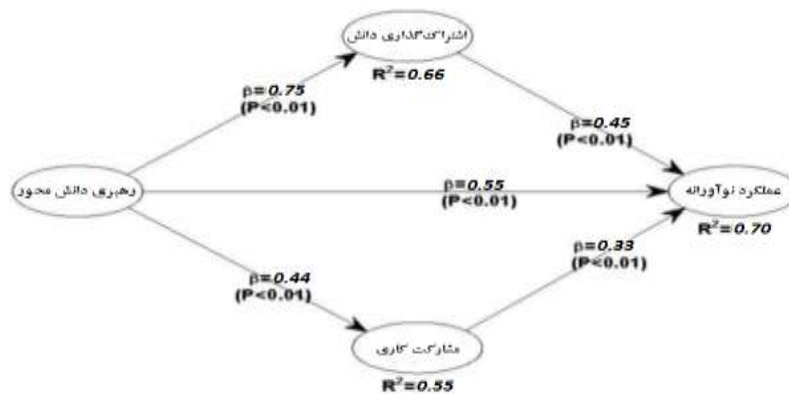
تأثیر رهبری

دانش محور بر

عملکرد نوآورانه

کارکنان...

شکل ۲ نتایج ارزیابی اثرات و آزمون فرضیه‌ها با استفاده از معادلات ساختاری و نرم‌افزار وارپ را نشان می‌دهد.

شکل ۲. مدل مفهومی

جدول ۶. برازش مدل

شاخص‌های مورد بررسی	مقدار استاندارد	مقدار مدل	نتیجه‌گیری
AVIF	کمتر از ۳/۳ در حالت ایدئال	۱/۷۳	برازش مدل مناسب است
GOF	مقدار مناسب بیشتر از ۰/۲۵	۰/۸۳	برازش مدل مناسب است
SPR	حالت ایدئال ۱	۱	برازش مدل مناسب است
RSCR	حالت ایدئال ۱	۱	برازش مدل مناسب است
SSR	بیش از ۰/۷	۱	برازش مدل مناسب است
NLBCDR	بیش از ۰/۷	۱	برازش مدل مناسب است

با توجه به جدول ۶ مدل وضعیت مناسب و ایدئالی دارد لذا برازش مدل معنادار است.

جدول ۷. شاخص‌های برازش مدل ساختاری پژوهش با استفاده از نرم‌افزار «وارپ پی ال اس»

سازه شاخص	رهبری دانش محور	عملکرد نوآورانه کارکنان	اشتراک‌گذاری دانش	مشارکت کاری
شاخص قدرت پیش‌بینی	۰/۷۲۷	۰/۶۶۰	۰/۵۵۰	
ضریب تعیین	۰/۷۰۰	۰/۶۶۶	۰/۵۵۲	
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۷۱۰	۰/۶۶۲	۰/۵۵۱	
پایایی مرکب	۰/۸۳۵	۰/۹۱۱	۰/۹۰۱	
آلفای کرونباخ	۰/۸۶۶	۰/۹۲۲	۰/۹۱۰	
میانگین واریانس استخراج شده	۰/۵۲۲	۰/۴۱۱	۰/۶۱۱	
تورم واریانس	۴/۰۱۱	۱/۵۵۵	۴/۱۲۰	۴/۲۲۵

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۵۷

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

جدول ۸. ماتریس سنجش روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده) به روش فرنل و لاکر و روایی واگرا

سازه	روایی همگرا	رهبری دانش محور	عملکرد نوآورانه کارکنان	اشتراک‌گذاری دانش	مشارکت کاری
رهبری دانش محور	۰/۵۶۹	۰/۹۶۵			
عملکرد نوآورانه کارکنان	۰/۵۵۵	۰/۶۱۵	۰/۹۳۳		
اشتراک‌گذاری دانش	۰/۵۹۴	۰/۶۲۲	۰/۶۷۵	۰/۹۱۲	
مشارکت کاری	۰/۵۸۹	۰/۶۰۱	۰/۶۰۱	۰/۶۵۲	۰/۹۰۷

همچنین معیار نیکویی برازش، مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است که پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید که با محاسبه‌ای که از مدل انجام شد، مقدار شاخص تنهاوس^۱ برای این مدل ۰/۵۵۵ احصا شده است که این مقدار حاکی از برازش بسیار قوی مدل دارد.

1. Tenenhaus

جدول ۹. نتیجه کلی آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	ادعای فرضیه‌های پژوهش	β	R^2	آماره t	نتیجه
اول	رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه تأثیر دارد.	۰/۵۵۷	۰/۷۰۷	۰/۰۰۱ <	تأیید
دوم	اشتراک دانش نقش میانجی ارتباط بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه کارکنان دارد.	۰/۵۷۷		۰/۰۰۱ <	تأیید
سوم	مشارکت کاری نقش میانجی ارتباط بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه کارکنان دارد.	۰/۳۵۵		۰/۰۰۱ <	تأیید

یک فرض زیربنایی مدل پیشنهادی حاضر، وجود مسیرهای واسطه‌ای بود که این روابط با استفاده از روش بوت‌استرپ^۱ بررسی شدند. نتایج بوت‌استرپ برای مسیرهای واسطه‌ای مدل پیشنهادی را می‌توان در جدول ۱۰ مشاهده نمود. همان‌طور که نتایج مندرج در جدول ۱۰ نشان می‌دهد، حد پایین فاصله اطمینان برای اشتراک‌گذاری دانش، به‌عنوان متغیر میانجی بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه (۰/۰۹۹۹) و حد بالای آن (۰/۰۱۹۱) است. سطح اطمینان برای این فاصله اطمینان، ۹۵ و تعداد نمونه‌گیری مجدد بوت‌استرپ ۵۰۰۰ است. با توجه به این که صفر بیرون از این فاصله اطمینان قرار می‌گیرد، بنابراین رفتار اشتراک‌گذاری دانش در رابطه بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه، به‌عنوان متغیر میانجی ایفای نقش می‌کند. همچنین، حد پایین فاصله اطمینان برای مشارکت کاری، به‌عنوان متغیر میانجی بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه (۰/۰۹۷۷) و حد بالای آن (۰/۰۱۷۱) است. سطح اطمینان برای این فاصله اطمینان، ۹۵ و تعداد نمونه‌گیری مجدد بوت‌استرپ ۵۰۰۰ است. با توجه به این که صفر بیرون از این فاصله اطمینان قرار می‌گیرد، این رابطه واسطه‌ای معنادار است؛ بنابراین مشارکت کاری در بین رابطه بین رهبری دانش‌محور با عملکرد نوآورانه، به‌عنوان متغیر میانجی ایفای نقش می‌کند.

جدول ۱۰. نتایج بوت‌استرپ برای مسیرهای واسطه‌ای مدل پیشنهادی

مسیر	مقدار بوت	سوگیری	خطای	سطح اطمینان ۹۵٪
			استاندارد	حد بالا / حد پایین
فرضیه ۲: رهبری دانش‌محور - اشتراک‌گذاری دانش - عملکرد نوآورانه کارکنان	۰/۰۳۳۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۱۲۱	۰/۰۹۹۹ / ۰/۰۱۹۱
فرضیه ۳: رهبری دانش‌محور - مشارکت کاری - عملکرد نوآورانه کارکنان	۰/۰۲۲۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۱۱۱	۰/۰۹۷۷ / ۰/۰۱۷۱

نهایتاً جهت برازش کلی مدل، از شاخص‌هایی همچون میانگین نرخ تورم واریانس، شاخص نیکویی برازش کلی، میانگین ضریب مسیر و میانگین ضریب تعیین استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱. شاخص‌های برازش نهایی مدل با استفاده از نرم‌افزار «وارپ پی ال اس»

شاخص‌های برازش	میزان	ملاک	معناداری
میانگین نرخ تورم واریانس ^۱	۳/۵۵۰	$5 \leq$ قابل قبول $3/3 \leq$ ایدئال	-
شاخص نیکویی برازش کلی ^۲	۰/۶۵۰	$0/1 \geq$ ضعیف $0/25 \geq$ متوسط $0/36 \geq$ عالی	-
میانگین ضریب مسیر ^۳	۰/۵۰۵	$< 0/05$	$< 0/001$
میانگین ضریب تعیین ^۴	۰/۶۳۶	$< 0/05$	$< 0/001$

۵- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف بررسی تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری انجام شد. یافته‌ها نشان داد که رهبری دانش‌محور تأثیر مستقیم و مثبت بر عملکرد نوآورانه کارکنان شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری دارد. یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی صاحب‌زاده و همکاران (۲۰۲۲)، دوناتی و دی پابلو (۲۰۱۵)، همایون‌فر و آراسته (۱۴۰۳)، نادی و همکاران (۱۴۰۱)، بابایی فارسانی و همکاران (۱۴۰۱)، حمید و همکاران (۲۰۲۴) و احمد و همکاران (۲۰۲۴) همسو است. طبق نظریه شناخت اجتماعی بندورا (۱۹۸۶)، عوامل محیطی مثبت سازمانی مانند دانش مرتبط با رهبری، فرهنگ و فناوری می‌توانند مستقیماً اثربخشی سازمانی، نیروی کار و عملکرد تجاری را بهبود بخشند. نتایج پژوهش حاضر، بر نقش حیاتی رهبری در زمینه دانش سازمانی فشرده شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری تأکید می‌کند. رهبری دانش‌محور، عناصر رهبری تحول‌آفرین و تبادلی را ترکیب می‌کند و بر همسویی انتظارات کارکنان با اهداف سازمانی تمرکز می‌کند (نقش‌بندی و تابچه، ۲۰۱۸) که فرهنگ سازمانی مبتنی بر دانش را ترویج می‌کند و در نتیجه اثربخشی سازمانی را افزایش می‌دهد (دوناتی و دی پابلو، ۲۰۱۵). پژوهشگران نشان داده‌اند که رهبری دانش‌محور دسترسی، یادگیری، کسب دانش خارجی و رفتار مسئولانه کارکنان را برای دستیابی به اهداف سازمانی تشویق می‌کند (شمیم و همکاران، ۲۰۱۹). علاوه بر این، پژوهشگران دریافته‌اند که رهبری دانش‌محور به‌عنوان یک

1. Average Variance Inflation Factor (AVIF)
2. Goodness-of Fit Index (GOF)
3. Average path coefficient (APC)
4. Average R-squared (ARS)

محرك كلیدی که به حذف موانع پروژه‌های دانش پیشرو عمل می‌کند و سازوکارهای مدیریت دانش را بهبود می‌بخشد و همچنین کارکنان را تشویق می‌کند تا دانش، مهارت‌ها و تخصص خود را ایجاد، کسب، ذخیره و به اشتراک بگذارند و از آن استفاده کنند (صاحب‌زاده و همکاران ۲۰۲۲)؛ بنابراین، در شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری، رهبری دانش محور چنین رفتارهایی را ترویج می‌کند که به عملکرد نوآورانه با کیفیت بالا، سازگاری و بهره‌وری کمک می‌کند. اثرات واسطه‌ای رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری در پیوند بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه نیز تأیید شد و با پژوهش‌های قبلی همسو است (چنگ و همکاران، ۲۰۲۰؛ جانگ و همکاران، ۲۰۲۰؛ کو و همکاران، ۲۰۱۴؛ یانگ و همکاران، ۲۰۱۸؛ ژنگ و همکاران، ۲۰۱۷).

رهبری دانش محور باعث افزایش رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری می‌شود که منجر به عملکرد نوآورانه می‌شود. در همین راستا، پژوهشگران نشان داده‌اند که تولید، ذخیره‌سازی، کسب، اشتراک و استفاده از دانش می‌تواند رضایت کارکنان دانشی را افزایش دهد؛ زیرا دانش جدید می‌تواند خروجی آن‌ها را بهبود بخشد (صاحب‌زاده و همکاران، ۲۰۲۲)؛ بنابراین، مدیریت دانش مناسب را در زمان و مکان مناسب، دانش را به کارکنان منتقل می‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر، درک بیشتری بین رهبری دانش محور با عملکرد نوآورانه از طریق رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری ارائه می‌دهد. پژوهش حاضر با توضیح تأثیر رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری به‌عنوان میانجی‌های مهم برای افزایش عملکرد نوآورانه، دانش قبلی را گسترش می‌دهد، زیرا نظریه شناخت اجتماعی نشان می‌دهد که افراد توسط نظام اجتماعی و ادراکات محیط کار خود تحت تأثیر قرار می‌گیرند (بندورا، ۱۹۸۶) که بر نگرش‌های آن‌ها تأثیر می‌گذارد و همچنین یافته‌های پژوهش حاضر، توضیح می‌دهد که محیط سازمانی، رهبری دانش محور، عملکرد نوآورانه را افزایش می‌دهد.

در مقابل، رهبری دانش محور، کارکنان، رفتارهای اشتراک دانش و مشارکت کاری را تقویت می‌کند. اهمیت رهبری در دستیابی به نتایج مطلوب سازمانی، مانند اثربخشی و عملکرد سازمانی، مدت‌هاست که مورد توجه مدیران سازمان‌ها قرار گرفته است. این امر به‌ویژه در صنایع دانش محور مانند شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری بیشتر اهمیت دارد. در یک بازار رقابتی مانند شرکت‌های تولیدی، کسب و کارها باید از طریق رهبری دانش محور گام‌هایی در جهت موفقیت سازمانی بردارند تا با تقویت عملکرد نوآورانه، عملکرد سازمانی را به حداکثر برسانند. سازمان‌ها می‌توانند جلسات آموزشی را برای نیروی کار و رهبران خود برگزار کنند تا بتوانند بر رفتارهای اشتراک دانش که مشارکت کاری را ایجاد می‌کنند تأکید کرده و اتخاذ کنند. وجود یا عدم وجود نوآوری در یک شرکت تولیدی تأثیر فوری بر بهره‌وری و رضایت کارکنان دارد که می‌تواند عواقب فاجعه‌باری برای داستان موفقیت شرکت داشته باشد. دوم، مشارکت کاری برای بهبود رفتارهای اشتراک دانش حیاتی است. در نتیجه، مدیریت ارشد باید منابع مالی قابل توجهی را از نظر فعالیت‌های مشارکت کاری و فعالیت‌های آموزشی که مورد نیاز کارکنان است را فراهم کند.

۶- منابع و مآخذ

- بابایی فارسانی، میثم؛ و فتح‌اللهی، سهیلا؛ و مرادی، مینا. (۱۴۰۱). تحلیل رابطه رهبری دانش‌محور، رفتار مدیریت دانش و عملکرد نوآوری (نمونه پژوهش: شرکت‌های کوچک و متوسط استان چهارمحال و بختیاری). *مدیریت دانش سازمانی*، ۵(۱۶)، ۱۳۵-۱۴۳. <https://doi.org/10.47176/SMOK.2022.1394.163>
- روح بخشیان، سامان؛ و درلیک، محمدرضا. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر رهبری دانش‌محور بر نوآوری باز از طریق نقش میانجی ظرفیت جذب. *رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری*، ۶(۲۰)، ۱۱۴۰-۱۴۲۷.
- نادی، محمدعلی؛ حق‌شناس، زهرا؛ و خرسندی، الهام. (۱۴۰۱). تحلیل رابطه ساختاری بین ادراک از رهبری دانش‌محور و عملکرد نوآورانه با نقش میانجی عملکردهای مدیریت دانش معلمان مدارس ابتدایی شهر اصفهان. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۱(۳)، ۲۶۶-۲۴۱.
- نوحه‌خوان مدبر، پروانه. (۱۴۰۲). تأثیر رهبری مبتنی بر دانش بر عملکرد نوآوری با توجه به نقش رفتار مدیریت دانش. *رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری*، ۷(۲۴)، ۷۹۰-۷۷۱.
- همایون‌فر، مهدی؛ و آراسته، آرمان. (۱۴۰۳). نقش رهبری دانش‌محور در عملکرد نوآورانه در بخش دولتی. *بازیابی دانش و نظام‌های معنایی*، ۱۱(۳۸)، ۱۱۷-۱۴۶. <https://doi.org/10.22054/jks.2022.60867.1439.146>
- Abubakar, A. M., Elrehail, H., Alatailat, M. A., & Elçi, A. (2019). Knowledge management, decision-making style and organizational performance. *Journal of Innovation & Knowledge*, 4(2), 104–114. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2017.07.003>.
- Afshar-Jalili, Y., & Ghaleh, S. (2018). Predicting Knowledge sharing Behavior based on People's early core beliefs. *IUP Journal of Knowledge Management*, 16(4), 1–23. <https://iupindia.in/ViewArticleDetails.asp?ArticleID=2145>
- Agarwal, U. A., Datta, S., Blake-Beard, S., & Bhargava, S. (2012). Linking LMX, innovative work behaviour and turnover intentions: The mediating role of work engagement. *Career Development International*, 17(3), 208–230. <https://doi.org/10.1108/13620431211241063>.
- Ahmed, T., Ajmal, M., & Haq, M. A. U. (2024). Knowledge-oriented leadership and innovative performance: Role of creative self-efficacy and organizational climate in the software industry of Pakistan. *Knowledge and Learning*, 17 (2), 119-138. <https://doi.org/10.1504/IJKL.2024.137140>
- Almheiri, M. M. O., & Omar, R. (2022). Leadership Styles and competitive advantage: Does Employee Creativity mediate the relationship. *South Asian Journal of Social Sciences and Humanities*, 3(1), 106–124. <https://doi.org/10.48165/sajssh.2022.3108>.
- Alsaadi, T., Abuelhassan, A., Khalifa, G., Ameen, A., & Nusari, M. (2019). Empowering Leadership Predictors for Employees Creativity. *International Business Management*, 13(3), 119–129. <https://doi.org/10.3923/ibm.2019.119.129>
- Andrescu, V., & Vito, G. F. (2010). An exploratory study on ideal leadership behaviour: The opinions of american police managers. *police science & management*, 12(4), 567–583. <https://doi.org/10.1350/ijps.2010.12.4.207>
- Aryee, S., Walumbwa, F. O., Zhou, Q., & Hartnell, C. A. (2012). Transformational leadership, innovative behavior, and task performance: Test of mediation and moderation processes. *Human Performance*, 25(1), 1–25. <https://doi.org/10.1080/08959285.2011.631648>

- Azeem, M., Ahmed, M., Haider, S., & Sajjad, M. (2021). Expanding competitive advantage through organizational culture, knowledge sharing and organizational innovation. *Technology in Society*, 66, 101635. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101635>
- Bailey, C., Madden, A., Alfes, K., & Fletcher, L. (2017). The meaning, antecedents and outcomes of employee engagement: A narrative synthesis. *Management Reviews*, 19(1), 31–53. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12077>.
- Bakker, A. B., & Xanthopoulou, D. (2013). Creativity and charisma among female leaders: The role of resources and work engagement. *Human Resource Management*, 24(14), 2760–2779. <https://doi.org/10.1080/09585192.2012.751438>
- Bakker, A. B., Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Taris, T. W. (2008). Work engagement: emerging concept in occupational health psychology. *Work & Stress*, 22(3), 187–200. <https://doi.org/10.1080/02678370802393649>
- Bell, K., Dyer, G., Hoopes, C., & Harris, S. (2004). Toward a model of effective knowledge management and directions for future research: Culture, leadership, and CKOs. *Leadership & Organizational Studies*, 10(4), 26–43. <https://doi.org/10.1177/107179190401000403>
- Bhatti, M. A., Mat, N., & Juhari, A. S. (2018). Effects of job resources factors on nurses job performance (mediating role of work engagement). *health care quality assurance*, 31(8), 1000–1013. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-07-2017-0129>.
- Bhutto, T. A., Farooq, R., Talwar, S., Awan, U., & Dhir, A. (2021). Green inclusive leadership and green creativity in the tourism and hospitality sector: Serial mediation of green psychological climate and work engagement. *Sustainable Tourism*, 29(10), 1716–1737. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1867864>
- Birdi, K., Griffiths, K., Turgoose, C., Alsina, V., Andrei, D., Băban, A., Bayerl, P. S., Bisogni, F., Chirică, S., & Costanzo, P. (2021). Factors influencing cross-border knowledge sharing by police organisations: An integration of ten european case studies. *Police Practice and Research*, 22(1), 3–22. <https://doi.org/10.1080/15614263.2020.1789462>.
- Charterina, J., Basterretxea, I., & Landeta, J. (2017). Collaborative relationships with customers: Generation and protection of innovations. *Business & Industrial Marketing*, 32(5), 733–741. <https://doi.org/10.1108/JBIM-02-2017-0052>.
- Chuang, C. H., Jackson, S. E., & Jiang, Y. (2016). Can knowledge-intensive teamwork be managed? Examining the roles of HRM systems, leadership, and tacit knowledge. *Management*, 42(2), 524–554. <https://doi.org/10.1177/014920631347818>.
- Chughtai, M. S., & Khan, H. S. U. D. (2024). Knowledge oriented leadership and employees' innovative performance: a moderated mediation model. *Current Psychology*, 43(4), 3426–3439. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04502-7>
- Chughtai, M. S., & Rizvi, S. T. H. (2019). High Performance Work Practices and Employee's outcomes: Organization based Self-Esteem and Perceived Organizational Support as Mediator and positive Psychological Capital as Moderator. *NICE Research Journal*, 12(2), 60–91. <https://doi.org/10.51239/nrjss.v0i0.122>.
- Chughtai, M. S., Mushtaque, I., Waqas, H., Raza, H., & Angulo-Cabanillas, L. (2022). Knowledge hiding behaviors as moderator between machiavellianism, professional envy and research productivity: Empirical evidence from emerging economy. *Learning*, 14(4), 510–535. <https://doi.org/10.34105/j.kmel.2022.14.026>
- Demerouti, E., Bakker, A. B., & Gevers, J. M. (2015). Job crafting and extra-role behavior: The role of work engagement and flourishing. *Vocational Behavior*, 91, 87–96. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.09.001>
- Donate, M. J., & de Pablo, J. D. S. (2015). The role of knowledge-oriented leadership in knowledge management practices and innovation. *Business Research*, 68(2), 360–370. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.06.022>

- Ghahtarani, A., Sheikhmohammady, M., & Rostami, M. (2020). The impact of social capital and social interaction on customers' purchase intention, considering knowledge sharing in social commerce context. *Innovation & Knowledge*, 5(3), 191–199. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2019.08.004>.
- Gharama, A. N. A., Khalifa, G. S., & Al-Shibami, A. H. (2020). UAE police administrative employee innovative behavior: The integration of knowledge sharing and leadership. *Psychosocial Rehabilitation*, 24(3), 1930–1948. <https://doi.org/10.37200/IJPR/V24I3/PR200941>
- Hamid, N., Munizu, M & Mardiana, R. (2024). The impact of knowledge-oriented leadership on innovation performance with e-based knowledge management system as mediating variable. *International of Data and Network Science*, 8(1), 557-568. <https://doi.org/10.5267/j.ijdns.2023.9.001>
- Halawi, L. A., Aronson, J. E., & McCarthy, R. V. (2005). Resource-based view of knowledge management for competitive advantage. *knowledge management*, 3(2), 75-86. <https://doi.org/10.1108/09696470610667751>
- Ho, C. T. (2009). The relationship between knowledge management enablers and performance. *Industrial Management & Data Systems*, 109(1), 98–117. <https://doi.org/10.1108/02635570910926618>
- Hu, B., & Zhao, Y. (2016). Creative self-efficacy mediates the relationship between knowledge sharing and employee innovation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 44(5), 815–826. <https://doi.org/10.2224/sbp.2016.44.5.815>
- Huynh, J. Y., Xanthopoulou, D., & Winefield, A. H. (2014). The job demands-resources model in emergency service volunteers: Examining the mediating roles of exhaustion, work engagement and organizational connectedness. *Work & Stress*, 28(3), 305–322. <https://doi.org/10.1080/02678373.2014.936922>
- Khaola, P. (2019). Fostering creativity and innovation through leadership and affective commitment: The moderated mediation analysis. *African Journal of Hospitality Tourism and Leisure*, 8(4), 1–12.
- Kim, S., & Lee, H. (2006). The impact of organizational context and information technology on employee knowledge-sharing capabilities. *Public Administration Review*, 66(3), 370–385. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00595.x>
- Kuo, Y. K., Kuo, T. H., & Ho, L. A. (2014). Enabling innovative ability: Knowledge sharing as a mediator. *Industrial Management & Data Systems*, 114(5), 696–710. <https://doi.org/10.1108/IMDS-10-2013-0434>
- Latif, K. F., Afzal, O., Saqib, A., Sahibzada, U. F., & Alam, W. (2020). Direct and configurational paths of knowledge-oriented leadership, entrepreneurial orientation, and knowledge management processes to project success. *Intellectual Capital*, 22(1), 149–170. <https://doi.org/10.1108/JIC-09-2019-0228>
- Li, M., Khan, H. S., Chughtai, M. S., & Le, T. T. (2022). Innovation onset: A moderated mediation model of high-involvement work practices and employees' innovative work behavior. *Psychology Research and Behavior Management*, 15(1), 471–490. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S340326>
- Liguori, E. W., Bendickson, J. S., & McDowell, W. C. (2018). Revisiting entrepreneurial intentions: A social cognitive career theory approach. *International Entrepreneurship and Management*, 14(1), 67–78. <https://doi.org/10.1007/s11365-017-0462-7>
- Lim, S. E. (2021). Knowledge sharing in hospitality organizations: A meta-analysis. *Hospitality Management*, 95(4), 102940. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102940>
- Lin, H. F. (2007). Effects of extrinsic and intrinsic motivation on employee knowledge sharing intentions. *Information Science*, 33(2), 135–149. <https://doi.org/10.1177/0165551506068174>
- Ma, Z., Khan, H. S., Chughtai, M. S., Li, M., Ge, B., & Qadri, S. U. (2023). A review of Supervisor–Subordinate Guanxi: Current Trends and Future Research. *Sustainability*, 15(1), 795. <https://doi.org/10.3390/su15010795>

- Manzoor, A., Zhang, B., & Ma, H. (2023). Knowledge-Oriented Leadership in Powering Team Performance and Sustainable Competitive Advantages through Innovation: Evidence from Higher Education Institutions. *Sustainability*, 15(20), 14715. <https://doi.org/10.3390/su152014715>
- Mehmood, M. S., Jian, Z., Akram, U., Akram, Z., & Tanveer, Y. (2021). Entrepreneurial leadership and team creativity: the roles of team psychological safety and knowledge sharing. *Personnel Review*, ahead-of-print(ahead-of-print), 51(9), 2404-2425. <https://doi.org/10.1108/PR-07-2020-0517>
- Michael, L. H., Hou, S. T., & Fan, H. L. (2011). Creative self-efficacy and innovative behavior in a service setting: Optimism as a moderator. *Creative Behavior*, 45(4), 258–272. <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.2011.tb01430.x>
- Naqshbandi, M. M., & Tabche, I. (2018). The interplay of leadership, absorptive capacity, and organizational learning culture in open innovation: Testing a moderated mediation model. *Technological Forecasting and Social Change*, 133, 156–167. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.03.017>
- Newman, A., Neesham, C., Manville, G., & Tse, H. H. (2018). Examining the influence of servant and entrepreneurial leadership on the work outcomes of employees in social enterprises. *Human Resource Management*, 29(20), 2905-2926. <https://doi.org/10.1080/09585192.2017.1359792>
- Nguyen, T. M., Siri, N. S., & Malik, A. (2021). Multilevel influences on individual knowledge sharing behaviours: The moderating effects of knowledge sharing opportunity and collectivism. *Knowledge Management*, 26(1), 70–87. <https://doi.org/10.1108/JKM-01-2021-0009>
- Orgambidez, A., & Almeida, H. (2020). Supervisor support and affective organizational commitment: The mediator role of work engagement. *Western Journal of Nursing Research*, 42(3), 187–193. <https://doi.org/10.1177/0193945919852426>
- Ozyilmaz, A., Erdogan, B., & Karaeminogullari, A. (2018). Trust in organization as a moderator of the relationship between self-efficacy and workplace outcomes: A social cognitive theory-based examination. *Occupational and Organizational Psychology*, 91(1), 181–204. <https://doi.org/10.1111/joop.12189>
- Park, N. K., Jang, W., Thomas, E. L., & Smith, J. (2021). How to organize creative and innovative teams: Creative self-efficacy and innovative team performance. *Creativity Research Journal*, 33(2), 168–179. <https://doi.org/10.1080/10400419.2020.1842010>
- Rego, P., Lopes, M. P., & Nascimento, J. L. (2016). Authentic leadership and organizational commitment: The mediating role of positive psychological capital. *Industrial Engineering and Management (JIEM)*, 9(1), 129–151. <https://doi.org/10.3926/jiem.1540>
- Ritala, P., Olander, H., Michailova, S., & Husted, K. (2015). Knowledge sharing, knowledge leaking and relative innovation performance: An empirical study. *Technovation*, 35, 22–31. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2014.07.011>
- Sahibzada, U.F., Janjua, N.A., Muavia, M. and Aamir, S. (2024), "Knowledge-oriented leadership and organizational performance: modelling the mediating role of service innovation, knowledge sharing quality". *Organizational Effectiveness: People and Performance*, 11 (1), 69-89. <https://doi.org/10.1108/JOEPP-10-2022-0296>
- Sahibzada, U. F., Jianfeng, C., Latif, K. F., Shafait, Z., & Sahibzada, H. F. (2022). Interpreting the impact of knowledge management processes on organizational performance in Chinese higher education: Mediating role of knowledge worker productivity. *Studies in Higher Education*, 47(4), 713–730. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1793930>
- Sahibzada, U. F., Latif, K. F., & Xu, Y. (2021). Symmetric and asymmetric modeling of knowledge management enablers to knowledge management processes and knowledge worker productivity in higher education institutes. *Enterprise*

Information Management, 35(3), 729–756. <https://doi.org/10.1108/JEIM-08-2020-0346>

- Salanova, M., & Schaufeli, W. B. (2008). A cross-national study of work engagement as a mediator between job resources and pro-active behaviour. *Human Resource Management*, 19(1), 116–131. <https://doi.org/10.1080/09585190701763982>
- Santos, A., Chambel, M. J., & Castanheira, F. (2016). Relational job characteristics and nurses' affective organizational commitment: The mediating role of work engagement. *advanced nursing*, 72(2), 294–305. <https://doi.org/10.1111/jan.12834>
- Schaufeli, W. B., Bakker, A. B., & Salanova, M. (2006). The measurement of work engagement with a short questionnaire: A cross-national study. *Educational and psychological measurement*, 66(4), 701–716. <https://doi.org/10.1177/0013164405282471>
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Happiness Studies*, 3(1), 71–92. <https://doi.org/10.1023/A:1015630930326>
- Shamim, S., Cang, S., & Yu, H. (2019). Impact of knowledge oriented leadership on knowledge management behaviour through employee work attitudes. *Human Resource Management*, 30(16), 2387–2417. <https://doi.org/10.1080/09585192.2017.1323772>
- Shariq, S. M., Mukhtar, U., & Anwar, S. (2018). Mediating and moderating impact of goal orientation and emotional intelligence on the relationship of knowledge oriented leadership and knowledge sharing. *Knowledge Management*, 23(2), 332–350. <https://doi.org/10.1108/JKM-01-2018-0033>
- Tombul, F. (2011). *The impact of leadership styles and knowledge sharing on police officers' willingness to exert extra effort to provide better security: A study in the riot unit of the turkish national police*. University of North Texas]. Texas.
- Toyama, H., & Mauno, S. (2017). Associations of trait emotional intelligence with social support, work engagement, and creativity in japanese eldercare nurses. *Japanese Psychological Research*, 59(1), 14–25. <https://doi.org/10.1111/jpr.12139>
- Vaccaro, I. G., Jansen, J. J., Van Den Bosch, F. A., & Volberda, H.W. (2012). Management innovation and leadership: The moderating role of organizational size. *Management Studies*, 49(1), 28–51. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2010.00976.x>
- Van Dierendonck, D., Stam, D., Boersma, P., De Windt, N., & Alkema, J. (2014). Same difference? Exploring the differential mechanisms linking servant leadership and transformational leadership follower outcomes. *Leadership Quarterly*, 25(3), 544–562. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2013.11.014>
- Wahyono, W. (2020). The mediating effects of product innovation in relation between knowledge management and competitive advantage. *Management Development*, 39(1), 18–30. <https://doi.org/10.1108/JMD-11-2018-0331>
- Wang, S., & Noe, R. A. (2010). Knowledge sharing: A review and directions for future research. *Human Resource Management Review*, 20(2), 115–131. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2009.10.001>
- Williams, P., & Sullivan, H. (2011). Lessons in leadership for learning and knowledge management in multi-organisational settings. *Leadership in Public Services*, 7(1), 6–20. <https://doi.org/10.5042/ijlps.2011.0089>
- Yang, Z., Nguyen, V. T., & Le, P. B. (2018). Knowledge sharing serves as a mediator between collaborative culture and innovation capability: An empirical research. *Business & Industrial Marketing*, 33(7), 958–969. <https://doi.org/10.1108/JBIM-10-2017-0245>
- Yordanova, J., Kolev, V., Verleger, R., Bataghva, Z., Born, J., & Wagner, U. (2008). Shifting from implicit to explicit knowledge: Different roles of early-and late-night sleep. *Learning & Memory*, 15(7), 508–515. <https://doi.org/10.1101/lm.897908>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۶۵

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

Zaghloul, F., & Partridge, J. (2022). Enabling Policing to Be Better: Lessons from Two Case Studies in Police Collaboration. *Policing: Policy and Practice*, 16(4) 777–793. <https://doi.org/10.1093/polis/paac018>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۶۶ |

تأثیر رهبری

دانش محور بر

عملکرد نوآوران

کارکنان...

محمدحسین شهریار در آینه تحلیل دانش پژوهی: تحلیل هم‌واژگانی مقالات

فارسی

حمید احمدی^۱

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)

hamid_ahmadi@razi.ac.ir

تاریخ بازنگری: ۲۳ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۲۷ آذر ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱۰ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۳۰ اسفند ۱۴۰۳

چکیده:

هدف: هدف پژوهش حاضر، شناخت ابعاد و شبکه مفهومی آثار شهریار پژوهی است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء پژوهش‌های کاربردی است و با فنون تحلیل هم‌واژگانی، خوشه‌بندی و تحلیل شبکه اجرا شده است. جامعه مورد مطالعه شامل ۷۱۹ مقاله از سال ۱۳۱۶ تا مهر ۱۴۰۳ است. ابزار پژوهش، شامل پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی است و برای پیش‌پردازش‌ها و تحلیل‌ها از نرم افزارهای حوزه علم‌سنجی استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد در حوزه دانش شهریار پژوهی (مقالات)، ۸۷۵ مفهوم شناسایی شد. همچنین دانش این حوزه در ۲۱ خوشه مفهومی مستقل قرار می‌گیرد. ترسیم نقشه‌ی مفهومی نشان داد تعداد گره‌های شبکه ۲۴۰ الگو یا نود است و تعداد پیوندها و یا لینک‌های برقرار شده مفاهیم ۶۷۲ پیوند می‌باشد که شبکه شکل گرفته با نمره تراکم ۰/۰۹۹۶ شبکه‌ی گسسته است و مفاهیم آن کمتر باهم ارتباط برقرار کرده‌اند. همچنین دانش شهریار پژوهی با ۸۲ شاعر در ۱۴۹ مفهوم مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفته است.

نتایج: دانش شهریار پژوهی تا به امروز در مضامین مذهبی و آیینی، مضامین اجتماعی، جلوه‌های طبیعت‌گرایی، مظاهر ملی‌گرایی، جلوه‌های عرفانی، غزل‌های فارسی، جلوه‌های ادبیات مقاومت و پایداری، ویژگی‌های اخلاقی انسان، زیبایی‌شناسی، استعاره‌های بومی و محلی، اندرزهای اخلاقی، ادبیات غنائی، نوستالژی اشعار، سبک‌شناسی، تلمیحات، مضامین عاشقانه، سمبولیسم، اسطوره‌شناسی، و واژه‌شناسی معنایی مورد پژوهش و مطالعه تطبیقی قرار گرفته است.

اصالت و ارزش: آثار شهریار بازتاب دغدغه‌های اجتماعی، فرهنگی، عرفانی، الگوی چندوجهی ارائه می‌دهد که می‌توان از آن برای طراحی برنامه‌های فرهنگی و دانشگاهی و زمینه مطالعات پژوهشگران قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: محمدحسین شهریار، شهریار پژوهی، تحلیل هم‌واژگانی، خوشه‌بندی مفاهیم، تحلیل شبکه مفهومی

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

احمدی، حمید (۱۴۰۴). محمدحسین شهریار در آینه تحلیل دانش پژوهی: تحلیل هم‌واژگانی مقالات فارسی. نشریه مطالعات دانش پژوهی، ۴ (۲): ۹۱-۱۱۰.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.65067.1127](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65067.1127)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19566.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

ناشر: دانشگاه تبریز

© نویسندگان

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کرییتیو کامنز قابل استفاده است.

محمدحسین بهجت تبریزی، معروف به شهریار، شاعر معاصر ایرانی است که به زبان‌های فارسی و ترکی آذربایجانی شعر سروده است. اشعار او، با زیبایی‌های زبانی و عمق فلسفی، مضامین عاشقانه، عارفانه و ملی را در بر می‌گیرد و او را به‌عنوان پلی میان سنت و تجدد در ادبیات معاصر معرفی می‌کند (غلام، ۱۳۹۹؛ موسوی جورکانی، ۱۳۹۹). شهریار به دلیل تلفیق سنت و نوآوری و ارتباط عمیق با مخاطبان، همواره مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های ادبیات، زبان، فلسفه و عرفان بوده است. پژوهش‌های انجام‌شده درباره آثار و زندگی او شبکه‌ای درهم‌تنیده از مفاهیم ادبی، اجتماعی، و فرهنگی را آشکار می‌سازد. تحلیل دانش پژوهی آثار و زندگی شهریار، به شناخت ساختار فکری او، بررسی اجزای دقیق، پویایی دانش، ترسیم شبکه‌های مفهومی، دسته‌بندی مفاهیم و شناسایی زمینه‌های نوظهور کمک می‌کند. با توجه به حجم گسترده پژوهش‌ها درباره شهریار، تحلیل محتوای آثار او با نگرشی جدید اهمیت دارد. این تحلیل، دورنمایی از مسیر فکری و ادبی شهریار را نشان می‌دهد و زمینه‌های جدیدی برای مطالعات آینده فراهم می‌کند.

این پژوهش باهدف شناخت ابعاد مفهومی آثار شهریار پژوهی انجام شده است تا مفاهیم توصیفگر شخصیت ادبی و علمی شهریار، مفاهیم پرکاربرد در نقد آثارش، زمینه‌های پژوهشی و شبکه مفهومی پژوهش‌های مرتبط با او را بررسی کند. در این مطالعه، مفاهیم نوظهور، هم‌رخدادی و خوشه‌بندی مفاهیم تحلیل شده و شبکه مفهومی حوزه شهریار پژوهی ترسیم می‌شود. این تحلیل به پژوهشگران کمک می‌کند تا زمینه‌های مطالعاتی جدیدی را شناسایی کرده و اشعار شهریار را با شاعران دیگر در داخل و خارج از ایران مقایسه کنند. در این راستا این پژوهش به پرسش‌های زیر پاسخ می‌دهد.

۱. مفاهیم پربسامد در حوزه دانش شهریار پژوهی چه مفاهیمی هستند؟
۲. حوزه دانش شهریار پژوهی در چند خوشه مفهومی قرار می‌گیرند؟
۳. ساختار شبکه مفهومی حوزه دانش شهریار پژوهی چگونه ترسیم شده است؟
۴. مطالعات و ادبیات تطبیقی حوزه دانش شهریار پژوهی چگونه است؟

۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط با تحلیل هم‌واژگانی یا هم‌رخدادی واژگان، خوشه‌بندی اطلاعات و شبکه مفهومی، اهمیت فزاینده‌ی این روش‌ها را در حوزه علم‌سنجی نشان می‌دهند. عباسی و همکاران (۱۴۰۰) و مدیتاتی^۱ و همکاران (۲۰۱۸) کاربردهای این روش‌ها را در مطالعه ساختار فکری نویسندگان و پژوهشگران، تحلیل پویایی علم و بررسی روابط مفهومی در متون و اسناد بررسی کرده‌اند. این روش‌ها با تجزیه و تحلیل آماری مقالات بر اساس واژه‌های کلیدی، ارتباط میان مدارک را نشان می‌دهند و پویایی علم در یک حوزه خاص را مشخص می‌کنند. احمدی و عصاره

(۱۳۹۶) به کاربرد این روش‌ها در ترسیم شبکه‌های مفهومی، کشف الگوهای برجسته و شناسایی مفاهیم پرکاربرد در یک حوزه علمی اشاره می‌کنند.

شبکه‌های مفهومی در حوزه‌هایی مانند علوم شناختی و هوش مصنوعی برای مدل‌سازی روابط معنایی بین مفاهیم و آشکارسازی روابط پنهان واژگان استفاده می‌شوند (گلدمن و کین^۱، ۲۰۱۴؛ یانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). شاخص‌های مرکزیت مانند درجه، بینابینی، نزدیکی و بردار ویژه در تحلیل این شبکه‌ها کاربرد دارند (فو و همکاران، ۲۰۱۸). خوشه‌بندی اطلاعات نیز، که در آمار و علوم کامپیوتر توسعه یافته، به کشف روابط بین موضوعات و پیگیری پیشرفت حوزه‌های پژوهشی کمک می‌کند (ون ایک و والترمن^۳، ۲۰۱۷). با این حال، تحلیل روابط مفهومی در حوزه‌های میان‌رشته‌ای یا آثار یک نویسنده، فرایندی پیچیده و نیازمند درک عمیق است. این چالش‌ها در روش‌هایی مانند تحلیل محتوا نیز وجود دارد، اما ادامه این پژوهش‌ها به تقویت و مدیریت دانش در حوزه‌های مختلف کمک می‌کند. به‌طور کلی، تحلیل هم‌واژگانی و خوشه‌بندی، ابزارهایی قدرتمند برای درک ساختار فکری و روابط مفهومی در حوزه‌های علمی و ادبی هستند.

پژوهش‌های متعددی به بررسی زندگی شخصی و ادبی محمدحسین شهریار پرداخته‌اند، زیرا زندگی پرفراز و نشیب او تأثیرات عمیقی بر شعرهایش گذاشته است. روابط عاطفی و تجربه‌های زیستی شهریار، به‌ویژه در قالب مضامین عاشقانه، عرفانی و ملی، در اشعار او بازتاب یافته‌اند. در این میان پژوهش‌هایی مانند مطالعات عزیزاده (۱۳۸۳)، سید صدری میانه (۱۳۸۸)، غلام (۱۳۹۹) و محسنی (۱۳۹۷) به تحلیل این جنبه‌ها پرداخته و نشان داده‌اند که چگونه زندگی شخصی شهریار بر محتوای شعری او تأثیرگذار بوده است. این پژوهش‌ها نه تنها به زندگی فردی شهریار، بلکه به نقش او در تاریخ ادبیات معاصر ایران و تأثیرات اجتماعی و سیاسی او نیز توجه کرده‌اند، که نشان‌دهنده جایگاه ویژه شهریار در ادبیات ایران است.

از سوی دیگر، شهریار در قالب‌های مختلف شعری از جمله غزل، قصیده و مثنوی شعر سروده است. سبک شعری او اگرچه ریشه در ادبیات کلاسیک دارد، اما با زبانی ساده، روان و معاصر بیان شده است. این ویژگی باعث شده است که شعرهای او با طیف گسترده‌ای از مخاطبان ارتباط برقرار کند. پژوهش‌هایی مانند مطالعات غیبی و بامدادی (۱۴۰۰)، مظفری (۱۳۹۹)، نعنا فروش (۱۳۹۷) و راثی (۱۳۹۶) به تحلیل سبک‌های شعری شهریار و مضامین غالب در اشعار او پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که شهریار توانسته است با تلفیق سبک کلاسیک و زبان معاصر، موضوعات بومی و فرهنگی آذربایجان را به شیوه‌ای شاعرانه بیان کند. این جنبه از شعر شهریار در پژوهش‌هایی همچون قاسمی گل‌افشانی (۱۳۹۹)، سفیدگر شهنقی (۱۳۹۶) و حبیبی (۱۴۰۰) نیز مورد بررسی قرار گرفته است، که بر تأثیر فرهنگ و هویت آذربایجانی در اشعار او تأکید دارند.

1. Goldman & Kane
2. Yang
3. Van Eck & Waltman

یکی از عوامل اصلی محبوبیت شهریار، توانایی بی‌نظیر او در بیان مفاهیم عمیق و پیچیده با زبانی ساده و روان است. این ویژگی نه تنها باعث شده است که شعرهای او در میان فارسی‌زبانان محبوبیت گسترده‌ای پیدا کند، بلکه در میان مردم آذربایجان ایران، جمهوری آذربایجان و ترکیه نیز به‌عنوان شاعری تأثیرگذار شناخته شود. به‌ویژه منظومه ترکی «حیدر بابا سلام»، که از شاخص‌ترین آثار شهریار محسوب می‌شود، توانسته است با بهره‌گیری از عناصر فرهنگی و نوستالژیک آذربایجان، ارتباط عمیقی با مخاطبان برقرار کند. پژوهش‌هایی مانند پورآسیاب دیزج (۱۳۹۶) و شوکتی (۱۳۹۹) به تحلیل این اثر پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که چگونه شهریار با استفاده از زبان و فرهنگ بومی، توانسته است احساسات و خاطرات جمعی مردم آذربایجان را به تصویر بکشد. این پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که «حیدر بابا سلام» نه تنها یک اثر ادبی، بلکه بازتابی از هویت فرهنگی و تاریخی منطقه است. علاوه بر این، شهریار به‌عنوان نماد فرهنگی و ادبی در ایران شناخته می‌شود. اشعار او به دلیل داشتن جنبه‌های هنری قوی، توجه موسیقی‌دانان و آهنگسازان را نیز به خود جلب کرده است. پژوهش صبری (۱۳۹۹) به بررسی جنبه‌های موسیقایی اشعار شهریار پرداخته و نشان داده است که بسیاری از اشعار او به دلیل ریتم و آهنگ درونی، قابلیت تبدیل به موسیقی را دارند. این ویژگی باعث شده است که شعرهای شهریار نه تنها در حوزه ادبیات، بلکه در عرصه موسیقی نیز تأثیرگذار باشند.

پژوهش‌های متعددی به تحلیل مضامین اشعار شهریار پرداخته‌اند، که نشان‌دهنده تنوع و غنای موضوعی در آثار اوست. این مضامین عمدتاً حول محور موضوعات عاشقانه، عرفانی، ملی و مذهبی شکل گرفته‌اند. اشعار شهریار درباره عشق به وطن و مردم ایران، بازتاب‌دهنده دغدغه‌های میهن‌پرستانه اوست و درعین حال، ارادت عمیق او به اهل بیت (ع) و جایگاه مذهب در شعرهایش، جنبه‌های معنوی و اعتقادی آثار او را برجسته می‌کند. این ترکیب منحصر به فرد از مضامین، زمینه‌های تحقیقاتی گسترده‌ای را فراهم کرده است. برای مثال، پژوهش‌هایی مانند ساردویی (۱۴۰۰) به بررسی جنبه‌های عرفانی و مذهبی اشعار شهریار پرداخته و نشان داده است که چگونه مفاهیم دینی و عرفانی در شعر او با عشق به وطن و مردم پیوند خورده است. از سوی دیگر، وند نوروبز (۱۳۹۶) و آریان و همکاران (۱۳۹۴) بر تحلیل مضامین ملی و میهن‌پرستانه در اشعار شهریار تمرکز کرده‌اند و تأثیر رویدادهای سیاسی-اجتماعی بر شکل‌گیری این مضامین را بررسی نموده‌اند. این پژوهش‌ها به‌طور کلی نشان می‌دهند که شهریار توانسته است با تلفیق مضامین مختلف، اشعاری خلق کند که هم از نظر محتوایی غنی هستند و هم با مخاطبان خود ارتباط عمیقی برقرار می‌کنند.

نتایج پیشینه‌ها نشان می‌دهند که شهریار با استفاده از زبان ساده و روان، توانسته است مفاهیم عمیق عاشقانه، عرفانی و ملی را به‌گونه‌ای بیان کند که برای مخاطبان قابل‌درک و جذاب باشد. این ویژگی، همراه با توجه او به فرهنگ و هویت بومی آذربایجان، باعث شده است که شعرهای شهریار نه تنها در ادبیات فارسی، بلکه در ادبیات ترکی آذربایجانی نیز جایگاه ویژه‌ای پیدا کند.

بنابراین، می‌توان گفت که زندگی شخصی، تجربه‌های زیستی و تأثیرات فرهنگی شهریار به‌طور مستقیم بر سبک و محتوای شعری او تأثیر گذاشته‌اند، که این امر در پژوهش‌های متعدد به‌خوبی تحلیل و بررسی شده است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء پژوهش‌های کاربردی است. زیرا از طریق نتایج به‌دست آمده می‌توان زمینه‌های مستعد پژوهش در مورد این شاعر را شناخت و ضمن جلوگیری از پژوهش تکراری، در برنامه‌ریزی‌های پژوهشی به‌خصوص در حوزه تحصیلات تکمیلی از آن بهره برد و از لحاظ روش جزء پژوهش‌های حوزه علم‌سنجی است که با فنون تحلیل هم‌واژگانی، خوشه‌بندی و تحلیل شبکه اجرا شده است. جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل کلیه مقاله‌های فارسی از سال ۱۳۱۶ تا مهر ۱۴۰۳ است. برای گردآوری داده‌ها از پایگاه‌های اطلاعاتی مقالات مجلات فارسی (نورمگز، مگ ایران، اس.آی. دی و ای. اس. سی)^۱ استفاده شد. امکانات و نحوه جستجو در پایگاه‌های مجلات در ایران متفاوت هستند. علاوه بر آن، تا حدودی از لحاظ پوشش موضوعی نیز اختلافاتی دارند. به‌نحوی که پایگاه «اس.آی.دی» کمتر حوزه علوم انسانی را پوشش می‌دهد و برعکس پایگاه «نورمگز» برای حوزه علوم انسانی و اجتماعی پایگاه مناسب‌تری است. پایگاه «مگ ایران» پایگاه عمومی است و مقالات متفرقه زیادی را پوشش می‌دهد. این پایگاه‌ها هم‌پوشانی زیادی در اشتراک مجلات دارند. با این وصف، برای جستجو در حوزه مورد پژوهش، از تمام راهکارهای جستجو برای دستیابی مقالات مرتبط با محمدحسین شهریار استفاده گردید. در مرحله اول در مجموع تمام پایگاه‌ها حدود ۱۵۰۰ مقاله استخراج شد. در مرحله بعدی با روش‌های معمول در نرم‌افزار word و excel هم‌پوشانی آن‌ها برطرف گردید. در نهایت ۷۱۹ مقاله کاملاً مرتبط با دانش شهریار پژوهی در این پژوهش انتخاب گردید. ملاک انتخاب، کیفیت داده برای تحلیل دقیق حوزه بوده و از نمونه‌گیری استفاده نشده است. شایان‌ذکر است برای انتخاب مفاهیم یا کلیدواژه‌ها فیلدهای اطلاعاتی وارد اکسل گردید و در مرحله بعد کلیه کلیدواژگان مقالات را رصد کرده و با عنوان مطابقت داده شد و در نهایت با پالایه و بعضاً نمایه‌سازی محقق ساخته در نهایت کلیدواژگان نهایی انتخاب گردید.

مراحل اجرای پژوهش شامل:

- گام اول استخراج مفاهیم یا واژگان از مدارک: در این پژوهش از روش متن کاوی با روش نیمه‌خودکار برای استخراج داده‌ها استفاده شد.
- گام دوم، آماده‌سازی و انتخاب نهایی مفاهیم: در این مرحله، معمولاً چهار عمل انجام می‌شود: یک‌دست‌سازی واژه‌ها، برچسب‌گذاری، تهیه سیاهه کلمات بازدارنده و انتخاب روشی برای انتخاب مفاهیم یا کلیدواژه‌های مهم از میان واژه‌های استخراج شده اولیه.

- گام سوم، ساخت ماتریس هم‌رخدادی واژگان: تحلیل ویژگی‌ها و شاخص‌های ماتریس هم‌رخدادی، مهم‌ترین مرحله از تحلیل هم‌رخدادی واژگان است. در این پژوهش، ساخت ماتریس هم‌رخدادی با استفاده از نرم‌افزار راور ماتریس انجام شد.

- گام چهارم، خوشه‌بندی، تحلیل و ترسیم نقشه‌های مفهومی با داده‌های هم‌رخدادی: خوشه‌بندی اطلاعات حوزه و ترسیم نقشه‌های مفهومی، یکی از خروجی‌های داده‌های هم‌رخدادی واژگان است. خوشه‌بندی نوعی دسته‌بندی و ایجاد نقشه‌های مفهومی، نوعی ترسیم ساختار حوزه تلقی می‌شود. در این پژوهش، برای اجرای گام چهارم از نرم‌افزارهای «یوسی آی نت»، «نت دراو» و «وس ویوتر» استفاده شده است.

۴- یافته‌ها

۴-۱- پاسخ به سؤال اول پژوهش: مفاهیم پربسامد در حوزه دانش شهریار پژوهی چه مفاهیمی هستند؟

یکی از یافته‌های این پژوهش، رصد مفاهیم مرتبط با حوزه شهریار پژوهی است. بر این اساس، نتایج روش تحلیل هم‌واژگانی بر روی این پژوهش‌ها، منجر به استخراج ۸۷۳ مفهوم یا کلیدواژگان گردید. در این میان بیش از ۷۲ درصد از مفاهیم (۶۳۷ مفهوم) فقط یک بار در پژوهش‌ها ظاهر شدند و تقریباً ۷۰ مفهوم بین ۵ تا ۲۰۰ بار بسامد داشته‌اند. در جدول (۱) مفاهیم با فراوانی آن به شرح زیر ارائه شده است.

جدول ۱، مفاهیم پربسامد در مطالعات حوزه دانش شهریار پژوهی

مفاهیم	فراوانی	مفاهیم	فراوانی	مفاهیم	فراوانی
اشعار	۲۲۱	انقلاب اسلامی	۱۱	معناشناسی	۶
ادبیات تطبیقی	۷۹	تلمیحات	۱۱	وطن پرستی	۶
غزل	۷۰	حضرت علی (ع)	۱۱	آذربایجان	۵
دیوان اشعار	۴۲	نقد و بررسی	۱۱	اخلاق	۵
مطالعه تطبیقی	۲۹	واژه‌شناسی	۱۱	بیات غنائی	۵
حیدر بابا سلام	۲۷	عرفان	۱۰	امام حسین (ع)	۵
سبک‌شناسی	۲۶	جایگاه	۹	انسان	۵
تأثیرپذیری	۲۴	جلوه‌ها	۹	ایران دوستی	۵
زندگی‌نامه	۲۱	غم	۹	پیامبر اسلام (ص)	۵
عشق	۲۰	نماد شناسی	۹	جایگیری	۵
موسیقی	۱۷	ادبیات مقاومت	۸	رمانتیسیم اجتماعی	۵
نوستالژی	۱۶	اشعار فارسی	۸	زیبایی‌شناسی	۵
رمانتیسیم	۱۴	ترجمه اشعار	۸	شاعران معاصر	۵
طبیعت	۱۴	شعر فارسی	۸	شعر معاصر فارسی	۵
مضامین اجتماعی	۱۴	معشوق	۸	مضامین مشترک	۵
شعر معاصر	۱۳	تحلیل محتوا	۷	مفاهیم عرفانی	۵
قصیده‌ها	۱۳	تصویرپردازی	۷	نظامی	۵
اشعار ترکی	۱۲	دین و مذهب	۷	هویت ملی	۵
بزرگداشت	۱۲	مضامین اخلاقی	۷	آداب و رسوم	۵
خاطرات	۱۲	ادبیات عرفانی	۶	ادبیات معاصر	۵
قرآن	۱۲	دفاع مقدس	۶	بیات غنائی	۵
ادبیات پایداری	۱۱	شکل‌گیری	۶	۷۰ مفهوم	

در جدول فوق، بیشترین مفاهیم مربوط به تطبیق اشعار شهریار در مفاهیمی همچون «غزلیات»، «سبک‌شناسی»، «نقد و بررسی منظومه»، «حیدر بابا سلام»، «تأثیرگذاری» وی از شاعران بزرگ ایران، «مضامین عاشقانه»، «زندگی‌نامه» وی، «خاطرات»، «طبیعت‌گرایی» در اشعار او، همچنین مفاهیم «رمانتیسیم»، «موسیقی و زیبایی‌شناسی»، «مضامین اجتماعی» اشعار وی، «قصیده‌ها»، «اشعار ترکی»، «ادبیات پایداری» و غیره به چشم می‌خورد که دارای بسامد بالایی نسبت به سایر مفاهیم مرتبط با آثار پژوهش در مورد این شاعر است. در ادامه یافته‌های این پژوهش، خوشه‌های مفهومی مرتبط با پژوهش‌ها به همراه نقشه و جدول ارائه شده است.

۴-۲- پاسخ به سؤال دوم پژوهش: حوزه دانش شهریار پژوهی در چند خوشه مفهومی قرار می‌گیرند؟

در ادامه نتایج مربوط به تحلیل دانش شهریار پژوهی، به منظور شناسایی الگوی رایج ارتباطات مفهومی در مدارک مورد بررسی و درک کلی از موضوع‌های حاکم بر آنها، خوشه‌های مفهومی

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۹۷ |

محمد حسین شهریار

در آینه تحلیل

دانش پژوهی:

تحلیل ...

مرتبط با پژوهش‌ها انجام شده مورد بررسی قرار گرفت و شناسایی شدند. در شکل (۱) نمونه‌های از نتایج خوشه‌بندی مشاهده می‌شود.

id	label	x	y	weight	cluster	id	label	x	y	weight	cluster
146	شخصیت	0.1734	-0.2124	16	1	166	طبیعت	-0.6048	0.1275	94	2
140	سید حیدر حلی	0.2272	-0.2676	24	1	113	رمانتیسیم	-0.3345	0.5126	76	2
72	ترکیه	0.8112	-0.2062	20	1	120	رهی معیری	-0.4953	0.3571	52	2
173	عراق	0.5995	-0.1223	18	1	157	شعر معاصر فارسی	-0.5241	0.4657	28	2
47	اهل بیت _ع	-0.0665	-0.4359	14	1	167	طبیعت‌گرایی	-0.6112	0.5682	26	2
48	ایران	0.6414	-0.2187	14	1	186	فوزی معلوف	-0.5983	0.3777	26	2
1	تشبیهات	-0.0119	-0.4363	10	1	227	نوگرایی	-0.3457	0.5636	24	2
92	جواهری	0.2713	-0.2544	56	1	69	تخیل	-0.6682	0.7056	22	2
36	امام حسین _ع	0.169	-0.2686	28	1	89	جلوه‌های طبیعت	-0.6947	0.4217	22	2
148	شعر	0.0644	-0.5424	24	1	117	روستا ستایی	-0.5945	0.7378	20	2
75	تشیع	0.0879	-0.0784	18	1	156	شعر معاصر عربی	-0.5987	0.4539	20	2
14	ادبیات تطبیقی	-0.0886	-0.0975	486	1	29	اشعار سنتی	-0.4204	0.7203	16	2
152	شعر عاشورایی	0.2117	-0.4118	20	1	149	شعر آزاد	-0.4176	0.7214	16	2
61	پیامبر اسلام _ص	0.2165	-0.1555	24	1	108	دیدگاه	-0.8512	0.1522	12	2
53	برجسته سازی	0.0958	-0.7534	12	1	220	نقد تمدن	-0.5987	0.7229	12	2
54	بزرگداشت	0.7447	-0.3937	32	1	82	توصیف	-0.8291	0.2967	10	2
77	تصویرپردازی	-0.1089	-0.1607	44	1	78	تصویرسازی	-0.7051	-0.0234	6	2
151	شعر عاشقانه	0.075	-0.6682	20	1	142	سیر و سیاحت	-0.7114	0.8075	6	2
150	شعر دینی	0.3334	-0.2103	10	1						
218	نزار قبانی	0.226	-0.6663	10	1						
231	واقع کربلا	0.2784	-0.5608	10	1						

شکل ۱. نمونه‌ای از خروجی خوشه‌بندی مفاهیم حوزه دانش شهریار پژوهی (خوشه اول و دوم)

نتایج خوشه‌بندی هوشمند منجر به تشکیل ۲۱ خوشه اصلی در حوزه دانش شهریار پژوهی شد. این خوشه‌ها از ماتریس هم‌رخدادی ۲۴۰ مفهوم با حداقل ۲ بسامد استخراج شده‌اند. نام‌گذاری هر خوشه بر اساس مفاهیمی با وزن بالاتر انجام شده است، که نشان‌دهنده موضوع اصلی آن خوشه است. مفاهیم در هر خوشه به ترتیب وزن مرتب شده‌اند. به دلیل محدودیت حجم مقاله، جزئیات کامل خوشه‌ها ارائه نشده است، اما نمونه‌ای از خروجی خوشه‌ها در شکل ۱ قابل مشاهده است. در جدول ۲ نتایج تمام خوشه‌ها آمده است.

جدول ۲. خوشه‌های مفهومی شکل گرفته از دانش شهریار پژوهی

خوشه‌ها	مفاهیم به ترتیب وزن آن
خوشه اول: (ادبیات تطبیقی مضامین مذهبی و آیینی در اشعار شهریار)	تشبیهات، ادبیات تطبیقی، امام حسین (ع)، ایران، برجسته‌سازی، بزرگداشت، پیامبر اسلام (ص)، ترکیه، تشیع، تصویرپردازی، جواهری، سید حیدر حلی، شخصیت، شعر، شعر دینی، شعر عاشقانه، شعر عاشورایی، عراق، نزار قبانی، واقع کربلا
خوشه دوم: (جلوه‌های طبیعت‌گرایی در اشعار شهریار)	طبیعت، رمانتیسیم، رهی معیری، شعر معاصر فارسی، طبیعت‌گرایی، فوزی معلوف، نوگرایی، تخیل، جلوه‌های طبیعت، روستا ستایی، شعر معاصر عربی، اشعار سنتی، شعر آزاد، دیدگاه، نقد تمدن، توصیف، تصویرسازی، سیر و سیاحت
خوشه سوم: (مظاهر ملی‌گرایی در اشعار شهریار)	اشعار، قصیده‌ها، رمانتیسیم اجتماعی، دفاع مقدس، انقلاب مشروطه، جنگ، میرزاده عشقی، هویت ملی، مضامین جنگ، بهار، فردوسی، مشروطیت، سبک شعر، صور خیال، حوادث تاریخی، صلح

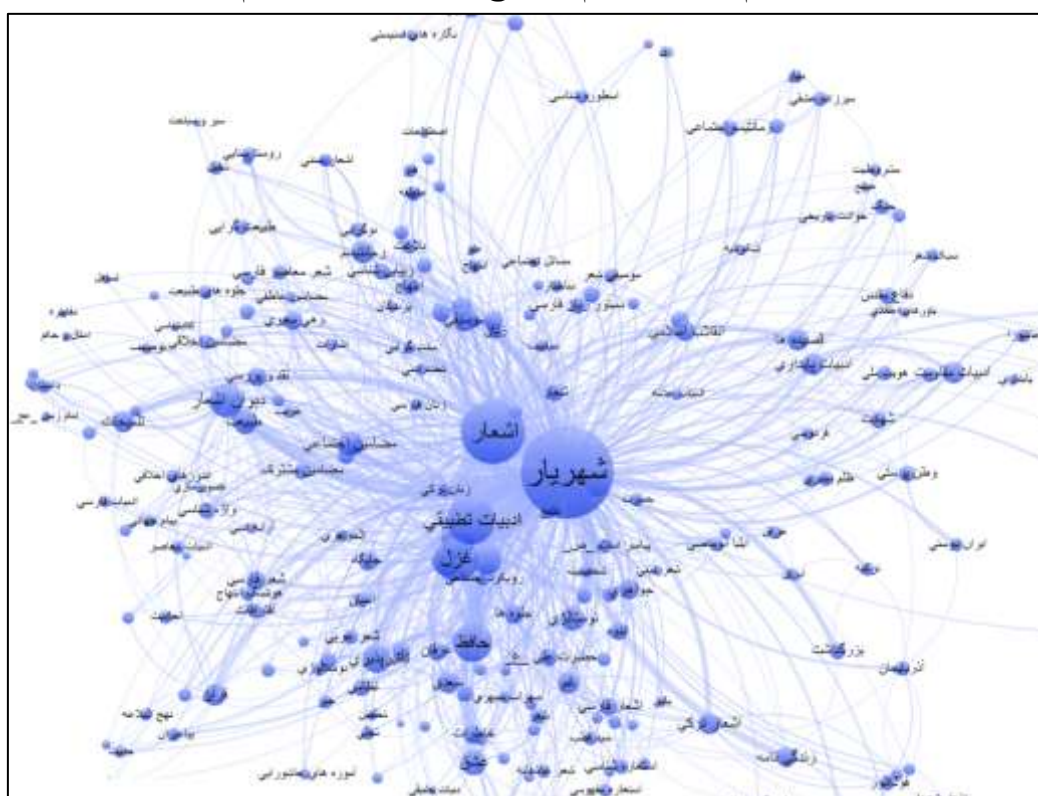

مفاهیم به ترتیب وزن آن	خوشه‌ها
قرآن، جلوه‌ها، عرفان، ترجمه اشعار، ادبیات عرفانی، شعر عربی، احادیث، جبر، اخلاق اسلامی، تجلی، تلمیحات قرآنی، حسین منزوی، جمال و جلال، حضرت یعقوب (ع)، حضرت یوسف (ع)	خوشه چهارم: (جلوه‌های عرفانی در اشعار شهریار)
غزل، حافظ، انقلاب اسلامی، دستور زبان فارسی، ردیف، زبان، زبان ترکی، قالب، موسیقی شعر، تجدد ادبی، زبان فارسی، ساختار، نوآوری ادبی، مسائل اجتماعی، طنز	خوشه پنجم: (غزل‌های فارسی و ترکی شهریار)
ادبیات پایداری، ادبیات مقاومت، شهادت، وطن پرستی، آزادی، ظلم‌ستیزی، ایران دوستی، عاشورا، معروف الرصافی، ایلیا ابوماضی، پایداری، میهن پرستی، وطن دوستی، باورهای اعتقادی شاعر	خوشه ششم: (جلوه‌های ادبیات مقاومت و پایداری در اشعار شهریار)
تحلیل محتوا، نیما یوشیج، انسان، بلاغت، اخلاق، اجتماع، عاطفه، مزار سروده، مولانا، سنت‌گرایی، سیاست، سرمایه اجتماعی پروین اعتصامی	خوشه هفتم: (ویژگی‌های اخلاقی انسان در اشعار شهریار)
موسیقی، ابتهاج، زیبایی‌شناسی، مضامین اخلاقی، تشبیهات، هنر، ابتهاج، ترکیبات، گفتگو، تأثیرگذاری، مضامین عاطفی، اصطلاحات، مضامین تربیتی	خوشه هشتم: (موسیقی درونی، اخلاقی و زیبایی‌شناسی در اشعار شهریار)
اشعار ترکی، اشعار فارسی، آذربایجان، استعاره شناسی، فولکلور، استعاره مفهومی، آداب و رسوم، بازی‌های محلی، فرهنگ، ادبیات، فرهنگ عامیانه، اشعار شهریار	خوشه نهم: (استعاره‌های بومی و محلی)
شعر فارسی، اندرزهای اخلاقی، پیامبران، نوستالژی، شاعران معاصر، پیام جهانی، نهج‌البلاغه، حدیث، حضرت علی (ع)	خوشه دهم: (اندرزهای اخلاقی در اشعار شهریار)
غم، شعر معاصر، ادبیات غنائی، اندوه، حسرت، مضامین شعری، ادبیات عامه، یاس، شکوایه	خوشه یازدهم: (ادبیات غنائی در اشعار شهریار)
نقد و بررسی، جایگاه، ادبیات معاصر، همای رحمت، ادبیات فارسی، نازک الملائکه، امام زمان (عج)، کتابشناسی	خوشه دوازدهم: (جایگاه ادبیات معاصر در اشعار شهریار)
مطالعه تطبیقی، نوستالژی، خاطرات، مفاهیم عرفانی، روانشناسی، سید قطب، سهراب سپهری، فریدون مشیری، ضرب‌المثل	خوشه سیزدهم: (نوستالژی اشعار شهریار)
سبک‌شناسی، سعدی، نظامی، حافظ، آرایه ادبی، تخلص، مخاطب، سبک شخصی، صائب تبریزی	خوشه چهاردهم: (سبک‌شناسی اشعار شهریار)
دیوان اشعار، تلمیحات، داستان، آرایه‌های ادبی، موسیقی دانان، امثال و حکم، تساهل، مفاخره	خوشه پانزدهم: (تلمیحات و آرایه‌های ادبی در دیوان شهریار)
حیدر بابا سلام، تأثیرپذیری، مضامین مشترک، الجواهری، سهندیه، عوامل اجتماعی، آموزه‌های عاشورایی	خوشه شانزدهم: (منظومه حیدر بابا سلام شهریار)
نماد شناسی، دین و مذهب، رنگ، اشارات، پرندگان، غربت	خوشه هفدهم: (نمادشناسی در اشعار شهریار)
عشق، معشوق، عاشق، تغزل، شاهنامه فردوسی، دیوان شهریار	خوشه هجدهم: (مضامین عاشقانه در اشعار شهریار)
شکل‌گیری، جایگیری، سمبولیسم، اسطوره، اسطوره‌شناسی، نگاره‌های فمینیستی	خوشه نوزدهم: (سمبولیسم و اسطوره‌شناسی در اشعار شهریار)
مضامین اجتماعی، رویکرد اجتماعی، جامعه‌شناسی شعر، فروغ فرخزاد	خوشه بیستم: (مضامین و رویکرد اجتماعی)
واژه‌شناسی، معناشناسی، ساختار معنایی، ساختار زبانی	خوشه بیست و یکم: (واژه‌شناسی معنایی در اشعار شهریار)

ماتریس هم‌رخدادی مفاهیم با استفاده از روش خوشه‌بندی در این پژوهش، منجر به استخراج ۲۱ خوشه مفهومی در حوزه دانش شهریار پژوهی شد. این خوشه‌ها نشان می‌دهند که پژوهش‌های مرتبط با شهریار در ۲۱ موضوع اصلی دسته‌بندی می‌شوند. خوشه‌های اول تا سوم دارای بیشترین مفاهیم هستند و نام هر خوشه بر اساس مفاهیم با وزن بالا در آن تعیین شده است. این دسته‌بندی حاصل الگوریتم خاص روش خوشه‌بندی به کاررفته در این پژوهش است.

۴-۳- پاسخ به سؤال سوم پژوهش: ساختار شبکه مفهومی حوزه دانش شهریار پژوهی چگونه ترسیم شده است؟

برای درک بهتر روابط بین مفاهیم، «نقشه شبکه مفهومی شهریار پژوهی» با استفاده از ابزارها و روش‌های مختلف ترسیم شد. این نقشه شامل گره‌ها (مفاهیم یا کلیدواژه‌ها) و لبه‌ها (ارتباطات بین مفاهیم) است. اندازه گره‌ها نشان‌دهنده فراوانی و وزن مفاهیم، و اندازه لبه‌ها بیانگر شدت ارتباط بین مفاهیم است. در شکل ۲، شبکه مفهومی پژوهش‌های مرتبط با شهریار پژوهی ارائه شده است که بر اساس ماتریس هم‌رخدادی مفاهیم استخراج شده در این حوزه ترسیم شده است.

شکل ۲، شبکه مفهومی حوزه دانش شهریار پژوهی

شبکه مفهومی شهریار پژوهی نمایش گرافیکی ارتباطات بین مفاهیم این حوزه است. در این شبکه، هر مفهوم به‌عنوان یک گره و ارتباطات بین مفاهیم به‌عنوان لبه‌ها (خطوط ارتباطی) نمایش داده شده‌اند. ضخامت لبه‌ها نشان‌دهنده قدرت ارتباط بین مفاهیم است، به طوری که هر چه لینک‌ها بیشتر

باشد، ارتباط مفهومی قوی تر است. اندازه گره‌ها نیز به تعداد لینک‌ها و بسامد مفاهیم در مدارک علمی بستگی دارد. در این شبکه، ۲۴۰ گره (مفهوم) و ۶۷۲ پیوند (ارتباط) وجود دارد. میانگین تراکم شبکه ۰/۰۹۹۶ درصد است و مهم‌ترین پیوندها شامل ۶۳ ارتباط قوی بین گره‌ها می‌باشد. در جدول (۳) مهم‌ترین هم‌رخدادی‌ها یا پیوندهای مفهومی ارائه شده است.

جدول ۳. هم‌رخدادی مفاهیم در شبکه مفهومی حوزه دانش شهریار پژوهی

هم‌رخدادی مفاهیم	قدرت پیوند	هم‌رخدادی مفاهیم	قدرت پیوند
اشعار	۴۰	اشعار	۱۲
ادبیات تطبیقی	۲۸	حضرت علی (ع)	۱۲
حافظ	۲۶	طبیعت	۱۲
ادبیات تطبیقی	۲۲	جلوه‌ها	۱۲
حافظ	۲۰	مضامین اجتماعی	۱۲
غزل	۲۰	حیدر بابا سلام	۱۲
اشعار	۲۰	سعدی	۱۰
تأثیرپذیری	۱۸	نوستالژی	۱۰
اشعار	۱۶	ادبیات مقاومت	۱۰
حافظ	۱۶	ادبیات پایداری	۱۰
اشعار	۱۶	قرآن	۱۰
اشعار	۱۶	معشوق	۱۰
عشق	۱۶	دفاع مقدس	۹
اشعار	۱۶	عرفان	۸
تلمیحات	۱۴	نمادشناسی	۸
دیوان اشعار	۱۴	وطن پرستی	۸
عزل	۱۴	عشق	۸
ادبیات تطبیقی	۱۴	هویت ملی	۶
سبک‌شناسی			
ادبیات تطبیقی			
الجواهری			

همان‌گونه مشاهده می‌شود بیشترین هم‌رخدادی‌های مفهومی مابین «اشعار» * ادبیات تطبیقی»، «حافظ» * ادبیات تطبیقی» و «حافظ» * غزل» رخ داده است. در جدول فوق ۳۲ هم‌رخدادی مفاهیم در شبکه شهریار پژوهی با قدرت پیوند از ۶ تا ۴۰ دیده می‌شود. جهت درک بیشتری از پیوند مفاهیم، نقشه شکل ۳ بر اساس شاخص‌های تحلیل شبکه مفهومی ارائه شده است.

نشریه مطالعات دانش پژوهی

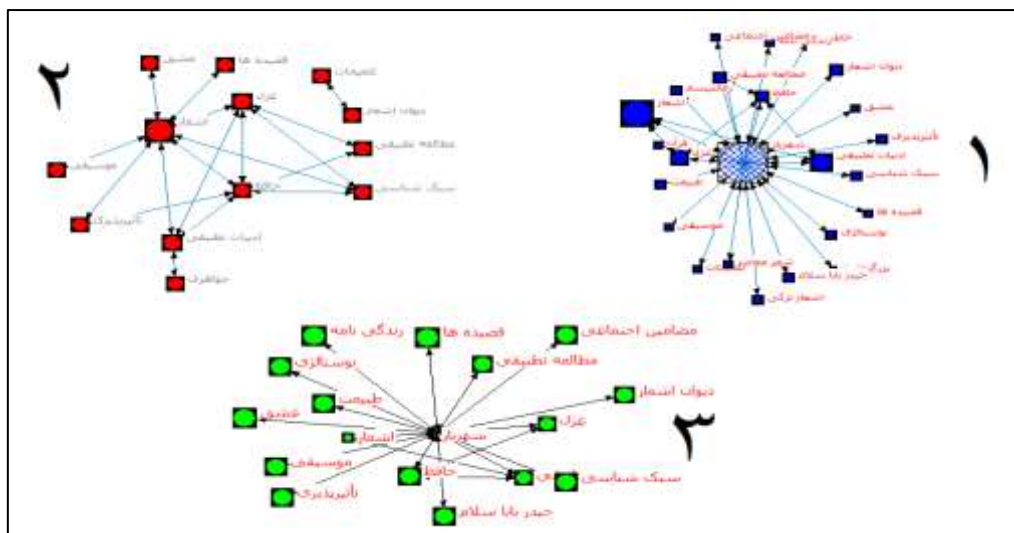
صفحه ۱۰۱ |

محمدحسین شهریار

در آینه تحلیل

دانش پژوهی:

تحلیل ...

شکل ۳. مفاهیم برجسته بر اساس شاخص‌های تحلیل شبکه مفهومی حوزه دانش شهریار پژوهی

جهت درک بهتر از آنچه که در سه نقشه فوق به دست آمد، جدول زیر ارائه می‌شود.

جدول ۴. مفاهیم از نظر مرکزیت درجه، بینابینی و نزدیکی در حوزه دانش شهریار پژوهی

مفاهیم	مرکزیت درجه	مفاهیم	مرکزیت بینابینی	مفاهیم	مرکز نزدیکی
اشعار	۵۳۶	اشعار	۱۵/۷۳۴	اشعار	۷۱/۰۴۵
ادبیات تطبیقی	۲۴۳	ادبیات تطبیقی	۴/۲۷۹	ادبیات تطبیقی	۶۰/۵۶۰
غزل	۱۹۴	غزل	۲/۲۱۲	غزل	۵۴/۴۶۲
دیوان اشعار	۱۰۲	دیوان اشعار	۰/۹۹۸	دیوان اشعار	۴۵/۲۱۴
سبک‌شناسی	۷۸	بازی‌های محلی	۰/۵۰۸	حیدر بابا سلام	۵۳/۲۴۴
حیدر بابا سلام	۶۶	حافظ	۰/۴۷۰	حافظ	۵۳/۲۴۴
تأثیرپذیری	۶۵	حیدر بابا سلام	۰/۴۱۳	طبیعت	۵۲/۵۳۹
عشق	۵۴	رمانتیسیم	۰/۴۰۷	سبک‌شناسی	۵۲/۴۲۳
طبیعت	۴۷	فرهنگ	۰/۳۲۴	نوستالژی	۵۲/۱۹۳
نوستالژی	۴۷	طبیعت	۰/۲۴۳	اشعار ترکی	۵۱/۸۵۲
تمرکز شبکه	۲/۸۶۲٪	تمرکز شبکه	۰/۳۰۴٪	تمرکز شبکه	۹۵/۹۳٪
میانگین	۲۳/۶۹۹٪	میانگین	۰/۴۱۴٪	میانگین	۵۰/۶۸۱٪
انحراف معیار	۹۸/۱۵۱٪	انحراف معیار	۴/۴۲۹٪	انحراف معیار	۳/۸۹۴٪

در جدول ۴ ده مفهوم پر کاربرد بر اساس شاخص‌های تحلیل شبکه ارائه شده است. مفهوم «اشعار» با مرکزیت درجه ۵۳۶، بیشترین ارتباط را با سایر مفاهیم دارد و هسته اصلی حوزه شهریار پژوهی است. پس از آن، مفاهیم «ادبیات تطبیقی» و «غزل» اهمیت بالایی دارند. مفهوم «اشعار» با مرکزیت بینابینی ۱۵/۷۳۴، نقش کلیدی در ارتباط بین مفاهیم ایفا می‌کند و «ادبیات تطبیقی» و «غزل» نیز به‌عنوان مفاهیم واسطه‌ای مهم عمل می‌کنند. از نظر شاخص نزدیکی، مفهوم «اشعار» با مرکزیت نزدیکی ۷۱/۰۴۵، نزدیک‌ترین مفهوم به سایر مفاهیم است. در نتیجه، «اشعار» در هر سه معیار مرکزیت (درجه، بینابینی و نزدیکی) رتبه اول را دارد و عنصر کلیدی این حوزه است، در حالی که

جدول ۵. ادبیات و مطالعات تطبیقی حوزه دانش شهریار پژوهی با سایر شاعران و نویسندگان

شهریار	شاعران	ادبیات و مطالعات تطبیقی	میانگین قدرت پیوند	وزن
شهریار	حافظ	غزل، ادبیات عرفانی، اندیشه ورزی، تأثیرپذیری، معناشناسی، ادبیات فلسفی، مضامین اجتماعی، عواطف انسانی، مردم‌شناسی، اندو، مخاطب‌شناسی، سبک‌شناسی، اشعار حماسی، قصیده‌ها، عامیانه گویی، مضامین شعری، مضامین مشترک، نظیره‌گویی	۸۵	۱۴۶
شهریار	نیماوشیخ	افسانه‌ها، رمانتیسیم، تأثیرپذیری، تشبیهات، مضامین اجتماعی، سیاست، رابطه شاعرانه، نوگرایی، سنت‌گرایی، منظومه‌ها، رئالیست، بیماری اجتماعی، تحلیل شعر معاصر	۱۸	۲۴
شهریار	الجواهری	مضامین دینی، اهل‌بیت (ع)، امام حسین (ع)، تعلیم و تربیت، حیدر بابا سلام، مضامین مشترک، دین و مذهب، شعر عاشورایی، شهید، شهادت، شعر پایدار، واقع‌گرایی	۱۴	۱۴
شهریار	رهی معبری	جلوه‌های طبیعت، مضامین اجتماعی، بی‌وفایی، طبیعت، طبیعت‌گرایی، موسیقی، زیبایی‌شناسی، مضامین مشترک	۱۴	۳۰
شهریار	سعدی	اخلاق، غزل، تأثیرپذیری، سبک‌شناسی، ادبیات عرفانی، اندو	۱۴	۳۲
شهریار	ابتهاج	افتراقات، شعر غنائی، مضامین عاطفی، هنر، زیبایی‌شناسی، غزل، موسیقی	۱۲	۱۸
شهریار	نظامی گنجوی	مضامین اجتماعی، برابری، تأثیرپذیری، سبک‌شناسی، غزل، نماد‌شناسی، رنگ، ادبیات غنائی	۱۰	۲۲
شهریار	پروین اعتصامی	بلاغت، تحلیل محتوا، عاطفه، سیمای جامعه، مضامین اجتماعی	۶	۸
شهریار	سید حیدر حلی	علویات، شعر دینی، پیامبر اسلام (ص)، شخصیت، تصویرپردازی، شعر شیعی، شعر عاشورایی	۶	۸
شهریار	سید قطب	نوستالژی، خاطرات گذشته، روانشناسی، واکاوی، مکانیزم‌های دفاعی	۶	۸
شهریار	فوزی معلوف	توصیف طبیعت، شعر معاصر عربی، شعر معاصر ایران، نقد و بررسی	۶	۶
شهریار	معروف الرصافی	ادبیات مقاومت، ظلم‌ستیزی، بیداری ملت، ادبیات پایدار، همبستگی ملی، وطن‌دوستی	۶	۶
شهریار	مولانا	اخلاق اجتماعی، نوستالژی، وحدت، عشق، انسان‌محوری، همسازی	۶	۸
شهریار	ایلیا ابوماضی	خوش‌بینی، جلوه‌ها، شادی، ظلم‌ستیزی، نقد شعر، ترجمه اشعار، خوش‌بینی، شعر عربی، ادیان آسمانی، اخلاق اسلامی، عقاید، جبر	۴	۶
شهریار	حسین منزوی	ترجمه اشعار، غزل، اشعار ترکی، حیدر بابا سلام	۴	۶
شهریار	سهراب سپهری	نوستالژی، مفاهیم عرفانی، حیدر بابا سلام	۴	۶
شهریار	فردوسی	هویت ملی، نوستالژی، حماسه، تأثیرپذیری	۴	۱۰

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۰۴

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۰۵

محمد حسین شهریار

در آینه تحلیل

دانش پژوهی:

تحلیل...

شهریار	شاعران	ادبیات و مطالعات تطبیقی	میانگین قدرت پیوند	وزن
شهریار	فروغ فرخزاد	خیانت، بی‌وفایی، مضامین اجتماعی	۴	۱۰
شهریار	فریدون مشیری	نوستالژی فردی، نوستالژی اجتماعی، مهرورزی	۴	۶
شهریار	نزار قبانی	شعر عاشقانه، واقع کربلا	۴	۶
شهریار	ابراهیم ناجی	رمانتیسیم	۲	۴
شهریار	ابن ابی الحدید	حضرت علی (ع)	۲	۴
شهریار	ابن خفاجه	توصیف طبیعت	۲	۴
شهریار	ابن زیدون	غزل	۲	۴
شهریار	احمد دجور	وطن پرستی	۲	۶
شهریار	احمد شوقی	اسلام، پیامبر اسلام (ص)	۲	۲
شهریار	اخوان ثالث	نماد شناسی، ادبیات پایداری	۲	۲
شهریار	ارفه چنگ نواز	دیدگاه شناسی	۲	۶
شهریار	افتخار عارف	تاریخ، فردوسی	۲	۴
شهریار	اقبال لاهوری	قصیده‌ها	۲	۶
شهریار	ایرج میرزا	تأثیر پذیری	۲	۲
شهریار	بلالی باش	ساختار، تحلیل محتوا، غزل	۲	۲
شهریار	بهمن فرسی	ترجمه اشعار، حیدر بابا سلام	۲	۶
شهریار	توفیق حکیم	دیدگاه شناسی	۲	۶
شهریار	جوزف کمبل	ادبیات عرفانی، عزیمت، بازگشت، تشرّف، کهن‌الگوی	۲	۲
شهریار	حسن زاده آملی	مکاتب، روح و روان، ادبیات عرفانی	۲	۲
شهریار	حسین شهسوارانی	ملاقات‌ها	۲	۲
شهریار	حلال آل احمد	مردسالاری، شکل‌گیری، جایگیری	۲	۲
شهریار	خاقانی	طبیعت‌گرایی	۲	۴
شهریار	رابرت لی فراست	فلسفه، عشق	۲	۲
شهریار	رضا برهنی	شعر معاصر	۲	۸
شهریار	ژان کوکتو	دیدگاه شناسی	۲	۴
شهریار	سوفوکلز	دیدگاه شناسی	۲	۶
شهریار	سیمین بهبهانی	خیانت، مضامین اجتماعی	۲	۶
شهریار	شباب الظریف	عشق، غم فراق	۲	۲
شهریار	شفیعی کدکنی	هنر، زیبایی شناسی	۲	۴
شهریار	صائب تبریزی	ضرب‌المثل	۲	۶
شهریار	علاءالدین حلی	تحلیل محتوا، آیین تشیع	۲	۴
شهریار	علی احمد باکثیر	دیدگاه شناسی	۲	۶
شهریار	علی آقا واحد	زیبایی شناسی، سبک‌شناسی	۲	۲
شهریار	علی اکبر شیدا	موسیقی، زیبایی شناسی	۲	۴
شهریار	علی موسوی گرمارودی	تلمیحات مذهبی	۲	۲
شهریار	عماد خراسانی	معشوق، غسلیات	۲	۲
شهریار	فضولی بغدادی	شعر فارسی، شعر عربی، حضرت علی (ع)	۲	۴
شهریار	قیصر امین پور	ملی‌گرایی، مشروطیت	۲	۲
شهریار	قیصر امین پور	شعر مذهبی، شعر آیینی، ملی‌گرایی، مشروطیت	۲	۶
شهریار	کسایه مروزی	غدیر، ولایت، حضرت علی (ع)	۲	۲
شهریار	لامارتین	خاطرات	۲	۲

شهریار	شاعران	ادبیات و مطالعات تطبیقی	میانگین قدرت پیوند	وزن
شهریار	لرمانتوف	تأثیرپذیری، منظومه اهریمن	۲	۲
شهریار	لوکاج	مدرنیته، بیگانگی، انسان تک ساحتی، چیز وارگی، انسان	۲	۶
شهریار	لوئیز کلیک	رمانتیسم	۲	۲
شهریار	محتشم کاشانی	عناصر شعری، حماسه حسینی	۲	۴
شهریار	محمد بوصیری	پیامبر اسلام (ص)	۲	۲
شهریار	محمدرضا کردستانی	نماد شناسی، ادبیات پایداری، رنگ	۲	۲
شهریار	معینی کرمانشاهی	تحلیل محتوا، موسیقی، زیبایی شناسی	۲	۶
شهریار	مفدی زکریا	فقر، شعر عربی، طبیعت، نوستالژی	۲	۲
شهریار	ملک شعرای بهار	انقلاب مشروطه، رمانتیسم اجتماعی، شعر معاصر، نوستالژی، ملی گرایی	۲	۲
شهریار	مهر علی خوبی	شعر فارسی، شعر عربی، حضرت علی (ع)	۲	۴
شهریار	میرزاده عشقی	انقلاب مشروطه، رمانتیسم اجتماعی، شعر معاصر، نوستالژی، ملی گرایی	۲	۲
شهریار	میعود سعد	نوستالژی	۲	۴
شهریار	نادرپور	عشق، عاشق، معشوق، تغزل	۲	۲
شهریار	ناصر خسرو	ضرب المثل	۲	۶
شهریار	هابر ماس	انسان، مدرنیته، بیگانگی، انسان تک ساحتی، چیز وارگی	۲	۶
شهریار	هربرت مارکوزه	انسان، مدرنیته، بیگانگی، انسان تک ساحتی، چیز وارگی	۲	۶

در جدول فوق، ۸۲ شاعر و نویسنده به همراه قدرت پیوند و وزن مفاهیم در مطالعات تطبیقی شهریار پژوهی آمده است. در این حوزه، ۱۴۹ مفهوم مورد بررسی قرار گرفته اند که بیشترین آن‌ها شامل مفاهیمی مانند نوستالژی، تأثیرپذیری، مضامین اجتماعی، زیبایی شناسی، غزل، ادبیات عرفانی و منظومه «حیدر بابا سلام» است. بیشترین مطالعات تطبیقی با ۲۱ مفهوم مربوط به حافظ بوده و پس از آن، نیما یوشیج و الجواهری با ۱۳ مفهوم و ایلیا ابوماضی با ۱۱ مفهوم در رده‌های بعدی قرار دارند.

۵- بحث و نتیجه گیری

آثار شهریار پژوهی تاکنون در ۷۱۹ مقاله ثبت شده و حدود ۸۷۵ مفهوم مرتبط با این حوزه شناسایی شده است. این مفاهیم طیف گسترده‌ای از مباحث مانند ادبیات تطبیقی، غزل، سبک شناسی، تأثیرپذیری، عشق، موسیقی، نوستالژی و مضامین اجتماعی را پوشش می‌دهند. میانگین تعداد مفاهیم به ازای هر مقاله ۱/۲۰ مفهوم است. این حوزه پژوهشی، مؤلفه‌های ادبی و اجتماعی متنوعی را در بر می‌گیرد.

با توجه به تحلیل هم‌واژگانی حوزه دانش شهریار پژوهی، می‌توان نتیجه گرفت که شهریار یکی از شاعران معاصر تأثیرگذار است. ویژگی‌های برجسته او شامل دوزبانه بودن اشعار (فارسی و ترکی

آذری)، تسلط بر شعر کلاسیک مانند غزل و قصیده، نگاهی عمیق به مضامین عرفانی و عاشقانه، توجه به مسائل اجتماعی و انسانی، پیوند با طبیعت و زادگاهش، و ارادت به اهل بیت (ع) است. اشعار ترکی او، به ویژه منظومه «حیدر بابا سلام»، حس نوستالژی و ارتباط عمیقی با مخاطبان ایجاد کرده است. پژوهش‌هایی مانند پورآسیاب دیزج (۱۳۹۶) و شوکتی (۱۳۹۹) به تأثیر فرهنگ آذربایجان در سروده‌های ترکی شهریار پرداخته‌اند. همچنین، پژوهش‌های غیبی و بامدادی (۱۴۰۰)، مظفری (۱۳۹۹)، نعنا فروش (۱۳۹۷) و راثی (۱۳۹۶) سبک شعری شهریار را تحلیل کرده‌اند و تأکید دارند که او توانسته است مضامین مدرن و اجتماعی را در قالب سنتی بیان کند. یافته‌های این پژوهش‌ها با نتایج پژوهش حاضر از لحاظ مفاهیم پربسامد هم‌خوانی دارد. علاوه بر این، مطابقت نتایج پژوهش حاضر با مفاهیم پربسامد استخراج‌شده از مجله «مطالعات شهریار پژوهی» نیز تأیید شده است.

شکل ۵. مفاهیم پربسامد مجله «مطالعات شهریار پژوهی» (استخراج ۱۴۰۳/۹/۲۵)

خوشه‌بندی مفاهیم در حوزه‌های علمی به معنای دسته‌بندی داده‌ها یا اشیاء مشابه است که بدون دخالت انسان و با استفاده از روش‌های مختلف انجام می‌شود. در این پژوهش، خوشه‌بندی مفاهیم حوزه دانش شهریار پژوهی باهدف شناسایی مباحث مطرح‌شده درباره این شاعر معاصر انجام شد و منجر به استخراج ۲۱ خوشه نسبتاً مستقل گردید. برخی از این خوشه‌ها شامل مضامین مذهبی و آیینی، طبیعت‌گرایی، ملی‌گرایی، عرفان، غزل فارسی، ادبیات مقاومت، موسیقی درونی، اخلاق و زیبایی‌شناسی، استعاره‌های بومی، نوستالژی، سبک‌شناسی، تلمیحات، نمادشناسی، مضامین عاشقانه، سمبولیسم، اسطوره‌شناسی، مضامین اجتماعی و واژه‌شناسی معنایی هستند. موسوی جورکانی (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «کارنامه شهریار پژوهی»، به جمع‌آوری و بررسی آثاری پرداخته که به نوعی با شهریار و شعر او مرتبط هستند، اما برخلاف عنوان پژوهش، دسته‌بندی مشخصی از مباحث مطرح‌شده ارائه نمی‌دهد. در مقابل، خوشه‌بندی انجام‌شده در این پژوهش

می‌تواند به‌عنوان پایه‌ای برای مطالعات شهریار پژوهی مورد استفاده قرار گیرد و به پژوهشگران کمک کند تا موضوعات مختلف را به‌صورت منظم‌تر و نظام‌مندتر بررسی کنند.

ترسیم نقشه مفهومی حوزه شهریار پژوهی نشان داد که شبکه شکل گرفته گسسته است و مفاهیم آن کمتر باهم ارتباط دارند. تراکم شبکه حدود ۰/۰۹۹۶ است که نشان‌دهنده پرتراکم نبودن آن است. با این حال، حدود ۶۰ مفهوم کلیدی باعث انسجام جزئی در شبکه شده‌اند. با توجه به تراکم پایین، اتصالات کامل بین مفاهیم برقرار نشده است، اما برخی مفاهیم ارتباط تنگاتنگی دارند و همگرایی مفهومی در آن‌ها دیده می‌شود. به نظر می‌رسد در آینده، شبکه مفهومی شهریار پژوهی گسترده‌تر شده و لینک‌های بیشتری بین مفاهیم ایجاد شود.

مطالعات شهریار پژوهی، به‌عنوان یکی از حوزه‌های تخصصی و جذاب در پژوهش‌های ادبی، به بررسی تطبیقی آثار و زندگی شهریار با شاعران و ادیبان دیگر در فرهنگ‌های مختلف می‌پردازد. این مطالعات از جنبه‌های ادبی، زبانی، فرهنگی و تاریخی انجام شده و شامل تطبیق موضوعات شعری مانند عشق، عرفان، طبیعت، میهن‌دوستی و مسائل اجتماعی؛ تحلیل سبک ادبی شهریار در مقایسه با شاعران معاصر و پیشین (هم در اشعار فارسی و هم ترکی آذری)؛ بررسی ترجمه‌های آثار او به زبان‌های دیگر و تأثیرش بر ادبیات جهان، به‌ویژه ادبیات عربی؛ و همچنین مقایسه جایگاه شهریار با شاعران بزرگی مانند حافظ، مولوی، نیما، سعدی و نویسندگان خارجی مانند هابرماس، مارکوزه، سوفوکلِس، جوزف کمبل، ژان کوکتو، لوکاک و لوئیز کلِیک است.

در میان شاعران سده‌های پیشین، بیشترین مطالعات تطبیقی شهریار با حافظ انجام شده و پس از آن با مولانا، سعدی، نظامی و فردوسی مقایسه شده است. این مقایسه‌ها شامل مضامین عرفانی، عاشقانه، عشق الهی، تأثیرپذیری، مضامین اجتماعی، سبک‌شناسی و ملی‌گرایی است. در میان شاعران معاصر، آثار شهریار با ابتهاج، پروین اعتصامی، رهی معیری، فروغ فرخزاد و اخوان ثالث در موضوعاتی مانند نوآوری‌های شعری، مضامین اجتماعی، تصویرپردازی طبیعت و رمانتیسیم مقایسه شده است. مضامین مذهبی، به‌ویژه اشعار مرتبط با اهل بیت (ع)، جایگاه ویژه‌ای در آثار شهریار دارند و با شاعرانی مانند الجواهری، نزار قبانی و فضولی بغدادی مقایسه شده‌اند. منظومه «حیدر بابا سلام» شهریار، که بیانگر نوستالژی، عشق به طبیعت و زندگی روستایی است، با شاعرانی مانند حسین منزوی و سهراب سپهری مقایسه شده و پلی میان فرهنگ بومی و جهانی ایجاد کرده است. آثار شهریار بازتاب‌دهنده دغدغه‌های اجتماعی، فرهنگی و عرفانی اوست و الگویی چندوجهی ارائه می‌دهد که در طراحی برنامه‌های فرهنگی و دانشگاهی قابل استفاده است. تحلیل آثار او از منظر دانش‌پژوهی نیازمند بررسی جامع و چندبعدی است، زیرا اشعارش حاوی مضامین متنوعی هستند. در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل هم‌واژگانی، مضامین و مفاهیم اصلی اشعار شهریار به‌طور دقیق‌تر شناسایی و تحلیل شد. این روش به درک بهتر آثار شهریار کمک کرده و زمینه را برای مطالعات تطبیقی گسترده‌تر فراهم می‌کند. به پژوهشگران و دانشجویان پیشنهاد می‌شود که خوشه‌های موضوعی شناسایی شده را به‌عنوان نقطه شروع برای مطالعات عمیق‌تر

انتخاب کنند. چنین پژوهش‌هایی نه تنها جایگاه شهریار در ادبیات معاصر را روشن تر می‌سازد، بلکه ارتباطات مفهومی بین ادبیات فارسی و دیگر فرهنگ‌ها را نیز آشکار می‌کند.

۶- منابع و مآخذ:

- آریان، حسین؛ عقدایی، تورج؛ و سجادی، سید علی محمد. (۱۳۹۴). تحلیل برخی روایات و اشارات عرفانی در شعر شهریار. *عرفان/اسلامی*، ۱۲ (۴۴)، ۲۸۷-۳۰۸.
https://journals.iau.ir/article_542248.html
- احمدی، حمید؛ و عصاره، فریده. (۱۳۹۶). بررسی مفاهیم، تعاریف و کارکردهای تحلیل هم‌واژگانی. *مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، ۲۸ (۱)، ۱۴۵-۱۲۵.
<https://www.magiran.com/paper/1707685>
- پورآسیاب دیزج، طاهره. (۱۳۹۶). اثربخشی فرهنگ آذربایجان در اشعار ترکی شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۳ (۱۳)، ۷۵-۸۲.
<https://www.magiran.com/paper/1732820>
- حبیبی، مختار. (۱۴۰۰). نگاهی جامعه‌شناسانه به دیوان اشعار استاد شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۸ (۳۳)، ۶۶۳-۷۳۲.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817107>
- راثی، محسن. (۱۳۹۶). سبک و برخی مختصات شعر شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۳ (۱۲)، ۱-۱۰.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage>
- ساردویی، فاطمه. (۱۴۰۰). بررسی مسائل اجتماعی در دیوان شهریار و فروغ فرخزاد. *اورمزد*، (۵۴)، ۱۷۴-۱۵۸.
<https://sid.ir/paper/403399/fa>
- سفیدگر شهانقی، حمید. (۱۳۹۶). عناصر فولکلور آذربایجان در دیوان ترکی استاد شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۳ (۱۲)، ۵۴۴-۵۱۷.
<https://www.magiran.com/paper/1698944>
- سید صدری میانه، سعید. (۱۳۸۸). داستانی ناگفته از زندگی استاد شهریار. *حافظ*، ۶۲، ۲۶-۲۷.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/467925/>
- شوکتی، آیت. (۱۳۹۹). حیدرآباد، ترجمان غریب‌انگی شهریار. *ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*، ۶ (۳)، ۸۷-۱۱۰.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1712385/>
- صبری، حمید. (۱۳۹۹). شهریار و موسیقی اول. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۷ (۲۵)، ۲۰۲-۱۹۳.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738288>
- عباسی، حمیدرضا؛ حسینی کیا، غلامحسین؛ و علی داوری. (۱۴۰۰). نگاشت مفهومی رفتار کارآفرینانه کارکنان در سازمان‌های دولتی (رویکرد علم‌سنجی). *مدیریت اجرایی*، ۱۳ (۲۶)، ۲۲۰-۱۹۳.
<http://doi.org/10.22080/JEM.2021.19737.3333>
- علیزاده، جمشید. (۱۳۸۴). یادنامه سید محمد حسین شهریار: سال‌شمار زندگی شهریار؛ معرفی و نقد. *بخارا*، ۴۳، ۳۵۷-۳۴۸.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/434587>
- غلام، محمد. (۱۳۹۹). استاد محمدحسین شهریار، شاعر محبوب ملت ایران و شهریار ملک دل‌پارسی گویان و ترکان پارسی گوی عالم. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۷ (۲۵)، ۴۶۴-۴۳۵.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1746953>
- غیبی، سید محمودرضا؛ و بامدادی، بهروز. (۱۴۰۰). بررسی سبک‌شناختی اشعار فارسی شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۸ (۳۲)، ۱۱۲-۸۳.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/>
- قاسمی گل‌افشانی، علی‌اکبر. (۱۳۹۹). ضرورت بیشتر توجه کردن مردم آذربایجان به ایران‌دوستی شهریار. *مطالعات شهریار پژوهی*، ۷ (۲۵)، ۲۳۴-۲۲۷.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738290>

مجله " مطالعات شهريار پژوهی " (۱۳۹۳). فصلنامه.

<https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/3683>

محسنی، محمدباقر. (۱۳۹۷). استاد شهريار (شاگرد مکتب ولایت). *مطالعات شهريار پژوهی*، ۴ (۱۹)،

<http://noo.rs/9Ldez>. ۳۴۶-۳۵۷

مظفری، سولماز. (۱۳۹۹). شهريار و رویکرد نوستالژیک با تکیه بر منظومه «حیدر بابا سلام». *مطالعات*

شهريار پژوهی، ۷ (۲۷)، ۲۹۳-۳۰۶

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1738483>

موسوی جروکانی، سید حامد. (۱۳۹۹). کارنامه شهريار پژوهی در ایران. *شهريار پژوهی*، ۷ (۲۵)،

۳۷-۶۰.

نعنا فروش، فاطمه. (۱۳۹۷). سبک شعر و اندیشه شهريار. *مطالعات شهريار پژوهی*، ۴ (۱۹)، ۳۷۸-

[۴۱۵](https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817438/) <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817438/>

وند نوروز، جواد. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل دیوان اشعار فارسی استاد شهريار از حیث توجه به ابعاد

اجتماعی در اشعار فارسی و ترکی. *مطالعات شهريار پژوهی*، ۳ (۱۵)، ۳۶۲-۲۸۳.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1817034>

Goldman, A.W, & Kane, M. (2014). Concept mapping and network analysis: an analytic pproach to measure ties among constructs. *Evaluation and program planning*. 47, 9-17. <http://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2014.06.005>

Maditati, D.R., Munim, Z. H., Schramm, H-J.& Kummer, S. (2018). A review of green supply chain management: from bibliometric analysis to a conceptual framework and future research directions. *Resources, Conservation & Recycling*, 139, 150-162. <http://doi.org/10.1016/j.resconrec.2018.08.004>

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111(2), 1053-1070. <http://doi.org/10.1007/s11192-017-2300-7>

Yang, Y., Wu, M., & Cui, L. (2012). Integration of three visualization methods based on co-word analysis. *Scientometrics*, 90(2), 659-673.

<http://doi.org/10.1007/s11192-011-0541-4>

اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه‌ی مقایسه‌ای

مهدی شقاقی^{۱*}، آیدا جاسمی^۲، پوریا راحت^۳

۱. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) m_shaghghi@sbu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۳. دانشجوی کارشناسی‌ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ بازنگری: ۲۲ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۱۸ آبان ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۸ فروردین ۱۴۰۴

چکیده

هدف: پژوهش حاضر در نظر دارد سطح اتلاف دانش را در دانشگاه‌های ایران، بررسی کند و رابطه‌ی ابعاد اتلاف دانش را با متغیرهای جمعیت شناختی مشخص نماید و در نهایت، به تعیین مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر اتلاف دانش در دانشگاه‌ها بپردازد.

روش‌شناسی: در این تحقیق از روش پژوهش ارزشیابانه استفاده شده است. ابزار سنجش، پرسش‌نامه استاندارد است که کلاین و همکاران (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با هدف ساخت و اعتباریابی پرسش‌نامه اتلاف دانش، اعتباریابی کرده‌اند. این پرسش‌نامه دارای چهار بُعد و ۱۸ گویه بوده و در آن از طیف ۱۰ گزینه‌ای استفاده شده است. ابعاد پرسش‌نامه عبارت‌اند از اتلاف دانش صریح، ضعف در حفظ دانش ضمنی، تخصص نامربوط به شغل، و استفاده اندک از استعدادها. موردهای مطالعه شده، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه آزاد مرکزی تهران، و دانشگاه پیام نور مرکزی تهران بوده است. پاسخ‌دهندگان، کارشناسان آموزش دانشگاه‌های مورد مطالعه بودند. از روش نمونه‌گیری سیستماتیک برای انتخاب پاسخ‌دهندگان استفاده شد و از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه استفاده گردید. حجم نمونه ۱۵۷ نفر بود و از نرم‌افزار آماری اسپاس ۲۲ برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که هر چهار بُعد اتلاف دانش در دانشگاه‌های مورد بررسی بیش از حد متوسط است. همچنین، یافته‌ها نشان داد که اتلاف دانش صریح و تخصص نامربوط به شغل در دانشگاه آزاد مرکزی بیشتر از دو دانشگاه دیگر است. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک نشان داد که تخصص نامربوط به شغل مهم‌ترین عامل اتلاف دانش در دانشگاه‌ها است.

نتایج: به نظر می‌رسد که عواملی و رای مسائل حوزه مدیریت و مدیریت دانش بر اتلاف دانش اثرگذار است که از جمله آن‌ها کمیت‌گرایی در ارزشیابی اساتید، وزن‌دهی بیش از حد به تعهد به‌جای تخصص، کاستن از قدرت چانه‌زنی استخدام شوندگان، رابطه‌گرایی و سهمیه‌گرایی در جذب نیرو است.

اصالت و ارزش: مطالعه‌ی حاضر زاویه‌ی دید متفاوتی را در حوزه مدیریت دانش اتخاذ کرده و سعی نموده به‌طور متناقض‌نما نشان دهد که «دانش-گاه» برخلاف نامش، یکی از مراکز قابل توجه اتلاف دانش است.

کلیدواژه‌ها: اتلاف دانش، مدیریت دانش، خلق دانش، اشتراک دانش.

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

شقاقی، مهدی؛ جاسمی، آیدا؛ راحت، پوریا (۱۴۰۴). اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه‌ی مقایسه‌ای.

نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴ (۲): ۹۰-۶۷.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.64402.1120](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.64402.1120)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19565.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

ناشر: دانشگاه تبریز

© نویسندگان

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کربتیو کامنز قابل استفاده است.

مفهوم اتلاف دانش هم‌زمان با مفهوم مدیریت دانش پا به عرصه‌ی علم گذاشته است، یعنی زمانی که نوناکا و تاکه‌اوجی به‌طور علمی و نظام‌مند به بحث درباره ارزش دانش در سازمان‌ها و ایجاد سازوکارهایی برای جلوگیری از هدر رفت آن پرداختند (نوناکا و تاکه‌اوجی^۱، ۱۹۹۵). الگویی که این دو پژوهشگر عرضه کردند (اجتماعی سازی، برونی‌سازی، ترکیب، درونی سازی) و همه الگوهای دیگر، عموماً به جلوگیری از هدر رفت دانش ضمنی تمرکز داشتند (استن‌مارک^۲، ۲۰۰۰). در مکتب آمریکایی مدیریت دانش، راهبردها و الگوهای اولیه بر تبدیل دانش ضمنی به دارایی سازمان تمرکز داشتند و دانش را از کارکنان جدا می‌کردند ولی امروزه رویکرد کالانگر به دانش ضمنی در این مکتب تعدیل شده است. در مکتب ژاپنی مدیریت دانش، عموم راهبردها بر چرخش دانش ضمنی در بین کارکنان تمرکز داشته‌اند و خود کارکنان را دارایی سازمان یا شرکت تلقی کرده‌اند (گیرشوسکا^۳، ۲۰۱۲). دومین گام در تولید مفهوم اتلاف دانش، بحث نظام تولید ناب^۴ (خالص و بدون هدر رفت) بود که در آن بر جلوگیری از اتلاف هفت چیز تمرکز داشتند: جلوگیری از اتلاف زمان، جلوگیری از خطا، جلوگیری از اتلاف در حرکت، جلوگیری از اتلاف در حمل‌ونقل، جلوگیری از اتلاف در انبار، جلوگیری از اتلاف از طریق پردازش بیش‌ازحد^۵، و جلوگیری از اتلاف از طریق تولید بیش‌ازحد^۶ (اوه‌نوی^۷، ۱۹۸۸). پس از مطرح شدن مفهوم مدیریت دانش در دهه ۱۹۹۰، گروهی از پژوهشگران در باب اتلاف تفکر کرده و این مفهوم را پروردند. به نظر می‌رسد لایکر^۸ (۲۰۰۴) اولین کسی بود که این مفهوم را در مقاله‌ای در باب چرایی موفقیت تولیدکنندگان ژاپنی به کار برد و هدر رفت خلاقیت افراد را پدیده‌ای آسیب‌زا در فرایند تولید دانست. همچنین، بحث اتلاف دانش در خدمات‌دهی را نیز با تکیه بر تجارب شرکت تویوتا مطرح کرد (لایکر و مورگان^۹، ۲۰۰۶). بعدها پژوهشگران دیگری نیز به میان آمدند و بحث اتلاف دانش را در سازمان‌ها نیز مطرح کردند (برای مثال بنگرید به فرنهوف، دارست و سلیگ^{۱۰}، ۲۰۱۵؛ داگلاس، آنتونی و داگلاس^{۱۱}، ۲۰۱۵؛ کازانک‌اوغلو و اوزکان اوزن^{۱۲}، ۲۰۱۹).

گفتمان خلوص‌گرایی^{۱۳} در شرکت‌های خصوصی و سپس سازمان‌های عمومی و دولتی منجر به این شد که به جنبه‌های مختلف ایجاد خلوص بیندیشند و عموم این جنبه‌ها، متمرکز بر جلوگیری از هدر رفت در به‌کارگیری نیروی انسانی و به‌خصوص دانش ضمنی آنان بود زیرا نیروی انسانی

1. Ikujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi
2. Dick Stenmark
3. Grażyna Gierszewska
4. Lean manufacturing
5. Overprocessing
6. Overproduction
7. Taiichi Ohno
8. Jeffrey K. Liker
9. Jeffrey K. Liker and James M. Morgan
10. Helio A. Ferenhof, Susanne Durst, and Paulo M. Selig
11. Jacqueline Douglas, Jiju Antony and Alex Douglas
12. Yiğit Kazançoğlu and Yeşim Deniz Özkan-Özen
13. Lean Discourse

مهم‌ترین هزینه متغیر در شرکت‌ها و سازمان‌ها حساب می‌شود که با نرخ ثابتی افزایش پیدا می‌کند. برخی از اندیشمندان انتقادی از جمله اولریخ بک^۱ در کتاب «جامعه‌ی ریسک»^۲ و ژوژا جیلیا^۳ در کتاب «سیاست اتلاف»^۴ اظهار کرده‌اند که اتلاف واقعی، حاصل انتقال ریسک از شرکت‌های خریدار به تولیدکنندگان مواد اولیه و مصرف‌کنندگان است و دولت در جهت رسیدن به درآمد، به سیاست اتلاف دامن می‌زند و این در حالی است که شرکت‌ها فقط به کاهش اتلاف در نیروی انسانی (دانش ضمنی) تمرکز دارند و این نیز در جهت کاهش ریسک خود و انتقال آن به نیروی کار است. این به آن معناست که اتلاف دانش نیز می‌تواند حاصل یک سیاست باشد تا شرکت‌ها و سازمان‌هایی که از اقتصاد دانش ارتزاق می‌کنند همیشه بازار و مشتری داشته باشند و تمرکز و انسجام دانش، بازار آن‌ها را با اخلاص مواجه نکند. با این حال، بسیاری از پژوهشگران پارادایم اثباتی نیز بر این باورند که اتلاف دانش ناشی از نوعی سوء مدیریت است و اگر دانش صریح به خوبی مدیریت شود، دانش ضمنی به خوبی گردآوری و منسجم گردد، افراد در زمینه‌های تخصصی خود مشغول به کار شوند و تخصص‌گرایی و شایسته‌سالاری مبنای قرار گیرد، آنگاه همه دانش در جهت رشد و تعالی سازمان و نیز جامعه، به خط می‌شود و شکوفایی، توسعه و رونق رخ می‌دهد. ولی همان‌طور که می‌دانیم اولین گام برای حل مسئله، شناخت مسئله و تحلیل ابعاد آن است. ابتدا باید دانست که اتلاف دانش دارای چه ابعادی است و سپس با گردآوری داده و تحلیل، بررسی کرد که در کدام یک از ابعاد، بیشترین اتلاف رخ می‌دهد تا بتوان برای اصلاح، از آن نقطه آغاز کرد. از آنجا که دانشگاه‌ها کانون‌های اصلی تولید دانش در هر جامعه‌ای به حساب می‌آیند، بنابراین بجاست که موضوع بررسی اتلاف دانش از آنجا آغاز شود و سپس بررسی‌ها به سازمان‌های علمی و نهادهای اجرایی دیگر تسری یابد. بر این اساس، کار بررسی اتلاف دانش در این پژوهش که جزو اولین کارهای معطوف به سازمان‌ها و نهادهای ایرانی در این حوزه است، از دانشگاه‌ها آغاز شده است. بنابراین، سه پرسش اصلی هدایت‌گر این پژوهش خواهند بود: ۱. اتلاف دانش در دانشگاه‌های مورد بررسی در چه سطحی است؟، ۲. چه نسبتی میان عناصر اتلاف دانش و مشخصات فردی کارکنان وجود دارد؟، و ۳. کدام عنصر از عناصر اتلاف دانش، بیشترین اثرگذاری را بر اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران دارد؟

۲- پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های مبتنی بر فلسفه‌ی خلوص‌گرایی که مطالعات مدیریت دانش نیز بخشی از آن است، چند نوع اتلاف مختلف شناسایی شده و مورد مطالعه قرار گرفته است (کلاین و همکاران^۵، ۲۰۲۳).

1. Ulrich Beck
2. Risk Society: Towards a New Modernity
3. Zsuzsa Gille
4. From the Cult of Waste to the Trash Heap of History, The Politics of Waste in Socialist and Postsocialist Hungary
5. Leander Luiz Klein, Kelmara Mendes Vieira, Anabela Carvalho Alves and Matheus Pissutti

اولین اتلاف، اتلاف دانش صریح^۱ نام دارد. درحالی که، مدیریت دانش صریح بخشی از حوزه مدیریت اطلاعات است ولی در گفتمان خلوص گرایی و در حوزه مدیریت دانش نیز به دانش صریح پرداخته می شود. برای مثال، دونیت و دی پابلو (۲۰۱۵) معتقدند که در شرکت دانش صریح بسیار کم به کار گرفته و در فرایندهای کاری وارد می شود. یا اینکه سونگ و سان^۲ (۲۰۱۸) بر این باورند که برخی از سازمانها پژوهشهای زیادی تولید می کنند ولی از آنها در فرایند تصمیم گیری خیلی کم استفاده می شود. حتی کلاین و همکاران^۳ (۲۰۱۱) بر اساس پژوهش خود اظهار کرده اند که در مؤسساتی مثل دانشگاهها که خود تولیدکننده دانش صریح اند نیز از دانش صریح جهت تصمیم گیری های راهبردی استفاده اندکی صورت می گیرد. در ایران نیز شیرانی و هدائی (۱۳۹۶) استفاده از دانش صریح در فضای اداری دانشگاهی را کم دانسته و عواملی چون تعهد، فرهنگ سازمانی، ارتباطات کارکنان، پاداش، پشتیبانی فناوری اطلاعات، و ساختار سازمانی را در اشتراک گذاری دانش صریح در فضای دانشگاهی مؤثر تلقی کرده اند. دومین اتلاف، اتلاف دانش ضمنی (پنهان)^۴ به خاطر ضعف در حفظ دانش ضمنی^۵ است. مفهوم دانش ضمنی یا پنهان را مایکل پولانی^۶ در سال ۱۹۵۸ و در کتاب «دانش شخصی»^۷ مطرح کرد و بسیاری از اندیشمندان معتقدند مبنای حوزه مدیریت دانش، مدیریت دانش ضمنی است و اساساً این رشته به خاطر مفهوم دانش ضمنی (پنهان) به وجود آمده است و بنابراین حفظ دانش ضمنی یکی از اولویت های اصلی شرکتها و سازمانها برای کاهش اثرات منفی بازنشستگی یا خروج نیروهای کلیدی آنها است. اولین مدل قابل اعتنا برای مدیریت دانش ضمنی همان مدل معروف نوناکا و تاکه اوچی (۱۹۹۵) است. ویمن^۸ (۲۰۰۸) در مقاله ای به تکنیک های حفظ دانش ضمنی در بنگاه های خدمات حرفه ای پرداخته و از تکنیک های هدایت گری (متورینگ) و مربی گری به عنوان فنون مهم حفظ دانش ضمنی نام برده است. بسیک و نایکر^۹ (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی به موانع حفظ دانش ضمنی در سازمانها پرداخته و از استرس شغلی، فرسودگی شغلی و رقابت بالا بین کارکنان نام برده است. به علاوه، پژوهش های زیادی نیز تحت عنوان تبدیل دانش ضمنی (پنهان) به دانش صریح انجام شده است (برای مثال، بنگرید به باتیستوتی و بورک^{۱۰}، ۲۰۱۷؛ نعمت الله، ضماهنی، دارایی و امیرخانی، ۱۳۹۸؛ فتحیان، زیدی عبدیان و خرمی، ۱۴۰۰). اتلاف نوع سوم، تخصص نامربوط به شغل^{۱۱} نام دارد و به آن معنی است که در سازمانها و شرکتها، افراد به کارهایی گماشته شوند که ربطی به تخصص یا رشته تحصیلی آنها ندارد و یا اینکه تخصص افراد بسیار بالاتر از شغل آنها باشد. در

1. Waste of explicit knowledge
2. Seokwoo Song and Jonghak Sun
3. Phil Klein, Munazza Fatima, Lindsey J. Mcewen, Susanne Moser, Deanna Schmidt, and Sandra Zupan
4. Tacit Knowledge
5. retention of tacit knowledge
6. Michael Polanyi
7. Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy (1958)
8. Vlad Vaiman
9. Jacky Bessick and Visvanathan Naicker
10. Osvaldo Cairó Battistutti & Dominik Bork
11. Overspecialization

این حالت، دانش فرد تلف می‌شود و در طول کار، بخشی زیادی از دانش‌هایی که آموخته را به دلیل شغل نامرتبش فراموش می‌کند (آندرلینی^۱، ۲۰۱۸). پژوهش‌های چندی در باب تخصص نامربوط به شغل انجام شده است. برای مثال، موریو^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌اش فهرستی از مشاغل را در حوزه پزشکی نام برده که افرادی با سایر تخصص‌ها یا تخصص‌های نزدیک به آن در شغل مربوطه مشغول به کار هستند و از آن به‌عنوان یکی از پارادوکس‌های حوزه پزشکی نام برده است. همچنین کلاین و همکاران^۳ (۲۰۲۱) به استخراج و رتبه‌بندی مهم‌ترین عوامل اتلاف در مؤسسات آموزش عالی برزیل پرداختند که یکی از آن‌ها تخصص نامربوط به شغل بوده است. شکوری و بهادری (۱۳۹۹) نیز در پژوهشی به چالش‌های شاغلان دارای مشاغل غیرمرتبط با رشته تحصیلی پرداختند و خاطرنشان کردند که این امر یکی از عوامل فشار شغلی است که علاوه بر استهلاک روانی، اتلاف دانش تخصصی آموخته‌شده در دوران تحصیل را نیز با خود به همراه دارد. چهارمین و آخرین اتلاف، استفاده اندک از استعدادها^۴ است. معنای این نوع اتلاف آن است که سازمان ظرفیت لازم برای بهره‌گیری از تمام استعدادها و توانمندی‌های کارکنان را نداشته باشد و بنابراین این استعدادها بی‌استفاده باقی بماند (ساندر^۵، ۲۰۱۶). جسورن و همکاران^۶ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای، «کم‌کاری نسبی مزمن»^۷ را یکی از اصلی‌ترین پیامدهای نبود ظرفیت استفاده از استعدادهای کارکنان برشمرده و به تبیین نظری آن پرداخته است. دی‌پائولو و مانه^۸ (۲۰۱۶) جهت‌گیری‌های اقتصادی جامعه از جمله غلبه‌ی فعالیت‌های واسطه‌گری و دلالی را یکی از مهم‌ترین عوامل استفاده اندک از فارغ‌التحصیلان دکتری تلقی کردند. یعقوبی‌پور و برخوردار احمدی (۱۳۹۹) نیز در پژوهشی به ارائه الگویی جهت مدیریت استعداد در سازمان‌های دولتی ایران پرداختند و مری‌گری، جانشینی پروری، ایجاد فضا برای توسعه‌ی فردی، و توصیف شغل را از راهبردهای مهم جلوگیری از اتلاف استعداد تلقی کردند.

همان‌طور که ذکر شد، در نظام تولید ناب، جلوگیری از هفت اتلاف جزو مهم‌ترین ملزومات تعالی و پیشرفت تلقی شده و امروزه اتلاف دانش نیز به این مجموعه هفت جزئی اضافه شده و بنابراین اتلاف دانش جزء هشتم و شاید مهم‌ترین اتلاف در شرکت‌ها و سازمان‌ها تلقی شده است (کلاین و همکاران، ۲۰۲۳). با توجه به اهمیت موضوع اتلاف دانش و عناصر سازنده آن، پژوهش حاضر قصد دارد تا به‌طور مقایسه‌ای، اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران را بررسی کند و نمایندگانی از این جامعه را به‌طور خاص به مطالعه بنشیند.

1. Deanna Anderlini
2. Nathan Alexander Moreau
3. Leander Luiz Klein, Mirela Schramm Tonetto, Lucas Veiga Ávila and Rodrigo M. Moreira
4. Underused Talent
5. Vijaya Sunder
6. Haiko Jessurun, Mathieu Weggeman, G. G. Anthonio and S. E. C. Gelper
7. Chronic Relative Underperformance
8. Antonio Di Paolo and Ferran Mañé

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر که در بهار ۱۴۰۳ انجام گرفت، تحقیق ارزشیابانه‌ای^۱ است که در آن از روش پیمایشی برای ارزشیابی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کارکنان بخش آموزش در دانشگاه‌های ایران است که سه دانشگاه به صورت موردی برای مطالعه انتخاب شده است که یکی دولتی، دیگری آزاد و سومی پیام نور است که عبارت‌اند از دانشگاه شهید بهشتی (تهران)، دانشگاه آزاد مرکزی (تهران)، و دانشگاه پیام نور مرکزی (تهران). با توجه به این که هدف مقاله مقایسه‌ی اتلاف دانش در سه نوع مختلف دانشگاه ایرانی بود، بنا شد که سه دانشگاه مادر، یکی از بین دانشگاه‌های دولتی، دیگری از بین دانشگاه‌های آزاد و آن دیگر نیز از بین دانشگاه‌های پیام نور انتخاب شود. منظور از دانشگاه‌های مادر، دانشگاه‌هایی بود که همه‌ی رشته‌های علوم انسانی، فنی و مهندسی، هنر، زبان‌های خارجه، علوم پایه، و علوم تجربی را داشته باشند. مبنای دیگر انتخاب، نرخ پذیرش دانشجو از سراسر ایران و پراکندگی ملی دانشجویان در آن‌ها بود. بر این اساس، مشخص شد که دانشگاه‌های مادر در تهران، بیشترین نرخ جذب دانشجو از شهرستان‌های مختلف را دارند و از این جهت، بر تهران تمرکز شد. معیار سوم، سطح تربیت دانشجو (سطوح کاردانی، کارشناسی، ارشد، دکتری، و پسادکتری) در دانشگاه‌ها بود و با این معیار نیز برخی از دانشگاه‌های آزاد و پیام نور تهران از گردونه انتخاب خارج گردید. با توجه به اینکه از روش غیر تصادفی (نظری) برای انتخاب دانشگاه‌ها استفاده شد، بنابراین کیفیت داده‌ها نیز مدنظر پژوهشگران بود و از این رو نزدیکی مکانی برای جذب بیشتر داده (بیشتر پرسش‌نامه‌ها) و مسئله‌ی همکاری کارشناسان آموزش دانشگاه‌ها برای پاسخ‌دهی نیز مدنظر قرار گرفت. با لحاظ کردن این معیارها، سه دانشگاه مذکور برای بررسی انتخاب گردید. این انتخاب به جهت ایجاد امکان مقایسه بین این سه نوع دانشگاه انجام شده است. دلیل انتخاب کارکنان بخش آموزش، ارتباط فشرده کارکنان این بخش با اساتید و دانشجویان و نظرات آنان، و اطلاع از نحوه‌ی تخصیص واحدهای درسی و ربط بین تخصص استاد و حوزه تخصصی اوست. در هر یک از سه دانشگاه یادشده، از روش نمونه‌گیری سیستماتیک برای نمونه‌گیری استفاده شده است بدین ترتیب که ابتدا یک عدد تصادفی (۴) در نظر گرفته شده و سپس از هر شش نفر کارمند آموزش دانشگاه که در یک محیط کاری مشغول‌اند، یک نفر انتخاب شده و پرسش‌نامه جهت تکمیل به او داده شده است. جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. بدین منظور ابتدا جامعه کارکنان آموزش دانشگاه‌های یادشده با کمک سایت دانشگاه‌ها تخمین زده شد و سپس با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه تعیین گردید. جامعه کارکنان آموزش در دانشگاه شهید بهشتی ۷۰ نفر بود که حجم نمونه آن ۵۹ نفر برآورد گردید که ۵۰ تن از آنان پاسخ دادند که شامل ۸۴ درصد از حجم نمونه است. جامعه کارکنان آموزش دانشگاه آزاد ۵۹ نفر بود که ۵۲ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد و از آن بین، ۵۰ نفر پاسخ دادند که شامل ۹۶ درصد از حجم نمونه است. جامعه کارکنان آموزش دانشگاه پیام

نور مرکزی نیز ۷۳ نفر بود که ۶۲ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شد و از آن بین ۵۷ نفر پاسخ دادند که شامل ۹۱ درصد از حجم نمونه است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه استاندارد کلاین و همکاران (۲۰۲۳) بود که برای اولین بار، مقیاس اتلاف دانش را ساخت و اعتباریابی کرده و در مقاله‌ای منتشر نموده‌اند. این ابزار داری ۱۸ گویه و ۴ بعد به نام‌های اتلاف دانش صریح (شامل ۶ گویه)، ضعف در حفظ دانش ضمنی (۴ گویه)، تخصص نامربوط به شغل (۴ گویه)، و استفاده اندک از استعدادها (۴ گویه) است. این گویه‌ها در طیف ۱۰ گزینه‌ای به پاسخ‌دهندگان عرضه شد که کد ۱ دال بر «کاملاً مخالفم» و کد ۱۰ دال بر «کاملاً موافقم» بود و بقیه گزینه‌ها مابین این دو سر طیف قرار داشتند. با توجه به نیاز به نامه واحد ذی‌صلاح جهت ایجاد امکان همکاری و پاسخ‌دهی، پرسش‌نامه‌ها به همراه نامه به واحدهای مرکزی دانشگاه‌ها برده شد و پس از کسب اجازه به صورت دستی توزیع و گردآوری گردید. کلاین و همکاران (۲۰۲۳) با استفاده از نرم‌افزار ایموس^۱، روایی این مقیاس را با سنجش روایی همگرا و شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده^۲ برآورد کرده‌اند که طبق نظر فرنل و لارکر^۳ (۱۹۸۱) اگر از ۰/۵ بیشتر باشد روایی همگرا تأیید می‌شود که مقدار مستخرجه آن‌ها ۰/۸۵ بوده است. روش دیگر آن‌ها برای بررسی روایی، سنجش روایی تشخیصی بوده که طبق آن، اعداد روی قطر جدول همبستگی ابعاد مقیاس، جذر میانگین واریانس استخراج‌شده (جذر AVE) هستند و سایر اعداد، ضریب همبستگی بین ابعاد پرسش‌نامه (متغیرهای پنهان). اگر جذر AVE بزرگ‌تر از ضرایب همبستگی بین ابعاد باشد، می‌توان استنباط کرد که یک متغیر پنهان در مدل رابطه‌ی بیشتری با متغیرهای مشاهده‌شده‌ی خود دارد تا با متغیرهای پنهان دیگر. به عبارت دیگر، مقدار تغییرات از متغیر پنهان که توسط متغیرهای مشاهده‌شده‌اش تبیین می‌شود از ضریب همبستگی بین آن متغیر پنهان با متغیرهای پنهان دیگر بیشتر است. طبق برآورد کلاین و همکاران (۲۰۲۳)، جذر AVE از همه ضرایب همبستگی بزرگ‌تر بوده و بنابراین روایی تشخیصی مورد تأیید آن‌ها قرار گرفته است. کلاین و همکاران (۲۰۲۳) برای سنجش پایایی مقیاس خود از آلفای کرونباخ و شاخص پایایی ترکیبی^۴ استفاده کرده‌اند که طبق نظر فرنل و لارکر (۱۹۸۱) اگر این دو از ۰/۷ بیشتر باشد پایایی می‌تواند مورد تأیید قرار گیرد. مقادیر مستخرجه کلاین و همکاران (۲۰۲۳) از نرم‌افزار ایموس برای آلفای کرونباخ ابعاد مقیاس، به ترتیب ۰/۸۸۵، ۰/۸۸۹، ۰/۸۳۷ و ۰/۹۱۵ بود که نشان از پایایی ابعاد و بنابراین کل پرسش‌نامه داشت. همچنین شاخص پایایی ترکیبی مقیاس نیز ۰/۸۶۵ برآورد شد که قابل قبول بودن پایایی را نشان می‌داد. در پژوهش حاضر، به چند دلیل بر اعتبارسنجی کلاین و همکاران (۲۰۲۳) تکیه شد. دلیل اول آن بود که مقاله آن‌ها، اساساً یک مقاله ساخت و اعتباریابی بود نه مقاله‌ای که صرفاً از یک ابزار آماده استفاده کرده باشد. دلیل دوم، تازگی پژوهش آن‌ها بود و پژوهش حاضر با فاصله‌ی

1. IBM SPSS AMOS

2. Average Variance Extracted (AVE)

3. Claes Fornell and David F. Larcker

4. Composite Reliability Index (CRI)

کمتر از یک سال از پژوهش آن‌ها، صورت‌بندی گردید. دلیل سوم، سادگی گویه‌های آن‌ها بود. جملاتی که کلاین و همکاران (۲۰۲۳) به‌عنوان گویه استفاده کرده بودند به‌قدری ساده و عاری از پیچیدگی بود که به نظر می‌رسد همه پژوهشگران درک یکسانی از معنای آن‌ها دارند و ترجمه‌ی آن‌ها نیاز به زحمت، پیچیده‌اندیشی یا درک محلی از زبان انگلیسی ندارد؛ و دلیل آخر، بافت علمی این پرسش‌نامه است. کلاین و همکاران این پرسش‌نامه را بر اساس داده‌های دانشگاهی ساخت و اعتباریابی کرده‌اند و ذکر نموده‌اند که این ابزار برای سنجش اتلاف دانش در محیط‌های دانشگاهی است. همچنین از کارشناسان آموزش دانشگاه‌ها داده گردآوری کرده‌اند. با توجه به اینکه پژوهش حاضر نیز این پرسش‌نامه را دقیقاً در همین محیط به کار برده و تغییر محیط روی نداده تا اثر زمینه در پرسش‌نامه گنجانده شود، بنابراین بافت پرسش‌نامه حفظ شد. با این حال، این پرسش‌نامه پس از ترجمه در اختیار چند تن از اساتید رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همچنین مدیریت قرار گرفت تا بررسی کرده و کامنت‌هایی جهت بهبود بگذارند تا جملات روان‌تر شود. همچنین، پس از گردآوری داده، پایایی آن با استفاده از روش دونیم کردن موردبررسی قرار گرفت که ضریب اسپیرمن براون، $0/823$ محاسبه شد که حاکی از پایایی آن بود. همچنین، برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسپس‌اس نسخه ۲۲ استفاده شد و پس از غربالگری و اطمینان از الگودار نبودن داده‌های گم‌شده، از آزمون‌های دو جمله‌ای، کروسکال‌والیس، فریدمن، کای‌اسکور و رگرسیون لجستیک برای تحلیل داده‌ها استفاده گردید.

۴- یافته‌ها

برای تصمیم‌گیری درباره استفاده از آزمون‌های پارامتریک یا ناپارامتریک، از آزمون کلموگروف اسمیرنف و شاپیرو-ویلک برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها استفاده شد. نتایج این دو آزمون نشان داد که سطح معناداری این دو آزمون برای همه گویه‌ها کمتر از $0/05$ بود و بنابراین فرض صفر این دو آزمون مبنی بر عدم وجود اختلاف بین توزیع داده‌ها و توزیع نرمال، رد شد که نشان می‌دهد توزیع داده‌ها نرمال نبوده و باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده نمود. در ادامه، اطلاعات شرکت‌کنندگان و اطلاعات توصیفی ابعاد مقیاس اتلاف دانش آمده است.

جدول ۱. اطلاعات شرکت کنندگان

متغیر	مقوله	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۶۹	۴۳/۹٪
	زن	۸۸	۵۶/۱٪
تحصیلات	کاردانی	۱	۰/۱۶٪
	کارشناسی	۷۲	۴۵/۹٪
	ارشد	۸۴	۵۳/۵٪
درآمد	۲۰-۳۰	۹۰	۵۸/۴٪
	۳۰-۴۰	۴۹	۳۱/۸٪
	۴۰-۵۰	۱۴	۹/۱٪
	+۵۰	۱	۰/۱۶٪
درون گرا/برون گرا	برون گرا	۸۵	۵۴/۱٪
	درون گرا	۷۲	۴۵/۹٪
جمع گرا/خودگرا	جمع گرا	۱۳۱	۸۳/۴٪
	خودگرا	۲۶	۱۶/۶٪

در ابتدای مقیاس اتلاف دانش، سؤالات جمعیت شناختی درباره جنسیت، تحصیلات، درآمد، و اینکه شرکت کنندگان خود را درون گرا می دانند یا برون گرا، و جمع گرا می دانند یا خودگرا، پرسیده شد تا بعداً رابطه این متغیرها با اتلاف دانش بررسی شود. طبق جدول ۱، شرکت کنندگان از نظر جنسیت توزیع تقریباً متناسبی دارند و این در حالی است که تعداد کارکنان دارای مدرک کاردانی بسیار کم است. اکثر افراد در دامنه درآمدی ۲۰ تا ۳۰ میلیون و ۳۰ تا ۴۰ میلیون هستند. توزیع از نظر درون گرایی و برون گرایی تقریباً متناسب است، ولی جمع گراها نسبت به خودگراها در اکثریت هستند.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی ابعاد مقیاس

ابعاد مقیاس	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار
اتلاف دانش صریح	۶/۶۲	۶/۵۰	۹	۱	۱/۱۵
ضعف در حفظ دانش ضمنی	۶/۶۸	۶/۵۰	۱۰	۱	۱/۲۳
تخصص نامربوط به شغل	۶/۷۴	۷/۰۰	۹	۲	۱/۲۹
استفاده اندک از استعدادها	۶/۷۹	۷/۰۰	۱۰	۴	۱/۱۴

طبق جدول ۲، میانه ابعاد «تخصص نامربوط به شغل» و «استفاده اندک از استعدادها» بیش از دو بعد دیگر است. با این حال، متوسط ابعاد بین ۶/۵ و ۷ است و در یک طیف ۱۰ گزینه‌ای، این به معنای توافق پاسخ دهندگان با اتلاف دانش صریح، ضعف در حفظ دانش ضمنی، تخصص نامربوط به شغل، و استفاده اندک از استعدادها است و البته، کارکنان بخش آموزش دانشگاه‌های شهید بهشتی،

آزاد مرکزی، و پیام نور مرکزی، با ابعاد سوم و چهارم اندکی بیشتر توافق دارند. در ادامه، برای بررسی اینکه آیا اختلاف بین دو سر طیف در هر یک از ابعاد معنادار است یا خیر از آزمون ناپارامتریک دوجمله‌ای استفاده شد.

جدول ۳. آزمون دوجمله‌ای

ابعاد	گروه‌ها	مقولات فراوانی	درصد فراوانی	نسبت آزمون	سطح معنی‌داری
اتلاف دانش صریح	گروه ۱	$5 \leq 18$	۰/۱۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰
	گروه ۲	$5 > 139$	۰/۸۹		
	کل	۱	۱۵۷		
ضعف در حفظ دانش ضمنی	گروه ۱	$5 \leq 16$	۰/۱۰	۰/۵۰	۰/۰۰۰
	گروه ۲	$5 > 141$	۰/۹۰		
	کل	۱	۱۵۷		
تخصص نامربوط به شغل	گروه ۱	$5 \leq 17$	۰/۱۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰
	گروه ۲	$5 > 140$	۰/۸۹		
	کل	۱	۱۵۷		
استفاده اندک از استعدادها	گروه ۱	$5 \leq 12$	۰/۰۸	۰/۵۰	۰/۰۰۰
	گروه ۲	$5 > 145$	۰/۹۲		
	کل	۱	۱۵۷		
کل (اتلاف دانش)	گروه ۱	$5 \leq 8$	۰/۰۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰
	گروه ۲	$5 > 149$	۰/۹۵		
	کل	۱	۱۵۷		

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، اختلاف بین مخالفان اتلاف دانش (کسانی که گزینه‌های ۱ تا ۵ را انتخاب کرده‌اند) و موافقان اتلاف دانش (کسانی که گزینه‌های ۶ تا ۱۰ را انتخاب کرده‌اند) در همه ابعاد به نفع موافقان با ۹۵ درصد اطمینان معنادار است؛ یعنی همه پاسخ‌دهندگان به‌طور معناداری باور داشتند که در دانشگاه‌های موردبررسی اتلاف دانش صریح صورت می‌گیرد، در حفظ دانش ضمنی ضعف وجود دارد، تخصص‌ها به شغل ارتباط زیادی ندارند، و از استعدادهای کارکنان، دانشجویان و اعضای هیئت‌علمی استفاده اندکی می‌شود. در ادامه، آزمون فریدمن اجرا شده تا معلوم شود که آیا ابعاد چهارگانه اتلاف دانش، خودشان با همدیگر اختلاف معنادار دارند یا خیر.

جدول ۴. آزمون فریدمن جهت بررسی اختلاف بین ابعاد

میانگین رتبه	ابعاد	آماره‌های آزمون
۲/۹۲	اتلاف دانش صریح	N ۱۵۷
۲/۹۷	ضعف در حفظ دانش ضمنی	Chi-Square ۱/۸۴۴
۳/۰۷	تخصص نامربوط به شغل	df ۴
۳/۱۰	استفاده اندک از استعدادها	Asymp. Sig. ۰/۷۶۴
۲/۹۴	اتلاف دانش (کل)	N ۱۵۷

همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، نمره کای‌اسکور آزمون $1/84$ و سطح معنی‌داری آن با ۹۵ درصد اطمینان $0/76$ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصدی می‌توان ادعا کرد که بین ابعاد اتلاف دانش اختلاف معناداری وجود ندارد. نمرات میانگین رتبه هم بسیار نزدیک به هم است و ادعای مزبور را تأیید می‌کند. این به آن معناست که از نظر پاسخ‌دهندگان، هر چهار نوع اتلاف دانش کمابیش به‌طور مشابه و یکسان در حال وقوع است و نمی‌توان گفت که یکی بیشتر از بقیه تلف می‌شود. در ادامه، از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شده تا مشخص شود که سه دانشگاه مورد مطالعه از نظر اتلاف دانش چه فرقی باهم دارند.

جدول ۵. آزمون کروسکال‌والیس، تفاوت بین ابعاد به تفکیک دانشگاه

رتبه‌ها		نمونه دانشگاه‌ها			میانگین رتبه دانشگاه‌ها			
		پیام نور مرکزی	آزاد مرکزی	بهبشتی	کل	پیام نور مرکزی	آزاد مرکزی	بهبشتی
اتلاف دانش صریح	۵۰	۵۰	۵۷	۱۵۷	۷۳/۳۲	۹۵/۲۳	۶۹/۷۵	
ضعف در حفظ دانش ضمنی	۵۰	۵۰	۵۷	۱۵۷	۸۲/۵۳	۸۲/۸۴	۷۲/۵۴	
تخصص نامربوط به شغل	۵۰	۵۰	۵۷	۱۵۷	۸۴/۳۱	۹۰/۵۵	۶۴/۲۱	
استفاده اندک از استعدادها	۵۰	۵۰	۵۷	۱۵۷	۸۹/۸۹	۷۹/۱۶	۶۹/۳۱	
اتلاف دانش (کل)	۵۰	۵۰	۵۷	۱۵۷	۸۲/۳۲	۹۳/۸۲	۶۳/۱۰	

نمرات آزمون					
اتلاف دانش (کل)	استفاده اندک از استعدادها	تخصص نامربوط به شغل	ضعف در حفظ دانش ضمنی	اتلاف دانش صریح	Chi-Square
۱۳/۲۳۶	۵/۵۷۱	۱۰/۱۰۷	۱/۸۴۷	۹/۸۰۳	
۲	۲	۲	۲	۲	df
۰/۰۰۱	۰/۰۶۲	۰/۰۰۶	۰/۳۹۷	۰/۰۰۷	Asymp. Sig.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، دانشگاه‌ها در ابعاد اتلاف دانش صریح، تخصص نامربوط به شغل، و اتلاف دانش (کل) با اطمینان ۹۵ درصد باهم اختلاف معنی‌دار دارند. برای این که بفهمیم هر یک از ابعاد نامبرده در کدام یک از دانشگاه‌ها بیشتر است، از میانگین رتبه استفاده می‌کنیم. هر یک از دانشگاه‌ها که میانگین رتبه بالاتری در دو بعد اتلاف دانش صریح و تخصص نامربوط به شغل داشته باشد، بر اساس نظرات پاسخ‌دهندگان به‌طور معناداری در آن بعد نسبت به دو دانشگاه دیگر ضعیف‌تر است. با توجه به جدول ۵، میانگین رتبه دانشگاه آزاد مرکزی در اتلاف دانش صریح ۹۵/۲۳ و در تخصص نامربوط به شغل ۹۰/۵۵ بوده و از دو دانشگاه دیگر بیشتر است؛ بنابراین، دانشگاه آزاد مرکزی در این دو بعد با دو دانشگاه دیگر اختلاف معنادار دارد و اتلاف بیشتری دارد در بقیه ابعاد، سه دانشگاه موردبررسی باهم اختلافی ندارند. بنابراین، طبق نگرش پاسخ‌دهندگان، دانشگاه آزاد مرکزی در دو بعد اتلاف دانش صریح و تخصص نامربوط به شغل نسبت به دو دانشگاه دیگر وضعیت وخیم‌تری دارد و نیازمند توجه جدی است. در ادامه، اختلاف بین ابعاد اتلاف دانش بر اساس متغیرهای جمعیت شناختی بررسی شد و فقط مواردی که اختلاف معنادار وجود داشت گزارش گردید. بنابراین، بر اساس داده‌های نگرشی پاسخ‌دهندگان، بین ابعاد اتلاف دانش بر اساس تحصیلات، جنسیت، جمع‌گرایی و خودگرایی، و درآمد پاسخ‌دهندگان اختلافی وجود نداشت و بنابراین گزارش نشد. در جدول ۶، به بررسی اختلاف بین ابعاد اتلاف دانش بر اساس درون‌گرایی و برون‌گرایی پرداخته شده است.

جدول ۶. آزمون یومان ویتنی، اختلاف در اتلاف دانش به تفکیک درون‌گرا/برون‌گرا

رتبه‌ها							
نمونه شخصیت	میانگین رتبه‌ها			جمع رتبه‌ها			
	کل	برون‌گرا	درون‌گرا	کل	برون‌گرا	درون‌گرا	شخصیت
اتلاف دانش صریح	۱۵۷	۷۲	۸۵	۸۵/۶۴	۷۱/۱۷	۷۲۷۹	۵۱۲۴
ضعف در حفظ دانش ضمنی	۱۵۷	۷۲	۸۵	۷۵/۰۵	۸۳/۶۶	۶۳۷۹/۵۰	۶۰۲۳/۵۰
تخصص نامربوط به شغل	۱۵۷	۷۲	۸۵	۷۹/۹۷	۷۷/۸۵	۶۷۹۷/۵۰	۵۶۰۵/۵۰
استفاده اندک از استعدادها	۱۵۷	۷۲	۸۵	۸۰/۴۹	۷۷/۲۴	۶۸۴۱/۵۰	۵۵۶۱/۵۰
اتلاف دانش (کل)	۱۵۷	۷۲	۸۵	۸۵/۲۱	۷۱/۶۷	۷۲۴۲/۵۰	۵۱۶۰/۵۰

نمرات آزمون

اتلاف دانش (کل)	استفاده اندک از استعدادها	تخصص نامربوط به شغل	ضعف در حفظ دانش ضمنی	اتلاف دانش صریح
۲۵۳۲/۵۰	۲۹۳۳/۵۰	۲۹۷۷/۵۰	۲۷۲۴/۵۰	۲۴۹۶
۵۱۶۰/۵۰	۵۵۶۱/۵۰	۵۶۰۵/۵۰	۶۳۷۹/۵۰	۵۱۲۴
-۱/۹۰۸	-۰/۴۵۰	-۰/۲۹۳	-۱/۱۹۴	-۲/۰۱۷
۰/۰۵۶	۰/۶۵۳	۰/۷۶۹	۰/۲۳۳	۰/۰۴۴

در جدول ۶ ابعاد اتلاف دانش بر اساس شخصیت درون‌گرا و برون‌گرای پاسخ‌دهندگان بررسی شده است. در یکی از پرسش‌های جمعیت‌شناختی، از پاسخ‌دهندگان سؤال شده بود که آیا شما خود را درون‌گرا می‌دانید یا برون‌گرا. در اینجا، ابعاد اتلاف دانش بر اساس این تفکیک دوگانه، مورد مطالعه قرار گرفته است. همان‌طور که در این جدول ملاحظه می‌شود، شخصیت‌های درون‌گرا و برون‌گرا فقط در بعد اتلاف دانش صریح باهم اختلاف نظر معنادار دارند و در بقیه ابعاد اختلاف نظری بین آن‌ها دیده نمی‌شود (سطح معنی‌داری اختلاف درون‌گراها با برون‌گراها در بعد اتلاف دانش صریح ۰/۰۴۴ بوده و از ۰/۰۵ کوچک‌تر است). با توجه به میانگین رتبه‌ها، برون‌گراها (میانگین رتبه ۸۵/۶۴) با اختلاف معناداری بیش از درون‌گراها قائل‌اند به این که اتلاف دانش صریح در دانشگاه‌ها رخ می‌دهد. در بقیه ابعاد اتلاف دانش، درون‌گراها و برون‌گراها باهم اختلاف نظری ندارند. از این جهت، به نظر می‌رسد که برون‌گراها به اتلاف دانش صریح حساس‌تر بوده‌اند. شاید عینیت‌گرا بودن برون‌گراها و ارتباط بیشتری که با دانشگاهیان و تولیدات علمی آن‌ها دارند باعث شده نظر آن‌ها این باشد که اتلاف دانش صریح بیش از بقیه دانش‌ها رخ می‌دهد.

در ادامه، برای بررسی اینکه کدام یک از ابعاد در اتلاف دانش اثرگذاری بیشتری دارد و شایسته‌ی توجه بیشتری است، از رگرسیون لجستیک (به دلیل نرمال نبودن توزیع داده‌ها) استفاده شده است (حسینی و ضیائی بیده، ۱۳۹۳، ص. ۲۲۳). برای این کار، متغیرهای جدیدی ساخته شد یعنی هر یک از گویه‌ها و ابعاد از حالت طیف ۱۰ تایی به طیف دوتایی با کدهای ۰ و ۱ تقلیل داده شد تا دوبعدی شود و مهیای رگرسیون لجستیک گردد. بدین منظور، برای کدهای ۱ تا ۵ کد ۰ به معنی عدم توافق در نظر گرفته شد و برای کدهای ۶ تا ۱۰ کد ۱ به معنی توافق مدنظر قرار گرفت. متغیر کلی اتلاف دانش به‌عنوان متغیر وابسته و ابعاد چهارگانه آن به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد. برای اجرای رگرسیون لجستیک، از روش عقب‌گرد گام‌به‌گام استفاده شده است. در این روش، کار با مدلی آغاز می‌شود که فقط دارای مقدار ثابت است و هیچ متغیر مستقلی در آن وارد نشده است. سپس، متغیرهای مستقل تدریجاً در آن وارد می‌شوند و اثرشان بر متغیر مستقل بررسی می‌شود (مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۹۴، ص. ۱۴۰). خروجی‌های آزمون طی جداول ۷ تا ۱۰ مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۷. درصد تغییرات ناشی از متغیرهای مستقل

گام	۲- در لگاریتم درست نمایی	مجذور R کاکس و اسنل	مجذور R نگل کرک
۱	۲۹/۰۶۴	۰/۱۹۵	۰/۵۹۰
۲	۸/۹۵۲	۰/۲۹۲	۰/۸۸۲
۳	۰/۰۰۰	۰/۳۳۱	۰/۹۲۱

جدول ۷ تغییرات متغیر وابسته ناشی از متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد. مقدار R^2 نگل کرک^۱ معادل R^2 در رگرسیون خطی است. در مدل مرحله ۳، مقدار R^2 نگل کرک برابر ۰/۹۲۱ بوده و با احتمال ۹۵ درصد معنادار است و این یعنی حدود ۹۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته ناشی از متغیرهای مستقل بوده و بقیه تغییرات ناشی از عوامل دیگر است.

جدول ۸. مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده مدل رگرسیون لجستیک^۲

مشاهده شده	پیش‌بینی شده		
	اتلاف	زیاد	کم
گام ۱	کم	۵	۳
	زیاد	۱۴۸	۱
	کل درصد	۹۶/۲	
گام ۲	کم	۱	۷
	زیاد	۱۴۸	۱
	کل درصد	۹۸/۷	
گام ۳	کم	۰	۸
	زیاد	۱۴۹	۰
	کل درصد	۱۰۰	

a. مقدار ۰/۵ به عنوان حداقل مقدار تفاوت در مشاهدات در نظر گرفته شده است.

جدول طبقه‌بندی در رگرسیون لجستیک (جدول ۸) مشخص می‌کند که چقدر پیش‌بینی مدل درست است. در گام سوم جدول برای ۱۵۷ پاسخ، درصد درستی ۱۰۰ بوده و این یعنی خطای طبقه‌بندی صفر بوده بنابراین اتلاف و عدم اتلاف را ۱۰۰ درصد درست پیش‌بینی کرده است.

جدول ۹، مهم‌ترین خروجی رگرسیون لجستیک است. آماره «والد»^۲ معادل آماره تی در رگرسیون خطی است که در سه مرحله به صورت عقب‌گرد شرطی تحلیل شده که نتایج آن طی جدول ذیل آمده است.

1. Nagelkerke R Square
2. Wald statistics

همان طور که مشاهده می‌شود، گام یک و گام دو در جدول ۹ معنادار است ولی گام سوم با ۹۵ درصد اطمینان معنادار نیست. اگر بخواهیم گام یک را انتخاب کنیم، مقدار خطای استاندارد می‌تواند توجه‌کننده باشد. با توجه به این که خطای استاندارد مقدار ثابت در گام دوم خیلی بالاست (۱۴/۴۱۷)، بنابراین گام اول مناسب‌ترین گام برای انتخاب است. بر این اساس، «تخصص نامربوط به شغل» مهم‌ترین عامل اثرگذار بر ائتلاف دانش در دانشگاه‌های مورد بررسی تلقی می‌شود که نیازمند توجه جدی است. از این رو می‌توان مدل «لجیت»^۱ را این گونه ارائه کرد:

$$\ln\left(\frac{p}{1-p}\right) = -7.735 + 1.95D3$$

جدول ۹. نتایج آزمون والد در رگرسیون لجستیک

سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره والد	خطای استاندارد	ضریب تأثیر استاندارد نشده	تخصص نامربوط به شغل	گام
۰/۰۰۰	۱	۱۴/۳۳۲	۰/۵۱۵	۱/۹۵۰	تخصص نامربوط به شغل	گام ۱
۰/۰۰۲	۱	۹/۶۷۱	۲/۴۸۷	-۷/۷۳۵	مقدار ثابت	
۰/۰۱۷	۱	۵/۶۶۲	۱/۱۱۰	۲/۶۴۱	ائتلاف دانش صریح	گام ۲
۰/۰۳۳	۱	۴/۴۵۹	۱/۹۶۸	۴/۱۹۸	تخصص نامربوط به شغل	
۰/۰۲۰	۱	۵/۳۹۹	۱۴/۴۱۷	-۳۳/۴۹۹	مقدار ثابت	
۰/۹۶۷	۱	۰/۰۰۱	۱۷۵۹/۳۶۷	۵۲/۵۰۲	ائتلاف دانش صریح	گام ۳
۰/۹۷۷	۱	۰/۰۰۱	۹۰۳/۱۷۶	۲۶/۴۴۳	ضعف در حفظ دانش ضمنی	
۰/۹۷۸	۱	۰/۰۰۱	۱۷۳۲/۰۳۴	۴۷/۲۰۲	تخصص نامربوط به شغل	
۰/۹۷۵	۱	۰/۰۰۱	۲۱۶۷/۰۳۵	-۶۷۰/۰۲۰	مقدار ثابت	

۱

۱. در رگرسیون لجستیک از مفهومی به نام نسبت برتری یا odd value (نسبت Pi به 1-Pi) که در اینجا نسبت احتمال واقع شدن یک فرد در یک طبقه و عدم وقوع آن است) استفاده می‌شود و لگاریتم طبیعی نسبت برتری بر اساس لگاریتم این نسبت محاسبه می‌شود که به مدل لجیت (Logit model) معروف است.

بر طبق معادله رگرسیون فوق، به ازای یک واحد تغییر در تخصص نامربوط به شغل (D3)، با فرض ثابت بودن سایر متغیرها، لگاریتم طبیعی نسبت برتری به میزان ۱/۹۵ در جهت مستقیم تغییر می‌کند. یعنی هر تغییر در متغیر تخصص نامربوط به شغل، اثرات نامطلوب اتلاف دانش را در دانشگاه‌های موردبررسی حدوداً دو برابر می‌کند. این، نشان‌دهنده‌ی اهمیت و وخامت موضوع تخصص نامربوط به شغل در دانشگاه‌های موردبررسی است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در جامعه‌ای مانند ایران که موضوع مهاجرت نخبگان و مهاجرت معکوس (برای مثال بنگرید به خبرگزاری خلیج فارس^۱، ۲۱ دی ۱۴۰۲) یکی از مسائل مهم سیاست‌گذاران سازمانی و ملی است، بحث اتلاف دانش از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا همین مهاجرت از مصادیق روشن اتلاف دانش است که عامل آن می‌تواند ضعف در حفظ دانش ضمنی، تخصص نامربوط به شغل، و به‌خصوص استفاده اندک از استعدادها باشد که از ابعاد موردبررسی در این مقاله است. به همین منظور، مطالعه‌ای در سه دانشگاه آزاد مرکزی، پیام نور مرکزی و شهید بهشتی تهران ترتیب داده شد تا مشخص شود که وضعیت اتلاف دانش در دانشگاه‌های موردبررسی چگونه است و چه رابطه‌ای بین اتلاف دانش و سایر متغیرها وجود دارد و چه عواملی بیشترین تأثیر را بر آن دارد. شرکت‌کنندگان در پژوهش که کارشناسان آموزش دانشگاه‌ها بودند عموماً درآمد خانوار بین ۲۰ تا ۳۰ میلیون تومان و سپس ۳۰ تا ۴۰ میلیون داشتند و گرایش به جمع‌گرایی در آن‌ها بیشتر به چشم می‌خورد. این گروه که جزو طبقه متوسط رو به پایین جامعه هستند، به لحاظ تحصیلات در سطحی بالا و به لحاظ اقتصادی در سطحی پایین قرار دارند و در خطر سقوط به طبقات فقیر هستند و به شدت در تقلا برای حفظ شرایط خود بوده؛ بنابراین جزو دغدغه‌مندترین و حساس‌ترین افراد به مسائل اجتماعی ایران به شمار می‌روند (انصاری اشلاقی^۲، ۲۰۲۳) و جزءنگری و نگاه انتقادی نیز مربوط همین افرادی است که سواد بسیار تحصیلات بالا و درآمد اندک دارند. طبق یافته‌ها، هرچند که هر چهار بعد اتلاف دانش (اتلاف دانش صریح، ضعف در حفظ دانش ضمنی، تخصص نامربوط به شغل، و استفاده اندک از استعدادها) در دانشگاه‌های موردبررسی بیش‌ازحد متوسط ارزیابی شده است. این موضوع با آزمون دوجمله‌ای نیز تأیید شد یعنی اختلاف بین مخالفان اتلاف دانش و موافقان اتلاف دانش در همه ابعاد به نفع موافقان معنادار بود. یعنی پاسخ‌دهندگان باور داشتند که اتلاف دانش در هر چهار بعد آن در دانشگاه‌ها در حد بالاتر از متوسط رخ می‌دهد. با این حال، میانه «تخصص نامربوط به شغل» و «استفاده اندک از استعدادها» از دو بعد دیگر اندکی بیشتر بوده و از این رو می‌توان استنباط کرد که دانشگاه‌ها در این دو مورد وضعیت وخیم‌تری دارند. یکی از دلایل مهم این دو نوع اتلاف، فاصله‌ی زیاد بین سطح دانش مورد تدریس در دانشگاه‌ها و

1. <https://www.pgnews.ir/?p=60918>

2. Sina Ansari Eshlaghi

سطح پیچیدگی فعالیت‌ها در صنایع و سازمان‌ها است. فارغ‌التحصیلان در موقعیت‌های شغلی خود در سازمان‌ها و شرکت‌ها، عموماً فعالیت‌های پیش‌پاافتاده‌ای انجام می‌دهند که گویی دانش نظری آموخته‌شده در دانشگاه کاربرد چندانی نداشته است. بنابراین گاهی اوقات احساس می‌کنند که برای ورود به یک شغل خاص، آن‌قدر تلاش در دوره تحصیل برای کسب علم لازم نبوده است. یکی از مصادیق بارز آن، بی‌استفادگی کامل همه مباحث حوزه مجموعه‌سازی و سازمان‌دهی منابع برای فرد شاغل در یک کتابخانه عمومی زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است. این یافته با یافته‌های موریو (۲۰۲۰)، کلاین و همکاران (۲۰۲۱)، دی‌پائولو و مانه (۲۰۱۶)، و شکوری و بهادری (۱۳۹۹) هم‌راستا است زیرا بر اساس این پژوهش‌ها، موضوع تخصص نامربوط به شغل و استفاده اندک از استعدادها در جوامع موردبررسی‌شان قابل توجه است و دلایل زیادی نیز از جمله گرایش اقتصادی جامعه به دلالتی، اختلاف سطح صنعت و دانشگاه، کم‌توجهی دانشگاه به مهارت‌افزایی، و بی‌توجهی به جانشین‌پروری را برشمرده‌اند.

طبق یافته‌های پژوهش، دانشگاه آزاد مرکزی در دو بعد اتلاف دانش صریح و تخصص نامربوط به شغل از دو دانشگاه دیگر وضعیت نامناسب‌تری دارد. دانشگاه آزاد مرکزی تهران جزو بهترین دانشگاه‌های آزاد کشور است و به‌عنوان نماینده‌ی دانشگاه‌های آزاد برگزیده شده و بنابراین می‌توان حدس زد که وضع در سایر مراکز دانشگاه آزاد نیز به همین منوال است. نماد بارز اتلاف دانش صریح، بی‌استفادگی پایان‌نامه‌ها در دانشگاه‌ها است. پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری فراوانی در دانشگاه دفاع می‌شود ولی از آن‌ها در بهبود امورات خود دانشگاه استفاده چندانی نمی‌شود. برای مثال، دانشگاه‌هایی را در نظر بگیرید که پایان‌نامه‌های زیادی در خصوص برنامه راهبردی سازمان‌ها و شرکت‌ها در آن دفاع شده ولی خود دانشگاه یا واحدهای تابعه آن، برنامه‌ی راهبردی مدونی ندارند! بحث تخصص نامربوط به شغل نیز سابقه‌ی دیرینه در ایران دارد و استخدام بی‌ضابطه و با رابطه، مصلحتی و برای اجرای منویات خاص، بنا به تجارب شخصی محققان، به‌نوعی به عرف تبدیل شده و توجیهی که بعضاً برای آن عنوان می‌کنند، قابل اعتماد بودن دوستان و آشنایان است. انواع سهمیه‌ها در استخدام، و رانتی که بدین طریق نصیب خانواده‌های خاص می‌شود نیز علاوه بر نقض اصل برابری فرصت‌ها، ناقض بحث صلاحیت بوده (اسماعیلی، نجابت‌خواه و گرجی، ۱۴۰۲) و در مواقعی که بحث تخصص نامربوط به شغل مطرح باشد، تشدیدکننده‌ی مسئله اتلاف دانش به شمار می‌رود.

از دیگر یافته‌های پژوهش آن بود که شخصیت‌های درون‌گرا و برون‌گرا فقط در بعد اتلاف دانش صریح باهم اختلاف نظر معنادار داشتند و برون‌گراها با اختلاف معناداری بیش از درون‌گراها بر اتلاف دانش صریح در دانشگاه‌ها تأکید داشتند. یکی از ویژگی‌های افراد برون‌گرا، عینیت‌گرا بودن آن‌هاست و حتی در استخراج دانش نیز گرایش به این دارند که از تکنیک‌های عینی‌تری مثل مصاحبه و سناریو پردازی استفاده کنند (اخوان، دهقانی و رجب‌پور، ۲۰۱۶). به همین دلیل حدس

بر آن است که درون‌گراها به سطوح عینی و اولیه اتلاف دانش بیشتر توجه دارند. سطح اول اتلاف دانش، اتلاف دانش عینی است و از این رو، گمان می‌رود که درون‌گراها متمایل‌اند به این که اظهار کنند حتی از دانش عینی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه‌ها استفاده بسیار اندکی می‌شود. شواهد این قضیه در مراجعه‌ی اندک اعضای هیئت‌علمی به کتابخانه‌های دانشگاه‌ها مشهود است و این با مشاهدات و تجارب عینی نیز سازگاری دارد. کتاب‌های اساتید معمولاً از سوی سایر اعضای هیئت‌علمی مطالعه نمی‌شود و حتی در کلاس‌ها، کتاب کمتر معرفی می‌گردد و گرایش به جزوه بیشتر است. ژورنال کلاب‌ها، جلسات خوانش کتاب، نشست‌های نقد کتاب، و خوانش مقالات انگلیسی در کلاس‌های درس، در واقع نوعی تمرکز و توجه به استفاده دانش عینی است و این چیزی است که از نظر پاسخ‌دهندگان رو به افول گذاشته است. یکی از دلایل شاید این باشد که مقاله و کتاب، هر چه بیشتر و بیشتر در حال کالایی شدن است و در دانشگاه تولید می‌شود تا امتیاز گرفته شود. نگرش کمیت‌گرا در ارزیابی و ارتقاء اعضای هیئت‌علمی (حافظی، ۱۴۰۱) یکی از دلایل مهم اداری شدن اساتید، کالایی شدن آثار علمی و اثرگذاری پایین آن‌هاست.

در نهایت، یافته‌های تحلیل رگرسیون لجستیک نشان داد که «تخصص نامربوط به شغل» مهم‌ترین عامل اثرگذار بر اتلاف دانش در دانشگاه‌های مورد بررسی تلقی می‌شود که البته همان‌طور که قبلاً ذکر شد، این مسئله در دانشگاه آزاد مرکزی شدت بیشتری دارد. این یافته با یافته‌های موریو (۲۰۲۰) هم‌راستایی کامل دارد زیرا موریو نیز در پژوهش خود نشان داده که معضل تخصص نامربوط به شغل در حوزه پزشکی مهم‌ترین معضل به شمار می‌رود. همان‌طور که قبلاً نیز ذکر شد، بحث تخصص نامربوط به شغل یک مسئله در سطح سیاست‌گذاری اشتغال، حقوق اشتغال، سیاست‌گذاری اقتصادی، و مسائل فرهنگی است و از سطح سازمان فراتر می‌رود. یکی از سیاست‌های کلانی که احتمال می‌رود دامن‌زننده به موضوع تخصص نامربوط به شغل باشد، شعار تقدم تعهد بر تخصص است که از ابتدای انقلاب اسلامی ایران تاکنون آویزه‌ی گوش مدیران بوده است، غافل از این نکته که فرد متعهدی که شغل غیرتخصصی می‌پذیرد، در همان آغاز تعهد خودش را نقض کرده است. یکی دیگر از موضوعات دامن‌زننده به تخصص نامربوط به شغل آن است که از نظر برخی مدیران، برخی مشاغل عمومی است و نیاز به تخصص چندانی ندارد. یکی دیگر از دلایل جذب افراد غیر مرتبط، شاید آن باشد که فرد دارای تخصص نامرتب، قدرت چانه‌زنی پایینی خواهد داشت و بار روانی زیادی به مدیران مافوق تحمیل نخواهد کرد و ادعای زیادی نخواهد داشت؛ بنابراین، تلاش زیاد برای هم‌نوایی و تبعیت از مافوق در آن‌ها محتمل است. این در حالی است که فرد متخصص خود را واجد صلاحیت دانسته و ممکن است در برابر برخی منویات یا خواسته‌های غیرکارشناسی مقاومت کند و این در محیط اداری مطلوب است برای مدیران ارشد نباشد. علاوه بر موضوع اتلاف دانش، شغل نامرتب با تخصص باعث آسیب‌های روانی در افراد می‌شود؛ به‌ویژه اگر فرد تخصص بالایی داشته باشد و در شغل سطح پایینی استخدام شده باشد. آسیب روانی و مهارت‌زدایی حاصل از شغل نامرتب، اثر معنادار خود را در اتلاف دانش

اتلاف دانش در

دانشگاه‌های ایران:

یک مطالعه‌ی...

ضمنی نشان می‌دهد. دین و ویلسون^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی کیفی، به بررسی مشکلات مهاجران پناهنده به کانادا پرداختند که دارای تخصص بالایی بودند ولی شغل نامرتبط سطح پایینی داشتند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که عدم کسب درآمد کافی به خاطر شغل سطح پایین، فشار روانی زیادی را به افراد متخصص تحمیل می‌کند و علاوه بر آن، حس از دست رفتن مهارت و تخصص، نابود شدن شأن اجتماعی، هدر رفتن عمر و مفید نبودن را در آن‌ها ایجاد می‌کند. یکی دیگر از معضلات، وفور رشته‌هایی در انواع دانشگاه‌های دولتی، آزاد و پیام نور است که شغلی تعریف شده در جامعه برای آن‌ها وجود ندارد. فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها، معمولاً در مشاغلی استخدام می‌شوند که مرتبط با تخصص آن‌ها نیست. برای مثال، بسیاری از کتابداران کتابخانه‌های عمومی، فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهندسی رایانه، حسابداری، امور مالی، علوم سیاسی، ادبیات، معارف اسلامی، فلسفه، علوم اجتماعی، و سایر رشته‌های علوم انسانی و علوم پایه هستند. این نوع مشاغل، علاوه بر این که نوعی نارضایتی برای متخصصان رشته‌های تحصیلی غیر مرتبط (به‌خصوص رشته‌هایی که انتظار درآمدی بالایی دارند) ایجاد می‌کند، به تخصص زدایی، مهارت زدایی و اتلاف دانش منتهی می‌گردد.

امروزه در دانشگاه‌های پیشرو دنیا ابتکارات خوبی در سطح کلان برای کاستن از اتلاف دانش اجرا می‌شود که علاوه بر توجه به ابعاد چهارگانه پژوهش حاضر، می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. برای مثال می‌توان از تأسیس مراکز انتقال فناوری، تأسیس پژوهشگاه‌های بین‌رشته‌ای در دانشگاه‌ها، گسترش ارتباط با صنعت و تعریف پروژه‌های صنعت محور در سطح وسیع، برگزاری برنامه‌های کارآفرینانه، ایجاد فضای کارآفرینی در دانشگاه با استفاده از کارگاه‌ها و در نظر گرفتن بسته‌های متنوع حمایتی برای فعالیت‌های کارآفرینانه، امتیازدهی بیشتر به کارآفرینی اساتید، و ایجاد فضاهای غیر کلاسی برای یادگیری مهارت و فعالیت‌های کارآفرینانه در محیط دانشگاه یاد کرد. راهکار دیگر، ایجاد دسترسی باز به همه منابع دانشی دانشگاه به‌خصوص پایان‌نامه‌هاست که البته این کار به سیستم پایش جدی نیز نیازمند است. با این کار، همه دانش‌ها در معرض استفاده، قضاوت و پایش عمومی قرار می‌گیرد و بهره‌گیری از آن‌ها را بیشتر می‌کند. راه‌اندازی مخازن دانشی آنلاین^۲، تبعیت از الگوهای دسترسی باز در نشر آثار علمی، تبلیغ و امتیازدهی به اشتراک‌گذاری دانش و ایجاد ساختارهای لازم برای این کار، و استفاده از راهبردهای عمومی‌سازی دانش و ترویج دانش بین مردم (مثل سخنرانی‌های عمومی از جمله الگوی تد، وبلاگ‌ها و سایت‌های عمومی اعضای هیئت علمی، و رسانه‌های اجتماعی دانشگاه‌ها و اساتید) است. راهبردهای بنیادی‌تر در این خصوص عبارت است از تغییر جهت در برنامه‌های درسی به سمت آموزش مسئله محور، بین‌رشته‌ای کردن رشته‌ها و توسعه‌ی برنامه‌های آموزشی بین‌رشته‌ای، تبعیت از الگوی کلی کاربردگرایی در آموزش و پژوهش، و تأکید بر اثرات پژوهش هنگام ارزشیابی آن است. به علاوه، به نظر می‌رسد که لازم

1. Jennifer Asanin Dean & Kathi Wilson
2. Online Repositories

است متخصصان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و به‌خصوص علم‌سنجی، شاخص‌هایی درباره-ی میزان استفاده از پژوهش‌ها در صنعت، سیاست‌گذاری، حوزه عمومی، آگاهی اجتماعی، گفتمان‌سازی، آموزش و امثال آن پیدا کنند و از شاخص استناد که فقط نشان‌دهنده استفاده از یک پژوهش در پژوهش دیگر است، عبور نمایند. پیشنهاد آخر در این خصوص، تغییر نگرش در برنامه‌های آموزشی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و تمرکز این رشته به تربیت «مترجم دانش»^۱ است. به زبان استعاری، مترجم دانش همانند چرخ‌گوشه دانش است که تکه‌های غیرقابل هضم دانش را ساده‌سازی، خلاصه، قابل فهم و هضم‌شدنی می‌کند و پژوهش‌ها و دانش‌های پیچیده را برای متقاضیان قابل استفاده و فهم‌پذیر می‌سازد. این کار بسیار مجزا از انتقال صرف دانش است. به قول دی^۲ (۲۰۱۰)، رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دیرباز از استعاره‌ی کانال^۳ تبعیت کرده است و متخصصان این رشته عموماً فقط کانال انتقال دانش از جایی به‌جای دیگر دیده شده‌اند. به نظر می‌رسد که لازم است با توجه به تغییر محیط دانشی امروز، تغییر جهت کلی در آموزش‌های این رشته در نظر گرفته شود و با تغییر طرح درس به سمت تربیت «مترجم دانش» و وارد کردن آن‌ها به بدنه‌ی دانشگاه، صنعت و جامعه، سیالیت دانش‌ها را بیشتر و از اتلاف آن تا حد ممکن جلوگیری نمود. شایان‌ذکر است که این نگرش در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی وجود داشته و این آرمان توسط سندآمایان^۴ دنبال می‌شده است ولی به تدریج این نگرش به فراموشی سپرده شد و متخصصان این رشته هر چه بیشتر و بیشتر از استعاره کانال تبعیت کردند و تبدیل به واسطه‌های صرف دانش گردیدند. توجه جدی به آموزش زبان‌های خارجی و نیز تمرکز به آموزش استفاده از ابزارهای فناورانه به‌خصوص هوش مصنوعی، جزو لوازم اولیه‌ی این تغییر رویکرد است.

۶- سپاسگزاری

از تمامی پاسخ‌دهندگان به مقیاس اتلاف دانش و همچنین از اساتید ارجمندی که با ارائه‌ی نظرات مفیدشان به بهبود پرسش‌نامه کمک کردند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

۷- منابع و مآخذ

اسماعیلی، محمد؛ نجابت‌خواه، مرتضی؛ و گرجی، علی‌اکبر. (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی سهمیه‌های ورود به خدمت از منظر اصل برابری فرصت‌ها با تکیه بر رویه عمومی هیئت دیوان عدالت اداری. پژوهش‌های نوین حقوق اداری، ۵(۱۷)، ۳۷-۵۸.
<http://doi.org/10.22034/mral.2023.1982669.1417>
حافظی، رضا. (۱۴۰۱). ارتقا و اقتصاد د رنهاد علمی ایران، سیاست‌گذاری کمیته محور. سیاست علم و فناوری، ۱۵(۱)، ۱-۵. <http://doi.org/10.22034/jstp.2021.13921>

1. knowledge translator
2. Ronald E. Day
3. Conduit metaphor
4. Documentalists

حسینی، سید یعقوب؛ و ضیائی بیده، علیرضا. (۱۳۹۳). *آمار ناپارامتریک و روش پژوهش*. دانشگاه علامه طباطبائی. https://book.atu.ac.ir/book_125.html.

خبرگزاری خلیج فارس (۲۱ دی ۱۴۰۲). *آمار عجیب و غریب مهاجرت معکوس در ایران*. بازیابی شده در تاریخ ۱۵ آبان ۱۴۰۳ از: <https://www.pgnews.ir/?p=60918>

شکوری، علی؛ و بهادری، محدثه. (۱۳۹۹). چالش‌های شاغلین دارای مشاغل غیرمرتبط با رشته تحصیلی. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۰ (۲)، ۲۲۴-۲۲۱. <http://doi.org/10.22059/ijsp.2020.77489>

شیرانی، فرهاد؛ و هدائی، هانیه. (۱۳۹۶). فراتحلیل عوامل مؤثر بر به اشتراک‌گذاری دانش صریح در بافت دانشگاهی. *مدیریت اطلاعات*، ۳ (۲)، ۹۹-۱۲۰. https://www.aimj.ir/article_68832.html

فتحیان بروجنی، محمد؛ زیدی عبدیان، مصطفی؛ و خرمی، محسن. (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر فرآیند تبدیل دانش نهان به آشکار در سازمانهای دفاعی و امنیتی. *پدافند غیرعامل و امنیت*، ۱۰ (۳۷)، ۱۶۱-۱۲۹. <https://www.sid.ir/paper/1040735/fa>

مؤمنی، منصور؛ و فعال قیومی، علی. (۱۳۹۴). *تحلیل‌های آماری با استفاده از اس‌بی‌اس/اس. گنج شایان*. نعمت‌الله، محمدرضا؛ ضماهنی، مجید؛ دارایی، محمدرضا؛ و امیرخانی، امیرحسین. (۱۳۹۸). چارچوبی برای تبدیل دانش ضمنی به دانش صریح در صنایع: مورد مطالعه صنعت خودروسازی پارس. *مطالعات مدیریت صنعتی*، ۱۷ (۵۵)، ۹۹-

<https://doi.org/10.22054/jims.2019.41703.2313> ۶۵

یعقوبی‌پور، علی؛ و برخوردار احمدی، انسبه. (۱۳۹۹). معماری فرایند مدیریت استراتژیک استعداد کارکنان در سازمان‌های دولتی: کاربست رویکرد دلفی. *تعالی منابع سازمانی*، ۱ (۲)، ۱۰۲-۱۲۰. https://journals.iau.ir/article_685571.html ۱۲۰

Akhavan, P., Dehghani, M., Rajabpour, A., & Pezeshkan, A. (2016). An investigation of the effect of extroverted and introverted personalities on knowledge acquisition techniques. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 46(2), 194-206. <https://doi.org/10.1108/VJKMS-06-2014-0043>

Anderlini, D. (2018). The United States Health Care System is Sick: From Adam Smith to Overspecialization. *Cureus*, 10(5), e2720. <http://doi.org/10.7759/cureus.2720>

Ansari-Eshlaghi, S. (2023). *Middle Class in Iran; a sociological perspective on class structure in Iran*. [PhD Thesis, University of Wien Universität Wien]. <https://utoronto.scholaris.ca/items/550229bb-792e-4d36-bc61-b958ec2cc13a>

Cairó Battistutti, O., & Bork, D. (2017). Tacit to explicit knowledge conversion. *Cognitive processing*, 18(4), 461-477. <https://doi.org/10.1007/s10339-017-0825-6>

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/risk-society/book203184>

Bessick, J., & Naicker, V. (2013). Barriers to tacit knowledge retention: an understanding of the perceptions of the knowledge management of people inside and outside the organisation: original research. *South African Journal of Information Management*, 15(2), 1-8. <https://sajim.co.za/index.php/sajim/article/view/556/647>

Day, R. E. (2010). The self-imposed limits of Library and Information Science: remarks on the discipline, on the profession, on the university, and on the state of "information" in the US at large today. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 6(2). <https://doi.org/10.5070/D462000684>

- Dean, J. A., & Wilson, K. (2009). Education? It is irrelevant to my job now. It makes me very depressed ...': exploring the health impacts of under/unemployment among highly skilled recent immigrants in Canada. *Ethnicity & Health*, 14(2), 185-204. <https://doi.org/10.1080/13557850802227049>
- Di Paolo, A., & Mañé, F. (2016). Misusing our talent? Overeducation, overskilling and skill underutilisation among Spanish PhD graduates. *The Economic and Labor Relations Review*, 27(4), 432-452. <https://doi.org/10.1177/1035304616657479>
- Douglas, J., Antony, J., & Douglas, A. (2015). Waste identification and elimination in HEIs: the role of Lean thinking. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 32(9), 970-981. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-10-2014-0160>
- Ferenhof, H., Durst, S., & Selig, P. (2015). Knowledge waste in organizations: a review of previous studies. *Brazilian Journal of Operations and Production Management*, 12 (1), 160-178. <https://doi.org/10.14488/BJOPM.2015.v12.n1.a15>
- Fornell, C., & Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Marketing Research*, 18 (1), 39-50. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002224378101800104>
- Gierszewska, G. (2012). The Japanese model of Knowledge management. *Foundations of Management*, 4(1), 7-15. <https://doi.org/10.2478/fman-2013-0001>
- Jessurun, H., Weggeman, M., Anthonio, G. G. & Gelper, S. E. C. (2020). Theoretical Reflections on the Underutilization of Employee Talents in the Workplace and the Consequences. *Sage Open*, 10 (3), 1-12. <https://doi.org/10.1177/2158244020938703>
- Kazancoglu, Y., & Ozkan-Ozen, Y.D. (2019). Lean in higher education. *Quality Assurance in Education*, 27 (1), 82-102. <https://doi.org/10.1108/QAE-12-2016-0089>
- Klein, P., Fatima, M., McEwen, L., Moser, S.C., Schmidt, D. & Zupan, S. (2011). Dismantling the ivory tower: engaging geographers in university–community partnerships. *Geography in Higher Education*, 35 (3), 425-444. <https://doi.org/10.1080/03098265.2011.576337>
- Klein, L. L., Tonetto, M. S., Avila, L. V., & Moreira, R. (2021). Management of lean waste in a public higher education institution. *Cleaner Production*, 286, 125386. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125386>
- Klein, L. L., Vieira, K. M., Alves, A. C. & Pissutti, M. (2023). Demystifying the eighth lean waste: a knowledge waste scale. *Journal of Quality and Reliability Management*, 40(8), 1876-1898. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-01-2022-0020>
- Liker, J. K. (2004). *The Toyota Way: 14 Management Principles from the World's Greatest Manufacturer*. McGraw-Hill. <https://www.accessengineeringlibrary.com/content/book/9780071392310>
- Liker, J.K., & Morgan, J.M. (2006). The Toyota way in services: the case of lean product development. *Academy of Management Perspectives*, 20(2), 5-20. <https://doi.org/10.5465/amp.2006.20591002>
- Moreau, M. N. (2020). The paradox of overspecialization: can't see the forest for the trees. *Oral Medicine and Oral Surgery*, 26(1), E1. <https://doi.org/10.1051/mbcb/2020005>
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. Oxford University Press. <https://academic.oup.com/book/52097>
- Song, S., & Sun, J. (2018). Exploring effective work unit knowledge management (KM): roles of network, task, and KM strategies. *Knowledge Management*, 22 (7), 1614-1636. <https://doi.org/10.1051/mbcb/2020005>

- Stenmark, D. (2000). Leveraging Tacit Organizational Knowledge. *Management Information Systems*, 17(3), 9-24.
<https://doi.org/10.1080/07421222.2000.11045655>
- Sunder M, V. (2016). Constructs of quality in higher education services. *Productivity and Performance Management*, 65(8), 1091-1111.
<https://doi.org/10.1108/IJPPM-05-2015-0079>
- Vaiman, V. (2008). Retention management as a means of protecting tacit knowledge in an organisation: a conceptual framework for professional services firms. *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, 5(2), 172-185.
<https://doi.org/10.1504/IJLIC.2008.02015>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۸۹ |

اتلاف دانش در

دانشگاه‌های ایران:

یک مطالعه‌ی ...

پیوست: مقیاس اتلاف دانش (کلاين و همکاران ۲۰۲۳)

الف. اتلاف دانش صریح (*Waste of Explicit Knowledge*)

۱. استادان باسوادی وجود دارند که در مقطع تحصیلات تکمیلی کار نمی‌کنند و بخشی از دانش خود را هدر می‌دهند.

۲. استادان باسوادی وجود دارند که به انجام تحقیقات علمی علاقه‌ای ندارند.

۳. بیشتر دانش تولید شده اساتید از طریق تحقیق و پژوهش، در مدیریت مؤسسات آموزش عالی لحاظ نمی‌شود.

۴. دانش کارکنان برای توسعه دانش و مهارت سایر کارکنان چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

۵. دانش تولید شده در محیط سازمان، چندان جهت ایجاد منافع برای جامعه و شرکت‌ها استفاده نمی‌شود.

۶. دانش تولید شده از تحقیقات، اکثراً در فعالیتهای آموزشی دوره کارشناسی لحاظ نمی‌شود.

ب. ضعف در حفظ دانش ضمنی (*Weakness in Retention of Tacit Knowledge*)

۷. مقدار زیادی دانش پنهان وجود دارد که در نهایت هنگام تغییر افراد در پست‌های سازمانی از بین می‌رود.

۸. زمانی که یک کارمند جدید پست خاصی را اشغال می‌کند، دانش ضمنی «کارمند» قبلی آن پست، به ندرت به اشتراک گذاشته می‌شود.

۹. به دلیل فقدان مدیریت دانش مناسب، بسیاری از دانش‌های پنهان از بین می‌روند.

۱۰. دانش پنهان به شکل ضعیفی بین کارکنان بخش من به اشتراک گذاشته شده است.

ج. تخصص نامربوط به شغل (*Overspecialization*)

۱۱. متخصصان سازمان، در پست مرتبط با حوزه تخصصی خود کار نمی‌کنند.

۱۲. کارمندان در پست‌هایی کار می‌کنند که به مهارت و دانش بسیار کمتری از سطح آموزش یا تحصیلات آنها نیاز دارد.

۱۳. کارمندان در پست‌هایی کار می‌کنند که به مهارت و دانش بسیار کمتری از سطح آموزش یا تحصیلات آنها نیاز دارد.

۱۴. پیشینه تحصیلی بسیاری از کارکنان بالاتر از سطح مهارتی مورد نیاز در کار آنهاست که منجر به هدر رفتن دانش می‌شود.

د. استفاده اندک از استعدادها (*Underused Talent*)

۱۵. تجربیات کارکنان به طور کامل مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

۱۶. قابلیت‌های کارکنان به طور کامل مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

۱۷. مهارت‌های کارکنان به طور کامل مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

۱۸. تولید علمی اساتید کمتر از میزان مورد انتظار تولید دانش برای یک موسسه آموزش عالی است.

تحلیلی بر چارچوب‌های سنجش تعالی پژوهش و ارائه الزامات سیاستی برای ایران

قاسم آزادی احمدآبادی^۱

۱. استادیار، گروه پژوهشی ارزیابی سیاست‌ها و پایش علم، فناوری و نوآوری، مؤسسه تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران. ۰۹۱۲۵۲۳۹۶۵۶
azadi_gh@yahoo.com

تاریخ بازنگری: ۲۸ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۲۴ دی ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۸ فروردین ۱۴۰۴

چکیده

هدف: برخی از کشورهای جهان به منظور ارزیابی تعالی پژوهش و متناسب با بافت جامعه خود، چارچوب‌ها و الگوهای ویژه‌ای را تدوین و پیاده کرده‌اند. هدف این پژوهش، مطالعه و بررسی چارچوب‌های ملی تعالی پژوهش از نظر اهداف، شاخص‌ها، سطوح اجرا و فرایند اجرا به منظور ارائه الزامات سیاستی برای ایران است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و یک پژوهش کتابخانه‌ای است که با روش تطبیقی و بهره‌گیری از الگوی بردی (۱۹۶۹) و نیز روش توصیفی مقایسه‌ای انجام شده است.

یافته‌ها: در مجموع ۷ مورد شامل چارچوب تعالی پژوهش انگلستان، پروتکل ارزیابی استاندارد هلند، تعالی در پژوهش استرالیا، کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا، صندوق تعالی پژوهشی کانادا، ابتکار تعالی آلمان و برنامه ارزیابی پژوهش هنگ‌کنگ شناسایی و مقایسه شدند. مقایسه تطبیقی نشان داد که این چارچوب‌ها از نظر اهداف، شاخص‌های مورد استفاده برای ارزیابی پژوهش‌ها، سطوح مقایسه (ملی، بین‌المللی یا هر دو)، نحوه امتیازدهی به پژوهش‌ها (عددی یا کیفی)، رویکرد (کمی، کیفی یا ترکیبی) و فرایند اجرا شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارند.

نتایج: در مجموع لازم است تأثیرات و مزایای پژوهش‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد تا نقش و مسئولیت پژوهش‌های دانشگاهی در جامعه مشخص شود. به این ترتیب ضرورت دارد با توجه به عدم وجود چارچوب رسمی و ملی به این منظور در ایران و در نظر گرفتن اقتضائات و ملاحظات کشور، شاخص‌ها و سنجش‌های جامع، دقیق و مرتبطی به منظور ارزیابی کیفیت پژوهشی به کار گرفته شود.

اصالت و ارزش: این مطالعه تطبیقی، امکان مقایسه چارچوب‌های ملی تعالی پژوهش را از نظر اهداف، شاخص‌ها، نحوه امتیازدهی، رویکرد، سطوح اجرا و فرایند پیاده‌سازی فراهم می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: تعالی پژوهش، سیاست‌های ملی پژوهش، شاخص‌های کیفیت پژوهش، چارچوب‌های ارزیابی پژوهش، ارزشیابی تطبیقی

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

آزادی احمدآبادی، قاسم (۱۴۰۴). تحلیلی بر چارچوب‌های سنجش تعالی پژوهش و ارائه الزامات سیاستی برای ایران. نشریه مطالعات دانش پژوهی، ۴ (۲): ۱۱۱-۱۳۱.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.65452.1132](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.65452.1132)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19567.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

نویسنده: شاپا الکترونیکی: 2821-045X

ناشر: دانشگاه تبریز

© نویسنده‌گان

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کریتیو کامنز قابل استفاده است.

پژوهش‌ها نقش مهمی در رشد و توسعه علم و تسهیل و تسریع روند توسعه پایدار ایفا می‌کنند. خودکفایی هر کشوری در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، وابسته به پژوهش‌های نو، نیازمحور و کاربردی است؛ پژوهشی که منجر به تولید دانش نوین شده و به حل مسائل و مشکلات واقعی جامعه کمک کند. در اهمیت پژوهش‌های علمی می‌توان اذعان داشت که ارزیابی پژوهشگران حوزه‌های مختلف، ارتقای اعضای هیئت علمی، جذب اعتبارات پژوهشی، رتبه‌بندی دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و کشورها بر اساس کمیت و کیفیت تولیدات علمی صورت می‌گیرد. به‌طور کلی، پژوهش‌ها در برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و جهت‌گیری‌های هر حوزه‌ای به سمت آینده مطلوب، نقش مهمی دارند. یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران علمی و پژوهشی کشور، حصول اطمینان از اثربخشی پژوهش‌ها در جهت دستیابی به توسعه پایدار است (آزادی احمدآبادی و قنادی نژاد، ۱۴۰۴).

گسترش و تعدد واحدهای پژوهشی در سراسر جهان، تعیین کیفیت مطلوب بروندهای پژوهشی، پاسخ به نیازهای جامعه، تقویت ارتباطات علمی و جذب منابع مالی، شکل‌گیری نظام‌های ارزیابی پژوهش را ضروری ساخته است. نظام‌های ارزیابی پژوهش زمینه‌ساز افزایش مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی پژوهشگران، تصمیم‌گیران و تأمین‌کنندگان منابع مالی پژوهش و ایجاد ابزاری برای دفاع پژوهشگران از عملکرد خود می‌شود (پروگینلی و پولونن^۱، ۲۰۲۳). در حال حاضر رویکرد این نوع نظام‌ها که در کشورهای مختلف اجرا می‌شوند، گذشته از تعیین کیفیت پژوهش‌ها، ایجاد انگیزه در پژوهشگران و نهادهای پژوهشی در جهت هدایت فرایندهای پژوهش به‌منظور تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و مدیریت زمینه‌های جدید پژوهشی و دستیابی به دستاوردهای بیشتر به نفع جامعه است. شایان‌ذکر است که چارچوب‌های بین‌المللی ارزیابی پژوهش به‌جای تأکید صرف بر محاسبه کمی بروندهای پژوهشی، با تمرکز بر ارزیابی کیفی، نتایج و دستاوردهای بلندمدت پژوهش‌ها را متوجه توسعه رفاه جامعه کرده‌اند (آبورت بون و بوت^۲، ۲۰۲۳) که این امر، ارتقاء اثربخشی و کارایی و افزایش بهره‌وری پژوهشی را به همراه خواهد داشت. از این‌رو الگوهای ارزیابی پژوهش به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری و تلاش در جهت تضمین کیفیت پژوهش‌ها (بوچی و پاپونتی^۳، ۲۰۰۷)، هم‌راستا با تحولات علمی و باهدف ایجاد بروندهای علمی با سطح پاسخگویی و بهره‌وری بالا به شمار می‌روند (رید و همکاران^۴، ۲۰۲۱).

کشورهای پیشرو جهان تلاش کرده‌اند به‌منظور ارزیابی تعالی پژوهش و متناسب با بافت جامعه خود، چارچوب‌ها و الگوهای ویژه‌ای را تدوین و پیاده کنند. هدف این پژوهش، مطالعه و بررسی

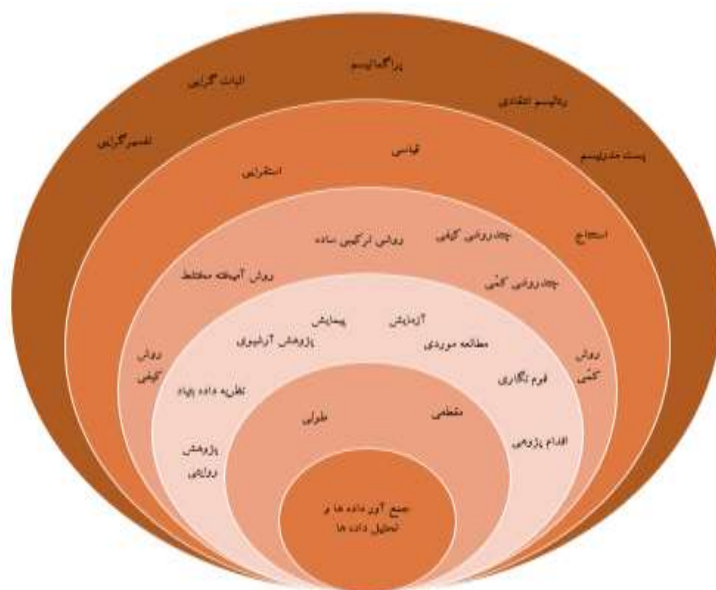

1. Peruginelli & Pölönen
2. Aubert Bonn & Bouter
3. Bucchi & Papponetti
4. Reed

چارچوب‌های ملی تعالی پژوهش از نظر اهداف، شاخص‌ها، سطوح اجرا و فرایند اجرا به منظور و ارائه الزامات سیاستی برای ایران است.

۲- پیشینه پژوهش

سند چارچوب تعالی پژوهش، پژوهش را به طور خلاصه به عنوان «فرایندی که بینش جدیدی را به طور مؤثر به اشتراک می‌گذارد»، تعریف می‌کند (آرای اف^۱، ۲۰۱۶). جمالی مهموثی (۱۳۹۰)، فرایند پژوهش را گردآوری و تجزیه و تحلیل نظام‌مند اطلاعات برای دستیابی به درک بهتر از یک پدیده و یا حل یک مسئله و مراحل اصلی آن را، از زمان شروع تا ثمردهی نهایی و شامل پنج مرحله، درونداد، فرایند، برون‌داد، برایند و اثر می‌داند. دروندادها شامل ملزومات ابتدایی برای شروع پژوهش مانند نیروی انسانی، منابع مالی، تسهیلات و تجهیزات هستند. فرایندهای پژوهش، فعالیت‌های گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات هستند که به برون‌دادها یا خروجی‌های پژوهش، شامل انواع انتشارات مانند مقالات، کتب، گزارش‌های ثبت اختراع، نرم‌افزار یا محصولی ویژه منجر می‌شود. این سه عنصر با عناصر برایند و نیز اثر پژوهش دنبال می‌شوند که به عنوان نتایج کلیدی و یا دستاوردهای آثار پژوهشی شناخته می‌شوند. به عنوان مثال، اشاعه دانش و افزایش آگاهی، سلامت، امید به زندگی و رشد اقتصادی و دیگر تأثیرات بر جامعه، نظام آموزشی و سیاست‌گذاری که استفاده از یک ایده یا محصول جدیدی که مسبب آن است را می‌توان در زمره دستاوردهای پژوهش‌ها به شمار آورد. در همین رابطه ساندرز و همکاران^۲ (۲۰۲۳) فرایند پژوهش را با اقتباس از مدل پیاز در قالب شش لایه به شرح زیر ترسیم نموده‌اند (شکل ۱):

شکل ۱. پیاز فرایند پژوهش (ساندرز، لویس و ترونهیل، ۲۰۲۳)

1. REF (Research Excellence Framework)
2. Sanders

این مدل با تعریف موضع فلسفی اصلی شروع و به تدریج به ساخت طرح تحقیق منتهی می‌شود. هر لایه از مدل، مراحل فرایند مطالعه را به تفصیل توصیف می‌کند. مدل پیاز پژوهش برای هر نوع تحقیق و در هر زمینه‌ای قابل استفاده است. این مدل یک الگوی شش لایه است که فلسفه، رویکرد، راهبرد، انتخاب، بازه زمانی و روش گردآوری داده‌ها را مشخص می‌کند. این الگوی چندلایه، فرایندهای انجام پژوهش را نشان می‌دهد. بر اساس این مدل، یک پژوهش از لایه‌های مختلفی تشکیل می‌شود که در آن هر لایه متأثر از لایه بالاتر می‌باشد. بر اساس این الگو، نخستین مسئله اساسی هر پژوهش، فلسفه تحقیق یا پارادایم حاکم بر آن است. پس از آن باید رویکرد پژوهشی (قیاس یا استقرا) مشخص شود. لایه سوم، استراتژی پژوهشی است که بر اساس روش‌های کمی، کیفی و آمیخته بسیار متنوع است. انتخاب پژوهش می‌تواند تک روش، چند روش یا آمیخته باشد. بازه زمانی نیز می‌تواند مقطعی یا طولی باشد. پس از آن باید روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها مشخص شود که در نهایت به تدوین طرح پژوهش منتهی می‌گردد (گودرزوند چگینی و یوسفی، ۱۴۰۲).

پیاز فرایند پژوهش به‌طور خلاصه و گویا، مراحل اصلی دخیل در فرایند پژوهش را روشن می‌سازد. شناخت ریشه‌ای فرایند پژوهش و تجزیه و تحلیل هر یک از لایه‌های تشکیل‌دهنده آن، تأثیر قابل توجهی در شناسایی عوامل مؤثر بر تولید دانش، اثرات و یا دستاوردهای بلندمدت فرایند پژوهش و یا موانع موجود بر سر راه آن دارد؛ اما نمی‌تواند ضامن ارتقاء تولید دانش، کاربرد و اثرگذاری آن باشد. بنابراین، بهره‌گیری از ابزارها و رویکردهای استاندارد در راستای رصد و ارزیابی آثار و دستاوردهای بلندمدت، به‌عنوان نتایج غایی فرایند پژوهش، ضروری است و این چیزی جز ارزیابی پژوهش نیست. بنابراین، در ادامه به مفهوم ارزیابی پژوهش پرداخته می‌شود. ارزیابی پژوهش درصدد آن است که قضاوت کند فعالیت‌هایی که به‌عنوان پژوهش انجام شده تا چه اندازه در زمینه رشد علمی و هدف دانشگاهی، اثربخش بوده است. علاوه بر آن از این طریق می‌توان به‌منظور ارتقای کیفیت فعالیت‌های پژوهشی، تصمیم‌های مناسب گرفت. در این زمینه، استفاده از سنج‌های ارزیابی جهت قضاوت درباره کیفیت پژوهش‌ها به‌منظور بهبود مدیریت پژوهش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (آندراس^۱، ۲۰۱۱). نمونه‌های تأثیر پژوهش، گسترده و بسیار متنوع هستند که به‌منظور ارتقای تغییرات مثبت و نیز جلوگیری از پیامدهای منفی یا نامطلوب مطرح می‌شوند. به‌طور خاص، این تأثیرات می‌تواند شامل: اطلاع‌رسانی در سیاست‌گذاری یا تأثیرگذاری بر سیاست‌های عمومی؛ افزایش سلامتی، رفاه و کیفیت زندگی؛ تولید ثروت و رفاه؛ ترویج انسجام اجتماعی؛ اصلاح و بهبود شیوه‌های سازمانی یا روندهای اجتماعی؛ ترویج مشارکت عمومی با علم و فناوری و درک آن؛ یا افزایش پایداری محیطی باشد. ذی‌نفعان و بهره‌گیران از نتایج پژوهش نیز متنوع هستند و می‌تواند شامل افرادی در بخش عمومی (مانند دولت‌های محلی،

منطقه‌ای و ملی؛ سازمان‌های مرتبط با سلامت و رفاه)، بخش خصوصی (مانند تجارت و صنعت)، بخش سوم (مانند سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های داوطلبانه و خیریه) و عموم مردم (مانند جوامع موردعلاقه، جوامع داخلی و بین‌المللی) باشد (جونز و والمسلی^۱، ۲۰۲۲). سازمان‌های پژوهشی و پژوهشگرانی که پیش‌ازین تنها توسط سایر پژوهشگران همکاران و بر اساس شاخص‌های کمی و اعتبار خروجی‌های علمی مورد ارزشیابی قرار می‌گرفتند، تحت فشار فزاینده مراکز تأمین مالی و ذی‌نفعان پژوهش‌ها قرار گرفته‌اند که کارایی فعالیت‌های خود را بهبود بخشند، بدین معنی که با گذشت زمان، «کاربرد اجتماعی دانش حاصل از پژوهش‌ها» است که هر چه بیشتر در کانون توجه قرار خواهد گرفت (گاوناند و همکاران^۲، ۲۰۱۵).

تعالی، مفهومی است که به‌طور سنتی با اعتبار در حرفه دانشگاهی درهم آمیخته است و به‌طور کلی شامل کارکردهای مورد انتظار دانشگاه و افراد دانشگاهی می‌شود (ویسنیوسکا و گروودوسکی^۳، ۲۰۲۴). اگر تعالی به‌عنوان به حداکثر رساندن تأثیر تولید دانش بر توسعه تلقی شود، به تقویت ارتباط دانشگاه‌ها با مشکلات اجتماعی از طریق پژوهش‌های با کیفیت بالا و ارتباط تنگاتنگ آن با سطح بالای آموزش و روابط با جامعه مربوط می‌شود (آروسنا و همکاران^۴، ۲۰۱۹).

تعالی پژوهش باید چارچوب وسیع‌تری داشته باشد و از تولید اکتشافات علمی پیشگامان و تأثیرات جامعه علمی جهانی فراتر رود. در حال حاضر، تعالی پژوهش، مفهومی چندبعدی تلقی می‌شود و خود را به روش‌های گوناگون و در مراحل مختلف فرایندهای پژوهشی در طیف گسترده‌ای از ابعاد «ورودی» (اصالت طرح‌های مطالعاتی، توسعه سرمایه انسانی، زیرساخت‌های پژوهشی و غیره)؛ بلکه از طریق «خروجی‌ها و فرایندها» (سختی روش شناختی، انطباق با اخلاق، تکرارپذیری و غیره) خروجی‌ها (پیشگام، پیشرو بین‌المللی، و غیره)؛ و تأثیرات (علمی، فرهنگی، اجتماعی-اقتصادی) نشان می‌دهد. تمرکز بر خروجی‌ها به تدریج با نتایج، از نظر ارتباط و تأثیرات، به‌عنوان شاخص تعیین‌کننده تعالی پژوهش با کیفیت بالا جایگزین می‌شود (تیجسن^۵، ۲۰۲۰).

تعالی در علم به‌راحتی با یک معیار مشخص نمی‌شود. این مفهوم به همان اندازه که برای پروژه‌ها و گروه‌ها قابل استفاده است، برای افراد نیز قابل استفاده است و ایستا نیست؛ همان‌طور که علم رشد می‌کند و تغییر می‌کند. علم عالی (و احتمالاً پژوهش‌ها به‌طور کلی) شامل بهترین افراد، رویکردی دقیق و نتایج بهینه است (ایوانز و همکاران^۶، ۲۰۲۱).

بعد از ذکر کلیات مزبور، در زیر مهمترین پیشینه‌های مرتبط با پژوهش معرفی می‌شوند:

سلاجقه و جهانشاهی جواران (۱۴۰۰) پژوهشی را باهدف مقایسه معیارهای ارزشیابی پژوهش‌ها در کشورهای آمریکا، انگلستان، ایتالیا، کانادا، استرالیا، فنلاند، هنگ‌کنگ، دانمارک و ایران انجام

1. Jones & Walmsley
2. Gaunand et al.
3. Wiśniewska & Grudowski
4. Arocena, Goransson and Sutz
5. Tijssen
6. Evans, Murdoch and Spencer

صفحه | ۱۱۵

تحلیلی بر

چارچوب‌های

سنجش تعالی پژوهش

و ارائه...

نشریه مطالعات دانش پژوهی

دادند.

یافته‌ها نشان داد که یکی از اهداف ارزیابی پژوهش‌ها در انگلستان، ایتالیا، فنلاند، هنگ کنگ، دانمارک و ایران اندازه‌گیری کیفیت پژوهش‌ها و افزایش سطح کیفی آن‌ها است. از دیگر اهداف ارزیابی در تمام کشورها غیر از آمریکا تخصیص بودجه بر اساس عملکرد است. در کشور آمریکا تخصیص بودجه بر اساس ورودی‌های کمی، شاخص‌های آموزشی، تعداد مدارک کسب‌شده، یا تعداد فارغ‌التحصیلان کم‌درآمد یا عضو گروه‌های اقلیتی می‌باشند. در زمینه شاخص‌های ارزیابی، این نتیجه حاصل شد که کشورهای ایران، آمریکا، استرالیا و دانمارک با استفاده از شاخص‌های کمی؛ تمام کشورها با شاخص‌های کیفی؛ انگلستان، استرالیا، فنلاند با شاخص‌های تأثیرگذاری؛ و آمریکا و دانمارک با شاخص‌های برتری علمی به ارزیابی پرداخته‌اند و روش‌های ارزیابی پژوهش‌ها در کشورهای مختلف مبتنی بر داوری هم‌تا، کتاب‌سنجی و ترکیب داوری هم‌تا و کتاب‌سنجی است.

اسلامی و همکاران (۱۳۹۷) مطالعه تطبیقی بر اساس الگوی جان استوارت میل انجام دادند که با روش تحلیل محتوا، توافق و تفاوت‌های شاخص‌های سنجش فعالیت‌های پژوهشی کشورهای ایران با انگلیس، استرالیا، هلند، ایتالیا و هنگ کنگ را مورد بررسی و مقایسه قرار داد. نتایج حاکی از آن بود که همه نمونه‌های مورد مطالعه در دو ملاک «سنجش بروندادهای پژوهش» و «درآمدزایی» باهم توافق دارند، بدین ترتیب تمام دانشگاه‌های مورد مطالعه به جز ایران به «تحلیل استنادی و داوری تخصصی» اهمیت بسزایی قائل بودند. «اثربخشی پژوهش» در دانشگاه‌های انگلستان و استرالیا، هلند و هنگ کنگ یکی از مهم‌ترین ملاک‌های سنجش کیفیت به‌عنوان مشارکت و تأثیرگذاری علمی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، بهداشت و محیط‌زیست در جهت افزایش کیفیت زندگی جامعه مورد توجه بود. همچنین مشخص شد که در ایران شاخص‌ها و سنجه‌های جامع و مدونی برای ارزیابی کیفیت پژوهشی با توجه به حوزه‌های موضوعی مختلف به کار گرفته نشده است.

هدف مطالعه زاچارویژ و همکاران^۱ (۲۰۱۹) تحلیل میزان اجرای سازوکارهای تخصیص بودجه پژوهشی مبتنی بر عملکرد در ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا و شناسایی نقاط قوت و معایب رویکردهای مختلف بود. نتایج نشان داد که بودجه پژوهشی مبتنی بر عملکرد، تخصیص بودجه سازمانی بر اساس ارزیابی‌های قبلی عملکرد پژوهشی دانشگاه، در تعداد زیادی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا اجرا شده است. باین حال، ویژگی‌های این طرح تأمین مالی به‌طور گسترده‌ای متفاوت است. جدای از تفاوت در حجم بودجه، تغییرات عمده‌ای در ارزیابی‌ها وجود دارد که از فرمول تخصیص بودجه ناشی می‌شود. حتی در دو گروه اصلی ارزیابی‌های مبتنی بر معیارها و ارزیابی‌های مبتنی بر بررسی هم‌تا، رویکردهای اتخاذشده متفاوت است. برخی از نقاط قوت و معایب اصلی گزینه‌های مختلف در این مقاله مورد بحث قرار می‌گیرند. تجزیه و تحلیل تخصیص بودجه جهانی ملی برای داده‌های تحقیق و توسعه، توزیع بودجه پروژه و سازمانی و پتانسیل تخصیص بودجه

پژوهشی مبتنی بر عملکرد را نشان می‌دهد. این پژوهشگران معتقدند که با توجه به ناهمگونی رویکردهای تأمین مالی مبتنی بر عملکرد، ارزیابی مقایسه‌ای جامع از بودجه درگیر در این ابزار نیاز به کار بیشتری دارد. با این وجود، دولت‌های کشورهای عضو می‌توانند در یادگیری نهادی از شیوه‌های خوب مشارکت کنند.

ویلیامز و گرانت^۱ (۲۰۱۸) در مطالعه خود به دنبال سیر تکاملی ارزیابی تأثیر پژوهش‌ها در دو کشور استرالیا و انگلیس و آشکارسازی رویه‌ها، نهادها و ساختارهای سیاسی بودند که معیارهای سنجش در نظام‌های ارزیابی این دو کشور را شکل داده‌اند. برای این منظور با استفاده از مطالعه تطبیقی، اسناد سیاستی عمومی و ادبیات علمی هر دو کشور مقایسه و نقطه شروع، جزئیات سیاست‌گذاری، روش‌های مرتبط و در نهایت تفاوت‌ها و مشترکات معیارهای ارزیابی تأثیر در هر کشور مشخص گردید. نتایج نشان داد انگیزه‌های مالی (مستقیم برای انگلستان و غیرمستقیم برای استرالیا) نقطه عطفی در جهت تثبیت روش‌های ارزیابی تأثیر ملی (به‌عنوان مثال مطالعات موردی روایتی در مقابل معیارها یا سنجه‌ها) بود و پیشنهاد برای شروع اندازه‌گیری تأثیر در ابتدا توسط دانشگاه‌های هر دو کشور پشتیبانی نمی‌شد، اما مخالفت‌ها در نهایت به سمت ضرورت‌های سیاسی و عملی برای تعیین اصل اساسی در خدمت جامعه بودن دانشگاه‌ها گام برداشت.

جانکرز و زچارویژ^۲ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان عملکرد پژوهش‌ها بر اساس نظام‌های بودجه‌بندی: ارزیابی مقایسه‌ای، به نظام‌های بودجه‌بندی و سرمایه‌گذاری در کشورهای آمریکا، انگلیس، ایتالیا، دانمارک، استرالیا، فنلاند اشاره کرده و نظام بودجه‌بندی مبتنی بر عملکرد پژوهشی را در این کشورها بررسی می‌کنند. ایشان در این پژوهش به این نتیجه دست یافتند که در تمام کشورها به جز آمریکا بخشی از بودجه‌بندی در مراکز پژوهشی و دانشگاهی بر اساس عملکرد پژوهشی این نهادها است.

جیونا و پیولاتو^۳ (۲۰۱۶) در مطالعه خود تجزیه و تحلیل تطبیقی از توسعه نظام تأمین مالی دانشگاه‌های بریتانیا و ایتالیا با تمرکز ویژه بر ارزیابی پژوهش‌ها مبتنی بر نظر کارشناسان و هزینه آن ارائه دادند. این پژوهشگران بر این نکته مهم تأکید داشتند که بخش عمده‌ای از بحث پیرامون ارزش نظام‌های تخصیص بودجه مبتنی بر عملکرد، بستگی به معایب و مزایای اجرای آن‌ها در مقابل یکدیگر دارد و شواهد بسیار کمی در مورد هزینه‌های اصلی یا هزینه‌های آن‌ها نسبت به سایر نظام‌های تخصیص بودجه وجود دارد. هدف این پژوهش پرکردن این شکاف، با بهترین برآوردهای احتمالی از مقایسه هزینه‌های روش‌های جایگزین برای سیاست‌های فعلی ارزیابی پژوهش‌ها بود.

با بررسی نتایج پیشینه‌ها درمی‌یابیم که تأثیرات و مزایای پژوهش‌ها باید مورد ارزیابی قرار گیرند تا نقش و مسئولیت پژوهش‌های دانشگاهی در جامعه مشخص شود. پژوهش‌های پیشین تلاش

1. Williams & Grant
2. Jonkers and Zacharewicz
3. Geuna & Piolatto

کرده‌اند که نظام‌های مختلف ارزیابی پژوهش را باهم مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها را مشخص کنند. در پژوهش حاضر تلاش شده است چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش در کشورهای مختلف و ملاحظات سیاستی و اجزا و عناصر آن‌ها شناسایی شود و از آنجا که ایران فاقد چنین چارچوب ملی و نظام یافته است رهنمودهای سیاستی به منظور تدوین این الگو ارائه شود.

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و یک پژوهش کتابخانه‌ای است که با روش تطبیقی و بهره‌گیری از الگوی بردی (۱۹۶۹) و نیز روش توصیفی مقایسه‌ای انجام شده است. به بیان ساده، تعریف مطالعه تطبیقی عبارت‌اند از: مقایسه دو یا چند پدیده باهدف کشف چیزی در مورد یک یا همه پدیده‌هایی که مقایسه می‌شوند (تیم و دوسا، ۲۰۱۲). شیوه انجام کار تطبیقی در این مطالعه، روش پیشنهادی بردی (۱۹۶۹) بود. وی برای روش تطبیقی چهار مرحله توصیف، هم‌جواری، تفسیر و مقایسه به شرح زیر را پیش‌بینی کرده است:

- (۱) مرحله توصیف: در این مرحله پژوهشگر باید پدیده‌های تربیتی مورد مطالعه را بر اساس شواهد و اطلاعاتی توصیف کند که از منابع مختلف از طریق مشاهده مستقیم یا مطالعه اسناد و گزارش‌های دیگر کسب کرده است. به عقیده او مرحله توصیف مرحله یادداشت‌برداری و تأمین اطلاعات دقیق و کافی به منظور بررسی در مرحله بعد است.
 - (۲) مرحله تفسیر: این مرحله شامل مرور و بررسی یافته‌ها است که پژوهشگر در مراحل اول به توصیف آن اقدام کرده است.
 - (۳) مرحله هم‌جواری: طی این مرحله، اطلاعات و داده‌های بررسی‌شده در مراحل اولیه ۱ و ۲ طبقه‌بندی شده و کنار هم قرار می‌گیرند و چارچوبی فراهم می‌شود تا مسیر برای مرحله بعدی یعنی مقایسه تفاوت‌ها و شباهت‌های پدیده مورد مطالعه هموار گردد.
 - (۴) مرحله مقایسه: در این مرحله «مسئله پژوهش» که پژوهشگر در مراحل قبلی به‌خصوص در مرحله هم‌جواری به‌صورت اجمالی از آن عبور کرده است دقیقاً با توجه به جزئیات بر اساس تفاوت‌ها و شباهت‌ها بررسی و مقایسه می‌شود (باقریان فر، نصرافهانی و آهنچیان، ۱۳۹۹).
- چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش در کشورهای مختلف، جزء جامعه آماری این مطالعه قرار می‌گیرند. این موارد در جدول زیر گزارش شده‌اند.

جدول ۱. چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش مورد مطالعه

ردیف	عنوان چارچوب	عنوان اصلی	کشور	سال
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	Research Excellence Framework (REF)	انگلستان	۲۰۱۴
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	Standard Evaluation Protocol (SEP)	هلند	۲۰۱۶
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	Excellence in Research for Australia (ERA)	استرالیا	۲۰۱۰
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	Committee for Evaluation of Italian Research (CIVR)	ایتالیا	۲۰۱۱
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	Canada First Research Excellence Fund	کانادا	۲۰۱۴
۶.	ابتکار تعالی	Excellence Initiative (EI)	آلمان	۲۰۰۵
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	Research Assessment Exercise (RAE)	هنگ کنگ	۱۹۹۳

۴- یافته‌ها

الف. چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش چه اهدافی را دنبال می‌کنند؟

مطابق جدول شماره ۲ هر یک از چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش اهداف خاصی را پیگیری می‌کنند.

جدول ۲. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر اهداف

ردیف	عنوان چارچوب	اهداف اصلی
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	ارائه چارچوب واحدی به منظور ارزیابی پژوهش در همه رشته‌ها با مجموعه‌ای از داده‌های مورد نیاز مشترک در تمام ارسال‌ها از سوی مراکز دانشگاهی و با استفاده از ملاک‌ها و رویه‌های استاندارد
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	آشکار سازی و تأیید کیفیت و ارتباط پژوهش با جامعه و بهبود آن‌ها در صورت لزوم
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	شناسایی و ارتقای برتری در سراسر طیف فعالیت‌های پژوهشی در مؤسسات آموزش عالی استرالیا
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	شناسایی نقاط قوت و ضعف پژوهش در کشور، ارائه راهنمایی برای تعیین سیاست‌گذاری پژوهش و به‌ویژه سرمایه‌گذاری موجه
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	کمک به مؤسسات کانادایی برای رقابت با بهترین‌های دنیا برای استعدادیابی و فرصت‌های مشارکت، استفاده از فرصت‌های نوظهور و شناسایی بزرگ‌ترین نقاط قوت مؤسسات با راهبردهای نهادی در مقیاس بزرگ، تحول‌گرا و آینده‌نگر
۶.	ابتکار تعالی	ایجاد انگیزه‌های قوی‌تری در دانشگاه‌ها برای تعالی در پژوهش و آموزش دکتری، افزایش جذابیت در سطح بین‌المللی برای پژوهشگران و دانشجویان برتر دانشگاهی
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	ارتقای پژوهش‌ها در سطح جهانی و ایجاد تعالی در دانشگاه‌های دارای بودجه از طریق بررسی جامع هم‌تایان در مورد کیفیت پژوهش‌ها با استفاده از معیارهای بین‌المللی

چارچوب تعالی پژوهش انگلستان، نظام ارزیابی تأثیر پژوهشی مؤسسات آموزش عالی بریتانیا است. این چارچوب، جایگزین برنامه ارزیابی پژوهش انگلستان بوده و اولین بار در سال ۲۰۱۴ برای ارزیابی دوره ۲۰۱۳-۲۰۰۸ از آن استفاده شد (پینار و هورن، ۲۰۲۲). چارچوب تعالی پژوهش، الگوی واحدی به منظور ارزیابی پژوهش در همه رشته‌ها با مجموعه‌ای از داده‌های

مورد نیاز مشترک در تمام ارسال‌ها از سوی مراکز دانشگاهی و با استفاده از ملاک‌ها و رویه‌های استاندارد فراهم می‌کند (سلیمی و حسینی، ۱۳۹۶).

پروتکل ارزیابی استاندارد، نظامی به منظور ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی انجام شده در مؤسسات و دانشگاه‌های هلند است. این پروتکل توسط انجمن دانشگاه‌ها در هلند، سازمان پژوهش‌های علمی هلند و آکادمی سلطنتی هنر و علوم هلند تهیه و تصویب شده است. این سازمان‌ها متعهد شده‌اند که تمام پژوهش‌های انجام شده در سازمان خود را بین سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۲۱ مطابق با این پروتکل ارزیابی کنند. هدف اولیه پروتکل ارزیابی استاندارد، آشکارسازی و تأیید کیفیت و ارتباط پژوهش با جامعه و بهبود آن‌ها در صورت لزوم است (ترویسول و برازیل^۱، ۲۰۲۳).

تعالی پژوهش در استرالیا نوعی ارزیابی پژوهشی ملی است که توسط شورای پژوهشی استرالیا^۲ مدیریت می‌شود (هاسلام و کووال^۳، ۲۰۱۰). این نظام، کیفیت پژوهش در مؤسسات آموزش عالی استرالیا را با استفاده از ترکیبی از شاخص‌ها و بررسی تخصصی توسط کمیته‌هایی متشکل از کارشناسان مجرب و شناخته شده بین‌المللی بررسی می‌نماید (دیویدسون و همکاران^۴، ۲۰۱۱). هدف این فرایند ارزشیابی، تدوین یک چارچوب پویا و انعطاف‌پذیری است که با ترکیب عینی از نشانگرهای چندگانه کمی با سنجش کل‌نگر توسط بررسی کارشناسی فراهم می‌شود.

صندوق تعالی پژوهشی کانادا از مؤسسات تحصیلات تکمیلی در تلاش‌هایشان برای تبدیل شدن به رهبران پژوهشی جهانی حمایت می‌کند. این برنامه به مؤسسات کانادایی کمک می‌کند تا با بهترین‌های دنیا برای استعدادیابی و فرصت‌های مشارکت رقابت کنند و اکتشافات مهمی انجام دهند. با این بودجه می‌توان از فرصت‌های نوظهور استفاده کرد و بزرگ‌ترین نقاط قوت مؤسسات را با راهبردهای نهادی در مقیاس بزرگ، تحول‌گرا و آینده‌نگر مطرح کرد (دولت کانادا^۵، ۲۰۱۶). هدف ابتکار تعالی آلمان این است که عملکردهای برتر در زمینه دانشگاه و علم را بیشتر نمایان ساخته و سطح کیفی کلی دانشگاه و پژوهش‌های آلمان را بهبود بخشد (فالون^۶، ۲۰۱۵).

برنامه ارزیابی پژوهشی هنگ‌کنگ بخشی از تعهد برای ارتقای پژوهش‌ها در سطح جهانی و ایجاد تعالی در دانشگاه‌های دارای بودجه از طریق بررسی جامع هم‌تایان در مورد کیفیت پژوهش‌های دانشگاه‌ها با استفاده از معیارهای بین‌المللی است. این برنامه، دانشگاه‌ها را در زمینه‌های قدرت نسبی خود آگاه می‌کند و توصیه‌هایی برای بهبود بیشتر ارائه می‌کند (تان^۷، ۲۰۰۸).

ب. شاخص‌های مورد استفاده در چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش چیست؟

بر اساس یافته‌های مندرج در جدول شماره ۳ هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش از شاخص‌های ویژه‌ای به منظور ارزیابی تعالی در پژوهش بهره می‌گیرند.

1. Trevisol & Brasil
2. Australian Research Council
3. Haslam & Koval
4. Davidson et al.
5. Government of Canada
6. Fallon
7. Tan

جدول ۳. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر شاخص‌های مورد استفاده

ردیف	عنوان چارچوب	شاخص‌های مورد استفاده
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	بروندادهای پژوهشی، تأثیر و محیط پژوهش
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	کیفیت پژوهش، ارتباط با جامعه، مانایی یا ثبات
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	کیفیت پژوهش، فعالیت پژوهشی و کاربرد پژوهش
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	شاخص کیفی، بهره‌وری پژوهشی، تحرک بین‌المللی، اثرگذاری اجتماعی-اقتصادی، جذب منابع و مدیریت منابع
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	ورودی‌ها، فعالیت‌ها، خروجی‌ها، نتایج فوری، نتایج میان‌مدت، بلندمدت و نهایی
۶.	ابتکار تعالی	برتری در تحقیق و آموزش، ادغام رشته‌ها و همکاری‌های پژوهشی بین‌المللی، همکاری با دانشگاه‌های دیگر یا با مؤسسات پژوهشی غیردانشگاهی
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	خروجی‌های پژوهش، تأثیر و محیط

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۱۲۱ |

تحلیلی بر

چارچوب‌های

سنجش تعالی پژوهش

و ارائه...

کارکرد پژوهشی نهادهای آموزش عالی از طریق چارچوب تعالی پژوهش بر پایه سه ملاک (بروندادهای پژوهشی، تأثیر و محیط پژوهش) ارزیابی و رتبه‌بندی می‌شود. نشانگرهای ارزیابی بروندادهای پژوهشی شامل اصالت، اهمیت و دقت است. تأثیر پژوهش‌ها برحسب دو نشانگر دامنه و اهمیت اثرات؛ و محیط پژوهش نیز با دو نشانگر پویایی و پایداری ارزیابی می‌شود (پارکس و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

پروتکل ارزیابی پژوهش در هلند نیز بر اساس سه ملاک عمده کیفیت پژوهش با معیارهای دقت علمی، نوآوری، انتشارات و اخلاق پژوهش؛ ارتباط با جامعه از طریق معیارهایی مانند تأثیرگذاری اجتماعی، گسترش دانش و مشارکت عمومی و مانایی یا ثبات با کمک معیارهای ظرفیت‌سازی، زیرساخت پژوهشی، تأمین مالی پایدار و نهادینه‌سازی به ارزیابی تعالی پژوهش می‌پردازد (بنیاد سلطنتی هنر و علوم هلند^۲، ۲۰۲۰).

بر مبنای رویکرد تعالی در پژوهش استرالیا ارزشیابی‌ها توسط کمیته‌های ارزشیابی پژوهشی با سه دسته از ملاک‌ها انجام می‌گردد:

کیفیت پژوهش: کیفیت پژوهش بر اساس مشخصات چاپ و نشر، تحلیل استنادی، مرور و بررسی فعالیت‌های پژوهشی توسط افراد صاحب‌نظر (داوری تخصصی) و بررسی کارشناسی درآمد پژوهشی ملی و بین‌المللی است.

فعالیت پژوهشی: فعالیت پژوهشی بر اساس خروجی پژوهش، درآمد پژوهش و دیگر ارقام پژوهش در درون چارچوب ویژگی‌های پژوهشگران واجد شرایط در نظر گرفته شده است.

1. Parks, Ioppolo, Stepanek & Gunashekar
2. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences

کاربرد پژوهش: کاربرد پژوهش بر اساس درآمد تجاری سازی پژوهش، ثبت اختراعات، حقوق تولیدکنندگان، طرح های ثبت شده و دستورالعمل های تأیید شده شورای بهداشت ملی و پژوهش پزشکی در نظر گرفته شده است (موسگریو و هاجک، ۲۰۱۱).

کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا نیز از ملاک ها و شاخص های متنوع کمی و کیفی زیر استفاده می کند:
۱. شاخص کیفی: اهمیت نوآوری و بین المللی بودن تولیدات پژوهشی که این ملاک به روش همتا داوری در هیئت داوران سنجیده می شود.

۲. بهره وری پژوهشی: شاخص این ملاک نسبت نویسندگان وابسته به مرکز به کل نویسندگان مقالات مرکز است.

۳. تحرک بین المللی: شاخص آن نسبت پژوهشگران مرتبط با مرکز در کشورهای خارجی به کل پژوهشگران است.

۴. اثرگذاری اجتماعی - اقتصادی: این ملاک بر اساس داوری همتایان درباره اختراعات و پروانه های ساخت، محصولات جانبی پژوهشی و میزان گرایش به آموزش است.

۵. جذب منابع: ملاک آن نسبت درآمد کل منهای بودجه دولتی، به درآمد کل است و

۶. مدیریت منابع: شامل نسبت پژوهشگران، به کل کارکنان و نیز میزان بودجه طرح های پژوهشی به کل درآمد است.

به طور کلی، صندوق تعالی پژوهشی کانادا بر پنج معیار اصلی برای ارزیابی درخواست ها تمرکز دارد:

۱. تعالی پژوهشی: شامل موضوع پژوهش، رویکرد پژوهش، سابقه پژوهشی، و پتانسیل تأثیرگذاری؛

۲. استراتژی پژوهشی: شامل چشم انداز و اهداف، برنامه ریزی، همکاری، ظرفیت سازی، و پایداری؛

۳. سودمندی و تأثیر: شامل تأثیر علمی، تأثیر اقتصادی، تأثیر اجتماعی، تأثیر محیط زیستی، و تجاری سازی؛

۴. ظرفیت نهادی: شامل حمایت سازمانی، زیرساخت، فرهنگ پژوهشی، مدیریت و رهبری، تعهد به برابری، تنوع و فراگیری؛

۵. هماهنگی با اولویت های ملی و جهانی: شامل ارتباط با اولویت های پژوهشی کانادا، ارتباط با چالش های جهانی، نقش در توسعه بین المللی، مشارکت ذی نفعان، تعهد به اخلاق پژوهش (دولت کانادا، ۲۰۲۲).

معیارهای کلی برای تأمین مالی در برنامه ابتکار تعالی عبارت اند از:

- برتری در تحقیق و آموزش محققان در مراحل اولیه حداقل در یک شاخه وسیع از علم
- مفهومی جامع از ادغام رشته ها و همکاری های مطالعاتی بین المللی

• همکاری با دانشگاه‌های دیگر یا با غیر مؤسسات پژوهشی دانشگاه، به‌عنوان یک قاعده با توافق‌نامه‌های همکاری الزام‌آور مستند شده است.

این معیارهای کلی با جزئیات بیشتر برای هر یک از سه خط تأمین مالی مشخص شده است (جیبر، ۲۰۱۴).

برنامه ارزیابی پژوهشی با استفاده از سه عنصر ارزیابی خروجی، تأثیر و محیط در ارزیابی عملکرد پژوهشی رشته‌های مختلف دانشگاهی از طریق «واحدهای ارزیابی» (یعنی عدم سنجش عملکرد تک‌تک کارکنان)، راهنمایی‌هایی را برای دانشگاه‌ها در راستای پیگیری برتری پژوهشی آنها ارائه می‌کند.

عنصر تأثیر، سابقه دانشگاه‌ها را در هدایت پژوهش‌های خود به راه‌حل‌های نوآورانه و ایجاد تغییرات اساسی در زندگی مردم دنبال می‌کند. این امر، درک عمومی را در مورد تأثیر مفید پژوهش‌های انجام شده توسط دانشگاه‌های ما بر جامعه گسترده‌تر افزایش می‌دهد.

عنصر محیطی قدرت دانشگاه‌ها را در راهبردهای پژوهشی، منابع، زیرساخت‌ها، همکاری در داخل و خارج از دانشگاه، شهرت و شناخت از نهادهای بیرونی در رابطه با پژوهش‌ها نشان می‌دهد. این موارد به ارتقای دانشگاه‌ها در فضای علمی و افزایش اعتبار بین‌المللی در مورد برتری پژوهشی هنگ‌کنگ کمک کرده و منجر به جذب استعدادها از سراسر جهان خواهد شد (تان^۱، ۲۰۰۸).

ج. چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش در چه سطحی پژوهش‌ها را مقایسه می‌کنند؟
بر اساس اطلاعات موجود در جدول شماره ۴ هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش در سطوح مختلفی اجرا و پیاده‌سازی می‌شوند.

جدول ۴. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر سطوح مقایسه

ردیف	عنوان چارچوب	سطوح مقایسه
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	ملی و بین‌المللی
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	ملی و بین‌المللی
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	ملی و بین‌المللی
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	ملی
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	ملی و بین‌المللی
۶.	ابتکار تعالی	ملی
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	ملی و بین‌المللی

چارچوب تعالی پژوهش، پروتکل ارزیابی استاندارد، تعالی در پژوهش استرالیا، صندوق تعالی پژوهشی کانادا و برنامه ارزیابی پژوهش در سطح ملی و بین‌المللی پژوهش‌ها را ارزیابی می‌کنند اما دو چارچوب مربوط به کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا و ابتکار تعالی حوزه اقدام ملی را برگزیده‌اند.

1. Geyer
2. Tan

د. نحوه امتیازدهی به پژوهش‌ها در هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش چگونه است؟

هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش روش خاص خود را برای امتیازدهی به پژوهش‌ها دارند که اطلاعات آن‌ها در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر نحوه امتیازدهی به پژوهش‌ها

ردیف	عنوان چارچوب	نحوه امتیازدهی به پژوهش‌ها
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	چهار ستاره: پیشرو در جهان، سه ستاره: بین‌المللی عالی، دو ستاره: شناخته شده در سطح بین‌المللی، یک ستاره: شناخته شده در سطح ملی، کیفیت طبقه‌بندی نشده
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	محصولات قابل‌نمایش، نمره‌های قابل‌نمایش از تشخیص، استفاده قابل‌مشاهده از محصولات
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	رتبه ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، فاقد رتبه
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	عالی (امتیاز ۱)، خوب (امتیاز ۰.۸)، قابل‌قبول (امتیاز ۰.۵)، محدود (۰)
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	۱: کاملاً راضی‌کننده است و فراتر می‌رود - از یک یا چند جنبه کاملاً ارضا می‌کند و به‌طور قابل‌توجهی فراتر می‌رود؛ ۲: کاملاً راضی‌کننده است - از همه جنبه‌ها راضی می‌کند؛ ۳: تا حد زیادی راضی‌کننده است - در بیشتر جنبه‌ها راضی می‌کند اما دارای نقاط ضعف جزئی است؛ ۴: راضی‌کننده نیست - در بیشتر جنبه‌ها راضی نمی‌کند و دارای برخی ضعف‌های عمده است.
۶.	ابتکار تعالی	دانشکده‌های تحصیلات تکمیلی آموزش دکتری با کیفیت بالا، خوشه‌های برتر، دانشگاه‌های برتر
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	۴ ستاره، ۳ ستاره، ۲ ستاره، ۱ ستاره، طبقه‌بندی نشده

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۲۴

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

برخی نظام‌های مورد مطالعه مانند چارچوب تعالی پژوهش، تعالی در پژوهش استرالیا، کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا، صندوق تعالی پژوهشی کانادا و برنامه ارزیابی پژوهش در سطح ملی و بین‌المللی پژوهش‌ها را به صورت کمی و در قالب عدد یا ستاره ارزش‌گذاری می‌کنند اما دو چارچوب مربوط به پروتکل ارزیابی استاندارد و ابتکار تعالی رویکرد کیفی را به این منظور در پیش گرفته‌اند.

و. چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش با چه رویکردی اجرا می‌شود؟

عموماً هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش با رویکردهای کمی، کیفی یا ترکیبی از این دو اقدام به ارزیابی پژوهش‌ها می‌کنند که اطلاعات آن در جدول شماره ۶ درج شده است.

جدول ۶. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر رویکرد

ردیف	عنوان چارچوب	رویکرد ارزیابی
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	ترکیبی (کمی، کیفی)
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	ترکیبی (کمی، کیفی)
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	کمی
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	ترکیبی (کمی، کیفی)
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	ترکیبی (کمی، کیفی)
۶.	ابتکار تعالی	کیفی
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	ترکیبی (کمی، کیفی)

چارچوب تعالی پژوهش، پروتکل ارزیابی استاندارد، کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا، صندوق تعالی پژوهشی کانادا و برنامه ارزیابی پژوهش در سطح ملی و بین‌المللی پژوهش‌ها را با رویکرد ترکیبی (کمی، کیفی) مورد ارزیابی قرار می‌دهند اما دو چارچوب مربوط به تعالی در پژوهش استرالیا و ابتکار تعالی تنها از روش کیفی بهره می‌گیرند.

۵. فرایند اجرای چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش به چه نحو است؟

بر اساس اطلاعات موجود در جدول شماره ۷ هر یک از چارچوب‌های ملی سنجش تعالی پژوهش از فرایندهای مختلفی به منظور ارزیابی پژوهش‌ها بهره می‌گیرند.

جدول ۷. مقایسه چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر فرایند اجرا

ردیف	عنوان چارچوب	فرایند اجرا
۱.	چارچوب تعالی پژوهش	اشکال مختلف پژوهش‌های مؤسسات آموزش عالی در انواع رشته‌ها در قالب ۳۶ واحد و از طریق یک سیستم نرم‌افزاری جمع‌آوری شده و توسط گروه‌هایی از خبرگان و متخصصان موضوعی ارزیابی می‌شود.
۲.	پروتکل ارزیابی استاندارد	مسئولیت ارزیابی پژوهش‌ها، منحصراً به هیئت‌مدیره و اساتید دانشگاه‌های هلندی واگذار شده است.
۳.	تعالی در پژوهش استرالیا	بررسی تخصصی توسط کمیته‌هایی متشکل از کارشناسان مجرب و شناخته‌شده بین‌المللی
۴.	کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا	کمیته ارزیابی پژوهش وابسته به «وزارت آموزش، دانشگاه‌ها و تحقیق» ایتالیا که هر سه سال یک‌بار، نهادها (مانند دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی) و نیز پروژه‌های پژوهشی خاص این کشور را ارزیابی می‌کند.
۵.	صندوق تعالی پژوهشی کانادا	کمیته راهبری متشکل از رؤسای سه نهاد اعطای تحقیقات فدرال - شورای پژوهش‌های علوم اجتماعی و علوم انسانی، شورای پژوهش‌های علوم طبیعی و مهندسی و مؤسسه تحقیقات بهداشتی کانادا - و معاونان وزیر بهداشت کانادا و نوآوری، علم و توسعه اقتصادی کانادا
۶.	ابتکار تعالی	همه درخواست‌ها باید توسط مدیریت دانشگاه‌ها پشتیبانی و ارسال شوند تا اطمینان حاصل شود که پیشنهادات با اولویت‌های کلی استراتژیک دانشگاه‌ها مطابقت دارند.
۷.	برنامه ارزیابی پژوهش	استفاده از یک پنل خبره مرتبط با ارزیابی

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۷ حاکی از آن است که چارچوب‌های رسمی و ملی سنجش تعالی پژوهش از نظر فرایند اجرا نیز مسیرهای متفاوتی را طی می‌کنند. این فرایندها منطبق با ساختار پژوهشی هر کشور و مطابق با اقتضائات و ملاحظات است که در هر یک از چارچوب‌ها پیش‌بینی شده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

هدف نهاد آموزش عالی کمک به توسعه جامعه است. به همین دلیل، غلبه بر چالش‌های مربوط به انتقال دانش و تعالی پژوهش در این نهادها ضروری است. همچنین با گسترش تقاضا برای مؤسسات آموزش عالی باید از راهبردهایی در راستای تضمین کیفیت و تعالی استفاده نمود (رادی^۱، ۲۰۲۵). معنای تعالی پژوهشی و اجرای آن در عمل و مدیریت پژوهشی، تحت تأثیر ملاحظات سیاسی و همچنین محیط‌های اجتماعی، فرهنگی و سازمانی متنوعی است که پژوهشگران باید در آن فعالیت کنند. عملکرد علمی نیز تحت تأثیر شرایط اقتصادی و در دسترس بودن منابع انسانی است. در سطح جهانی، علاقه فزاینده‌ای برای پیگیری تعالی پژوهشی باهدف ایجاد محیطی مناسب برای اصلاح و جذب پژوهشگران با کیفیت بالا وجود دارد (تیسسن و کریمرامبول^۲، ۲۰۱۸). سنجش تعالی پژوهش نقش اساسی در بهبود کیفیت پژوهش‌های علمی، تخصیص بهینه منابع و ارتقای تأثیرگذاری پژوهش‌ها در جامعه دارد. این فرایند به سیاست‌گذاران، دانشگاه‌ها و پژوهشگران کمک می‌کند تا نقاط قوت و ضعف پژوهش‌های خود را شناسایی کرده و استراتژی‌های مؤثرتری برای توسعه علمی تدوین کنند. به‌طور کلی، اهمیت سنجش تعالی پژوهش را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. بهبود کیفیت پژوهش: ارزیابی مستمر پژوهش‌ها باعث افزایش استانداردهای علمی و ارتقای نوآوری می‌شود.
۲. افزایش تأثیرگذاری اجتماعی و اقتصادی: سنجش تعالی پژوهش به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا پژوهش‌ها را در راستای نیازهای جامعه هدایت کنند.
۳. تخصیص بهینه منابع: با ارزیابی عملکرد پژوهشی، منابع به پروژه‌هایی اختصاص می‌یابد که بیشترین بازده علمی و کاربردی را دارند.
۴. افزایش همکاری‌های علمی: اندازه‌گیری تعالی پژوهش می‌تواند به توسعه شبکه‌های علمی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی کمک کند.
۵. پاسخگویی و شفافیت: نهادهای علمی با سنجش مداوم عملکرد پژوهشی، پاسخگویی خود را در برابر ذی‌نفعان افزایش می‌دهند (بورنمن و مارکس^۳، ۲۰۲۳).

1. Radi
2. Tijssen & Kraemer-Mbula
3. Bornmann & Marx

برخی از کشورهای متناسب با بافت جامعه خود، چارچوب‌ها و ساختارهایی را در راستای ارزیابی تعالی پژوهش تدوین و پیاده کرده‌اند. هدف این پژوهش، مطالعه و بررسی چارچوب‌های ملی تعالی پژوهش از جنبه‌های مختلف بود. در مجموع ۷ مورد شامل چارچوب تعالی پژوهش انگلستان، پروتکل ارزیابی استاندارد هلند، تعالی در پژوهش استرالیا، کمیته ارزیابی پژوهش ایتالیا، صندوق تعالی پژوهشی کانادا، ابتکار تعالی آلمان و برنامه ارزیابی پژوهش هنگ‌کنگ شناسایی و مقایسه شدند. مقایسه تطبیقی حکایت از آن دارد که این چارچوب‌ها از منظر اهداف، شاخص‌های مورد استفاده برای ارزیابی پژوهش‌ها، از نظر سطوح مقایسه (ملی، بین‌المللی یا هر دو)، از نظر نحوه امتیازدهی به پژوهش‌ها (عددی یا کیفی)، از نظر رویکرد (کمی، کیفی یا ترکیبی) و از نظر فرایند اجرا دارای شباهت‌ها و تفاوت‌هایی هستند.

با توجه به عدم وجود سازوکار و چارچوب ملی استاندارد برای سنجش تعالی پژوهش در ایران، پیشنهاد می‌شود به این منظور ساختار مطلوب، جامع و دقیقی به این منظور تدوین شده و در زیست‌بوم پژوهش کشور به کار گرفته شود. در این رابطه نقشه جامع علمی کشور، سندی راهبردی است که باهدف تعیین جهت‌گیری‌های کلان علمی و فناوری کشور و دستیابی به مرجعیت علمی تدوین شده است. این سند، الزامات سیاستی متعددی را برای سنجش تعالی پژوهش مطرح می‌کند که در ادامه به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

- توجه به کیفیت و اثربخشی پژوهش‌ها: نقشه جامع علمی کشور، بر لزوم توجه به کیفیت و اثربخشی پژوهش‌ها در کنار کمیت آن‌ها تأکید دارد. این امر، مستلزم ایجاد سازوکارهایی در راستای ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها و شناسایی پژوهش‌های برتر است.
- ایجاد نظام ارزیابی پژوهش: نقشه جامع علمی کشور، بر لزوم ایجاد نظام ارزیابی پژوهش که بتواند به‌طور دقیق و عادلانه عملکرد پژوهشگران و مؤسسات پژوهشی را ارزیابی کند، تأکید دارد. ارائه یک فرایند شفاف و قابل‌اندازه‌گیری برای ارزیابی پژوهش‌ها و توسعه نظام‌های ارزیابی پژوهشی که بر اساس نیازهای عملی و اولویت‌های کشور طراحی شوند.
- تعریف معیارهای دقیق برای تعالی پژوهش: به‌منظور سنجش تعالی پژوهش، لازم است معیارهای مناسبی برای ارزیابی کیفیت و کمیت پژوهش‌ها تعریف شود. این امر، مستلزم تعیین شاخص‌های مناسب جهت ارزیابی پژوهش و ایجاد سازوکارهایی برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌های مربوط به پژوهش است. این معیارها باید شامل عواملی مانند تأثیرپذیری پژوهش‌ها، نوآوری، کاربردی بودن نتایج و هماهنگی با نیازهای کشور باشد مانند: کمیت و کیفیت مقالات علمی، کیفیت مجلات (ضریب تأثیر)، تعداد اختراعات ثبت‌شده، میزان تأثیر پژوهش‌ها بر صنعت و جامعه و مشارکت در پروژه‌های بین‌المللی.

با توجه به این الزامات سیاستی، می‌توان گفت که نقشه جامع علمی کشور، چارچوبی مناسب برای سنجش تعالی پژوهش در کشور ارائه می‌دهد. با این حال، اجرای موفق این الزامات، مستلزم همکاری و مشارکت همه ذی‌نفعان از جمله پژوهشگران، مؤسسات پژوهشی، سیاست‌گذاران و

جامعه است. تعریف شاخص‌هایی که تنها بر کمیت تمرکز نکنند و کیفیت و تأثیر پژوهش‌ها را نیز بسنجند، از چالش‌های اصلی است.

قدر مسلم اینکه رسیدن به تعالی پژوهش با چالش‌های متعددی همراه خواهد بود از جمله: محدودیت منابع (کمبود بودجه و امکانات پژوهش)، فشار بر پژوهشگران برای انتشار خروجی علمی (تمرکز بیش از حد بر کمیت مقالات به جای کیفیت)، مشکلات ساختاری (ناکارآمدی نظام‌های پژوهشی و بوروکراسی اداری)، عدم ارتباط با صنعت و جامعه (شکاف بین پژوهش‌های دانشگاهی و نیازهای صنعت و اجتماع). به منظور غلبه بر این چالش‌ها ضرورت دارد کلیه نهادهای ذی‌نفع اعم از سیاست‌گذار و مجری در زیست‌بوم پژوهش، برنامه‌ریزی و پیش‌بینی‌های لازم در جهت ارتقای تعالی پژوهش را انجام دهند.

۶- سپاسگزاری

مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان: «طراحی چارچوب ملی سنجش تعالی پژوهش در ایران» است. بدین وسیله از مؤسسه تحقیقات سیاست علمی کشور به دلیل حمایت‌های مادی و معنوی از این طرح سپاسگزاری می‌شود.

۷- منابع و مآخذ

- آزادی احمدآبادی، قاسم؛ و قنادی نژاد، فرزانه. (۱۴۰۴). *اولویت‌گذاری در پژوهش: نیاز حال و جهت‌گیری آینده*. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. <https://irandoc.ac.ir/book/6181>
- اسلامی، زهر؛ حکیم زاده، رضوان؛ و صبوری، علی اکبر. (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی تبیین چارچوب‌های سنجش کیفیت پژوهش در نظام آموزش عالی ایران با کشورهای انگلیس، استرالیا، هلند، ایتالیا و هنگ‌کنگ. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۲(۴۲)، ۷۶-۵۹. <http://doi.org/10.22034/jiera.2018.84465>
- باقریان فر، مصطفی؛ نصرافهانی، احمدرضا؛ و آهنچیان، محمدرضا. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی چگونگی ارزشیابی از درس در دانشگاه‌های ایران و دانشگاه‌های برتر جهان. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۶(۲)، ۲۹-۷۴. <https://doi.org/10.22034/jiera.2018.84465>
- جمالی مهموئی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). *ارزیابی پژوهش: رویکردها، شیوه‌ها و چالش‌ها*. رهیافت، ۴۹، ۳۹-۵۲. https://rahyaft.nrisp.ac.ir/article_13512.html
- سلاجقه، مزده؛ و جهانشاهی جواران، راضیه. (۱۴۰۰). مقایسه معیارهای ارزیابی پژوهش‌ها در کشورهای آمریکا، انگلستان، ایتالیا، کانادا، استرالیا، فنلاند، هنگ‌کنگ، دانمارک و ایران. *ترویج علم*، ۱۱(۲)، ۷۷-۴۸. <http://doi.org/10.22034/popsci.2021.260018.1068>
- سلیمی، قاسم؛ و حسینی، نیره. (۱۳۹۶). تبیین چارچوب تعالی پژوهش: گامی به سوی ارائه الگوی نظام ارزیابی کیفیت پژوهش در آموزش عالی کشور. *رهیافت*، ۲۷(۶۵)، ۹۸-۸۳. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10272690.1396.27.65.6.4>

گودرزوند چگینی، مهرداد؛ و یوسفی، ثمین. (۲۰۲۱، ۲۹). واکاوی مدل پیاز پژوهش و کاربرست آن در پژوهش علوم اجتماعی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی تهران. <https://civilica.com/doc/2024893>

Andras, P. (2011). metrics, quality, and management implications. *Research Evaluation*, 20(2), 90-106. <https://doi.org/10.3152/095820211X12941371876265>

Arocena, R., Göransson, B., & Sutz, J. (2019). Towards making research evaluation more compatible with developmental goals. *Science and Public Policy*, 46(2), 210-218. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy051>

Aubert Bonn, N., & Bouter, L. (2023). Research assessments should recognize responsible research practices. Narrative review of a lively debate and promising developments. *Handbook of Bioethical Decisions. Volume II: Scientific Integrity and Institutional Ethics*, 441-472. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-031-29455-6_27

Bornmann, L., & Marx, W. (2023). The measurement of research excellence: Challenges, developments, and future directions. *Informetrics*, 17(1), 101345. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2023.101345>

Bucchi, M., & Pappone, V. (2007). Research evaluation as a policy design tool: Mapping approaches across a set of case studies. *The Fondazione Eni Enrico Mattei Note di Lavoro Series Index*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.999929>

Davidson, P. M., Homer, C. S. E., Duffield, C., & Daly, J. (2011). A moment in history and a time for celebration: The performance of nursing and midwifery in Excellence in Research for Australia. *Collegian*, 18(2), 43-44. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2011.02.001>

Evans, E. D., Gomez, C. J., & McFarland, D. A. (2016). Measuring paradigmaticness of disciplines using text. *Sociological Science*, 3, 757-778. <http://dx.doi.org/10.15195/v3.a32>

Evans, G., Rob, M., & Hamish, S. (2021). *Excellence in Research*. <https://www.mbie.govt.nz/dmsdocument/16598-excellence-in-research>

Fallon, D. (2008). Germany's " Excellence Initiative". *International Higher Education*, (52). <http://dx.doi.org/10.6017/ihe.2008.52.8036>

Gaunand, A., Hocde, A., Lemarié, S., Matt, M., & De Turckheim, E. (2015). How does public agricultural research impact society? A characterization of various patterns. *Research Policy*, 44(4), 849-861. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2015.01.009>

Geuna, A., & Piolatto, M. (2016). Research assessment in the UK and Italy: Costly and difficult, but probably worth it (at least for a while). *Research Policy*, 45(1), 260-271. <http://doi.org/10.1016/j.respol.2015.09.004>

Geyer, A. (2014). *The German Excellence Initiative*. In: Promoting Research Excellence New Approaches to Funding (PP.87-110). OECD. <https://www.upla.cl/noticias/wp-content/uploads/2015/01/StateofHigherEducation2014.pdf#page=88>

Government of Canada, I. C. (2022). *Canada First Research Excellence Fund: Application Process*. Canada First Research Excellence Fund. <http://www.cfref-apogee.gc.ca/programprogramme/apply-demande-eng.aspx>

Haslam, N., & Koval, P. (2010). Possible research area bias in the Excellence in Research for Australia (ERA) draft journal rankings. *Australian Journal of Psychology*, 62(2), 112-114. <https://doi.org/10.1080/00049530903334489>

Jonkers, K. & Zacharewicz, T. (2017). *Research performance-based funding system A comparative assessment*. Luxembourg. Publications Office of the European Union. <http://doi.org/10.2791/70120, JRC101043>.

Jones, C. R., & Walmsley, A. (2022). A change would do you good: advances in research impact in sustainable tourism and some 'home truths' for the sector.

- Journal of Sustainable Tourism*, 30(9), 2073-2088.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2021.2000995>
- Musgrave, S., & Hajek, J. (2011). Excellence in research for Australia and sustainable data. In *Sustainable Data From Digital Research 2011: Humanities Perspectives on Digital Scholarship* (pp. 193-205). The Custom Book Centre.
<https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/7939>
- Parks, S., Ioppolo, B., Stepanek, M., & Gunashekar, S. (2018). Guidance for standardising quantitative indicators of impact within REF case studies. *Santa Monica, and Cambridge: RAND Europe*.
https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2463.html
- Peruginelli, G., & Pölönen, J. (2023). The legal foundation of responsible research assessment: An overview on European Union and Italy. *Research Evaluation*, 32(4), 670-682. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvad035>
- Pinar, M., & Horne, T. J. (2022). Assessing research excellence: evaluating the research excellence framework. *Research Evaluation*, 31(2), 173-187.
<http://dx.doi.org/10.1093/reseval/rvab042>
- Radi, S. (2025). *Major Challenges in Knowledge Transfer and Research Excellence in Higher Education Institutions*. In *Navigating Quality Assurance and Accreditation in Global Higher Education* (pp. 435-456). IGI Global Scientific Publishing. <https://www.igi-global.com/chapter/major-challenges-in-knowledge-transfer-and-research-excellence-in-higher-education-institutions/365745>
- Reed, M. S., Ferré, M., Martin-Ortega, J., Blanche, R., Lawford-Rolfe, R., Dallimer, M., & Holden, J. (2021). Evaluating impact from research: A methodological framework. *Research Policy*, 50(4), 104147.
<https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104147>
- REF (2016). *Building on Success and Learning from Experience: An independent review of the Research Excellence Framework*. London: Department for Business, Energy and Industrial Strategy.
- Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Association of Universities in the Netherlands. (2020). *Standard Evaluation Protocol 2021–2027. Protocol for research assessment in the Netherlands*. Netherlands: KNAW.
https://storage.knaw.nl/2022-06/SEP_2021-2027.pdf
- Saunders, N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2023). *Research Methods for Business Students, 9th Edn*. London: Pearson Education.
- Tan, C. (2024). A Foucauldian analysis of research Assessment in a postcolonial context: the example of Hong Kong. *Journal of Education Policy*, 39(4), 660-678.
<https://doi.org/10.1080/02680939.2023.2269382>
- Thiem, A., & Dusa, A. (2012). *Qualitative comparative analysis with R: A user's guide* (Vol. 5). Springer Science & Business Media.
<https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4614-4584-5>
- Tijssen, R. (2020). Re-valuing research excellence: From excellentism to responsible assessment. *Transforming Research Excellence*.
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3607319>
- Tijssen, R., & Kraemer-Mbula, E. (2018). Research excellence in Africa: policies, perceptions, and performance. *Science and Public Policy*, 45(3), 392-403.
<https://doi.org/10.1093/scipol/scx074>
- Trevisol, J. V., & Brasil, A. (2023). Evaluation policies for research and graduate education in the Netherlands: lessons on self-evaluation and institutional autonomy. *Revista Brasileira de Educação*, 28, e280107.
<https://doi.org/10.1590/S1413-24782023280108>
- Williams, K., & Grant, J. (2018). A comparative review of how the policy and procedures to assess research impact evolved in Australia and the UK. *Research Evaluation*, 27(2), 93-105. <http://doi.org/10.1093/reseval/rvx042>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۳۰

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

- Wiśniewska, M. Z., & Grudowski, P. (2024). The culture of excellence and its dimensions in higher education. *The TQM Journal*, 36(2), 593-615. <https://doi.org/10.1108/tqm-11-2022-0325>
- Zacharewicz, T., Lepori, B., Reale, E., & Jonkers, K. (2019). Performance-based research funding in EU Member States—a comparative assessment. *Science and public policy*, 46(1), 105-115. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy041>

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۳۱

تحلیلی بر

چارچوب‌های

سنجش تعالی پژوهش

و ارائه...

رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران شبکه‌های اجتماعی: بررسی تهدیدات

مبثنی بر مهندسی اجتماعی

خدیدجه آکار^۱، محمدرضا کیانی^۲، محمود سنگری^۳*

۱. کارشناس ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

۲. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

۳. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران (نویسنده مسئول) msangari@birjand.ac.ir

تاریخ بازنگری: ۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ دریافت: ۲۲ دی ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱۰ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۴

چکیده

هدف: حجم عظیم داده‌ها و اطلاعات در حال گردش در شبکه‌های اجتماعی در کنار محبوبیت و گستردگی استفاده از آن‌ها، این شبکه‌ها را در معرض خطرات امنیتی متعددی قرار می‌دهد. بنابراین امروزه امنیت و حریم خصوصی کاربران به یکی از مهم‌ترین مسائل در شبکه‌های اجتماعی تبدیل شده است. عوامل زیادی بر روی امنیت و حریم خصوصی کاربران در شبکه‌های اجتماعی اثرگذارند که این پژوهش از آن میان، به بررسی نقش عوامل مهندسی اجتماعی در رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران در شبکه‌های اجتماعی پرداخته است.

روش‌شناسی: روش این پژوهش کاربردی، توصیفی (از نوع پیمایشی) بود. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته و در نمونه‌ای به حجم ۳۷۵ نفر از جامعه دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه بیرجند و به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی نسبتی انجام شد. روایی پرسش‌نامه با تأیید متخصصان موضوعی و اساتید حاصل و برای آزمون پایایی از آزمون آلفای کرونباخ (۰/۸۷۶) استفاده شد.

یافته‌ها: میانگین میزان انجام رفتارهای مربوط به عوامل مهندسی اجتماعی اقتدار و تنهایی در حد مطلوب اما میانگین متغیر سلبریتی به‌طور معناداری بیشتر از حد مطلوب و میانگین متغیرهای عادی‌انگاری و وقایع مورد توجه به‌طور معناداری کمتر از حد مطلوب بود. همچنین میانگین میزان انجام رفتارهای مربوط به روش‌های مهندسی اجتماعی فیه‌شینگ و جعل و سرقت هویت به‌طور معناداری بیشتر از حد مطلوب بود؛ اما میانگین متغیرهای لینک طعمه، ارائه وب‌سایت‌های تقلبی و کلاه‌برداری‌های عاشقانه آنلاین در حد مطلوب بود. علاوه بر این بررسی متغیرهای جمعیت شناختی نشان داد که در همه متغیرهای مورد بررسی بانوان نمره بالاتری از آقایان دریافت کردند. همچنین نمره دانشجویان کارشناسی از دو مقطع بالاتر از خودشان، در همه متغیرها بیشتر بود.

نتایج: نمونه انتخاب‌شده این پژوهش رفتارهای مربوط به روش‌های مهندسی اجتماعی مرتبط با امنیت و حریم خصوصی را بیشتر از رفتارهای مربوط به عوامل مهندسی اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی انجام می‌دادند؛ اما به‌طور کلی میزان انجام رفتارهای مرتبط با مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی در حد مطلوب بود.

اصالت و ارزش: این پژوهش با رویکردی نوآورانه، برای نخستین بار نقش عوامل مهندسی اجتماعی را در شکل‌گیری رفتارهای امنیتی و حریم خصوصی کاربران شبکه‌های اجتماعی بررسی کرده است. تمرکز بر ابعاد روان‌شناختی و رفتاری کاربران، این مطالعه را از تحقیقات فنی پیشین متمایز می‌سازد. نتایج آن می‌تواند مبنایی کاربردی برای طراحی آموزش‌ها و سیاست‌های ارتقای سواد امنیتی در میان دانشجویان و کاربران شبکه‌های اجتماعی فراهم آورد.

کلیدواژه‌ها: مهندسی اجتماعی، رفتار، امنیت، حریم خصوصی، شبکه‌های اجتماعی.

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

آکار، خدیدجه؛ کیانی، محمدرضا؛ سنگری، محمود (۱۴۰۴). رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران شبکه‌های

اجتماعی: بررسی تهدیدات مبثنی بر مهندسی اجتماعی. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴ (۲): ۱۴۵-۱۳۲

Doi: [10.22034/jkrs.2025.19789](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.19789)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_19789.html

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

ناشر: دانشگاه تبریز

© نویسندگان

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کرییتیو کامنز قابل استفاده است.

شبکه‌های اجتماعی آنلاین، رسانه‌های جدید و نوینی هستند که در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جوامع تغییراتی ایجاد کرده‌اند. این شبکه‌ها نه تنها قواعد و قوانین حاکم بر ارتباط و تعامل میان انسان‌ها، بلکه تفکر و نگرش ما را نسبت به خود، دیگران و جهان تغییر داده‌اند. با رشد سریع فناوری، شبکه‌های اجتماعی آنلاین در دهه جاری محبوبیت زیادی پیدا کرده‌اند (جین و همکاران^۱، ۲۰۲۱). شبکه‌های اجتماعی این امکان را به فرد می‌دهد تا با طیف وسیعی از افراد در ارتباط باشند و علایق خود را در همه زمینه‌ها با آن‌ها به اشتراک بگذارد (کانامپیو^۲، ۲۰۱۸). درحالی که کاربران می‌توانند با استفاده از خدمات از مزایای بسیاری برخوردار شوند، درعین حال با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی نگرانی‌های زیادی در مورد امنیت و حفظ حریم خصوصی اطلاعات خود دارند (رحمان و همکاران^۳، ۲۰۲۲؛ میتال^۴، ۲۰۲۳؛ نواز و همکاران^۵، ۲۰۲۳). تا به امروز، شبکه‌های اجتماعی آنلاین، مانند فیس‌بوک، توییتر، و سایر شبکه‌های اجتماعی، به طور قابل توجهی موردحمله قرار گرفته و پیامدهای قابل توجهی داشته است. در پی رسوایی نقض اطلاعات فیس‌بوک، کاربران متوجه شدند که داده‌های شخصی آن‌ها چقدر آسیب‌پذیر است و چقدر کورکورانه به شبکه‌های اجتماعی آنلاین اعتماد می‌کنند (وانگ^۶، ۲۰۲۰). بر اساس چنین رویدادهایی می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی بهترین ابزار برای مهاجمان مخرب برای ارتکاب جرائم سایبری هستند و امنیت^۷ و حریم خصوصی^۸ یکی از مهم‌ترین مسائل در شبکه‌های اجتماعی آنلاین است که موردتوجه نهادهای امنیتی قرار گرفته است (نواز و همکاران، ۲۰۲۳). از ابتدای زندگی بشر، امنیت یکی از دغدغه‌های اصلی انسان‌ها بوده است به طوری که با نابودی آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد (حسین پور و مصرخانی، ۱۳۹۷). امنیت با الهام از ریشه لاتین کلمه «se + cura»، به معنای عاری از ترس یا اضطراب است (گی^۹، ۲۰۱۶) و از اینکه اطلاعات کاربر در دسترس افراد غیرمجاز و سوء استفاده آنان قرار بگیرد محافظت می‌کند. از طرفی دیگر حریم خصوصی را به‌عنوان محافظت از اطلاعات شخصی در برابر سوء استفاده توسط دیگران و تنها اجازه دادن به برخی از نهادهای مجاز برای دسترسی به اطلاعات شخصی می‌دانند. برخی حریم خصوصی را به‌عنوان مجموعه‌ای از سیاست‌ها توصیف می‌کند که سیستم‌ها را مجبور می‌کند از

۱. Jain & et al.

۲. Kanampiu

۳. Rehman & et al.

۴. Mittal

۵. Nawaz & et al.

۶. Wang

۷. Security

۸. Privacy

۹. Gee

اطلاعات خصوصی محافظت کنند (البداللطیف و آلتوریس^۱، ۲۰۲۰). حال برای مقابله با این تهدیدات باید دانست که چه عواملی بر روی امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارد. طبق پژوهش‌های متعددی (یاسین و همکاران^۲، ۲۰۲۱؛ کانامپیو، ۲۰۱۸) که در این حوزه انجام شده است عوامل زیادی (از جمله عوامل انسانی، فردی، معنوی، اجتماعی، مادی، رفتارهای مهندسی اجتماعی^۳ و ...) تأثیر گذارند؛ اما عامل مهمی که پژوهش حاضر بر روی آن تمرکز دارد عامل رفتارهای مهندسی اجتماعی است و شامل عوامل (سلبریتی‌ها^۴، اقتدار^۵، تنهایی^۶، عادی‌انگاری^۷ و وقایع، رویدادها و پیام‌های مورد توجه عموم مردم) و روش‌ها (لینک طعمه، ارائه وبسایت‌های تقلبی، کلاه‌برداری عاشقانه آنلاین، فیشینگ^۸، جعل هویت^۹ و سرقت هویت^{۱۰}) می‌شود. مهندسی اجتماعی یکی از رایج‌ترین انواع تهدیداتی است که ممکن است کاربران شبکه‌های اجتماعی با آن مواجه شوند (البلادی و ویر^{۱۱}، ۲۰۲۰) و در واقع سوء استفاده از اطمینان و یا فریب عوامل انسانی به جهت دسترسی به اطلاعات محرمانه و در مرحله بعد سوء استفاده از این اطلاعات است. کلاه‌برداران مخرب و مهندسان اجتماعی آسیب‌های زیادی را به جامعه مدرن وارد می‌کنند، زیرا منجر به ازدست‌رفتن داده‌ها، اطلاعات، پول و بسیاری موارد دیگر برای افراد و شرکت‌ها شده است (یاسین و همکاران، ۲۰۲۱) و به عبارتی منجر به نقض حریم خصوصی کاربران در شبکه‌های اجتماعی می‌شود (ذوالفهمی^{۱۲}، ۲۰۲۲). یک مهاجم مهندسی اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی از آسیب‌پذیری‌های روابط بین فردی بین کاربران سوء استفاده می‌کند. از جمله آسیب‌پذیری‌ها می‌توان به توسل به غرور، جلب توجه به سلبریتی، توسل به اقتدار و توسل به طمع و جعل هویت اشاره کرد (کانامپیو، ۲۰۱۸). سستی در تنظیمات حریم خصوصی یکی از این آسیب‌پذیری‌ها است (البلادی و ویر، ۲۰۲۰). برای مقابله با این تهدیدات نیاز به شناسایی تکنیک‌هایی است که افراد با به‌کاربردن آن‌ها در مقابل این تهدیدات ایمن شوند. بیشتر کارهای تحقیقاتی عمدتاً بر شناسایی تکنیک‌هایی متمرکز شده‌اند که مهندسان اجتماعی برای انجام حملات خود از آن‌ها استفاده می‌کنند. از جمله این تکنیک‌ها آموزش کاربران آنلاین در مورد

۱. Alabdulatif & Alturise

۲. Yasin & et al.

۳. social engineering

۴. Celebrities

۵. Authority

۶. Loneliness

۷. Normalization

۸. Phishing

۹. impersonation

۱۰. identity theft

۱۱. Albladi & Weir

۱۲. Zulfahmi & et al.

انواع حملات مهندسی اجتماعی و آموزش به آنها برای کنترل توزیع اطلاعات شخصی حساس و هویت دیجیتالی خود است (یاسین و همکاران، ۲۰۲۱).

بر اساس آنچه ذکر شد، اهمیت روزافزون شبکه‌های اجتماعی مورد تأکید همه محققان است و رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی در این بستر در حال گسترش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در این میان بیشترین تأکید مطالعات بر روی عامل مهندسی اجتماعی بوده است؛ لذا در این پژوهش به مطالعه این موارد پرداخته شده است و به دنبال آن بوده تا دریابد که آیا کاربران عامل‌های مهندسی اجتماعی را در رفتارهای خود انجام داده‌اند؟ علاوه بر این آیا کاربران روش‌های مهندسی اجتماعی را در رفتارهای خود انجام داده‌اند؟ و در نهایت نقش متغیرهای جمعیت شناختی در این رابطه چقدر بوده است؟

۲- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش کاربردی و توصیفی در نمونه‌ای به حجم ۳۷۵ نفر از جامعه دانشجویان دانشگاه بیرجند به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقاتی نسبتی انجام شد. جامعه مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه بیرجند (۱۰۵۳۴ نفر) بودند. ۱۸۳ نفر از شرکت‌کنندگان زن و ۱۹۲ نفر مرد بودند. ۲۳۷ دانشجو در مقطع کارشناسی، ۱۱۰ دانشجو در مقطع کارشناسی ارشد و ۲۸ دانشجو در مقطع دکتری مشغول به تحصیل بودند. لازم به توضیح است طبقات نمونه بر اساس مقطع تحصیلی محاسبه شد. داده‌های پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته گردآوری شد. پرسش‌نامه شامل ۱۰ گویه است و از طیف لیکرت در آن استفاده شد (از ۱ به معنای کاملاً مخالفم تا ۵ به معنای کاملاً موافقم نمره گذاری شد). پرسش‌نامه از دو بخش تشکیل شده بود که مبنای آن برآوردن هدف‌ها و پاسخ به سؤالات پژوهش است. بخش اول در مورد عوامل مهندسی اجتماعی و بخش دوم در مورد روش‌های مهندسی اجتماعی بود.

تجزیه و تحلیل داده‌های آماری این پژوهش با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، جداول و نمودارها) و آمار استنباطی (شامل آزمون‌های تی تک نمونه، تی مستقل، دو جمله‌ای، تحلیل واریانس یک طرفه و کروسکال والیس) صورت گرفت. نرم‌افزار مورد استفاده برای تحلیل‌های آماری، اسپس اس اس بود. ضمناً نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مورد تأیید قرار گرفت.

۳- یافته‌ها

سؤال اول: میزان انجام رفتارهای مرتبط با عوامل مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی توسط کاربران چقدر است؟
یافته‌ها نشان داد که میانگین میزان انجام رفتارهای مربوط به عوامل مهندسی اجتماعی مرتبط با امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی در حد مطلوب بود. میانگین متغیرهای اقتدار و

تنهایی در حد مطلوب؛ اما میانگین متغیر سلبریتی به طور معناداری بیشتر از حد مطلوب و میانگین متغیرهای عادی انگاری و وقایع مورد توجه به طور معناداری کمتر از حد مطلوب بود.

جدول ۱. نتایج آزمون مقایسه میانگین میزان انجام عوامل مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حد مطلوب	تفاوت میانگین	T	Df	سطح معناداری
عوامل مهندسی اجتماعی	۱۹/۷۴	۳/۱۷۲	۲۰	-۰/۲۵۹	-۱/۵۸۱	۳۷۳	۰/۱۱۵
سلبریتی	۳/۷۰	۱/۰۳۷	۴	-۰/۳۰۲	-۵/۶۳۶	۳۷۴	۰/۰۰۰۱
اقتدار	۳/۹۶	۰/۹۹۹	۴	-۰/۰۴۳	-۰/۸۲۷	۳۷۴	۰/۴۰۹
تنهایی	۴/۰۷	۱/۱۶۴	۴	۰/۰۷۲	۱/۱۹۷	۳۷۴	۰/۲۳۲
عادی انگاری	۳/۷۷	۱/۰۳۳	۴	-۰/۲۳۲	-۴/۳۵۱	۳۷۴	۰/۰۰۰۱
وقایع مورد توجه	۴/۲۶	۰/۹۵۳	۴	۰/۲۵۶	۵/۲۰۴	۳۷۴	۰/۰۰۰۱

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه | ۱۳۶

دوره ۴، شماره ۲

پیاپی ۱۲

اولین عامل از عوامل مهندسی اجتماعی متغیر سلبریتی بود. طبق پژوهش‌های فاطمی نیا و همکاران (۱۴۰۰)؛ گو و همکاران^۱ (۲۰۲۳)؛ اسلامی و همکاران (۱۳۹۹)؛ چه و همکاران^۲ (۲۰۲۳) باتوجه به دنیای امروزه که سلبریتی‌ها نقش بسیار پررنگی در میان مردم یک جامعه دارند و از آنجایی که از محبوبیت خاصی در میان مردم برخوردارند، طبیعتاً اعتماد افراد به آن‌ها چندین برابر می‌شود و بسیاری از جوانان و حتی قشر میان‌سال، آن‌ها را الگوی زندگی خود قرار می‌دهند و تأثیر گذارند. لیکن با توجه به شرایط جامعه ایران و تبلیغات منفی رسانه‌ای در مورد سلبریتی‌ها نتایج نشان داد که بر اساس اظهارات پاسخگویان، این افراد چندان جایگاهی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با امنیت و حریم خصوصی پاسخگویان این مطالعه نداشته‌اند.

عامل بعدی که به آن اشاره می‌کنیم عامل تنهایی است. پژوهش‌های زیادی به همکاران^۳ (۲۰۲۱)، لویز و همکاران^۴ (۲۰۱۹)، هود و همکاران^۵ (۲۰۱۸)، وایت و لئونتیوا^۶ (۲۰۲۳)، سارت و سزگین^۷ (۲۰۲۲) به نتایج مشابه با نتایج این پژوهش دست یافته‌اند. طبق نتایج پژوهش‌های ذکر شده، با توجه به پیشرفت روزافزون فناوری و استفاده زیاد کاربران از شبکه‌های اجتماعی و تغییر سبک زندگی افراد و سوق پیدا کردن خانواده‌ها به تک‌فرزندی به جای چند فرزند، ارتباطات مجازی پررنگ‌تر از ارتباطات حضوری شده و افراد برای پر کردن این خلأ و تنهایی،

1. Gu & et al.
2. Chee & et al.
3. Ye & et al.
4. López & et al.
5. Hood & et al.
6. White & Leontyeva
7. Sart & Sezgin

بیشتر وقت خود را با شبکه‌های اجتماعی گذرانده و دوستان مجازی زیادی رو جایگزین دوستان حقیقی کرده‌اند.

اقتدار عامل دیگری بود که در این پژوهش به آن پرداخته شد. طبق پژوهش‌های صورت گرفته اولوآ^۱ (۲۰۲۳)، روچلیتز و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، رودز^۳ (۲۰۲۱)، آل اوموش و همکاران^۴ (۲۰۲۳) دانشجویانی که پیام‌های منابع و مراجع شناخته‌شده مانند نهادهای دولتی را بدون بررسی دقیق می‌پذیرند محدود است. همچنان که پژوهش روچلیتز و همکاران نشان داد این نوع تبلیغات بر روی مصرف‌کنندگان اطلاعات آنلاین تأثیر چندانی ندارد. عامل مرتبط با مهندسی اجتماعی بعدی در مورد وقایع مورد توجه است. متأسفانه در این مورد پژوهش مرتبگی یافت نشد و نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به نوعی ورود به این مقوله تلقی شود.

و اما عامل بعدی دیگر، عادی انگاری است. تنها پژوهش در این زمینه مطالعه واندر اسپچیف و فلووردی^۵ (۲۰۲۱) است. آن‌ها معتقدند که آگاهی از امنیت اطلاعات به‌عنوان یک واسطه غیرمستقیم بین باز بودن و قصد بررسی تنظیمات حریم خصوصی عمل می‌کند. این نشان می‌دهد که با افزایش باز بودن کاربران نسبت به تهدیدات مربوط به حریم خصوصی (از طریق اخبار و رویدادهای حریم خصوصی)، قصد آن‌ها برای بررسی تنظیمات حریم خصوصی افزایش می‌یابد. همان‌طور که مشاهده شد نتیجه پژوهش ذکر شده با نتیجه پژوهش حاضر همسواست و استفاده زیاد دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی باعث نشده که دقت آن‌ها نسبت به مسائل امنیتی کم شود بلکه برعکس هرچه بیشتر به شبکه‌های اجتماعی خود مراجعه می‌کنند دقت آن‌ها نسبت به مسائل امنیتی بالاتر می‌رود.

سؤال دوم: میزان انجام رفتارهای مرتبط با روش‌های مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی توسط کاربران چقدر است؟
یافته‌ها نشان داد که میانگین میزان انجام رفتارهای مربوط به روش‌های مهندسی اجتماعی مرتبط با امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی به‌طور معناداری بیشتر از حد مطلوب و میانگین متغیرهای فیشینگ و جعل و سرقت هویت به‌طور معناداری بیشتر از حد مطلوب بود؛ اما میانگین متغیرهای لینک طعمه، ارائه وب‌سایت‌های تقلبی و کلاه‌برداری‌های عاشقانه آنلاین در حد مطلوب بود و در نهایت میانگین میزان انجام رفتارهای مرتبط با عوامل و روش‌های مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی به‌طور کلی در حد مطلوب بود.

- 1 . Ulloa & et al.
- 2 . Rochlitz
- 3 . Rhodes
- 4 . Al-Omoush
- 5 . Van der Schyff & Flowerday

جدول ۲. نتایج آزمون مقایسه میانگین میزان انجام روش‌های مهندسی اجتماعی مربوط به امنیت و حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حد مطلوب	تفاوت میانگین	T	Df	سطح معناداری
روش‌های مهندسی اجتماعی	۲۰/۷۷	۳/۹۱۸	۲۰	۰/۷۷۰	۳/۸۰۱	۳۷۳	۰/۰۰۰۱
لینک طعمه	۴/۰۳	۱/۱۰۶	۴	۰/۰۳۲	۰/۵۶۰	۳۷۴	۰/۵۷۶
ارائه وبسایت‌های تقلبی	۴/۱۲	۱/۰۷۶	۴	۰/۱۲۰	۲/۱۶۳	۳۷۳	۰/۰۳۱
کلاهبرداری‌های عاشقانه آنلاین	۴/۱۱	۱/۰۰۲	۴	۰/۱۱۲	۲/۱۶۵	۳۷۴	۰/۰۳۱
فیشینگ	۴/۱۸	۱/۰۰۵	۴	۰/۱۸۱	۳/۴۹۴	۳۷۴	۰/۰۰۰۱
جعل و سرقت هویت	۴/۳۲	۰/۹۷۶	۴	۰/۳۳۳	۶/۴۰۵	۳۷۴	۰/۰۰۰۱
مهندسی اجتماعی (عوامل و روش‌ها)	۴۰/۵۰	۶/۲۲۳	۴۰	۰/۵۰۹	۱/۵۸۱	۳۷۲	۰/۱۱۵

اولین روشی که به آن اشاره کردیم ارائه وبسایت‌های تقلبی بود. جین و همکاران (۲۰۲۱) معتقدند کاربران باید هنگام ارسال هرگونه رسانه یا اطلاعات در سایت‌های شبکه‌های اجتماعی هوشیار باشند. هنگام بازدید از یک وبسایت باید یو آر ال را بررسی کنید. این عادات می‌تواند تا حدی به کاربر کمک کند تا در برابر حملات سایبری مختلف در رسانه‌های اجتماعی محافظت شود. آنچه از تحلیل این پژوهش استنباط می‌شود این بود که دانشجویان به‌عنوان قشر آگاه جامعه تا حد مطلوبی طعمه وبسایت‌های تقلبی نشده‌اند.

تنها پژوهش ناهم‌سو با پژوهش حاضر، متعلق به ذوالفهمی و همکاران (۲۰۲۳) بود که دریافتند اکثر مردم تجربه کلیک کردن روی یک لینک مشکوک را دارند. راه‌های زیادی برای نقض حریم خصوصی افراد وجود دارد، مانند ارسال لینک طعمه به کاربر، ارائه وبسایت‌های تقلبی برای به دست آوردن جزئیات ورود به سیستم با توجه به روش‌های متفاوتی که جنسیت‌های مختلف از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند.

کلاهبرداری عاشقانه آنلاین روش بعدی است. پژوهش‌های زیادی از قبیل رحمتی زاده و همکاران (۱۴۰۰)، کولوچیا (۲۰۲۰)، کراس و لایت (۲۰۲۱)، بادامی و همکاران (۱۴۰۱)، پکی و همکاران^۱ (۲۰۲۲) به نتایج مشابهی با نتایج این پژوهش دست یافته‌اند. طبق یافته‌های پژوهش پکی و همکاران (۲۰۲۲) ۵۵/۲۶ درصد از کاربران گزارش دادند که پیام‌های کلاهبرداری دریافت کرده‌اند که می‌تواند به استفاده آن‌ها از برنامه‌های رایگان مرتبط باشد، در حالی که ۳۲/۴۵ درصد از آن‌ها در واقع توسط کلاهبرداران کلاهبرداری شده‌اند و اپلیکیشن‌های رایگان رسانه‌های اجتماعی همراه با ویژگی‌های اعتبار ورود کاربران می‌توانند مسئول نرخ بالای پیام‌های کلاهبرداری باشند که پاسخ‌دهندگان به‌طور منظم دریافت می‌کنند.

۱. Paki & et al.

طبق شواهد نتایج پژوهش‌های انجام‌شده هم‌سو با نتایج پژوهش حاضر است و دانشجویان از طریق ارتباط عاطفی که با افراد مختلف و بعضاً جنس مخالف در شبکه‌های اجتماعی برقرار کرده‌اند باعث نشده که حساسیت‌شان نسبت به مسائل امنیتی خودشان کم شود و در این زمینه مراقب سوء استفاده افراد مغرض بوده‌اند. همچنین کراس و لایت (۲۰۲۱) به این نتیجه رسیدند که بسیاری از شاکیان از جستجوی اینترنتی برای تأیید یا رد سوء ظن خود در مورد شریک زندگی خود استفاده کردند. این در بسیاری از موارد نتایج مستدلی به همراه داشت و تأیید کرد که هویت مجرم واقعی نبود. در انجام این کار، استدلال می‌کند که اگر چه برای قربانیان کلاهبرداری عاشقانه مؤثر است، اما پاسخ‌ها می‌تواند آسیب‌های مداومی را که توسط مجرمان به خطر افتاده است را تشدید کند.

همان‌طور که مشاهده شد تمامی نتایج حاکی از آن است که دانشجویان از طریق ارتباط عاطفی که با افراد مختلف و بعضاً جنس مخالف در شبکه‌های اجتماعی برقرار کرده‌اند باعث نشده که حساسیت‌شان نسبت به مسائل امنیتی خودشان کم شود و در این زمینه مراقب سوء استفاده افراد مغرض بوده‌اند.

فیشینگ روش بعدی مورد مطالعه این پژوهش بود. یافته‌های یورو و همکارانش (۲۰۲۳) نشان داد که ۴۷ درصد از شرکت‌کنندگان طعمه فیشینگ شده بودند (به عبارتی بر روی لینک‌های مخرب که در ایمیل‌های ارسال شده به آنان ارائه شده بود کلیک کردند) در حالی که تقریباً ۵۳ درصد از شرکت‌کنندگان طعمه فیشینگ نشده بودند. جالب آنکه دانشجویانی که از حملات فیشینگ بی‌اطلاع بودند، عملکرد بهتری نسبت به دانشجویانی داشتند که از حملات فیشینگ آگاه بودند و یا دانشجویانی که متوجه حملات فیشینگ بودند. اکوکوجی (۲۰۲۳) به این نتیجه رسید که ۷۰/۶ درصد از دانشجویان مورد بررسی به دلیل ناآگاهی مستعد این نوع حملات فیشینگ هستند. نتایج پژوهش‌های بالا که به صورت تجربی افراد را در معرض فیشینگ قرار داده‌اند نشان داد که بخش زیادی از افراد حتی در بین دانشجویان به‌عنوان طبقه تحصیل کرده در معرض حملات فیشینگ هستند در عین حالی که از قبل در مورد آن اطلاعات داشته‌اند. شاید این یک هشدار باشد؛ به این معنا که اگر چه آن‌ها خود را در این زمینه آگاه می‌دانند (بر اساس نتایج پژوهش حاضر) ولی در عمل طعمه فیشینگ می‌شوند (پژوهش‌های تجربی).

روش بعدی که به آن اشاره می‌شود جعل هویت و سرقت هویت است. پژوهش‌های متعددی از قبیل جین و همکاران (۲۰۲۱)، الحسیب (۲۰۰۹)، کراس و لایت (۲۰۲۱)، کمپ و پرز (۲۰۲۳) به نتایجی مشابه با نتایج این پژوهش دست یافته‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. طبق یافته‌های جین و همکاران (۲۰۲۱) ۹۱/۶ درصد از نقض اطلاعات کاربران منجر به جعل هویت یا سرقت هویت شده است. همچنین الحسیب (۲۰۰۹) دریافت که اکثر کاربران (به‌ویژه نوجوانان)

به دلیل دست کم گرفتن گستردگی و فعالیت شبکه اجتماعی خود در معرض خطر افشای بیش از حد و تجاوز به حریم خصوصی قرار دارند.

و اما آخرین روشی که به آن می‌پردازیم روش لینک طعمه است. طبق یافته‌های ذوالفهمی و همکاران (۲۰۲۳) اکثر مردم تجربه کلیک کردن روی یک لینک مشکوک را دارند. همچنین یافته‌های جین و همکاران (۲۰۲۱) نشان داد که کاربران باید هنگام ارسال هرگونه رسانه یا اطلاعات در سایت‌های شبکه‌های اجتماعی هوشیار باشند. یک رمز عبور قوی باید اتخاذ شود و نباید با کسی به اشتراک گذاشته شود. هنگام بازدید از یک وب سایت باید یو آر ال را بررسی کنید و نباید روی پیوندهای مخرب کلیک کنید. این عادات می‌تواند تا حدی به کاربر کمک کند تا در برابر حملات سایبری مختلف در رسانه‌های اجتماعی محافظت شود.

آنچه از نتایج پژوهش‌ها می‌توان تحلیل کرد این است که کاربران اگر با لینک جذابی روبرو شدند بدون اینکه از ایمن بودن لینک مطمئن شوند روی آن کلیک کردند و در دام لینک طعمه افتاده‌اند.

سؤال سوم: متغیرهای جمعیت شناختی (جنسیت، تحصیلات) به چه میزان بر رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران در شبکه‌های اجتماعی اثر گذارند؟

یافته‌ها نشان دادند که میانگین همه متغیرها شامل عوامل مهندسی اجتماعی، روش‌های مهندسی اجتماعی، و مهندسی اجتماعی به‌طور کلی (عوامل و روش‌ها) در گروه زنان از گروه مردان، مقداری بیشتر است. به عبارتی میزان انجام رفتارهای مهندسی اجتماعی مرتبط با امنیت و حریم خصوصی در بین زنان میانگین بالاتری را به دست آورده است.

جدول ۳. نتایج آزمون مقایسه میزان رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران در شبکه‌های اجتماعی در بین زنان و مردان

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری آزمون لون	T	سطح معناداری آزمون T
عوامل مهندسی اجتماعی	زن	۱۸۲	۲۰/۲۸	۳/۰۲۵	۰/۰۳۰	۳/۲۴۴	۰/۰۰۱
	مرد	۱۹۲	۱۹/۲۳	۳/۲۲۹			
روش‌های مهندسی اجتماعی	زن	۱۸۳	۲۱/۵۸	۳/۷۶۲	۰/۶۷۸	۴/۰۱۵	۰/۰۰۰۱
	مرد	۱۹۱	۱۹/۹۹	۳/۹۱۵			
مهندسی اجتماعی (عوامل و روش‌ها)	زن	۱۸۲	۴۱/۸۵۷	۶/۰۸۸	۰/۴۸۲	۴/۱۷۲	۰/۰۰۰۱
	مرد	۱۹۱	۳۹/۲۲۵	۶/۰۹۲			

برای بررسی تفاوت میانگین بین گروه‌های آزمودنی‌ها که بر اساس سطح تحصیلات دسته‌بندی شده بودند از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد. نتایج نشان داد میانگین هیچ‌یک از متغیرها در سه گروه تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) یکسان نبود و تفاوت‌هایی

وجود داشت. پس از بررسی معناداری این تفاوت مشخص شد که در متغیرهای روش‌های مهندسی اجتماعی و مهندسی اجتماعی به‌طور کلی (عوامل و روش‌ها) این تفاوت معنادار است و بالاترین میزان میانگین مربوط به گروه کارشناسی بود. اما در متغیر عوامل مهندسی اجتماعی معنادار نبود.

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه متغیرهای پژوهش برحسب تحصیلات

متغیر	تحصیلات	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری لون	آماره F	سطح معناداری آنوا
عوامل مهندسی اجتماعی	کارشناسی	۱۹/۹۴	۲/۸۲۴	۰/۰۰۱	۶/۴۶۱	باتوجه به ناهمگن بودن واریانس‌ها از آزمون کروسکال والیس استفاده شد.
	ارشد	۱۹/۳۱	۳/۷۶۳			
	دکتری	۱۹/۷۹	۳/۳۵۹			
روش‌های مهندسی اجتماعی	کارشناسی	۲۱/۳۱	۳/۶۶۳	۰/۴۳۸	۶/۴۶۱	۰/۰۰۲
	ارشد	۱۹/۷۴	۴/۰۵۲			
	دکتری	۲۰/۲۹	۴/۶۸۱			
مهندسی اجتماعی (عوامل و روش‌ها)	کارشناسی	۴۱/۲۴	۵/۷۱۹	۰/۱۴۹	۴/۸۶۱	۰/۰۰۸
	ارشد	۳۹/۰۴	۶/۸۱۷			
	دکتری	۴۰/۰۸	۶/۹۹۱			

پژوهشی که در مورد متغیر جمعیت شناختی جنسیت در داخل و خارج از کشور و هم‌سو با نتایج پژوهش حاضر انجام گرفته است پژوهش یورو و همکارانش (۲۰۲۳) بوده است، یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که زنان بیشتر از مردان مورد حملات فیشینگ قرار می‌گیرند.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

در مورد میزان انجام رفتارهای مربوط به عوامل مهندسی اجتماعی دانشجویان در ارتباط با امنیت و حریم خصوصی (شامل سلبریتی‌ها، اقتدار، تنهایی، وقایع مورد توجه و عادی انگاری) در حد مطلوب و میزان انجام رفتارهای مربوط به روش‌های مهندسی اجتماعی دانشجویان در ارتباط با امنیت و حریم خصوصی (شامل لینک طعمه، ارائه وب‌سایت‌های تقلبی، کلاهبرداری‌های عاشقانه آنلاین، فیشینگ و جعل و سرقت هویت) بیشتر از حد مطلوب بود. دو موضوع مهم در این بخش نیازمند تحلیل است: اول اینکه چرا روش‌های مهندسی اجتماعی در مقایسه با عوامل نمره بالاتری کسب کرده‌اند؟ و دوم چرا وضعیت انجام رفتارهای مربوط به عوامل مهندسی اجتماعی دانشجویان در ارتباط با امنیت و حریم خصوصی به‌طور کلی نمره بالاتری از عوامل فردی مرتبط به آن دریافت کرده‌اند؟ اگرچه پاسخ دقیق نیازمند مطالعات بیشتر است اما در مقام تحلیل شاید بتوان نتایج را به توجه بیشتر رسانه‌ها به روش‌های مهندسی اجتماعی و آگاه‌سازی جامعه در این مورد در مقایسه با عوامل مهندسی اجتماعی مرتبط و عوامل فردی مرتبط با امنیت و حریم خصوصی، مربوط دانست. علاوه بر اینکه ماهیت جنبه‌های مربوط به مهندسی اجتماعی

نسبت به عوامل فردی، بیشتر ادراکی است چنانکه در ذیل سؤال مربوطه گفته شد بر اساس نتایج پژوهش های قبلی، احتمالاً این آگاهی در عمل منتج به رفتار صحیح در مقابل تهدید امنیتی نمی شود. به عبارتی بازهم اهمیت در مقابل انجام رفتار قرار می گیرد.

در پایان پیشنهاد می شود دوره هایی برای آشنایی کامل کاربران با تهدیدات و خطرهای شبکه های اجتماعی و حتی نحوه مقابله با آن ها در رفتار عملی برگزار گردد و از طرفی به طور مستمر در سطح تمامی رسانه ها، افرادی که با آسیب های جدی در این فضاها مواجه شده اند و مجازات های اجرا شده علیه ناقضان حریم خصوصی اعلام شود. همچنین با توجه به اینکه مردان معمولاً ریسک پذیرتر از بانوان هستند و کمتر خطر را جدی می گیرند لذا لازم است تا در قالب برگزاری دوره های آموزشی، مردان را بیشتر از قبل با مسائل امنیتی که در شبکه های اجتماعی با آن روبرو هستند آشنا کرد و بیشتر بر مراقبت از خود در برابر این تهدیدها تأکید کرد؛ و در نهایت یکسری دوره های آموزشی برای دانشجویان دوره کارشناسی که عمدتاً دهه هشتادی هستند در نظر گرفته شود تا بسیاری از تکنیک های مرتبط با فضای مجازی که برای این سنین ممکن است کمتر آشنا باشد مورد آموزش قرار بگیرد.

۵- سپاسگزاری

نویسندگان بر خود فرض می دانند از داوران محترم به دلیل نکات و یادداشت های ارزشمند و اثرگذار در بهبود مقاله حاضر، تشکر و قدردانی نمایند.

۶- منابع و مآخذ

- احسانی فر، محمد؛ و رضوانیان، محمد. (۱۳۹۶، ۵ دی). نقش رفتار کاربران در احساس امنیت شبکه های اجتماعی. پژوهشکده مدیریت و توسعه پژوهشگاه فرهنگ و هنر. <https://civilica.com/doc/708049>
- اسلامی، الهه؛ موسوی، سیدهاشم؛ و علی خواه، فردین. (۱۳۹۹). سلبریتی های مجازی: غریبه های آشنا در عصر رسانه های اجتماعی گونه شناسی زنان مشهور ایرانی در رسانه اینستاگرام. *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۵۹(۱۶)، ۴۵-۷۴. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2019.35296.74-45>
- بادامی، محمدعلی؛ مقدادی، محمد مهدی؛ و پیله ور، مرضیه. (۱۴۰۱). جایگاه حمایت های حقوقی از کودکان در فضای مجازی با تأکید بر حق تربیت دینی. *پژوهش های حقوقی*، ۲۱(۵۰)، ۴۹۴-۴۵۷. doi: 10.48300/jlr.2021.279730.1619
- فاطمی نیا، محمدعلی؛ حیدری، مهدی؛ و جوانبخت، حسن. (۱۴۰۰). ضریب نفوذ اجتماعی سلبریتی ها و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر رشت. *پژوهش های ارتباطی*، ۲۸(۱۰۸)، ۶۷-۳۹. <https://doi.org/10.22082/cr.2021.533889.2211>
- حسین پور، جعفر؛ و مصرخانی، قدیر. (۱۳۹۷). نقش شبکه های اجتماعی مجازی بر امنیت عمومی کاربران آن. *نظم و امنیت انتظامی*، ۱۱(۲)، ۱۷۰-۱۵۳.
- حسینی سنو، سید امین؛ و مظاهری، الهام. (۱۳۹۷). تأثیر حریم خصوصی، امنیت و اعتماد ادراک شده بر رفتار به اشتراک گذاری اطلاعات در شبکه های اجتماعی موبایل: نقش تعدیل کننده متغیر جنسیت. *پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۴(۱)، ۲۴۵-۲۷۴. doi: 10.35050/JIPM010.2018.009.274-245

- جعفرپور هادیکیاشری، رضا؛ کابلی، محمدهادی؛ و شاهچراغی، آزاده. (۱۴۰۱). واکاوی میزان اثرگذاری عناصر عینی و ذهنی بر حس «حریم» در فضای معماری. هنر و تمدن شرق، ۱۰ (۳۸)، ۲۸-۱۷. doi: 10.22034/jaco.2022.364304.1264
- جلالی، زهرا؛ کیانپور، مسعود؛ و آقابابایی، احسان. (۱۳۹۶). تبیین جامعه‌شناختی مدیریت حریم شخصی کاربران جوان فیس‌بوک شهر اصفهان. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۶ (۱)، ۲۸-۱۷. doi: 10.22108/ssoss.2017.21281
- پورنقدی، بهزاد. (۱۳۹۷). فرصت‌ها و تهدیدهای امنیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانشجویان. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۷ (۲)، ۹۸-۸۷. doi: 10.22108/ssoss.2018.103434.1062
- رحمتی زاده، آریتا؛ کریم زادگان مقدم، داود؛ و وحدت، داود. (۱۴۰۰). اطمینان‌پذیری و تفاوت میان رفتار اخلاقی صداقت در گفتار و نیت درونی افراد در شبکه‌های اجتماعی. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۶ (۳)، ۹۷-۱۰۴. doi: 20.1001.1.22517634.1400.16.3.13.0

نشریه مطالعات دانش پژوهی

صفحه ۱۴۳ |

رفتارهای مرتبط با

امنیت و حریم

خصوصی کاربران...

- Al Hasib, A. (2009). Threats of online social networks. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 9(11), 288-93.
- Alabdulatif, A., & Alturise, F. (2020). Awareness of data privacy on social networks by students at Qassim University. *Advanced Computer Research*, 10(50), 194-205.
- Alabdulatif, A., Alturise, F. (2020). Awareness of data privacy on social networks by students at Qassim University. *International Journal of Advanced Computer Research*, 10(50), 194. <http://dx.doi.org/10.19101/IJACR.2020.1048094>.
- Albladi, S. M., & Weir, G. R. (2018). User characteristics that influence judgment of social engineering attacks in social networks. *Human-centric Computing and Information Sciences*, 8(1), 1-24. <https://doi.org/10.1186/s13673-018-0128-7>.
- Albladi, S. M., & Weir, G. R. (2020). Predicting individuals' vulnerability to social engineering in social networks. *Cybersecurity*, 3(1), 1-19. <https://doi.org/10.1186/s42400-020-00047-5>.
- Al-Omouh, K. S., Garrido, R., & Cañero, J. (2023). The impact of government use of social media and social media contradictions on trust in government and citizens' attitudes in times of crisis. *Journal of Business Research*, 159, 113748. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113748>.
- Bhattacharya, M., Roy, S., Chattopadhyay, S., Das, A. K., & Shetty, S. (2023). A comprehensive survey on online social networks security and privacy issues: Threats, machine learning-based solutions, and open challenges. *Security and Privacy*, 6(1), e275. <https://doi.org/10.1002/spy2.275>.
- Cárcamo-Ulloa, L., Cárdenas-Neira, C., Scheihing-García, E., Sáez-Trumper, D., Vernier, M., & Blaña-Romero, C. (2023). On Politics and Pandemic: How Do Chilean Media Talk about Disinformation and Fake News in Their Social Networks?. *Societies*, 13(2), 25. <https://doi.org/10.3390/soc13020025>.
- Chee, R. M., Capper, T. S., & Muurlink, O. T. (2023). The impact of social media influencers on pregnancy, birth, and early parenting experiences: A systematic review. *Midwifery*, 120, 103623. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2023.103623>.
- Coluccia, A., Pozza, A., Ferretti, F., Carabellese, F., Masti, A., & Gualtieri, G. (2020). Online romance scams: Relational dynamics and psychological characteristics of the victims and scammers. A scoping review. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH*, 16, 24-35. <https://doi.org/10.2174%2F1745017902016010024>.
- Cross, C., & Layt, R. (2022). "I suspect that the pictures are stolen": Romance fraud, identity crime, and responding to suspicions of inauthentic identities. *Social Science Computer Review*, 40(4), 955-973. <https://doi.org/10.1177/0894439321999311>.

- Fadhil, H. S. (2023). Social Engineering Attacks Techniques. *Int. J. Progress. Res. Eng. Manag. Sci. International Journal Of Engineering And Computer Science IJPREMS*, 3(1), 18-20. DOI:10.18535/ijecs/v6i1.09
- Gee, D. (2016). *Rethinking Security: A discussion paper*. Ammerdown Group.
- Gu, X., Chen, F., Yang, X., Chen, H., Wang, Y., Hou, J., ... & Wang, Y. (2023). Evolutionary trend and network structure characteristics of publicity information dissemination about waste separation by different opinion leaders. *Resources, Conservation and Recycling*, 194, 106991. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2023.106991>
- Hood, M., Creed, P. A., & Mills, B. J. (2018). Loneliness and online friendships in emerging adults. *Personality and Individual Differences*, 133, 96-102. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.045>
- Hu, X., Hu, D., Zheng, S., Li, W., Chen, F., Shu, Z., & Wang, L. (2018). How people share digital images in social networks: a questionnaire-based study of privacy decisions and access control. *Multimedia Tools and Applications*, 77(14), 18163-18185. <https://doi.org/10.1007/s11042-017-4402-x>.
- Jain, A. K., Sahoo, S. R., & Kaubiyal, J. (2021). Online social networks security and privacy: comprehensive review and analysis. *Complex & Intelligent Systems*, 7(5), 2157-2177. <https://doi.org/10.1007/s40747-021-00409-7>.
- Kanampiu, M. (2018). *A Study of Security and Privacy in Online Social Networks Using Social Network Analysis and Human Factors Perspectives* (Doctoral dissertation, North Carolina Agricultural and Technical State University).
- Kemp, S., & Erades Pérez, N. (2023). Consumer Fraud against Older Adults in Digital Society: Examining Victimization and Its Impact. *Environmental Research and Public Health*, 20(7), 5404. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075404>
- López, C., Hartmann, P., & Apaolaza, V. (2019). Gratifications on social networking sites: The role of secondary school students' individual differences in loneliness. *Educational Computing Research*, 57(1), 58-82. <https://doi.org/10.1177/0735633117743917>
- Mittal, N. (2023). User Perceptions of Privacy and Security in Online Social Networks. *Innovative Science and Research Technology*, 1(8), 91-94. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.7547576>
- Nawaz, N. A., Ishaq, K., Farooq, U., Khalil, A., Rasheed, S., Abid, A., & Rosdi, F. (2023). A comprehensive review of security threats and solutions for the online social networks industry. *PeerJ Computer Science*, 9, e1143. DOI:10.7717/peerj-cs.1143
- Okokpuije, K., Kennedy, C. G., Nnodu, K., & Noma-Osaghae, E. (2023). Cybersecurity Awareness: Investigating Students' Susceptibility to Phishing Attacks for Sustainable Safe Email Usage in Academic Environment (A Case Study of a Nigerian Leading University). *Sustainable Development & Planning*, 18(1), 255-263. <https://doi.org/10.18280/ijdsdp.180127>
- Paki, Z. S., Sani, S., & Diri, G. I. (2022). Connection to the use of free Android apps in Kebbi State, Nigeria. *Social Sciences*, 5(3), 144-154. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5\(3\).11](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5(3).11).
- Rehman, S. U., Manickam, S., & Al-Charchafchi, A. (2023). Privacy calculus model for online social networks: a study of Facebook users in a Malaysian university. *Education and Information Technologies*, 28(6), 7205-7223. DOI:10.1007/s10639-022-11459-w
- Rhodes, S. C. (2022). Filter bubbles, echo chambers, and fake news: How social media conditions individuals to be less critical of political misinformation. *Political Communication*, 39(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/10584609.2021.1910887>.
- Rochlitz, M., Schoors, K. J., & Zakharov, N. (2023, April 29). *Can Authoritarian Propaganda Compete with the Opposition on Social Media?* Experimental

Evidence from Russia. *Experimental Evidence from Russia*.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4433145>.

Sart, G., & Sezgin, F. H. (2022, November 7-9). The effect of internet addiction on social and emotional loneliness in university students. In *ICERI2022 Proceedings* (pp. 6420-6426). IATED. <https://doi.org/10.21125/iceri.2022.1599>.

Steiert, D. (2019). *Privacy preservation in mobile social networks* (Doctoral dissertation, University of Missouri--Columbia).

Van der Schyff, K., & Flowerday, S. (2021). Mediating effects of information security awareness. *Computers & Security*, 106, 102313.
<https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102313>.

Van Schaik, P., Jansen, J., Onibokun, J., Camp, J., & Kusev, P. (2018). Security and privacy in online social networking: Risk perceptions and precautionary behaviour. *Computers in Human Behavior*, 78, 283-297.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.007>.

Wang, Q. (2020). *Towards the Understanding of Private Content-Content-based Privacy Assessment and Protection in Social Networks* (Doctoral dissertation, University of Kansas).

White, G., & Leontyeva, A. (2023). Tweet Your Heart Out: The personality correlates and affective consequences of social media use on close relationships and psychological health. *Mental Health and Social Behaviour*, 5(1), 75, 177.
<https://doi.org/10.33790/jmhsb1100177>.

Yasin, A., Fatima, R., Liu, L., Wang, J., Ali, R., & Wei, Z. (2021). Understanding and deciphering of social engineering attack scenarios. *Security and Privacy*, 4(4), e161. <https://doi.org/10.1002/spy2.161>.

Ye, S., Ho, K. K., & Zerbe, A. (2021). The effects of social media usage on loneliness and well-being: analysing friendship connections of Facebook, Twitter and Instagram. *Information Discovery and Delivery*, 49(2), 136-150.
<https://doi.org/10.1108/IDD-08-2020-0091>.

Yi, Y., Zhu, N., He, J., Jurcut, A. D., Ma, X., & Luo, Y. (2023). A privacy-dependent condition-based privacy-preserving information sharing scheme in online social networks. *Computer Communications*, 200, 149-160.
<https://doi.org/10.1016/j.comcom.2023.01.010>.

Yoro, R. E., Aghware, F. O., Akazue, M. I., Ibor, A. E., & Ojugo, A. A. (2023). Evidence of personality traits on phishing attack menace among selected university undergraduates in Nigerian. *Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 13(2), 1943-1953. DOI:10.11591/ijece.v13i2.pp1943-1953

Yoro, R. E., Aghware, F. O., Malasowe, B. O., Nwankwo, O., & Ojugo, A. A. (2023). Assessing contributor features to phishing susceptibility amongst students of petroleum resources varsity in Nigeria. *Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 13(2), 1922-1931.
<https://doi.org/10.1177/0894439321999311>.

Zhang, Z., Jing, J., Wang, X., Choo, K. K. R., & Gupta, B. B. (2020). A crowdsourcing method for online social networks security assessment based on human-centric computing. *Human-centric Computing and Information Sciences*, 10(1), 23. <https://doi.org/10.1186/s13673-020-00230-0>.

Zulfahmi, M., Elsandi, A., Apriliansyah, A., Anggreainy, M. S., Iskandar, K., & Karim, S. (2023). Privacy protection strategies on social media. *Procedia Computer Science*, 216, 471-478. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.12.159>.

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians: A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran

Abbas Doulani¹, Shiva Gholamzadeh²

Received: March, 4 2025

Revised: June, 8, 2025

Accepted: June, 9, 2025

Published: August, 23, 2025

Abstract

Purpose: The objective of the research is to investigate the ancillary services provided in the public libraries of West Azerbaijan Province, Iran based on IFLA standards from the perspective of librarians.

Methodology: The research method was survey-based and analytical. The statistical population consisted of 300 librarians working in public libraries across West Azerbaijan Province. The research instrument was a questionnaire developed according to IFLA standards and UNESCO guidelines related to ancillary services of public libraries.

Findings: Based on the findings, the mean scores for extra-library services, storytelling programs, and study group formation were 2.93, 3.61, and 3.36, respectively. The results of the one-sample t-test indicated that, from the librarians' perspective, all three components significantly contribute to improving the ancillary services of public libraries. Furthermore, the results of Hotelling's t-test revealed a significant difference among the effective components in enhancing ancillary services of public libraries.

Conclusion: The results of this study show that, from the librarians' perspective, all components of ancillary service provision in public libraries are effective -with minor variations- in shaping how these services are delivered. However, it appears that offering such services without considering the librarians and the other personnel responsible for delivering them may lead to inconsistencies in outcomes.

Value: The findings of this study provide useful insights and practical guidelines for improving the provision of ancillary services in Iranian public libraries.

Keywords: *Public libraries, Ancillary services, IFLA, Librarians, Iran*

How to Cite:

Doulani, A., & Gholamzadeh, Sh. (2025). Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians (Case study of public libraries in West Azerbaijan province in Iran). *Journal of Knowledge Research Studies*, 4 (2), 146-164.

Doi: [10.22034/jkrs.2024.59460.10515.19944](https://doi.org/10.22034/jkrs.2024.59460.10515.19944)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_17561.html?lang=en

Article Type: Original Article

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://www.issn.org/2821-045X)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Department of Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran (Corresponding Author) a.doulani@alzahra.ac.ir

2. Department of Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran

Introduction

As a social and cultural institution, the public library plays a vital role in collecting, organizing, and preserving human knowledge. It enhances intellectual capacity and transforms the passive human mind into an active and inquisitive one. Such libraries are regarded as one of the main pillars of development in advanced societies, contributing significantly to comprehensive growth and progress by providing access to the information resources required by their communities. Overall, public libraries serve as valuable cultural centers that offer a wide range of resources -educational, informational, and recreational- in a healthy and constructive manner (Azimi, Khedri & Khademizadeh, 2023).

The services of collecting, organizing, storing and providing information resources to various segments of society are traditional functions for which libraries have long been established. However, the explosion of information and the rapid growth of information and communication technologies have introduced numerous challenges and transformations to the traditional role of libraries. In the past, individual relied on libraries as their primary source of information, but today, the World Wide Web and the Internet deliver vast amounts of information to users within seconds through mobile phones or other digital media (Douhani, Shabani, and Baradar, 2020). If libraries fail to adapt to or utilize these emerging technologies, they risk losing their relevance and effectiveness in providing traditional services. Therefore, in addition to conventional offerings, libraries must providing supplementary and ancillary services to attract, retain, and nd foster the loyalty of their users. From Ranganathan's perspective, ancillary services refer to specific activities that, beyond direct educational and recreational purposes, enhance the reputation of the library -an important outcome of such efforts. These services, also known as extracurricular activities, have no strict boundaries and do not overshadow the library's primary objectives. Rather, they encompass all initiatives that can attract people to the library and stimulate their interest in books and reading. The ultimate aim of ancillary services is to transform the library into a social, cultural, and scientific center that promotes and encourages reading within the community. Thus, the fundamental goal of these services is to turn individuals who are unfamiliar with books into active readers (Ranganathan, 1961).

The *Encyclopedia of Library and Information Science* introduces a broad range of ancillary services, including storytelling programs, study courses, question-and-answer sessions, exhibitions, traditional and local celebrations, concerts, puppet shows, theater performances, and film screenings, as well as organizing conferences and meetings- all aimed at fostering public interest in reading and libraries (Drake, 2003). Mollaei, Shabani, & Rezaeidaryani (2013) emphasize that, in addition to the effective role of ancillary services in education and entertainment, their contribution to enhancing the reputation and public acceptance of libraries is also of great significance.

Drake (2003) defines ancillary services as a set of activities designed to encourage people to use the library and, consequently, to foster their interest in books and library resources. In the *Encyclopedia of Librarianship and Information Science*, ancillary services are referred to as extension services. These are supplementary activities undertaken by libraries to familiarize groups -particularly those who may not be aware of the library and its services-

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 147

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

with the resources and opportunities the library offers (Soltani, & Rastin, 2010).

In 1994, the third UNESCO Declaration on Public Libraries was published, drafted by the IFLA Public Libraries Section. This document has become a defining milestone in the development of public libraries, providing recommendations on policies and standards for their operation. Gill (2001), referring to the revised UNESCO document prepared under the auspices of IFLA, emphasizes the development of a comprehensive set of qualitative and quantitative guidelines suitable for public libraries worldwide. However, he considers the key to the sustained development of public libraries to be their ongoing commitment to providing services and resources that meet the needs of society in the information age. These essential elements grounded in education, information, and personal development. Accordingly, in the introduction written by the editor of the working group on behalf of the IFLA Public Libraries Section for the IFLA and UNESCO Guidelines for Public Libraries, it is stated that to succeed in making information accessible to all, public libraries must continue to provide services that deliver information to the public diverse ways.

As mentioned, based on the IFLA/UNESCO Guidelines (1994), uniform standards for public library services were established in all societies. However, since the social, cultural, and economic conditions of each society differ, the standards for public libraries -including ancillary services- must also be defined according to the specific economic and social context of each country. These standards are not fixed criteria; rather, they should evolve alongside the economic and social development of each society. Accordingly, some countries have even developed separate standards for each state or province, while still aligning with the IFLA/UNESCO Guidelines. In Iran, public library institutions have developed their services along three main dimensions - extra-library services, storytelling, and the formation of study groups- based on the IFLA and UNESCO Guidelines and the country's unique economic and social conditions.

The aim of ancillary services in the libraries is to attract the attention and participation of library members by encouraging their attendance and engagement in cultural and educational activities centered on books and reading resources. These services help foster loyalty and ensure the continuous presence of both library members and librarians in such activities. Among the ancillary services offered in the children's section of libraries are: forming book-reading and study groups; organizing reading meetings, book discussions, and storytelling sessions; conducting memoir writing and storytelling workshops; Shahnameh reading; book reading and painting competitions; inviting experts and activists in the field of children's literature to hold literary discussions and lectures; film screenings, theatrical and puppet performances; hosting celebrations and festivals; setting up reading stations and various exhibitions; creating book display tables; appointing school liaisons from among child members, consulting with mothers of child members; arranging visits of a children's librarian to schools; and facilitating school visits to the library (Abdel-Motey & Al-Ansari, 2003). Librarians of public libraries, who directly interact with patrons, are the individuals who, in addition to performing traditional library services, also provide these ancillary services. Consequently, they are more aware than anyone else of the successes

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 148

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

or shortcomings of the programs they implement. A review of the existing literature indicates that the topic of ancillary services has not received sufficient attention from researchers. Therefore, the present study aims to examine the ancillary services provided in public libraries of West Azerbaijan province based on IFLA standards from the perspective of librarians. To achieve this goal, the following research questions were formulated:

1. What is the status of extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups in public libraries from the perspective of librarians?

2. Are extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups effective in enhancing ancillary services in public libraries from the perspective of librarians?

3. Is there a significant difference between the mean scores of the ancillary service components (extra-library services, storytelling programs, and study group formation) in public libraries from the perspective of librarians?

4. Do the opinions of librarians regarding successful and popular ancillary services in public libraries in West Azerbaijan Province differ based on demographic factors such as age, gender, level of education, work experience, and organizational position?

Research Background

This section reviews some of the most relevant existing literature on the research topic.

De Vries (2008) examined parents' perceptions of the role of music in public library storytelling programs. The results showed that incorporating music into storytelling promotes children's social relationships, enhances their focus on stories, strengthens their engagement with storytelling, and inspires new musical ideas at home. Roman and Fiore (2010) conducted a study to determine the effects of extracurricular services and study programs offered by public libraries during the summer on students' academic performance during the school year. Their findings revealed that students who participated in such programs -such as summer camps-achieved higher grades than those who did not. Furthermore, their parents used other library services more frequently, owned more books, and engaged in more literary activities at home. Mollaei, Shabani, & Rezaeidaryani (2013) investigated the improvement of ancillary services in public libraries in Isfahan Province from the perspective of users, based on demographic factors. The results indicated that, from the viewpoint of all users, the provision of ancillary services positively affects the quality and enhancement of library services, regardless of demographic variables. Chen, Shaw, and Bottino (2016), in a study titled "*The Relationship between Public Library Use and Reading Aloud Among Families with Children and Adolescents*," concluded that public libraries can increase the community's reading level by providing various facilities. They found that reading aloud during library sessions or at home enhances members' motivation to revisit the library. Sturm & Nelson (2016) in their study "*With Our Own Words: Librarians' Perceptions of the Values of Storytelling in Libraries*," found that the primary value of storytelling in public libraries is its ability expose children to culture and history, foster personal and emotional engagement, and promote foundational literacy skills. Hariri and Pagardkar (2016) conducted an

experimental study at in the Imam Ali Public Library in Yazd, Iran to examine the effect of storytelling on the creativity of 5-6-year-old children. Their findings showed a significant relationship between storytelling and increased creativity among preschoolers, as storytelling enhances initiative and idea development.

Ghanbari, Tajdaran, and kiani khuzestani (2016) examined the current status and facilities of public libraries in Hamadan Province in providing ancillary services to users from the perspective of librarians. The findings of the study indicated that, according to the librarians, the most significant obstacles to providing ancillary services included a lack of budget, insufficient experienced staff to manage such programs, limited user participation, inadequate cooperation from library managers, insufficient knowledge and support from officials of the parent organization, a lack of motivation and interest among librarians, and limited time and opportunity to implement these services. Hedemark (2017), in his article titled "*Storytelling: An Observational Study of Storytelling for Children in Swedish Public Libraries*," examined children's interactions with each other and with librarians during storytelling sessions. The results of the study indicated that, during these sessions, children showed a greater preference for books with attractive illustrations, and their interactions with one another increased depending on the storytelling style and the events described in the story. Clark (2017), in her article titled "*Caregivers' Perceptions of Early Literacy Programming in Public Libraries in Relation to the National Research Council's Guidelines for Quality Environments for Children*," examined caregivers' perceptions of early literacy services that align with the characteristics outlined by the National Research Council. The findings showed that caregivers believed these services helped prepare children for school, fostered reading skills, and promoted social interaction. Wang, Xu & Wu (2017) investigated preschool children's preferences for services offered in three public libraries in China. The findings revealed that librarians and public library service designers should take into account factors such as novelty, convenience, the presence of friends and peers, and enjoyment when planning and implementing their services. Similarly, Kian Rad, Fahimnia, and Naghshineh (2017) conducted a study titled "*Ancillary Services of Libraries Affiliated with the Tabriz Public Libraries and Their Role in Developing a Reading Culture among Children and Adolescents*."

The findings showed that Qur'an education, story writing, book reading and painting competitions, religious celebrations and ceremonies, summer reading, programs, literary centers, book exhibitions, storytelling sessions, and book news are among the ancillary programs implemented in public libraries. In addition, the information dissemination through schools has played an important role in encouraging adolescents to use of ancillary services of public libraries. Pourasgari-khiyavi, (2018) conducted a study to investigate the impact of ancillary services in public libraries of Ardabil Province on child and adolescent users. The results indicated that librarians believe the existence of ancillary services is both effective and essential in motivating children and adolescents to visit libraries. However, the most significant obstacles in providing ancillary services were identified as the lack of human resources, budget, facilities, and adequate space in libraries. Lee & Wu (2019), in their article "*A Game-Based Learning and Augmented Reality Navigation Program for Children's Public Library*," examined the effects of using augmented reality

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 150

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

in library environments. The results showed that the augmented reality navigation program (simulation and gameplay through software such as iBeacon) encouraged children to be more patient and provided them with the opportunity to explore library facilities and virtual resources. It also enabled children to study and learn collaboratively with their parents. Soheili, solgi & khanjar, (2019) investigated the effect of teaching through storytelling, reading, and film screening in public libraries in Kermanshah. Their findings indicated that in all three groups (storytelling, reading, and film screening), the level of motivation and interest in studying increased in the pre-test and one month later (post-test), with the storytelling method proving to be the most effective. In another study by Hajdarpašić & Madacki (2019), examined library and information services in academic libraries, specifically at the University of Sarajevo. The results showed that 58.8% of academic libraries serve users with disabilities, primarily students with partial or complete visual impairment. The authors emphasized that ensuring accessibility of library and information services for users with disabilities should be a fundamental principle of library operations, characterized by "universal design." In summary, their analysis concluded that focusing on universal access -rather than limited or special access- places social justice at the center of library services. Bećirović (2024) examined the services provided to people with disabilities in the University of Sarajevo Library. The results showed that, according to IFLA standards, the studied libraries largely met the recommended standards for serving blind and visually impaired users, while services for individuals with other disabilities still need improvement. The author also suggested collaboration with other institutions supporting people with disabilities to address organizational challenges in service provision. Similarly,, Nazim and Ali (2025) investigated library facilities and services for persons with disabilities (PwDs) in Indian universities. The findings revealed that only 35% of university libraries in India provide adequate facilities for PwDs. The researchers emphasized the importance implementing library initiatives such as increasing accessibility, empowering PwDs, and offering support services like proxy lending and reserved study tables.

In summary, the reviewed literature indicates that while library services have long been important research topics in both public and academic library studies, ancillary services -particularly the provision of extra-library activities aimed at attracting users, members, and the broader community- remain relatively underexplored. These emerging areas, given the current service contexts, highlight existing challenges and opportunities, enrich the understanding of library functions, and contribute to the theoretical development of this field.

Methodology

The present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of methodology. The statistical population included all librarians and managers of public libraries in Iran. Given the number of provinces in country (31 provinces), West Azerbaijan Province was selected as the sample province through cluster sampling. Since obtaining a complete list of all librarians in the country's public libraries was difficult, and direct access to them would have been both time-consuming and costly, cluster sampling was deemed the most appropriate method. This approach is effective when a

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Page: 151

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

complete sampling frame is unavailable. The total statistical population in West Azerbaijan Province was estimated to be 300 individuals. Using the Morgan table and random sampling, 171 participants were selected as the study sample. The research instrument was a questionnaire designed based on IFLA and UNESCO guidelines (Koontz, 2010). It consisted of two sections - demographic and specialized questions- with a total of 48 items (6 demographic questions, 16 related to extra-library services, 13 to storytelling groups, and 13 to study group formation). Each question was rated on a five-point Likert scale: very little, little, somewhat, much, and very much, with scores ranging from 1 (very little) to 5 (very much). To ensure validity, the questionnaire -slightly revised to suit the study population- was reviewed by 20 experts in public library affairs, and their feedback was incorporated. To assess reliability, the questionnaire was pilot-tested with 30 respondents, yielding a Cronbach's alpha of 0.924 for the entire instrument. Specifically, Cronbach's alpha was 0.835 for the extra-library services component, 0.921 for the storytelling component, and 0.923 for the study group formation component. As all alpha coefficients exceeded 0.7, the questionnaire demonstrated acceptable reliability. Data were analyzed using SPSS version 24, applying descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and inferential tests, including the Kolmogorov–Smirnov test for normality, Student's *t*-test, and Hotelling's T^2 test.

Findings

In this section, descriptive statistics are first presented, followed by inferential findings addressing the research questions of the study.

Table 1. Frequency of research sample based on gender, age, organizational position, organizational history, and level of education.

Gender		Age(years)				Organizational post			Service history(years)			Education	
Female	male	20-30	31-40	41-50	>50	Boss	Vice	Staff	1-10	11-20	>20	BA	MA
113	58	40	71	45	15	7	18	146	58	81	32	115	56
66.1%	33.9%	23.4%	41.5%	26.3%	8.8%	4.1%	10.6%	85.4%	33.9%	47.4%	18.7%	67.3%	32.7%

The data in the table above show that females, with 66.1%, constituted the majority of the sample. In terms of age, the 31-40 age group accounted for 41.5%. Regarding organizational position, librarians with the position of "expert" comprised 85.4% of the participants. In addition, those with 11–20 years of work experience represented 47.4% of the sample, and respondents with a bachelor's degree made up the largest proportion at 67.3%.

Table 2. Results of the Kolmogorov–Smirnov test for data normality based on ancillary service components

Variables	Kolmogorov-smirnov ^a	Sig
Extra-library services	0.064	0.081
Formation of study groups	0.054	0.093
Holding storytelling programs	0.047	0.152

Given that the significant value calculated for each of the components in the table is greater than 0.05 (Sig.>0.05), the assumption of data normality is confirmed.

Research Question 1: What is the status of extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups in public libraries from the perspective of librarians? To answer this question, the items related to the components of ancillary services are presented in three separate tables, using descriptive statistics (frequency and mean).

Table 3. Frequency, percentage, and mean scores of respondents regarding the storytelling programs component

Questions	Very Low	Low	Average	Much	Very much	Sum	Mean
service in hospitals and medical centers	8	38	91	32	0	169	2.93
	5.3	22.2	53.2	19.3	0	100	
services provided to prisoners in prisons	0	31	98	40	0	169	3.05
	0	18.7	57.3	24	0	100	
services provided to newly literate groups	4	25	115	25	0	169	2.96
	2.3	14.6	67.8	15.2	0	100	
services provided to people with disabilities	5	34	99	30	1	169	2.94
	2.9	19.9	58.9	18.1	0.6	100	
services for the elderly in nursing and residential homes	8	44	101	15	1	169	2.84
	4.7	26.3	59.6	8.8	0.6	100	
services for all age groups of children and adolescents in schools and educational institutions	0	13	71	80	5	169	3.45
	0	8.2	41.5	47.4	2.9	100	
service in mobile libraries	12	91	59	7	1	169	2.38
	7	53.2	35.1	1.4	0.6	100	
books available in public places, exhibitions, and bookstores	2	14	71	69	12	169	3.44
	1.2	8.2	42.7	40.9	7	100	
Planning group visits to libraries	0	10	77	65	17	169	3.53
	0	5.8	45.6	38.6	9.9	100	
Field research planning within the framework of local issues	2	28	87	47	5	169	3.15
	1.2	16.4	51.5	28.1	2.9	100	
Providing remote access to networks and library systems	7	95	57	9	1	169	2.43
	4.1	56.1	33.3	5.8	0.6	100	
Ongoing awareness raising in areas of interest to clients	6	41	99	21	2	169	2.84
	3.5	24	58.5	12.9	2.1	100	
Consultation and guidance provided through libraries' online systems	21	109	25	11	3	169	2.21
	12.3	64.3	15.2	6.4	1.8	100	
Remote document delivery service	22	110	35	4	0	169	2.12
	12.9	64.9	19.9	2.3	0	100	
Virtual training of users in information	6	58	87	16	2	169	2.70
	3.5	34.5	51.5	9.4	1.2	100	

Questions	Very Low	Low	Average	Much	Very much	Sum	Mean
retrieval skills using continuous classes							
Reference services (telephone, mail, and internet)	18	71	75	5	0	169	2.40
	10.5	42.1	44.4	2.9	0	100	

The descriptive results presented in Table 3 indicate that among the extra-library service items, the highest mean value belongs to item 9, "Planning group visits to libraries," with a mean of 3.53, showing that this activity is implemented to a relatively high extent from the librarians' perspective. Conversely, the lowest mean value is observed for item 14, "Remote document delivery services," with a mean of 2.12, suggesting that this service is provided to a limited extent in public libraries.

Table 4. Frequency, percentage, and average of respondents regarding the storytelling component

questions	Very low	Low	Average	Much	Very much	Sum	mean
Special services for children and adolescents in the library	1	2	22	99	45	169	3.94
	0.6	1.2	13	59	26.2	100	
Organizing storytelling classes in the library	2	3	21	114	29	169	3.95
	1.2	1.8	12.4	67.4	17.2	100	
Providing appropriate printed and audiovisual resources for storytelling classes	0	4	60	87	18	169	3.72
	0	2.3	35.5	51.4	10.8	100	
Brain games and sports during storytelling	0	11	57	89	12	169	3.62
	0	6.4	33.3	52	8.2	100	
Holding meetings to critique and interpret fiction books	1	6	58	91	13	169	3.66
	0.6	3.5	33.9	53.2	8.8	100	
Choosing stories appropriate for different age groups	0	11	47	96	15	169	3.70
	0	6.4	27.5	56.1	9.9	100	
Allocating appropriate time for storytelling program	0	2	53	101	13	169	3.75
	0	1.2	31	59.1	8.8	100	
Allocating a suitable location and space for holding storytelling classes	1	4	49	95	20	169	3.78
	0.6	2.3	28.7	55.6	12.9	100	
Liaising with other relevant centers, including, Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults and schools, to present storytelling sessions	0	12	73	70	14	169	3.53
	0	7	42.7	40.9	9.4	100	
Continuously holding storytelling programs	1	5	67	89	7	169	3.57
	0.6	3.5	39.2	52	4.7	100	
Using new technologies in storytelling programs	3	14	87	58	7	169	3.31
	1.8	8.8	50.9	33.9	4.7	100	
Parents and educators collaborate with the librarian in holding storytelling classes	8	33	66	47	15	169	3.17
	4.7	49.9	38.6	27.5	9.4	100	

questions	Very low	Low	Average	Much	Very much	Sum	mean
Introducing popular culture, social skills, etc. to children and adolescents in the form of stories	1	16	97	40	15	169	3.31
	0.6	9.9	56.7	23.4	9.4	100	

The results presented in Table 4 indicate that item 18, "Organizing storytelling classes in the library," has the highest mean score of 3.95. In contrast, item 28, "Collaboration of parents and educators with the librarian in organizing storytelling classes," has the lowest mean score of 3.17.

Table 5. Frequency, percentage, and mean of respondents regarding the component of forming study groups

Questions	Very low	Low	Average	Much	Very much	Sum	Mean
Forming study groups in the library	2	8	88	63	8	169	3.40
	1.2	4.7	52	37.4	4.7	100	
Developing a policy for the proper flow of study in study groups	2	13	85	65	4	169	3.33
	1.2	7.6	50.3	38.6	2.3	100	
Investigating topical issues in study groups (e.g., research on animals, provinces, ancient monuments, mosques, movies, television)	2	3	78	63	23	169	3.60
	1.2	1.8	46.2	37.4	13.5	100	
Weekly meetings in study groups	1	14	85	57	12	169	3.39
	0.6	8.2	50.3	33.9	7	100	
Distributing a list of new books for the information of study groups	2	13	99	52	3	169	3.25
	1.2	7.6	58.5	31	1.8	100	
Compiling research lists for study group members	1	23	90	53	2	169	3.19
	0.6	13.5	53.2	31.6	1.2	100	
Writing articles and reports by members of study groups	0	15	79	69	6	169	3.39
	0	8.8	46.8	40.9	3.5	100	
Holding training workshops related to the topic of study groups	1	21	86	53	7	169	3.27
	0.6	12.3	50.9	32.2	1.4	100	
Providing appropriate facilities for study and research	0	15	48	76	30	169	3.71
	0	8.8	28.7	45	17.5	100	
Librarian advice and guidance (answering questions and information requests using information materials)	0	17	89	55	8	169	3.32
	0	9.9	52.6	32.7	4.7	100	
Determining the timetable from the beginning to the end of the work of the study groups	0	19	42	87	21	169	3.65
	0	11.1	25.1	51.5	12.3	100	
Using capable and experienced members in study groups	0	30	76	47	16	169	3.29
	0	17.5	45	28.1	9.4	100	
Advertising and informing library members to attract them to study groups	3	47	79	29	11	169	2.98
	1.8	28.1	46.8	17	6.4	100	

The descriptive results of Table 5 indicate that the item "Providing appropriate facilities for study and research" (item 38) has the highest mean value of 3.71, reflecting that librarians consider it the most important component in forming study groups. Conversely, the item "Advertising and informing library members to attract them to study groups" (item 42) has the lowest mean value of 2.98, suggesting that promotional activities for study groups are less emphasized or less effectively implemented according to the respondents' perspective.

Research Question 2: Are extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups effective in providing ancillary services in public libraries from the perspective of librarians?

Table 6. One-Sample t-Test Results on the Effectiveness of Public Library Ancillary Services Components

Variables	t	df	Sig (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence interval of the difference	
					lower	upper
Extra-library services	1.07	168	0.039	0.3955	-0.23	-0.12
Forming storytelling groups	1.77	168	0.006	0.5326	0.54	0.70
Formation of study groups	1.90	168	0.017	0.5598	0.28	0.45

According to the results of the one-sample t-test and the significance level for all three components (Table 6), the components of forming storytelling groups and forming study groups are considered effective in enhancing library services from the librarians' perspective.

Research Question 3: Is there a significant difference between the mean values of the ancillary components (extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups) in public libraries from the librarians' perspective?

Hotelling's T² test was used to examine and determine the significance of difference between the mean values of the components of improving ancillary services in public libraries in West Azerbaijan Province.

Table 7. Results of Hotelling's T-test for Components of Public Library Ancillary Services

Hotelling's T ²	F	df1	df2	Sig
21.548	9.526	2	167	0.000

The value of Hotelling's T² test statistic is 21.548 the F statistic is 9.526, and the significance value is 0.000, which is less than 0.05 (Table 7). Therefore, the difference between the averages of the components of improving ancillary services in the public libraries of West Azerbaijan province is significant from the perspective of the librarians, indicating that the rate of improvement of ancillary services in these libraries is not uniform.

Research Question 4: Is there a difference in librarians' opinions on successful and popular ancillary in public libraries in West Azerbaijan Province based on gender, age, level of education, organizational background, and organizational position?

To examine differences in opinions of public library librarians regarding the extent of ancillary services based on demographic variables, an independent

t-test was used for variables with two groups, such as gender and field of study, while analysis of variance (ANOVA) was used for variables with more than two groups.

Table 8. Independent t-test results by gender for the components of ancillary services in public libraries

Variables	Sex	Mean	SD	t	Sig
Extra-library services	Female	2.8396	0.362	0.205	0.838
	Male	2.8168	0.434		
Holding storytelling programs	Female	3.6426	0.537	0.938	0.350
	Male	3.5623	0.514		
Formation of study groups	Female	3.3417	0.528	-0.851	0.415
	Male	3.4178	0.598		

Based on the results and software output, there is no significant difference at the 5% significance level between the components of ancillary services in public libraries of West Azerbaijan Province with respect to gender.

Table 9. Analysis of variance (ANOVA) by age for the components of ancillary services of public libraries

Variables	Age	Mean	SD	F	Sig
Extra-library services	20-30	2.881	0.300	0.397	0.755
	31-40	2.810	0.396		
	41-50	2.795	0.432		
	>50	2.833	0.423		
Holding storytelling programs	20-30	3.657	0.527	0.250	0.861
	31-40	3.627	0.617		
	41-50	3.584	.0391		
	>50	3.538	0.480		
Formation of study groups	20-30	3.548	0.470	1.167	0.092
	31-40	3.312	0.620		
	41-50	3.255	0.495		
	>50	3.184	0.496		

The results of Table 9 show that the three components examined -extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups- do not differ significantly among the age groups of librarians at the 5% significance level. Therefore, the mean scores of these components are statistically similar across the different age groups studied. .

Table 10. Analysis of Variance (ANOVA) by Organizational Position Regarding the Components of Ancillary Services in Public Libraries

Variables	Age	Mean	SD	F	Sig
Extra-library services	Boss	3.044	0.322	0.790	0.501
	Vice	2.781	0.574		
	Staff	2.817	0.384		
Holding storytelling programs	Boss	4.980	0.475	1.621	0.073
	Vice	3.346	0.707		
	Staff	3.583	0.509		
Formation of study groups	Boss	3.637	0.670	1.025	0.339
	Vice	2.923	0.761		
	Staff	3.370	0.546		

The results of Table 10 indicate that the three components examined, based on the organizational positions of the librarians, do not differ significantly at the 5% significance level. Therefore, the mean scores of the components -extra-library services, holding storytelling programs, and forming study groups- show no significant differences across organizational positions.

Table 11. Independent t-test by level of education of librarians regarding the components of ancillary services in public libraries

Variables	Age	Mean	SD	F	Sig
Extra-library services	1-10	2.820	0.349	0.029	0.972
	11-20	2.823	0.383		
	>20	2.839	0.649		
Holding storytelling programs	1-10	3.539	0.599	0.931	0.396
	11-20	3.662	0.499		
	>20	3.632	0.466		
Formation of study groups	1-10	3.401	0.598	0.343	0.710
	11-20	3.330	0.521		
	>20	3.399	0.555		

The results of Table 11 show that the three components studied based on the librarians' level of education do not differ significantly at the 5% significance level. Therefore, the mean scores of the components of extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups do not show significant differences according to librarians' educational levels.

5. Discussion and Conclusion

In the present study, three components -extra-library services, storytelling, and the formation of study groups- were examined as ancillary services of public libraries. From the librarians' point of view, the impact of extra-library services on improving the communication processes of libraries in West Azerbaijan Province is above average, and the results of the statistical test also confirmed its significance (Table 6). Therefore, extra-library services are effective in improving the ancillary services of public libraries in West Azerbaijan Province. In explaining this result, it can be stated that public libraries are service-oriented and social institutions whose services have changed and evolved in recent years, taking on new forms. In recent years, in-person visits to libraries have decreased due to the development of virtual services and networks. These developments have promoted public library administrators to transform their service models; thus, ancillary and extra-library services have become emerging trends in libraries worldwide. Moreover, as stated by the American Library Association, extra-library services are specifically aimed at disadvantaged groups such as retirees, prisoners, the sick, the disabled, and residents of deprived areas without libraries (Shah, Shah, & Jbeen, 2024). In Iran, according to the guidelines of the Public Library Administration (2013), activities and ancillary services are organized according to the space designated for the children's section. Group activities and educational games, book reading, storytelling, film screenings, puppet shows, book making and forming summary writing and research groups, preparing wall newspapers, oral book introductions, meetings with authors and illustrators of children's books, book reading competitions, library and school visits, preparing author portraits, book reviews and readings, and

book reading meetings are among the ancillary services implemented under the supervision of the country's public Library Institution and cultural officials in public libraries and other cultural centers (outside the library). Accordingly, it can be concluded that extra-library services, by addressing the needs of specific users (such as the disabled, prisoners, and the elderly) and adapting to the changing preferences of ordinary users in utilizing library services, can contribute to the successful implementation of ancillary services in public libraries. Therefore, to improve exter-library services, it is recommended to expand mobile library programs in remote areas and strengthen cooperation with local institutions such as schools, prisons, and nursing homes to provide targeted services.

According to the research findings (Table 6), the component of forming storytelling groups is effective in improving the ancillary services of public libraries in West Azerbaijan Province. In explaining this result, it can be stated that the main goal of public libraries is to increase per capita reading and institutionalize the culture of reading and studying, especially among children and adolescents as the future builders of every society (Haggstrom, 2004). The realization of this fundamental goal depends on activities that can ensure the continuity of reading behavior in future generations by educating children interested in reading. A child who continuously visits the library with their family from early childhood and participates in the library's ancillary services, in addition to reading books, will gradually develop a natural and lasting reading habit. Therefore, public libraries must provide their services in attractive and engaging ways that also foster user loyalty. One of the most effective ways to attract children and adolescents to the library is through storytelling and story reading. As Khanjar (2017) stated, storytelling is one of the most important ways to read stories to children and make them interested in the library. Storytelling in a cheerful and friendly environment of the library by a kind, articulate, and expressive librarian or storyteller provides children with lively and enjoyable experiences. During these sessions, children not only enhance their creativity and thinking skills but also form friendships with other children who visit the library. This encourages them to attend the library regularly and participate in other library programs. Therefore, if storytelling sessions are conducted in an attractive and well-organized manner with the consistent participation of children, they can have a significant impact on improving the ancillary services of public libraries. The results of studies by Mollaei, Shabani, and Rezaeidaryani (2015), Hariri and Pagardkar (2016), Andrew (2008), Sturm and Nelson (2016), and Hedemark (2017), who examined storytelling as part of ancillary services in public libraries, are consistent with the findings of this study. Furthermore, based on the research results (Table 6), the formation of librarian-led study groups is also effective in improving the ancillary services of public libraries in West Azerbaijan Province. In explaining this result, it can be stated that a more intimate and closer relationship between the librarian and library members makes users more willing to return to the library and participate in ancillary, collective, and group programs. Various study groups can be formed among librarians and library users, including study groups focused on specific field or disciplines (e.g., law or literature study groups), those centered on particular talents (e.g., poetry reading, writing, or Shahnameh reading groups), and those designed for specific demographics (e.g., women's study groups or fifth-grade children's

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Page: 159

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 160

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

study groups). These groups, organized under the supervision of librarians and based on available library resources, allow participants to discuss topics of shared interest, exchange ideas, and learn from each other's perspectives. When such groups are conducted effectively in an engaging and enjoyable manner, they foster warm and friendly relationships between librarians and members, as well as among the members themselves. This increases satisfaction with and the effectiveness of study groups, thereby enhancing the overall quality of ancillary services in libraries. Jazayeri Saghi (2018) showed in his research that the implementation of study groups is effective in attracting students to study, which aligns with the goals of implementing ancillary services and supports the findings of this study. Similarly, Roman & Fiore (2010) found that students who participated in study programs and ancillary library services, such as summer camps, achieved higher grades than those who did not participate in such programs. Their parents also used other library services more frequently, which is consistent with the results of this study. According to Table 8, the results show that the opinions of female and male librarians regarding extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups are similar. Likewise, according to Table 9, the average scores of these components do not differ significantly across the studied age groups. Examination of other demographic variables -including organizational position (Table 10), organizational experience (Table 11), and level of education (Table 11)- also revealed no significant differences among librarians' opinions regarding successful and popular ancillary services in public libraries of West Azerbaijan Province.

In explaining the results of this question, it can be stated that extra-library services, storytelling programs, and the formation of study groups -identified as successful and popular ancillary services- are each more relevant and specific to particular age groups or social groups. For example, storytelling programs are more suitable for children and adolescents, while book review groups, critique sessions, or summary writing and reading groups are more appropriate for older audiences and various age ranges. Extra-library services implemented in prisons, hospitals, nursing homes, or remote villages are designed according to the mental and psychological conditions of the target community, and naturally differ from those organized for children in libraries. A similar situation exists for study groups, as participants are selected based on their interests and academic abilities. In general, ancillary services -whether conducted inside or outside the library- are always implemented under the supervision or direct involvement of a librarian or instructor. The design and execution of these programs depend largely on the librarian's individual interests and skills. One librarian may prefer working with children, while another may be more inclined to engage with housewives, students, or working adults. Moreover, each library implements its programs based on available staff, the interests and expertise of the librarians, the community's needs, and the library's budget. There is no strict obligation for librarians to provide ancillary services beyond their capacity or field of interest. Therefore, there is no significant difference among librarians' opinions on ancillary services based on age, gender, educational level, employment status, or job position, since the type and extent of services provided largely depend on the individual librarian's discretion. Based on this, it is suggested that, to improve this component, librarians receive training in engaging storytelling techniques and the use of

new technologies -such as virtual and augmented reality- and that dedicated storytelling spaces equipped with multimedia facilities be established in libraries.

As a final conclusion, it can be stated that the main goal of providing ancillary services in public libraries is to encourage and motivate people to read, transforming libraries from mere repositories of books into dynamic and interactive centers for meeting the cultural, social and scientific needs of society. However, paying attention to ancillary services in libraries is meaningless without paying attention to the people who perform these services. The professional ethics, motivation, and sense of responsibility of librarians, as well as shortage of human resources and inadequate compensation, have a significant impact on the quality of ancillary services provided in libraries. Unfortunately, the Public Library Institution in Iran, as the main governing body of public libraries, has not given sufficient attention to the librarians who perform these services. In general, librarians have limited authority or budget to implement additional programs, despite being the individuals most directly engaged with the community and best able to identify which programs and facilities are needed. One of the major challenges in some public libraries affiliated with this institution is the lack of personnel who can independently manage and implement ancillary services alongside their traditional duties. Many librarians provide these services voluntarily and based on personal interest, often without additional compensation or recognition. Consequently, some are reluctant to participate, while others who do so may not devote adequate time or attention to these programs. Considering these points, the importance of implementing ancillary and cultural programs in public libraries is now widely recognized. The present study aimed to investigate successful and popular ancillary services in public libraries of West Azerbaijan Province based on IFLA strategies. The results and analyses obtained can serve as valuable guidance for policymakers and decision-makers in the field of public library management and development.

According to the general results of this study, it is possible to propose solutions for improving library service standards at the macro level. For instance, the mean score for extra-library services based on librarians' opinions is 2.93, which is below the desired level and the IFLA standard, indicating the need for improvement and stronger compliance with established guidelines. Conversely, the storytelling program demonstrated an above-average impact with a mean score of 3.61. Therefore, offering these services in a more specialized manner -specifically by individuals with storytelling expertise, particularly in regions where library services have limited appeal (such as underprivileged areas)- is recommended.

There are also several obstacles in this regard, including:

1. **Lack of financial and human resources:** To overcome this obstacle, it is suggested that libraries address these deficiencies by attracting public support or partnering with non-governmental organizations.
2. **Resistance to change:** It is recommended to hold training workshops for librarians to familiarize them with the benefits of ancillary services and effective methods for implementing them.

Therefore, it should be emphasized that the ancillary services of libraries not only help attract a wider audience but also play a vital role in transforming libraries into dynamic cultural and social centers. Achieving this goal requires

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 161

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

close cooperation among librarians, policymakers, and the local community. Furthermore, paying attention to the opinions of librarians as the primary implementers of these services and providing them with both material and non-material incentives can significantly improve the quality and quantity of ancillary services.

Limitations: Every study faces limitations depending on the subject matter, research sample, geographical scope, and methodology, which may affect the research process and even its results. In the present study, one limitation was the geographical dispersion of public libraries, which inevitably led to the selection of the cluster sampling method. In addition, the lack of cooperation from some librarians in completing the questionnaire as the primary research instrument was another challenge and limitation encountered during the study.

6. Acknowledgment

We would like to express our sincere gratitude to all individuals and institutions who contributed to the successful completion of this research.

7. References

- پورعسگر خیابوی، آذر. (۱۳۹۷). *ارزیابی خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل و تاثیر آن در تشویق کاربران کودک و نوجوان*. [آپایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی]. ایرانداک.
<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/1bfe82e1672f389cb7889102f721247f>
- حریری، نجلا؛ و پاگردکار، یاسمن. (۱۳۹۵). تاثیر قصه‌گویی در کتابخانه‌های عمومی بر افزایش خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی: یک پژوهش تجربی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲ (۲)، ۲۱۲-۱۹۵.
doi: 20.1001.1.26455730.1395.22.2.4.7.195-212
- دولانی، عباس؛ شعبانی، زهرا؛ برادر، رویا. (۱۳۹۹). تولیدات علمی اعضای هیأت علمی رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی ایران در شبکه‌ی اجتماعی علمی ResearchGate. رابطه‌ی آن بر تولیدات علمی آنان در پایگاه استنادی Scopus و موتور جستجوی Google Scholar. *پی‌اورد سلامت*، ۱۴ (۱)، ۶۴-۵۳-۱. <https://payavard.tums.ac.ir/article-1-53-64>.
6945-en.html
- سهیلی، فرامرز؛ سلگی، زهرا؛ و خنجر، الهام. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش به شیوه‌ی قصه‌گویی، کتاب خوانی و نمایش فیلم بر میزان انگیزش و علاقه‌مندی کودکان به مطالعه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه)*، ۲۵ (۱)، ۹۴-۶۷.
doi: 20.1001.1.26455730.1398.25.1.6.8
- عظیمی، محمدحسن؛ خدری، مریم؛ خادمی زاده، شهناز. (۱۴۰۲). بررسی وضعیت خدمات جنبی بخش کودکان کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان و رابطه‌ی آن با وفاداری اعضای کودک ۷-۱۱ سال. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۹ (۱)، ۱۰۶-۸۸.
doi: 10.61186/publij.29.1.88
- قنبری خسنو، مریم؛ تاجداران، منصور؛ و کیانی خوزستانی، حسن. (۱۳۹۵). وضعیت و امکانات موجود کتابخانه‌های عمومی استان همدان در ارائه خدمات جنبی به استفاده‌کنندگان از دیدگاه کتابداران. *نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*، ۵ (۳-۴)، ۹۴-۸۳.
- کیان‌راد، زهرا؛ فهیم‌نیا، فاطمه؛ و نقشینه، نادر. (۱۳۹۶). ارزیابی خدمات جنبی کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تبریز و نقش آن در توسعه فرهنگ مطالعه مخاطبان کودک و نوجوان آن. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷ (۲)، ۶۰-۴۱.
doi: 10.22067/riis.v7i2.61308

Journal of

Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 162

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

ملایی، ابراهیم؛ شعبانی، احمد؛ و رضایی آدریانی. (۱۳۹۴). بهبود خدمات جنبی در کتابخانه های عمومی استان اصفهان از دیدگاه کاربران بر اساس عوامل جمعیت شناختی. علوم کتابداری و اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات، ۸(۳۱)، ۸۱-۹۵.

https://journals.iau.ir/article_522225.html

- Abdel-Motey, Y. Y., & Al-Ansari, H. (2003). Public Libraries in Kuwait: A Study of Their Resources, Facilities and Services. *Public Library Quarterly*, 22(2), 23-37. https://doi.org/10.1300/J118v22n02_07
- Bećirović, N. (2024). Library and Information Services for People with Disabilities in Academic Libraries on the Example of the Library of the University of Sarajevo—Faculty of Philosophy. *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 29(29), 70-90. <https://doi.org/10.37083/bosn.2024.29.70>
- Chen, P., Rea, C., Shaw, R., & Bottino, C. J. (2016). Associations Between Public Library use and Reading Aloud among Families with Young Children. *The Journal of Pediatrics*, 173, 221-227. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2016.03.016>
- Clark, L. K. (2017). Caregivers' perceptions of emergent literacy programming in public libraries in relation to the National Research Councils' guidelines on quality environments for children. *Library & Information Science Research*, 39(2), 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2017.04.001>
- De Vries, P. A. (2008). Parental perceptions of music in storytelling sessions in a public library. *Early Childhood Education Journal*, 35, 473-478. DOI:10.1007/s10643-007-0221-4
- Drake, M. (Ed.). (2003). *Encyclopedia of Library and Information Science* (Vol. 1). CRC Press. <https://www.amazon.com/Encyclopedia-Library-Information-Science-Biblioteconomia/dp/0824720016>
- Gill, P. (2001). The IFLA/UNESCO Public library Guidelines. *IFLA Journal*, 27(5-6), 319-321. <https://doi.org/10.1177/034003520102700506>
- Haggstrom, B. M. (2004). The Role of Libraries in Lifelong Learning. Final Report of the IFLA Project under the Section for Public Libraries. *International Federation of Library Associations and Institutions (NJI)*.
- Hajdarpašić, L., & Madacki, S. (2019). Pristup AČNOST U Digitalnom DOBU: Od Prilagodjenag ka Univerzalnom Pristupu. *Pregled*, 60(2), 209.
- Hedemark, Å. (2017). Telling Tales. An Observational Study of Storytelling for Children in Swedish Public libraries. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 23(2), 106-125. <https://doi.org/10.1080/13614541.2017.1367574>
- Koontz, C., & Gubbin, B. (Eds.). (2010). *IFLA Public Library Service Guidelines* (Vol. 147). Walter de Gruyter.
- Lee, Y. W., & Wu, K. C. (2019, May). Game-based Learning and Augmented Reality Navigation APP for Children's Libraries. In *2019 IEEE International Conference on Consumer Electronics-Taiwan (ICCE-TW)* (pp. 1-2). IEEE. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8991765>
- Nazim, M., & Ali, A. (2025). An Investigation of Access to library Facilities and Services for Persons with Disabilities in India. *IFLA Journal*, 03400352241310532. <https://doi.org/10.1177/03400352241310532>
- Roman, S., & Fiore, C. D. (2010). Do public library summer reading programs close the achievement gap. *Children and Libraries*, 8(3), 27-31.
- Shah, S. H., Shah, N. U., & Jbeen, A. (2024). Exploration of LIS Professionals Efforts in Pakistan towards the Improvements of Technological Competencies in 21st Century. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 73(4/5), 596-613. <https://doi.org/10.1108/GKMC-04-2022-0088>

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Page: 163

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

- Sturm, B. W., & Nelson, S. B. (2016). With Our Own Words: Librarians' Perceptions of the Values of Storytelling in Libraries. *Storytelling, Self, Society*, 12(1), 4-23. <https://cdr.lib.unc.edu/downloads/ww72bd60b>
- Wang, P., Xu, J., & Wu, Y. (2019). Preschool Children's Preferences for Library Activities: Laddering Interviews in Chinese Public libraries. *Library & Information Science Research*, 41(2), 132-138. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.03.001>

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Page: 164

Vol 4

Issue 2

Serial Number 12

فهرست مقالات

رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفوادمی کووید ۱۹ در میان دانشجویان دانشگاه رازی

ابتهاج دارآفرین؛ امین زارع؛ غلامرضا حیدری / ۱

عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان بر اساس الگوی تعالی سازمانی

عادل سلیمانی‌نژاد؛ فریبرز درودی؛ اکرم عباسپور / ۱۲

تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش؛ نقش میانجی باورهای متقابل

سیف‌اله اندایش / ۲۹

تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه کارکنان از طریق اشتراک‌گذاری دانش و

مشارکت‌کاری در شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری

عباس قائدامینی هارونی؛ مهسان همته‌زاده / ۴۶

اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه‌ی مقایسه‌ای

مهدی شقاقی؛ آیدا جاسمی؛ پوریا راحت / ۶۷

محمدحسین شهریار در آینه تحلیل دانش‌پژوهی: تحلیل هم‌واژگانی مقالات فارسی

حمید احمدی / ۹۱

تحلیلی بر چارچوب‌های سنجش تعالی پژوهش و ارائه الزامات سیاستی برای ایران

قاسم آزادی احمدآبادی / ۱۱۱

رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران شبکه‌های اجتماعی: بررسی تهدیدات

مبتنی بر مهندسی اجتماعی

خدیدجه آکار؛ محمدرضا کیانی؛ محمود سنگری / ۱۳۲

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians:

A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran
Abbas Doulani :Shiva Gholamzadeh / 146

دوره چهارم، شماره دوم، پیاپی ۱۲، ۱۴۰۴

دارای اعتبار علمی الف از سوی کمیسیون نشریات علمی کشور از سال ۱۴۰۲

شاپای الکترونیک: ۰۴۵X-۲۸۲۱

دانشگاه تبریز

انجمن نشریات علمی ایران

نشریه مطالعات دانش پژوهی

این نشریه بر مبنای مجوزهای دریافتی از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و کمیسیون سیاست‌گذاری، پایش و ارتقاء نشریات علمی دانشگاه تبریز به صورت فصلنامه بر اساس ضوابط ابلاغی از سوی وزارت علوم تحقیقات و فناوری منتشر می‌شود.

رابطه بین سواد اطلاعات سلامت و توانایی رویارویی با اینفودمی کووید ۱۹ در میان دانشجویان دانشگاه رازی

ابتهاج دارآفرین، امین زارع، غلامرضا حیدری

عملکرد کتابخانه‌های عمومی استان کرمان بر اساس الگوی تعالی سازمانی

عادل سلیمانی‌نژاد، فریبرز درودی، اکرم عباسپور

تأثیر طرد شدن از محل کار بر پنهان‌سازی دانش؛ نقش میانجی باورهای متقابل

سیف اله اندایش

تأثیر رهبری دانش‌محور بر عملکرد نوآورانه کارکنان از طریق اشتراک‌گذاری دانش و مشارکت‌کاری در شرکت‌های تولیدی استان چهارمحال و بختیاری

عباس قائدامینی هارونی، مهسان همتی زاده

اتلاف دانش در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه‌ی مقایسه‌ای

مهدی شقاقی، آیدا جاسمی، پوریا راحت

محمدحسین شهریار در آینه تحلیل دانش‌پژوهی: تحلیل هم‌واژگانی مقالات فارسی

هانیه دودمانی ملکی، هوشنگ تقی زاده

تحلیلی بر چارچوب‌های سنجش تعالی پژوهش و ارائه الزامات سیاستی برای ایران

قاسم آزادی احمدآبادی

رفتارهای مرتبط با امنیت و حریم خصوصی کاربران شبکه‌های اجتماعی: بررسی تهدیدات مبتنی بر مهندسی اجتماعی

خدیدجه آکار، محمدرضا کیانی، محمود سنگری

Investigating the Status of Ancillary Services Provided in Public Libraries Based on IFLA and UNESCO Standards from the Perspective of Librarians: A Case Study of Public Libraries in West Azerbaijan Province, Iran

Abbas Doulani, Shiva Gholamzadeh

